

Uttara 24
Dud 4
~~May 14~~

no 3

Catechismus, seu manuale
Dromen. nouiter excussū, diligētiqz
cura emendatū. Jussu illustrissimi ac
Reuerendi admodum domini. D.
Honorati Joan. Episcopi Dromē.

ANNO. M. D. LXV.

D. HONORATVS

IOAN. OXOMENSIS EPISCOPVS

Regiusque consiliarius, ac serenissimi Caroli Hispaniarum Principis magister parochis prædictæ diocæsis.

Salutem & benedictionem.

Nihil magis angebat animum nostrū (fratres dilecti) post pastorale munus nobis iniunctum, quam amor & cura bene de vobis merendi: prosequimur enim vos magno (vt debemus) affectu, insignique bñ uolētia. Itaque assidue meditamur, qua ratione vobis prodesse possim⁹ vestrisque & ecclesiarū cōmodis consulere: isque amor & studium tātum abest vt remittatur, vt in dies augeatur magis. Quam obrē speramus breui intelligetis non modo prælatū, sed fratrem, indulgentissimumque patrem assequutos fuisse, si modo in vobis ouium mores, obedientiam, & filiorum amorē experti fuerimus. Quāquam enim magno cū mærore onus hoc susceperimus, sciētes longe impar humeris nris: nihilo secius tamē non viribus nostris & industriæ, sed diuino præfidio fidētes, nulli pro vobis labori, non facultatibus, non ipsi vitæ (si id res postulauerit) parcemus. Cæterū certiores facti ecclesias huius diocæsis laborare catechismorū seu manualium penuria, partim quod hi libri corrupti, partim quod mendosi, denique alij ædacitate temporis cōsumpti essent: iussimus, vt summa cura typis mandarentur, & quidem quātitate & folijs exigui, at vero doctrina & misterijs referti, præclarique: ni mirum quod certissimæ nostræ religionis bases ac fundamēta (sine quibus ad regnum non patet aditus) contineant. Reliquum est vt qua decet beneuolentia & pietate suscipiatis, legatis sæpissime, vt rem tanti momenti prompte atque expedite exerceatis. Valete, & ad Deum optimum maximum pro nobis preces fundite.

Por comisión del Concejo de la Ciudad

*El Sr. don fern de Velle
mayor Caballero*

FXISTIMAMVS plurimū lucis afferre dicēdis si ea ad tria capita redigamus. Quid sit sacramētū, quot sint, & quibus cōstēt. Primū omniū, vt alias sacramenti definitiones omittamus: illā frequētiorē, quā rē sacrā significat, amplectemur. Patres ita inquit: sacramētū est signum rei sacræ, id est, inuisibilis gratiæ, quæ in elemēto & signo sensibili confertur. Quemadmodum in circuncisione, & cæteris veteris legis signis gratia conferebatur passionis Christi virtute, quam præfigurabant, nostra etiam signa, siue sacramenta, baptismus, confirmatio, & reliqua omnia sacramenta sunt, & longe perfectiora, eo quod conferunt & efficiunt id quod significant. Significant inquā gratiam & efficiunt, & operantur in anima eius qui rite & digne sumit. Huius rei accipe exemplum in rebus externis ex concilio Florentino. Infirmus sanatur a Deo, a medicina, a dieta, a medico, & quanquam deus sit præcipuus auctor salutis, nihilominus medicina sanat, & dieta, atque medicus efficit sanitatem, ita in morbo animæ, deus expellit morbum, conferens gratiam dimittit peccata. Verum tamen recte dicimus adimplectio mandatorum vt dieta sanctificat, sanctificant sacramenta, quæ sunt nō medicamenta spiritalia, sanctificat & minister, id est sacerdos. Secus est in veteris legis sacramentis, quæ non efficiunt quod significant, quin potius, sicut vas non mundat, sed aqua, sic illa non conferebant gratiam, sed aqua contenta, id est, fides passionis Christi.

¶ De numero sacramentorum.

☉ Fides docet quod septem sunt sacramenta ecclesiæ, nimirū, baptismus confirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, ordo, matrimoniū. Baptismus est intrantium ad Christi religionem: quia per illum renascimur, & in nouam vitam ingredimur. Per confirmationem roboramur in fide, in gratia augemur. Deinde sic renati & roborati, nutrimur eucharistia velut alimonia cœlesti. Pœnitentia sanamur, per quam remittuntur peccata. Per extremam vnctionem sanamur, non solum quoad animam: sed etiam quoad corpus, quatenus expedit animæ. Per ordinem multiplicatur ecclesia spiritualiter, gubernatur, & augetur. Per matrimonium denique augetur ecclesia corporaliter, nouos introducendo milites. Horum tria sunt initerabilia, nempe baptismus, confirmatio, & ordo, eo quod iterari non possunt, hoc est, ab eisdem bis sumi non possunt: non enim baptizatur quisquam bis, nec bis confirmatur, nec bis ordinatur, si semel fuit rite baptizatus, confirmatus, vel ordinatus. Cuius rei causa est, quod

Regule.

imprimant characterem, (signum quoddam in anima indelebile, quo distinguuntur in baptismo, fideles ab infidelibus: in confirmatione fortes ab imbecillibus: in ordine, ordinati, ab inordinatis. Reliqua quatuor iterabilia sunt, & bis, terque, & pluries ab eodem percipi possunt.

¶ Quibus consistunt sacramenta.

Concors sententia est vnumquodque sacramentum ex tribus consistere, rebus, forma, & ministro, siue intentione: per res materiã & elementum intelligimus: per formam, verba quæ proferuntur: per intentionem, quod minister intendat conferre sacramentum, & facere id quod ecclesia intendit. Hæc tria adeo sunt necessaria, vt aliquo eorum deficiente, irritum & inane sit sacramentum. Præterea aduertendum, quod licet omnia sacramenta conueniant in hoc quod sunt instituta, tanquam remedia præstantissima, ac efficacissima, & signa certissima, quibus confertur gratia si debite sumantur. Baptismus tamen & eucharistia, alia superant virtute & dignitate, quod clarius in discursu patebit.

¶ Baptismus.

DE singulis, vt supradicta apertiora fiant, dicamus pauca: & primo de baptismo ianua vitæ, & sacramentum. ¶ Baptismus, vox græca, significat lotionem, siue tinctionem, cuius elementum, siue materia est aqua vera & naturalis. ¶ Forma, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Cuius sensus est, hac absolutione virtute sanctæ trinitatis, testor te Deo reconciliari, & effici membrum ecclesiæ. Aptissime in aqua institutus baptismus, nam sicut per aquam sordes, ita per baptismum peccata mundantur: velut in mari rubro periere Pharaon cum exercitu suo, Iudei autem constitentes liberati sunt: ita per baptismum fideles liberantur a demonis potestate. ¶ Baptismus adeo efficax est, vt in pueris tollat prorsus peccatum originale, in adultis, omnem culpam & pœnam: vnde iure fatemur si illico baptizatus discederet a vita, sine mora euolaret ad gloriam, nullibi pœnas daturus. Minister ordinarius est sacerdos, nisi imminente periculo mortis, nam tunc quilibet potest ministrare, etiam hæreticus, dummodo obseruet materiam & formam, & intendat facere quod ecclesia intendit.

¶ Confirmatio.

Post transitum maris rubri filij Israel ingressi sunt desertum, pugnanturi cum atrocissimis hostibus. Ad hunc modum baptizati, pugnanturi cum hostibus, mundo, diabolo, & carne: quorum impetus tanti sunt, vt sit nemo securus de victoria: necessarius est spiritus confortans, & defen-

dens ab aduersarijs. In baptismo vt milites rescipimur: in confirmatione armamur ad pugnam, & gratia siue dono collato in confirmatione, libere intrepide sine pudore profitemur Christum, & crucem eius: vt nullis terroribus aut cruciatibus ab eo separemur. Huius doni fit mentio Actuum 8. per impositionem manus apostolorum. Quare quemadmodum tunc manus impositio ab apostolis solis tantum fiebat: sic nunc ab episcopis, eorumque successoribus debet ministrari confirmatio: vnde minister istius sacramenti est solus episcopus. **¶** Materia siue elementum confirmationis est. Chrisma confectum ex oleo, quod nictorem cōscientiæ significat: & balsamo quod odorem bonæ famæ importat, per confessionem fidei christianæ. **¶** Forma vero est, signo te signo crucis, confirmote chrisma te salutis. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Hoc in loco admonēdi sunt episcopi, quin potius vehementer repræhendendi, eo quod tantū sacramentum, adeo vtile & necessarium militibus Christi negligunt, aut differunt. Durum quippe est & inconsuetum, militem inermem, nudum sine gladio, sine lancea, aut alio bellico instrumēto, se in medias acies proficere: certe huiusmodi irrideretur, aut facili negotio superabatur, & in manus hostium incidet.

¶ Penitentia.

IN hoc sacramento poteramus late spatari, sed non licet transgredi limites manualis. Pœnitentiam patres sic definierunt. Præterita mala plangere, & plangendo iterum non committere: id est quidam dolor, quædam detestatio vitæ prioris, cum animo & proposito non redeūdi ad illa, nec opere, neque corde. **¶** Cuius materia remota peccata sunt: propinquior, sunt actus illi penitentis, Cōtritio, Confessio, & Satisfactio. Cōtritio, id est dolor per signum sensibile. Confessio, auricularis omnium peccatorum, quorum est memor. Satisfactio, per ieiunium, orationem, & elemosynā, aut alia pro arbitrio confessoris iniuncta in sacramento. **¶** Forma est, Ego te absoluo a peccatis tuis, hæc est necessaria: sine qua non extaret sacramentum. Non improbamus posse addi alia verba deuotionis gratia. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sed non probamus quod multi sacerdotes faciunt multiplicantes tot verba, & prodigentes, vt verisimile sit oblituros verborum substantialium, sine quibus nullum esset sacramentum. Quamobrem cōsultius fore existimamus, auditis peccatis post absolutionem ab excommunicatione (quæ præcedere debet) dicat sacerdos. Ego te absoluo, nulla facta interpollatione quorumcunque verborum etiam sanctissimorum: post modum si vacat dicat, quod volet modo sancta sint verba, vt infra suo loco latius dicetur. **¶** Effectus huius

Regule generales.

sacramenti, est remissio peccatorum, siue absolutio a peccatis.

¶ Eucharistia.

Eucharistia, latine bona gratia, nobilissimum & præstantissimum sacramentorum est, & dignitate maior. Primo ratione rei contentæ corporis & sanguinis Christi. Secundo ab effectu, per eam incorporamur Christo, & membra corporis christi efficiamur: & ecclesia annectitur suo capiti christo. ¶ Huius sacramenti materia quo ad corpus, est panis: quo ad sanguinem, est vinum de vite. ¶ Forma corporis est, id per quod christus cõsecrauit: quod sacerdos in persona christi dicit. Hoc est enim corpus meum. Forma sanguinis. Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti mysteriũ fidei, quod pro vobis, & pro multis, effundetur in remissionẽ peccatorum. Aduertendum tamen vt ex. c. in sacramento de consecra. distinctione secunda, & ex. c. cum marth. §. quasi uisti de celebra. missa. vino debet parum aquæ misceri, propter significationem: quia uerissimile est Christum confecisse in vino aqua mixto. Deinde quoniam ex latere christi profluxere sanguis pariter & aqua: denique quia aqua ex Apocalypsi populum significat: & in hoc sacramento efficitur quædam unio populi christiani, suo capiti christo, a quo unguentum illud gratiæ descendit, cuius meminit Psaltes, sicut unguentum quod descendit in barbam Aaron. Et in oram uelimenti eius, id est ab illo sacerdote summo christo descendit gratia, & gratiæ augmentum ad summos sacerdotes, usque ad infimam plebem. Habet autem hoc dignissimum sacramentum quo anima pascatur, augeatur, & conseruetur spiritaliter. Quemadmodum cibus, potusque, hominem corporaliter reficiunt, augent & conseruant. Nec te moueat duplicitas formæ & materiæ, vt credas non esse unicum sacramentum. Sunt enim partiales efficientes vnã formam & materiam integrã, respectu totius corporis, quod carne & sanguine cõstat. Tũ etiam quia idem sub utraque specie sumitur, nec minus sub vna, quia licet sub specie panis per se sit corpus & caro christi, concomitanter est ibi sanguis, eo quod corpus viuere nequit sine sanguine. Et similiter sub specie uini est sanguis per se: caro autem christi concomitanter.

¶ Extrema unctio.

Hactenus christus pro sua benignitate, & eximia misericordia, præbuit infirmis quædam medicamina: imbecillibus arma, vt dæmonis conatibus resistere possent: nunc uero quia calidissimus ille hostis, nec ullo alio tempore nos oppugnat grauius, quam cum ex hac uita migrandum est, noluit suos destituere extremo illo periculo: quod merito agon

dicitur, id est pugna grauissima. Dignatus est hoc sacramentum instituire, vt firmiores essemus ad repellendos dæmonis impetus, roborati corpore & anima. Anima, expulso peccato. Corpore, adepta & restituta sanitate, prout expedit animæ. Vocatur extrema vnctio a iunioribus: nō quod postrema sit, vt alia subsequi non possit, cum sit sacramentum iterabile: sed quod vltimo consuevit dari, & sit sicut baptismus intrantium: ita & hæc sit exeūtium, vel quod extrema sit inter quatuor illas vnctiones quæ fiunt. Prima cathecuminis. Secunda baptizatis. Tertia confirmatis. Sed vt hūc laborem excutias ab humeris: dic cum patribus antiquis, quod sit sacramentum vnctionis infirmorum: quo vsi sunt apostoli, Marci, 6. oleo plures vngentes nimirum ex præcepto christi, vt scilicet roborarētur in illo agone, & conflictu grauissimo. ¶ Elementum siue materia huius sacramenti est oleum oliuarum, benedictum ab Episcopo. ¶ Forma vero per istam sanctam vnctionem & suam pijsimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quicquid peccasti, per visum vel tactū. & c. vt infra. ¶ Effectus, vnctionis est conferre sanitatem animæ, & corpori, quatenus expedit animæ vt dictum est.

¶ De sacramento ordinis.

Sine ordine omnia esse cōfusa vulgo dicitur, & experiētia indicat, clareq; ostendit. Qua de causa in ecclesia rite a Deo instituta, quæ velut castrorum acies ordinata, ac terribilis, necessum fuit aliquod sacramentū assignare, quo reliqua apte & cōmode administrarētur distincte: ne cui libet pro libito liceret exercere, et res sacras cōtrectare: id vocamus in præsentiarū ordinē siue ordinationē: quē nunc sic libet definire. Ordo, est signū quoddā sensibile, quo traditur potestas ad alia sacramenta exercenda, & ecclesiæ officia pro diuersitate ordinum. ¶ Cuius materia multiplex est & diuersa pro diuersitate ordinum. Sunt etenim septem ordines, quatuor minores, id est ianitores, siue hostiarij, lectores, exorciste, & acolithi. ¶ Munus hostiarij erat repellere a templo indignos: vt paganos, hæreticos, excommunicatos, ethnicos. & c. Traditio clauū est materia. Forma vero sunt verba episcopi, accipe clauēs. & c. ¶ Lector ordinatur per traditionem libri prophetarum, quæ est vt materia. Forma vero sunt illa verba episcopi, accipite & stote verbi Dei velatores. Horum officium est legere libros prophetarum corā populo. ¶ Tertius ordo est exorcista, id est adiutor, cuius officiū est expellere dæmones a baptizatis, energuminis, & cathecuminis. Ordinatur per exhibitionem libri exorcismorū dicente episcopo. Accipite & cōmendate memoriæ. & c. ¶ Acolythus græce, latine minister, siue comes: eo quod constitutos in maioribus ordinibus cō-

Regule generales.

mitteretur. Ac denique dicti sunt ceroferarij, ex eo quod cereos defferret, & in ecclesia luminaria incenderent: quo significabant lætitiã ex lumine euangelico. Alij magis ad proprietatem græcam, acolythum interpretantur nõ prohibitum, idest admissum ad quædam sacra: nempe, vt præcedat diaconum euntem ad legendum euangelium. Traditio candelabri est vt materia. Verba episcopi, accipe ceroferarium cum cereo. & c. est forma. ¶ Alij tres Subdiaconatus, Diaconatus, Præsbyteratus, dicuntur maiores & sacri. ¶ Est autem officium subdiaconi aquam ad ministerium altaris præparare, & de oblationibus tantum in altari ponere, quantum sufficere possit populo, necnon & epistolam cantare, calicem & patenam in vsum sacrificij diacono offerre. Materia huius sacramenti, est exhibitio patenæ & calicis vacui per episcopum. Forma erit, accipe calicem salutis in nomine domini, & perficitur omnimode cum dicit: accipe librũ epistolarum vt habeas potestatem legendi in ecclesia. ¶ Diaconus, idest minister, qui in veteri testamento leuitæ nuncupabantur: initiatur sacris per manus impositionẽ, & libri euangeliorum traditionem, per modum materiæ. Cuius forma est accipe librum euangeliorum vt possis legere in ecclesia & prædicare. ¶ Præsbyter, idest senior ratione dignitatis quem nos sacerdotẽ vocamus, ordinatur siue sacris initiatur vnctione manuũ, & traditione calicis cum vino & patenæ cũ hostia, habentium se vt materia. Vt forma vero ex concilio florentino sũt hæc verba: Accipe potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro viujs & mortuis. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: præcedentibus illis verbis. Accipite spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata, erunt remissa: & quorum retinueritis erunt retenta: quibus datur potestas supra corpus christi mysticum: id est ecclesiam, vt possint absoluere & peccata remittere. Minister ordinis est episcopus, effectus vero augere gratiam, vt quis reddatur idoneior ad ministrandum.

¶ De matrimonio.

Hoc sacramentum nunc coniugium a coniungendo, nunc nuptiæ quia puellæ pudoris gratia se obnubebat, sed frequentius matrimonium, quod inde dictum putat diuus Augustinus, quod eo animo ea intentione nubere debent, vt matres fiant, vt munus & officium matris exerceant, & non voluptatis gratia: sed vt filios generent in obsequium diuinum, & religiose educarent: quod Augustinus dicit fuisse in officium ante peccatum. Post peccatum in remedium, hoc est, vt honestate matrimonij infirmitas concupiscentiæ exciperetur, & fornicatio euitaretur: vnde congrua est illa matrimonij descriptio. Viri & mulieris maritalis coniun-

ctio inter personas legitimas, indiuiduā vitæ cōsuetudinē retinens. ¶ His verbis licet obscure indicatur materia siue elementū, nimirū actus nubentiū, illa exterior viri & mulieris cōiūctio, siue gestus, actusue: quib⁹ significatur volūtas cōtrahendi, nūc stipulatione verborū, nūc iunctis dextris, quādoque alijs signis & cæremonijs, iuxta diuersos ritus gentiū. ¶ Forma vero, verba illa aut signa quæ exprimūt consensū mutuū interiorē de præsentī. s. accipio te in meā, vel alia verba quæ idē explicēt. Ex quib⁹ nascitur illa insolubilis cōsuetudo, & amicitia inter virū & fœminā quo ad vixerint, eo quod a natura cōiungūtur, & ideo adhærebit vxori suæ, subintellige perpetuo: itaque est adeo strictū vinculū vt liceat discedere a parentib⁹ qui nos genuerūt, non tñ ab vxore. Hoc deus significauit cū ex eis dē ossibus & carne facti sūt, & per verba quæ Adā protulit: hoc nūc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hinc fit vt nemo coniuguū alteri possit admisceri: diuideret enim carnē suā, & violaret ius alterius, & proles nō educaretur religiose. Multa sese offerebant in re tā lata, sed superseden dū est, ne rationē manualis excedamus, fortassis nōnulla suo dicturi loco.

Benedictio salis & aque dñicis dieb⁹.

¶ **Consuevit ecclesia aquā cum sale benedicere dieb⁹ dñicis, quod & præcipit Alexander. iij. de cōsecratione distīn. iij. c. aquā ob plures vtilitates.** Primo vt aspersi purificētur a venialib⁹. Secūdo ad euitādas demonis insidias. Deinde vt a versutijs phantasmatis defendantur fideles. Que quidē benedictio sic fieri oportet ante missam. Sacerdos indutus vestib⁹ sacris, idest alba stola, manipulo, vel saltem superpellicio, & stola cū cruce & candela incensa, benedicit hoc modo: caueat tamen sacerdos ne bñdicat aquā ex cōmunicatus, alioquin incideret in irregularitātē, similiter non sacerdos, etiam si diaconus existat, vt iure cauetur.

¶ Ante benedictionem aque.

Sacerdotes tui induantur iustitiam. **R.**
Et sancti tui exultent. **V.** Domine ex
audi orationem meam. **R.** Et clamor
meus ad te veniat. **V.** Dominus vo-
biscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **Oremus.** **Oro.**

Omnipotens sempiternus deus, qui sacerdotibus
tuis, pre ceteris tantam gratiam contulisti:
ut quicquid ab eis in tuo nomine digne perfec-
teque agitur, a te fieri credatur: quesumus im-
mensam clementiam tuam, ut quod modo visi-
taturi sumus, visites: quicquid benedicturi, be-
nedicas: sitque ad nostre humilitatis introitum,
sanctorum tuorum meritis, fuga demonum,
et angeli pacis ingressus. **Per dominum.** **V.**
Adiutorium nostrum. **R.** Qui fecit celum. **V.**
Sit nomen domini benedictum. **R.** Ex hoc nunc. **ꝛc.**

¶ Deinde incipiatur exorcismus salis absolute.

Exorcizo te creatura salis, per deum **✠**
vium, per deum **✠** verum, per deum
✠ sanctum, per deum qui te per Eliseum
prophetam in aquam mitti iussit, ut sanaretur
sterilitas aque: ut efficiaris sal exorcizatum ad
salutem credentium: ut sis omnibus te sumentibus
sanitas anime et corporis, et effugiat atque
discedat ab eo loco in quo aspersum fueris om-

nīs phantasia z nequitiā, vel versutiā diabolice fraudis, omnisque spīritus immundus adiuratus. Per eum qui venturus est iudicare viuos et mortuos, z seculum per ignem. *R.* Amen. *Ore mus.*

Oratio.

Immensam clementiam tuam omnipotēs eterne deus, humiliter implozamus: vt hāc creaturam salis, quam in vsum generis humani tribuisti, bene ✠ dicere, z sancti ✠ ficare tua pietate digneris: vt sit omnibus sumentibus salus mentis z corporis: vt quicquid ex eo tactum vel respersum fuerit, careat omni immunditiā, omni que impugnatione spīritalis nequitiē. Per dominum nostrum Iesum christum filiū tuum. *R.* Amen.

Exorcismus aque, z dicatur absolute.

Exorcizo te creatura aque, in nomine ✠ dei patris omnipotentis, z in nomine ✠ Iesu christi filij eius domini nostri, z in virtute spīritus ✠ sancti: vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, z ipsum inimicum erradicare, z explantare valeas cum angelis suis apostaticis, per virtutem eiusdem domini nostri Iesu christi, qui venturus est iudicare viuos z mortuos, z seculū per ignē. *R.* Amē.

Exorcismus aque.

O Deus qui ad salutem humani generis **Oratio.**
ris maxima queque sacramenta in aquarum
substantia condidisti, adesto propitius inuoca-
tionibus nostris: et elemento huic multimodis
purificationibus preparato, virtutem tue bene-
✠ dictionis infunde: ut creatura tua mysteriis
tuis seruiens ad abijciendos demones, morbos
que pellendos diuine gratie sumat effectum: ut
quicquid in domibus, vel in locis fidelium hec
vnda resperferit, careat omni immunditia, libe-
retur a noxa, non illic resideat spiritus pestilens
non aura corrompens, discedant insidie omnes
latentis inimici: et si quid est, quod aut in colu-
mitati habitantium inuidet, aut quieti, aspersio-
ne huius aque effugiat: et salubritas per inuoca-
tionem sancti tui nominis expetita, ab omnibus
impugnationibus sit defensa. Per dominum no-
strum. **R.** Amen. **Hic mittatur sal in aquam
in modum crucis, dicendo.**

Omnimixtio salis et aque pariter fiat, In no-
mine pa-✠ tris et fi-✠ lii et spiritus ✠ san-
cti. **R.** Amen. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et
cum spiritu tuo. **Oremus.** **Oratio.**

O Deus inuicte virtutis auctor et insuperabi-
lis imperij rex, ac semper magnificus triu-

phator, qui aduerse dominationis vires reprimis, qui inimici rugientis seuitiam superas: qui hostiles nequitias potenter expugnas: te dñe tremantes et supplices deprecamur ac petimus, vt hanc creaturam salis et aque dignater aspicias, benignus illustres, pietatis tue more sanctifices vt vbicunque fuerit aspersa, per inuocationem sancti tui nominis, omnis infestatio immundi spiritus abiciatur, terrorque venenosi serpentis procul pellatur, et presentia sancti spiritus nobis misericordiam tuam poscentibus vbique adesse dignetur.

Per dñm. ¶ **Aduertendū quod in dñica resur.** et pente. non benedicitur aqua, sed ex fonte baptismi extrahitur illa que soleniter benedicta fuit in sabbato precedenti ante infusionem olei et chrisimatis. ¶ **Aspersio aque bñdite.**

Acerdos celebraturus missam genibus flexis coram altari aspergat altare, et seipsum, et ipse, vel cantor incipiat antiphonam sequentem, et chorus eam prosequatur. **Asperges me dñe etc. et psal.** Misere mei deus. **V. Gloria patri et filio. etc.** **Repetitur antiphona.** Asperges **V. Distende nobis dñe misericordiam tuam. R. Et salutare tuum da nobis. V. Dñs** **A**vobiscum. **R. Et cum spiritu. O remus. Pro.** **A**audi nos sancte pater omnipotens eterne deus, et

Benedictio aque.

mittere digneris sanctum angelum tuū de celis: qui custodiat, foueat, ptegat, visitet, ⁊ defendat oēs hībītañtes, vel cōuenientes in hac aula sancta dei. Per chri. ⁊c. **Supradicto modo aspergitur aqua per totū annū in diebus dñicis: excepto quod in dñica in passione, et ramis palmarū nō dicitur. Gloria p̄ri. sed post psal. Miserere mei. Repetatur immediate. Asperges me dñe. A resurrectione vero vsq; ad Penthecostē dicatur añ. Vidī aquā egredientē de tēplo a latere dextro. Alleluia. Et omnes ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. Alleluia. Psal. Cōfitemini dño quoniā bon⁹. ⁊ Gloria patri. ⁊c. R. Sicut erat. Repetatur añ. Vidī aquā egredientem. ⁊c. Omnia alia vt supra. In dñica trinitatis vero resumitur añ. Asperges me dñe. ¶ Post processionem vbi est consuetudo quod fiat in diebus dñicis in choro, vel ante altare cātetur añ de beata vīrgine, cū versiculis sequētib; secundum diuersitatem temporum. In aduentu domini. V. Rorate celi desuper, et nubes pluāt iustū. R. Aperiat̄ terra, et germīnet saluatorē. In natīuitate. V. Puer natus est nobis. R. Et filius datus est nobis. In epiphania dñi. V. Vidimus stellam eius in oriēte. R. Et veni-**

Benedictio aque.

viii

mus cū muneribus adorare dñm. **In septuagesima. V.** Dñe refugiū factus es nobis. **R.** Et generatione in generationem. **In quadragesima. V.** Scapulis suis obūbrauit tibi. **R.** Et sub pennis eius sperabis. **In dñica in passione et palmarū. V.** Dederūt in escā meā sel. **R.** Et in siti mea potauerunt me aceto. **In resurrectione dñi. V.** Surrexit dñs d sepulchro. alleluia. **R.** Qui pro nobis pepēdit in ligno. alle. **In ascensione dñi. V.** Ascēdo ad patrē meū, et patrē vestrū, alle. **R.** Deū meū et deū vrum. alle. **In pēte. V.** Spūs dñi repleuit orbē terrarū. alle. **R.** Et hoc quod cōtinet oia, sciētiā habet vocis. alle. **In alijs dieb⁹ dñicis. V.** Beati qui habitāt in domo tua dñe **R.** In secula seculorū laudabūt te. **ant. V.** Excelsus super oēs gētes dñs. **R.** Et super celos gloria eius. **V.** Dñe exaudi. **R.** Et clamor. **V.** Dñs vobiscū. **R.** Et cū spiritu tuo. **Oremus. Ofo.**

Omnipotens sempiternus deus edificator et custos ierusalem ciuitatis superne, custodi quesumus die noctuque locum istum, cum habitatoribus eius, vt per intercessionē beate, gloriose, semperque virginis Marie, et omnium sanctorum sit in eo domiciliū incolumitatis et pacis. Per dñm nostrum Iesum Christū filiū. **7c.**

**Benedictio panis do-
minicis diebus.**

V. Adiutoriū nrm̄ in nomine dñi. **R.** Qui fecit
celū. **V.** Sit nomen dñi bñ. **R.** Ex hoc nūc. **V.**
Dñs vobiscū. **R.** Et cū sp̄ritu. **Dremus. D. fo.**

Benedic dñe creaturā istā panis, sicut bene-
dixisti quinque panes in deserto, vt omnes
gustātes ex eo tā corporis quā anime recipiāt sa-
nitatē. Qui viuīs. Et benedictio dei pa-
tris omnipotētis, et fi-
lij, et sp̄ritus sancti de-
scēdat et maneat super hāc creaturā panis. **Amē**
**Et aspergatur de super aqua benedicta. Hec ce-
remonia ecclesie nunquā omittatur, quia nō ca-
ret magno mysterio. Sacerdos indutus super-
pelliceo ⁊ stola, preparatis etiā lumine, oleo san-
cto, et chrismate, et cruce incipit litaniam.**

R yrie elei- sō. O hriste elei- son. O hriste audi nos. O hriste exaudi nos	
P ater de celis deus.	miserere nobis
A ili redemptor mundi deus	miserere nobis
S p̄ritus sancte deus	miserere nobis
S ancta trinitas vnus deus	miserere nobis
S ancta Maria	ora pro nobis
S ancta dei genitrix	ora pro nobis
S ancta virgo virginum	ora pro nobis
S ancte Michael	ora pro nobis

Benedictio fontis.

ix.

- S**ancte Gabriel. ora pro nobis
Sancte Raphael. ora pro nobis
Omnes sancti angeli et archangeli dei. orate
pro nobis.
Sancte Joannes baptista. ora pro nobis
Omnes sancti patriarche et prophete dei. ora-
te pro nobis.
Sancte Petre. ora pro nobis
Sancte Paule. ora pro nobis
Sancte Andrea. ora pro nobis
Sancte Joannes. ora pro nobis
Sancte Jacobe. ora pro nobis
Sancte Philippe. ora pro nobis
Sancte Bartholomee. ora pro nobis
Sancte Matthee. ora pro nobis
Sancte Simon. ora pro nobis
Sancte Barnaba. ora pro nobis
Sancte Luca. ora pro nobis
Sancte Marce. ora pro nobis
Omnes sancti apostoli et euangeliste. orate.
Omnes sancti discipuli domini. orate pro nobis
Omnes sancti innocentes. orate pro nobis
Sancte Stephane. ora pro nobis
Sancte Line. ora pro nobis
Sancte Clete. ora pro nobis

Benedictio fontis.

S ancte Clemens.	ora pro nobis
S ancte Cipriane.	ora pro nobis
S ancte Laurenti.	ora pro nobis
S ancte Vincenti.	ora pro nobis
S ancte Sebastiane.	ora pro nobis
Omnes sancti martyres	orate pro nobis
S ancte Petre Dromensis.	ora pro nobis
S ancte Martine.	ora pro nobis
S ancte Gregori.	ora pro nobis
S ancte Augustine.	ora pro nobis
S ancte Ambrosi.	ora pro nobis
S ancte Hieronymus.	ora pro nobis
S ancte Ildefonso.	ora pro nobis
Omnes sancti pōtifices, et cōfessores dei.	orate.
S ancta maria Magdalena.	ora pro nobis
S ancta Felicitas.	ora pro nobis
S ancta Perpetua.	ora pro nobis
S ancta Agnes	ora pro nobis
S ancta Agatha	ora pro nobis
S ancta Lucia.	ora pro nobis
S ancta Catherina.	ora pro nobis
S ancta Clara.	ora pro nobis.
Omnes sancte virgines, et vidue dei.	orate.
Omnes sancti, et sancte dei.	orate p nobis
P ropitius esto.	Parce nobis dñe.

Benedictio fontis.

r.

Ab omni malo. Libera nos dñe
Ab insidijs diaboli. Libera nos dñe
Amorte subitanea, et eterna. Libera nos dñe
A damnatione perpetua. Libera nos dñe
A fulgure tēpestate et peste. Libera nos dñe
Ab imminentibus peccatorum nostrorum pe-
riculis. Libera nos dñe
Per mysteriū sancte incarnationis tue. Libe-
ra nos domine.
Per aduentum tuum Libera nos dñe
Per natiuitatem tuam Libera nos dñe
Per baptisum, et sanctum ieiuniū tuum.
Libera nos domine.
Per passionē et crucem tuam. Libera.
Per gloriosam resurrectionem tuā. Libera.
Per admirabilem ascensionem tuam. Libera.
Per aduentum spūs sancti paracleti. Libera.
In die iudicij Libera.
Peccatores. **R**erogamus audi nos
Quod pacē nobis dones **R**erogamus audi nos
Quod nobis parcas **R**erogamus audi nos
Quod misericordia tua nos semper custodiat. **R**e-
rogamus audi nos.
Quod ecclesiam tuam sanctam regere, ⁊ defensare
digneris. **R**erogamus audi nos.

Benedictio fontis.

Ut vitam eternam nobis dones. **T**erogamus
audi nos.

Ut donū apostolicū, et omnes gradus ecclesie
in sancta religione conseruare digneris. **T**ero
gamus audi nos.

Ut cūctum populum christianum precioso san
guine tuo redemptum conseruare digneris. **T**e
rogamus audi nos.

Ut locum istum, et omnes habitātes in eo visi
tare et cōsolare digneris. **T**erogam⁹ audi nos.

Ut fontem istū, ⁊ aquam bene ✠ dicere, et san
cti ✠ fitare, et conse ✠ crare digneris. **T**e ro
gamus audi nos.

Ut nos exaudire digneris. **T**erogam⁹ audi.

Alij Dei. **T**erogamus audi nos.

Alij Dei. **T**erogamus audi nos.

Alij Dei. **T**erogamus audi nos.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. **E**xau
di nos domine.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. **P**arce
nobis domine.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. **M**ise
rere nobis.

Christe audi nos. **C**hriste exaudi nos. **K**yrīe
eleison. **C**hriste eleisō. **K**yrīe eleison. **M**i n̄r.

V. Et ne nos inducas in tentationem. **R.** Sed libera nos a malo. **V.** Adiutorium nostrum in nomine domini. **R.** Qui fecit celum et terram. **V.** Sit nomē domini benedictum. **R.** Ex hoc nunc et vsque in seculum. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **Oremus.** **Oratio.**

Omnipotens sempiternus deus, adesto magnis pietatis tue mysterijs, adesto sacramentis, et ad recreandos novos populos, quos tibi fons baptismatis parturit, spiritū adoptionis emitte: vt quod nostre humilitatis gerendū est ministerio, tue virtutis impleatur effectu. Per dominum nostrum iesum christum filium tuū, qui tecum viuūt et regnat in vnitāte eiusdem spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorū. **R.** Amen. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **V.** Sursum corda. **R.** Habemus ad dominum. **V.** Gratias agamus domino deo nostro. **R.** Dignum et iustum est. **V.** Vere dignum et iustum est, equum et salutare. **N**os tibi semper et vbique gratias agere. **D**omine sancte, pater omnipotens, eterne deus. **Q**ui inuisibili potentia sacramentorum tuorum mirabili

Benedictio fontis.

ter operaris effectum. Et licet nos tantis myste-
rijs exequendis simus indigni: tu tamen gratie
tue dona non deserens, etiam ad nostras humi-
les preces aures tue pietatis inclina. Deus, cu-
ius spiritus super aquas inter ipsa mundi pri-
mordia ferebatur: vt iam tunc virtutem sancti-
✠ ficationis aquarum naturam conciperet.
Deus qui nocentis mundi crimina per aquas
abluens, regenerationis speciem in ipsa diluuij
effusione signasti: vt vnus eiusdem clemēti my-
sterio et finis esset vitijs, et origo virtutibus. Re-
spice domine in faciem ecclesie tue, et multipli-
ca in ea regenerationes tuas, qui gratie tue af-
fluentis impetu letificas ciuitatem tuam, fon-
temque baptismatis aperis toto orbe terrarum
gentibus innouandis: vt tue maiestatis impe-
rio sumat vnigeniti tui gratiā de spiritu sancto.

*¶ Hic diuidat aquam digitis in mo-
dum crucis dicens.*

Quā hanc ✠ aquam regenerandis homini-
bus preparatam, archana sui luminis ad-
mixtione secundet: vt sanctificatione concepta,
ab immaculato diuini fontis utero, in nouam,
regnatamque naturam progenies celestis emer-
gat. Et quos aut sexus in corpore, aut etas dis-

cernit in tempore, omnes in vnam pariat gratia mater infantiam. Procul ergo hinc, iuvenile te domine, omnis spiritus immundus abscedat: procul tota nequitia diabolice fraudis absistat. Nihil hic loci habeat contrarie virtutis admixtio. Non insidiando circumuolet: non latendo surrepat: non inficiendo corrumpat.

¶ Hic tangat sacerdos aquam manu dicendo.

Sit hec sancta et innocens creatura libera ab omni impugnatoris ingressu, et totius nequitie purgata discessu. **¶ Hic diuidat aquam in modum crucis dicendo.**

Sit fons ✠ viuus aqua regene ✠ rans, vnda purifi ✠ cans. Ut omnes hoc clauacro salutifero diluendi, operante in eis spiritu sancto perfecte purgationis indulgentiam consequantur. **¶ Hic benedicat aquam in modum crucis.** Unde bene ✠ dicote creatura aque, per deum ✠ viuum, per Deum ✠ sanctum, per deum ✠ qui te in principio verbo separauit ab arida: cuius spiritus super te ferebatur, qui te de paradiso manare fecit et in quatuor fluminibus totam terram rigare precepit. **¶ Hic aspergatur aqua in modum crucis extra fontem scilicet versus Orientem, cum dicit Bion. Occidentem, cum dicit Pbisson.**

Benedictio fontis.

Septentrionem, cum nominat Tigrim. Et meridiam quando profert Eufratres.

Bion.

Tigris ✠ Eufratres.

Phison.

G Ion, Phison, Tigris, et Eufratres. **Q**ui in deserto te amaram suauitate indita fecit esse potabilem, et populo sitiēti de petra produxit. **B**enedico ✠ te per Iesum christum filiū eius vnicū dominū nostrum, qui te in Chana Galilee signo admirabili sua potentia conuertit in vinum. **Q**ui pedibus suis super te ambulauit, et a Joanne in Jordane in te baptizatus est. **Q**ui te vna cum sanguine de latere suo produxit, et discipulis suis iussit: vt credentes baptizarentur in te dicens. Ite, docete omnes gentes baptizantes eos In nomine patris, et filij, et spiritus sancti. Amen.

Hic susflando siue aspirando ter, in modum crucis, dicat ter, vsque ad dictionem aspira.

Rec nobis precepta seruantibus tu Deus omnipotens clemens adesto: benignus aspira. **T**u has simplices aquas tuo ore benedicito: vt preter naturalem emūdationem, quā la

uandis possint adhibere corporibus, sint etiam purificandis mentibus efficaces. **¶** *Hic mittat candelam accensam in aquam dicens.*

O Escendat in hanc plenitudinem fontis virtus spiritus sancti, totamque huius aque substantiam regenerandis hominibus preparatam arcana sui luminis admixtione fecundet effectu. **¶** *Hic extrahat a fonte candelam, et guttis illius faciat crucem in aqua dicens. In nomine patris, et filii, et spiritus sancti. Amen.* **¶** *Statim dicat.*

Hic omnium peccatorum macule deleantur. Hic natura ad imaginem tuam condita, et ad honorem sui reformata principij, cumctis vetustatis squaloribus emundetur: ut omnis homo hoc sacramentum regenerationis ingressus, in vere innocentie nouam infantiam renascatur. Per dominum nostrum iesum christum filium tuum, qui venturus est iudicare viuos et mortuos et seculum per ignem. **R.** Amen.

Qui voluerit deuotionis gratia extrahere aquam extrahat illam ante infusionem olei, et chris-matis.

Onmixtio olei vntionis, et aque baptismatis sit pariter benedicta, In nomine patris, et filii, et spiritus sancti Amen.

Regule circa sacramentū baptisimi.

Statim infundatur chrisma in fontem in modum crucis dicendo.

Sanctificetur et fecundetur fons iste per infusionem sacri chrismat̄is ex eo renascendis, et liniendis in vitam eternā. In nomine patris, et filii, et spiritus sancti Amen. Et benedictio dei patris, et filii, et spiritus sancti, descendat et maneat super hunc fontem et aquā. Amen.

Regule circa sacramentum baptisimi.

De tempore baptisimi.

Duertendū primo quod baptisimus & exorcismus quolibet tempore conferri possunt, paruulis & adultis, etiam tempore interdicti, & cessationis a diuinis, vt in. c. non est vobis desponsa. & .c. quoniam de sententia excommunicationis. lib. 6.

De baptizatis in necessitate a laicis.

Circa baptizatos ab obstetricibus, & laicis, imminente periculo mortis multi multa dicunt: quibus cautionibus, & interrogationibus sit vtendum: & quid sacerdos inquirere debeat, ne iteretur baptisimus & dāno pueri subueniatur. Nobis pro certo habendum est, quod sacerdos non leuiter nec temere debet credere huiusmodi mulieribus & laicis, qui aut ignorant formam, aut alia necessaria ad essentiam baptisimi. Ne ergo tanto periculo exponatur anima pueri in re tam graui, baptizetur cum illa cōditiōe. Si es baptizatus, ego non te rebaptizo: sed si non es baptizatus, ego te baptizo. & c. nisi sibi constet baptizatum esse a sacerdote vel layco perito, de quo verisimiliter credatur omnia recte fecisse. Idem censem us faciendum in expositis pueris.

¶ De patrinis.

Praeterea aduertendum quod licet de iure sufficiat vnus patrinus in isto sacramento vt in. c. in catechismo & .c. non plures de consecra. dist. 4. de consuetudine tamen Romanæ ecclesiæ: duo tantum sunt admit- tendi & non plures, ne cognatio spiritualis: quæ inter ipsos contrahitur, multiplicetur, quæ matrimonium impedit. Qui quidem patrini sint perfe- ctæ ætatis vt sciant respondere pro infante, & non admittantur nisi sciât orationem dominicam, & symbolum, quia tenentur illa docere baptizatū vt in. c. vos ante omnia de consecra. dist. 4. Item nec maritus & vxor pos- sunt esse patrini ex textu. c. quod autem 30. quæst. 4. Nec religiosi nec re- ligiosæ professæ vt in. c. non licet abbati: de consecra. dist. 4. nisi fuerint milites sancti Iacobi, & aliarum militiarum. Insuper non baptizati, non possunt esse patrini. c. in baptisinate de consecra. dist. 4.

¶ Sacerdos quid teneatur aduertere in conferendo baptisinate.

Primum non baptizet in domibus priuatis nisi urgente necessitate, vt in cl. vna, de baptisimo. Qua necessitate occurrente adhibeatur pa- trinus, si cōmode haberi potest qui infantem teneat: etsi vixerit, parentes mittant ad ecclesiam intra quindecim dies, vt ibi super eum fiant exorcis- mi & catechismi, & omnia alia. Omittēda tamen sunt illa. **Quid petis?** **Vis baptizari,** vsque ad orationē. **Deus omnipotens.** Deinde sacerdos nō debet alienum subditum extra casum necessitatis vel cōmissionis bapti- zare. Praeterea caueant sacerdotes ne baptizatum vngant oleo & chrisma- te veteri vt constat ex. c. si quis de alio de conse. dist. 4. Vocamus oleum vetus, postquam nouum est consecratum ab Episcopo, vt fieri solet in fe- ria quinta in cena domini: quare districtē præcipimus vt constitutio pe- nultima in titulo de temporibus ordinandorum, quæ circa hoc disponit, omnes illam obseruent: alias incident in pœnam illius.

¶ Qui sint baptizandi.

Cvm sacramētū istud sit ianua aliorū, & sine illo vita spiritualis obti- neri nequeat, testante domino. Ioannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Sūme agen- dum est: vt nullus sine illo discedat. Omnibus cōferendum est paruulis & adultis postquam nati fuerint, in vtero tamen matris existentem non de- bet baptizari, quia qui nondum est natus secundum carnem, regenerari non potest secundum christum. c. qui in maternis cum sequenti de cōse- cra. distinct. 4. Si tamen caput infantis appareat extra vas mulieris, & pe-

Regule circa sacramentū baptisimī.

riculum mortis immincat: aspergendum est aqua cum forma verborum. Et quanquam ignoretur an sit vir vel fœmina sufficit quod sacerdos intēdat baptizare creaturam illam, cuius caput apparet, quæ si postea nascatur non debet rebaptizari. Si autem aliud membrum extra vterum appareat, baptizetur etiam in illo, & committatur diuinæ misericordiæ: etsi postea viuus nascatur baptizetur sub conditione, si est baptizatus. &c. Ita Petrus de Palude in 4. dist. 6. q. 1. art. 1. Et Siluester verbo baptisim^o. 4. §. 1.

MVlier pregnans si moriatur infante existente viuo non est sepelenda, donec infans viuus extrahatur & baptizetur. Idē Petrus de Palude vbi supra.

FVrioli & stulti non sunt baptizandi nisi a natiuitate eisdem obuenit furor vel stultitia. Si tamen propter infirmitatem in furorē vel amentiam inciderint, & postea ad vsum rationis redierint, & baptisimū petierint, baptizandi sunt, & sacramentum recipiunt: licet in actu baptisimi superueniat furor, & cōtradican. Ita Siluester verbo baptisimus. 4. q. 2.

Qualiter fiat baptisimus.

OMnibus compertum esse credimus, tripliciter administrari posse baptisimū. Mergendo puerum in aquā. Et iste modus est magis vsitatus & per eum significatur dominica sepultura. c. postquā de conse. dist. 4. & debet fieri per vnicam mersionem, vt in concilio Toletano. c. propter vitandum, eadem distinct. Secundo fundendo aquam super caput recipientis baptisimū, manu ipsius sacerdotis, vel aliquo vase. Et iste modus seruatur frequenter in hoc episcopatu propter periculum. Tertio exhibetur hoc sacramentum aspergendo aquam, sicut fecerunt apostoli, qui tria millia hominum baptizauerūt vna die, vt habetur Actū 2. c. quod seruari posset quando esset multitudo baptizādorū. Vtunque tamen fiat semper debent simul concurrere verba cum elemento aquæ: alias nullum esset sacramentum. c. detrahe. 1. q. 1.

ADuertat insuper sacerdos quod in modo baptizandi qui sequitur repetitur sapius littera. N. qua denotatur vt nomen baptizati exprimitur: & aliquando precipitur vt sacerdos interroget patrilinos. Como ha nombre? Quod tantum hoc interroget quando ibi præcipitur. Sed quādo ponitur prædicta littera. N. non debet eos interrogare: sed ipsemet sacerdos nomet infansem suo proprio nomine verbis latinis.

ITem sit cautus, quod si vnus solus vir fuerit baptizandus dicat officiū vt ponitur in isto libro. Si vero fœmina dicat super hanc famulam. Si duo viri super hos famulos. Si duæ fœminæ super has famulas. Et hoc obseruatur in orationibus cōmunib^{us} mutatis mutādis. Benedictio salis, & euangelium, pater noster, & aue Maria, & versus, non sunt duplicanda, ce

Benedictio fontis.

17.

viam si super plures baptizandos dicatur. Exorcismi tamen, & con-
fignationes, tam frontis, quam pectoris, & ceterorum membrorum cuilibet in-
fanti seorsum fiant: quia diuersi sunt dæmones tales torquentes.

¶ Post baptismum.

Completo baptismo, sacerdos statim in libro ad hoc dipurato scri-
bat nomina baptizati, & parentum, & patrinorum, & ministri qui
illum baptizauit, cum die, mense, & anno: vt sciatur an sit baptizatus, &
quando. Et etiam propter cognationem spiritualemente inde contractam,
quæ sufficiens est ad impediendum matrimonium contrahi, & ad diri-
mendum iam contractum. c. 1. de cogna. Spirituali lib. 6. alias incidet in
pœnam constitutionis primæ, de cogna. Spirituali.

¶ Ordo baptizandi.

¶ Sacerdos indutus alba, vel superpelliceo, et
stola, precedentibus cruce, et candela incensa,
accedit ad ianuam ecclesie vbi sunt patrinus cum
puero, ibique patrinus teneat baptizandum su-
per brachium dextrum, siue masculus sit, siue
femina, quia sic sacerdos poterit facere signa
super baptizandum comodius.

¶ Tunc sacerdos interroget.

¶ **U**etraeys aquí infante o infanta? **R**espõ
dan los padrinos. Infante o infanta.
Sacer. Que quiere ser? **R**espõdã. Chri-
stiano. **Sacer.** Como quiere auer nõbre? **R**espõ
dã. Su nombre que poner le quisieren. **Sacer.**
Que pide ala yglesia? **R**espondan. Fe. **Sacer.**

Ordo baptizandi.

La fe que le prestara: **Respondan.** *Vida para siempre.* **¶ Tunc dicat sacerdos.** *A.*

Hec est autem vita eterna, vt cognoscas et credas vnum et verum deum, et quem misit Iesum christum filium eius: qui cum patre et spiritu sancto viuit et regnat deus. Per omnia secula seculorum. **¶ Amen.** **¶ Tunc sacerdos sufflet ter in faciem, semel in qualibet persona trinitatis, dicendo.**

In sufflo te diabole maledicte In nomine pa- tris, et filij, et spiritus sancti: vt ex eas et recedas ab hoc famulo dei. **¶ quem tua fraude decepisti.** **¶ Statim.**

Axi spiritus immunde ab eo, et da honorem deo viuo, et vero, et da honorem Iesu christo filio eius: et spiritui sancto paraclito aduenienti, et recede ab hac dei imagine. In nomine patris et filij et spūs sancti. **¶ Amen.** **¶ Hic sufflet super baptizandum semel dicens.** *A.* **Ac**cipe spiritum sanctum: vt per istam insufflationem, et dei benedictionē, exeat a te spiritus malignus, et ingrediatur in te spiritus sanctus paraclitus, In nomine patris, et filij, et spūs sancti. **¶ Amē.** **¶ Postmodū faciat crucem in fronte, in pectore, et inter scapulas infantis dicēs.** *A.*

Signum cru ✠ cis saluatoris dñi nostri Iesu christi in frontem tuā pono. Signum cru ✠ cis saluatoris domini nostri iesu christi, in pectus tuum pono. Signum cru ✠ cis saluatoris dñi nostri Iesu christi inter scapulas tuas pono: vt habeas vitam eternam, et viuas in secula seculorū. *R.* Amē. **¶** *Immediatē dicat sacerdos faciendo signa in sequentibus locis. A.*

Signo oculos ✠ tuos, vt videas claritatem dei. Signo aures ✠ tuas, vt audias virtutes dei. Signo nares ✠ tuas, vt percipias odorem suauitatis. Cor ✠ vt credas. Os ✠ vt confitearis illi, qui te saluum fecit: vt nullam habeat diabolus in te potestatem: sed trinitas sancta regnet in te et perducatur te in vitam eternam. *R.* Amen.

¶ *Hic faciat sacerdos crucē in fronte: et in corde infantis, dicendo. A.*

Accepe signum crucis tam in fron ✠ te quā in cor ✠ de, et sume fidem celestium preceptorum, et talem te exhibe moribus: vt templū dei effici merearis. Per christum dominum nostrū. *R.* Amē. **¶** *Hic ponat manū super caput baptizandi. V.* Dominus vobiscum. *R.* Et cū

Ospiritu tuo. *Oremus.* *Oratio.*
 Omnipotens sempiternus deus, pater domi

Ordo baptizandi.

ni nostri iesu christi respicere dignare super hūc
famulum tuum. **A.** quem ad rudimenta fidei
vocare dignatus es: omnemque cecitatem cor-
dis ab eo expelle: dirūpe omnes laqueos satha-
ne quibus fuerat colligatus. **¶**

**Hic sacerdos ap-
prehendat manum pueri dexteram, et ingredia-
tur ecclesiam dicendo.**

Aperi ei domine ianuā
pietatis tue: vt signo sapientie tue imbutus om-
nium cupiditatum fetoribus careat, et ad suauē
odorem preceptorum tuorum letus tibi in eccle-
sia tua deseruiat, et proficiat de die in diem: vt
idoneus efficiatur accedere ad gratiam baptis-
mi tui percepta medicina. **¶** Per eundem domi-
num nostrū Iesum christum filium tuum, qui
uenturus est iudicare viuos et mortuos, et secu-
lum per ignem. Amen. **¶** **Hic, signum crucis in
fronte faciat.**

Oremus.

Oratio.

Preces nostras quesumus domine clemen-
ter exaudi: vt hunc electum tuum. **A.** cru-
cis dominice: cuius impressione eum signa-
mus, virtute custodi: vt magnitudinis glo-
rie tue rudimenta seruans, per custodiam man-
datorum tuorum ad regenerationis gloriā per-
uenire mereatur. **¶** Per Christum dominum no-
strum. **R.** Amen. **Oremus.**

Oratio.

Deus, qui humani generis ita es conditor: ut sis etiam reformator: propiciare populis adoptiuis, et nouo testamento sobolem noue prolis adscribe: ut filij promissionis quod non potuerunt assequi per naturam, gaudeant se recepisse per gratiam. Per christum dominum nostrum. *R.* Amen. **Benedictio salis.**

Adutorium nostrum in nomine domini. *R.* Qui fecit celum et terram. *V.* Sit nomen domini benedictum. *R.* Ex hoc nunc et usque in seculum.

Exorcizo te creatura salis, in nomine dei patris omnipotentis, et in charitate domini nostri iesu christi, et in virtute spiritus sancti. Exorcizo te per deum viuum: per deum verum, per deum sanctum, per deum qui te ad tutelam humani generis procreauit, et populo venienti ad credulitatem per seruos suos consecrari precepit: ut in nomine sancte trinitatis efficiaris salutare sacramentum, ad effugandum inimicum. Proinde, rogamus te domine deus noster: ut hanc creaturam salis sanctificando sanctifices. **Benedicendo** benedicas: ut fiat omnibus accipientibus perfecta medicina permanens in visceribus eorum, in nomine

Ordo baptizandi.

dñi nostri Iesu christi: qui v̄turus est iudicare
v̄uos, et mortuos, et seculū per ignem. *R.* *Ām.*
Benedictio dei patris omnipotentis, et fi
lij, et sp̄ritus sancti, descendat, et maneat su
per hanc creaturam salis, et super omnes gustā
tes ex eo. Amen. **Hic aspergat aquā super sal
et circumstantes: et statim sumat parū salis digi
tis, et ponat in os pueri dicendo.** *M.* Accipe sal
sapientie: vt propicius sit tibi deus in vitā eter
nā. *R.* Amen. *V.* Dñs vobiscū. *R.* Et cum spū
tuo. **Oremus.** **Super masculos et feminas.**

Deus patrū nostrorū, deus vniuerse **Dño.**
cōditor creature, et veritatis auctor: te sup
plices exoramus vt hunc famulum tuum *M.* re
spicere digneris propicius, vt hoc primum pa
bulum salis gustātem nō diutius esurire permīt
tas: quominus cibo expleatur celesti: quatenus
sit semper dñe sp̄ritu feruens, spe gaudens, tuo
semp nomini seruiēs: et perduceū ad noue rege
nerationis lauachrū: vt cum fidelibus tuis pro
missionum tuarū eterna premia cōsequi merea
tur. **Per christum.** *R.* Amen. **Oremus.** **Si
fuerit femina dicatur hec etiam oratio.** **Dño.**

Deus Abraham, deus Isaac, deus Jacob,
deus pater domini nostri Iesu christi, qui

diristi discipulis tuis preceptoribus nostris. Ite in nomine meo, manus imponite, et demonia expellite, et bene habebunt. Per hoc signum sancte cru ✠ cis expelle ab hac famula tua. **A.** omnem nequitiam aduersi hostis. Per eundem Christum dominum nostrum. **R.** Amen.

O Deus Abraham, deus Isaac, deus Jacob deus qui Moyse famulo tuo in monte sinai apparuisti: et filios Israel de terra Egypti eduxisti, deputans eis angelum pietatis tue, qui custodiret eos die ac nocte: te quesumus domine, ut mittere digneris sanctum angelum tuum, qui similiter hunc famulum tuum. **A.** custodiat, et perducatur eum ad gratiam baptismi tui. Per Christum dominum nostrum. **R.** Amen.

Adiuratio super masculos et feminas.

Argo maledicte diabole recognosce sententiam tuam: et da honorem Deo uiuo, et uero, et da honorem Iesu Christo filio eius, et Spiritui sancto paraclito, et recede ab hoc famulo dei. **A.** Quia istum sibi Deus et Dominus noster Iesus Christus, ad suam sanctam gratiam, et benedictionem, fontemque baptismatis, dono suo vocare dignatus est: et hoc signum sancte cru ✠ cis.

Ordo baptizandi.

¶ Hic faciat crucem in fronte infantis. Quod nos fronti eius damus, tu maledicte diabole nūquam audeas violare. Per eum qui v̄turus est iudicare viuos et mortuos, et seculū per ignē. **R.** Amen. **¶** Iterum faciat crucem in fronte digito. Et si fuerit masculus dicat sequentem orationem. Et si femina, orationem sequentem post hanc, que incipit Deus celi, deus terre.

Deus immortale ✠ presidium omnium postulantium, liberatio supplicum, pax rogantium, vita credentium, resurrectio mortuorum: te inuoco domine super hūc famulū tuum. **A.** qui baptismi tui donum petens eternam consequi gratiam spiritali regeneratione desiderat. Per christum. **¶** Pro femina. **Oremus. Dño.**

Deus celi, deus terre, deus angelorum, deus archangelorum, deus prophetarum, deus martyrum, deus confessorum, deus virginum, deus omnium uiuentium, deus cui omnis lingua confitetur, et omne genu flectitur, celestium, terrestrium, et infernorum: te inuoco domine super hanc famulam tuam. **A.** vt perducere eam digneris ad gratiam baptismi tui. Per christum dominum nostrum. **R.** Amen.

¶ Tunc sacerdos offerat eum dño, ponensque

manum super ipsum dicat.

Accipe eū dñe, et quia dignatus es dicere: **A**petite et accipietis, querite et inuenietis, pulsate et aperietur vobis: petēti itaque premiū porrige, et ianuam pande pulsanti, vt eternam celestis lauacri benedictionē cōsequutus promissa tui muneris regna p̄cipiat. **P**er christū dñm.

R. Amē. ¶ Adiuratio sup masculos et feminas.

Adī maledicte sathana adiuratus p̄ nomē eterni dei, et saluatoris nostri Jesu christi filij eius cū tua victus inuidia: tremens gemens que discede, nihil tibi sit cōmune cum seruo dei iā celestia cogitanti renunciaturo tibi ac seculo tuo, et beate immortalitati victuro. Da igitur honorem aduenienti spirītuī sancto, qui ex summa celi arce descendens, perturbatis fraudibus tuis, diuino fonte purgatum pec **+** tus: idest sanctificatum deo templum et habitaculū perficiat, vt ab omnibus penitus noxis preteritorum criminum liberatus seruus dei gratias perenni deo referat semper, et benedicat nomē ei⁹ sanctum in secula seculorum. **R. Amen. Iterū**

dicat. Ergo maledicte diabole recognosce sententiam tuam, et da honorem, vt supra dictum est. **¶ Adiuratio super masculum tantum.**

Ordo baptizandi.

Exorcizo te immunde spiritus in nomine pa-
tris, et filii, et spiritus sancti: ut ex-
ceas et recedas ab hoc famulo dei. **R.** Ipse enim tibi
imperat maledicte, dānate, atque damnande,
qui pedibus super mare ambulauit, et Petro mer-
genti dexteram porrexit. Per christum dominum
nostrum. **R.** Amen. **E**rgo maledicte diabole re-
cognosce sententiam tuam, ut supra.

¶ Si fuerit femina dicatur adiuratio sequens.

Exorcizo te immunde spiritus, per pa-
trē et filium, et spiritum sanctum: ut ex-
ceas, et recedas ab hac famula dei. **R.** Ipse enim
imperat tibi maledicte, damnate atque damnā-
de, qui ceco nato oculos aperuit, et quatrídua-
num Lazarum de monumento suscitauit Iesus
christus dominus noster, qui cum patre et spiri-
tu sancto uiuít et regnat deus. Per omnia secu-
la seculorum. **R.** Amen. **E**rgo maledicte dia-
bole, ut supra. **¶ Quo finito statim dicat. V.**

Dominus uobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo.
Sequentia sancti euangelij secundum mattheum.
R. Gloria tibi domine.

In illo tempore oblatis sunt Iesu paruuli, ut
manus eis imponeret et oraret. Discipuli
autem increpabant eos. Iesus autem ait eis, si-

nite paruulos: et nolite prohibere ad me venire: talium enim est regnum celorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. Deo gratias. **D** sana filio dauid, benedictus qui venit in nomine domini. **¶ Vel dicatur sequens euangeliū.**

In illo tempore. Respondens Iesus, dixit, Confiteor tibi domine pater celi et terre: quia abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. Ita pater quoniam sic fuit placitum ante te. Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Et nemo nouit filium nisi pater: neque patrem quis nouit nisi filius, et cui uoluerit filius reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis: et ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauis est, et onus meum leue. Deo gratias. **D** sana.

Hic sacerdos precipiat parrinis ut dicant cum eo hoc modo. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster. Aue Maria. Integre usque ad finem. **¶ Symbolum apostolorum.**

Qredo in deum patrem omnipotentem, creatorem celi et terre. Et in Iesum christum filium eius unicum dominum nostrum. Qui con-

Ordo baptizandi.

ceptus est de spiritu sancto. Natus ex Maria virgine. Passus sub Pontio Pilato. Crucifixus, mortuus, et sepultus. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad celos, sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare vivos et mortuos. Credo in spiritum sanctum. Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Carnis resurrectionem, et vitam eternam. Amen.

Acabado el credo dira el cura a los padrinos.

A nsi como señores han dicho y oydo agora el Credo, enel qual se contienen los artículos de nuestra sancta fe catholica, son obligados de lo enseñar a su ahijado, quando llegare a edad de lo poder aprender, con las otras oraciones de la sancta madre yglesia, o por librarse desta obligación, deuen remittir este trabajo a sus padres, pues son buenos christianos, y les encarguen tomen cuydado de selo enseñar, no descuydando se del todo con esto: porque podría ser que los propios padres fuesen negligentes, o falleciesen antes, y las tales criaturas por no lo saber se condenarían, y los padrinos no careceriã de culpa. Por tanto estan obligados quando sus

abijados son grandezillos de los llamar y ver
si saben las dichas oraciones, alomenos el pa-
ter noster, el Ave Maria, y el Credo, y sino lo sa-
ben, enseñar selo. **V.** Saluum fac seruum tuū.
R. Deus meus sperantem in te. **V.** Aditte ei do-
mine auxiliū de sancto. **R.** Et de Sion tuere
eum. **V.** Esto ei domine turris fortitudinis. **R.**
A facie inimici. **V.** Nihil proficiat inimicus in
eo. **R.** Et filius iniquitatis non apponat nocere
ei. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.**
Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vo-
biscum. **R.** Et cum spū tuo. **Oremus. Oratio.**

Aternam ac iustissimam pietatem tuam de-
precor, domine sancte pater omnipotens,
eterne Deus, luminis et veritatis auctor super
hunc famulum tuum. **A.** vt digneris eum illu-
minare lumine intelligentie tue. Abunda, y san-
cti-**+**fica eum. Da ei scientiam veram, vt dig-
nus efficiatur accedere ad gratiam baptismi tui.
Teneat firmam spem. Consilium rectum. Do-
ctrinam sanctam, vt aptus sit ad percipiendam
gratiā baptismi tui. Per dñm nostrum Iesum
christum. **R.** Amen.

¶ Sacerdos vero ponat manū dexterā super
caput infantis: et dicat hanc cōminationem.

Ordo baptizandi.

N Ec te lateat sathana imminere tibi penas,
imminere tibi tormenta, imminere tibi
diem iudicij, diem supplicij sempiterni, diem
qui venturus est velut clibanus ardens: in quo
tibi, atque vniuersis angelis tuis, eternus super
ueniet interitus. Proinde damnate atque dam
nande, da honorem deo viuo, et vero, da ho
nozem Jesu christo filio eius, et spiritui sancto
paracleto, in cuius nomine, ac virtute precipio
tibi (quicumque es spiritus immunde) vt ex eas
et recedas ab hoc famulo dei. **R.** quem hodie
deus, et vn̄s noster Iesu christus ad sua sancta
gratiam, et benedictionem, fontemque baptis
matis, dono suo vocare dignatus est: vt fiat ei
templum per aqua regenerationis in remissio
nem peccatorum. In nomine eiusdem domini
nostri Iesu christi. Qui v̄turus est iudicare vi
uos et mortuos, et seculū per ignem. **R.** Amen.

Tūc sacerdos spuat honeste in palma sinistra
et inde sumat duobus digitis pollice, et indice, et
dicat. Como has nōbre? **R.** **A.** Sacerdos repe
tat nomen infantis, et tangat aurem dexteram
eius, et dicat. **A.** Effeta, quod est aperire. **Re**
pondeant patrini. Effeta. **Sacerdos tangat na**
res dicens. In odorem suauitatis. **R.** Effeta.

Sacerdos eadem saliuā tangendo aurem sinistram dicat. Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim iudicium dei. **R.** Effeta. **Hoc** totū repetatur tribus vicibus. ¶ Et benedictio dei pa **+** tris, et si **+** lii, et spiritus **+** sancti des cēdat et maneat super te, et angelus domini perducatur te ad sanctum baptismum. Amen.

¶ Nunc vero supradictis peractis itur ad fontem, et cum peruentum fuerit, si fons non fuerit benedictus benedicatur: vt supra in principio. Si vero fuerit benedict⁹ exuatur infans, apprehensaque manu eius dextra sacerdos supra fontem interroget nomen, et dicat. Como ha nōbre? **R.** **A.** Sacerdos repetat nomen infantis, dicendo. **A.** Abrenuncias sathane? **R.** Abrenuncio. **Sacerdos.** Et omnibus pompis eius? **R.** Abrenuncio. **Sacerdos.** Et omnibus operibus eius? **R.** Abrenūcio. Repetat hoc alijs duabus vicibus. ¶ Tunc sacerdos faciat crucem ex oleo in pectore, et inter scapulas infantis interrogādo. Como ha nōbre? **R.** **A.** Sacerdos nominādo nomen infantis dicat. **A.** Et ego teli nio oleo salutis in pec **+** t⁹, et inter scapu **+** las tuas in Christo Jesu dño nostro, vt habeas vitā eternam, et viuas in secula seculorū. **R.** Amen.

Ordo baptizandi.

¶ Tunc dicat sacerdos apprehensa manu dextra infantis. Como ha nombre. **R. A. Sacer.**
A. Credis in deum patrem omnipotentē creatorem celi et terre? **R. Credo. Sacerdos.** Credis et in Iesum christum filium eius unicum dominum nostrum natum, et passum? **R. Credo. Sacerdos.** Credis in spiritum sanctum, Sanctam ecclesiam catholicam, Sanctorum comunem, Remissionem peccatorum, Carnis resurrectionem, Vitam eternam post mortem? **R. Credo. ¶** Postea interroget sacerdos. Como ha nombre? **R. A. Sacerdos. A.** Que pides? **R. Baptismo. ¶** Deinde si sacerdos vult baptizare mergendo, accipiat puerum in manibus: si fundendo aquam, accepto vase, fundat aquam super caput pueri quem patrinus tenet supra fontem, et priusquam aquam fundat super caput pueri, aut mergat. Dicat. **A. Vis baptizari? R. Volo. Iterum Sacer. Vis baptizari? R. Volo. Tertio. Vis baptizari? R. Volo. ¶** Tunc sacerdos baptizet infantem, ac diligenter curet infundens aquam simul proferat verba, vel ad minus priusquam finiatur ablutio, incipiatur verba que sequuntur. Ego te baptizo In nomine patris, et filii, et spiritus sancti. Amen. **Cum autem du-**

bítatur an infans sit ab alio baptizatus, sub hac forma fiat. SÍ tu es baptizatus, ego non te rebaptizo: sÍ nō es baptizatus, ego te rebaptizo. In nomine patris, et filij, et spírítus sancti. Amen.

¶ Cum autem infans baptizatus fuerit, sacerdos faciat crucem pollice, cum chrismate in vertice infantis, vulgo, la mollera: et dicat ponendo chrisma. Como ha nombre: R. A. Sacerdos. A.

Oratio.

Deus omnipotens, pater domini nostri Iesu christi, qui te regenerauit ex aqua, et spírítu sancto, qui que dedit tibi remissionem omnium peccatorum: ipse te lí ✠ niat chrismate salutis in christo Iesu domino nostro: vt habeas vitam eternam, et viuas in secula seculorum. R. Amen.

¶ Sic induat eum albam dicendo. Como ha nombre: R. A. Sacerdos. A. Accipe vestem cādídā, sanctā, et immaculatā, quam perferas ante tribunal domini nostri Iesu christi: vt habeas vitam eternam, et viuas in secula seculorū. R. Amen. ¶ Sic sacerdos ponat candelā accensā in manu dextera infantis et dicat. Como ha nombre: R. A. Sacerdos. A. Accipe lampadem ardentem irreprensibilem, custodi baptismum tuum: vt cum venerit

Ordo baptizandi.

dominus ad nuptias possis occurrere ei, vna cū sanctis in aula celesti, vt habeas vitam eternam et viuas in secula seculorū. *R.* Amen. ¶ *Hic accipiat sacerdos albam, et cum ea abluat infan- tē in locis vbi chrisma et oleū positū fuit, et patri- ni similiter lauentur, et alba. ¶ Hoc finito: de- portetur infans coram aliquo altari cum cande- la accensa, quam teneat patrīnus simul cum in- fante, et dicat sacerdos. V. Dominus vobiscū. R. Et cū spiritu tuo. V. Initiū sancti euangelij secundum Joannem. R. Gloria tibi domine.*

In principio erat verbum, et verbum erat apud deum, et deus erat verbū. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factū est. In ipso vita erat, et vita erat lux hominū et lux in tenebris lucet, et tenebre eam non comprehenderunt. Fuit homo missus a deo, cui no- men erat Joānes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine: vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux: sed vt testi- monium perhiberet de lumine. Erat lux vera, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mūdus per ipsum factus est, et mūdus eum non cognouit.

In propria venit, et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Et verbum caro factum est, et habitauit in nobis, et vidimus gloriam eius: gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratie, et veritatis. Deo gratias. Osanna filio dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Osanna in excelsis.

Vel dicatur euangelium secundum Marcum. s.

In illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis, apparuit illis Iesus, et exprobrauit incredulitatem illorum, et duriciam cordis: quia his qui viderant eum resurrexisse a mortuis non crediderant, et dixit eis, Euntes in mundum uniuersum: predicate euangelium omni creature, qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint: hec sequetur. In nomine meo demonia eiciet: linguis loquentur nouis, serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super egros manus imponent, et bene habebunt. Et dominus quidem Iesus postquam locutus est eis: assumptus

Ordo baptizandi.

est in celum, et sedet a dextris dei. Illi autē profecti predicauerunt vbiq̄ue domino cooperante, et sermonem cōfirmante sequentibus signis. Deo gratias. Osanna filio David: benedictus qui venit in nomine domini, osanna in excelsis.

¶ Hic ponat librum apertum super caput pueri cum dicit. Huc verbum diuinum, reformatio virtutum, restitutio sanitatum. **¶** Quo finito ponat sacerdos manum dextram super caput infantis dicendo.

Hic accepisti gratiā, et benedictionem a domino, et misericordiam a deo salutarī tuo quia hec est generatio querentium dominum. Et benedictio omnipotentis dei patris, et filij, et spiritus sancti, descendat, et maneat super te, et angelus domini bonus custodiat te semper. **℞.** Amen.

Modus baptismi extra ecclesiam.

¶ Sacerdos vocatus ad baptizandum infantem infirmum in domo, nudo infante, vel inuoluto (si imminet periculum) et posito in manibus patrini (si commode haberi potest) accipiat in vase aquam benedictam (si haberi po-

Ordo baptizandi adultū vel infidelem. rrv
 (rest) alias aquā naturalem, et interroget. **Que**
traeys aquí, infante o infanta: Respondeant.
Infante, o infanta. Sacerdos. Como quiere
auer nombre: R. Fulano o fu. Sacerdos. Que
pide: R. Baptismo. Sacerdos. Uis baptizari:
R. Uolo. Sacerdos. Uis baptizari: R. Uolo.
Sacerdos. Uis baptizari: R. Uolo. ¶ Tunc
sacerdos infundat aquam super caput infantis
in modum crucis dicens. Ego te baptizo in no
mine patris, et filij, et spiritus sancti, Amen.
¶ Si autem nondum est natus, in membro ap
parente, effundat aquam, cum expressione ver-
borum sine aliqua interrogatione, et talis ite-
rum non est baptizandus: sed exorcismus et
catechismus cum impositione nominis in eccle
sia fiet. vt supra. fol. rrv.

¶ Ordo baptizandi adultū vel infidelem.

Sl adultus ratione præditus baptismum petierit, quadragin-
 ta dierum spacio in fide instruatur, vt præcipit. c. ne quod
 absit de consecra. dist. 4. ne ecclesia in aliquo decipiatur.
 c. Iudæi eadem dist. quod præcipit, illum in fide instruens
 dum per octo menses tâquam rigorosum non obseruatur.
 Supradicta intelliguntur, cum infidelis non est propinquus
 morti: nam tunc statim debet ei administrari baptismi sacramentum.

¶ Tunc omnibus præparatis quæ in baptismo paruulorum diximus, bap
tizandus ante ianuam ecclesiæ flexis genibus (patrinis admisis) licet ne

Ordo baptizandi adultū vel infidelem.

cessarij non sint, quoniam ipse respondere debet, dicat sacerdos. ¶ **H**ermano mio foys baptizado? **Respond.** No. **Sacerdos.** Quereys ser baptizado? **Responda.** Si. **Sacerdos.** Que nõbre quereys auer? **Respon.** N. **Sacer.** Vos. N. que demandays ala yglesia? **Responda.** La fe de Iesu Christo. **Sacerdos.** La fe de Iesu christo que os dara? **Responda.** La vida eterna. ¶ **Sacerdos coram adstantibus eidem aliqua verba discrete dicat, quæ ad propositum tanti sacramenti agant, exempli gratia.**

Hermano mio. N. Dad infinitas gracias a nuestro señor, y redéptor Iesu christo: que como fueßedes infiel y estuuießedes apartado del camino dela vida eterna, por su infinita misericordia tuuo por bien, de os llamar a su sancta fe catholica, sin la qual ninguno se puede saluar: por tãto conuiene que desde agora en adelante, alanceys de vuestro coraçõ esta maldita seta en que aueys viuido, y con toda volũtad y deuocion, recibays este sacramento del baptismo, y la sancta fe catholica: proponiendo fiel y firmemente de viuir y morir enella. **Responda.** Que anßi da gracias a nuestro señor por tan gran merced, y que anßi lo promete delo cumplir cõ su fauor y ayuda. **Sacerdos.** Conuiene hermano mio que tengays gran dolor y pena por todos los pecados y offensas que contra vuestro Dios aueys cometido, desde la hora que supistes conocer que era bien y mal, hasta la presente en que ahora estays. **Responda.** Si tẽgo. **Sacerdos.** Anßi mismo conuiene hermano mio, que demandeys este sancto sacramento del baptismo ala sancta madre yglesia, y ami como su ministro, con desseo de saluar vuestra anima: y por estar debaxo la obediencia dela sancta yglesia, y con intencion de guardar los mãdamientos dela ley y dela yglesia: que nuestro señor ordeno para alcançar la vida eterna, y que en ninguna manera os ayays mouido a pedir este sancto sacramento, por pafsion o enojo que ayays tenido, o por gana de agradar o complazer a alguna persona, o por temor y fuerça que os ayan puesto, saluo que foys mouido por el espiritu sancto, y por saluar vuestra anima. **Responda.** Padre mio y ministro de Iesu christo mi intencion y voluntad no es otra, sino saluar mi anima y ser christiano, y creer y tener lo que la sancta madre yglesia cree, y tiene, segun y como vos me lo aueis dicho y enseñado, por tanto os suplico de parte de nuestro señor me administreyß este sacramento sancto del baptismo, y rogueys a nuestro señor por mi. **Sacerdos.** Nuestro señor que por su infinita misericordia y piedad tuuo por bien de os llamar para que os conuertießedes a el, y fueßedes vno delos del gremio de su yglesia, os dara su gracia para que os salueys y acabeys en su sancto seruicio.

¶ **Statim prosequatur sacramenti administrationẽ incipiendo ab illo loco ubi dicitur.** Hæc est autẽ vita eterna vt cognoscas. &c vt supra. fol. 15.

Ordo obseruandus, cum primū mulier post partum ingreditur ecclesiam expletis sue purgationis diebus.

¶ Sacerdos cū superpelliceo, et stola, precedēte confessione generali, ante portam ecclesie aspergit mulierem aqua benedicta, et dicit.

Diutorium nostrum in nomine domini. **R.** Qui fecit celum et terrā. **V.** Gloria patri, et filio, et spiritui sancto. **R.** Sicut erat in principio. **Añā.** Hec accipiet benedictionem a domino, et misericordiam a deo salutari suo, quia hec est generatio querentium dominum. **Psalmus.**

Domini est terra, et plenitudo eius, orbis terrarum, et vniversi qui habitant in eo.

Quia ipse super maria fundauit eum: et super flumina preparauit eum. Quis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius: Innocens manibus, et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam: nec iurauit in dolo proximo suo. **H**ic accipiet benedictionem a domino: et misericordiam a deo salutari suo.

Hec est generatio querentium eum: querentium

Ad recipiendum post partum

faciem dei Jacob. **A**t tollite portas principes vestras, et eleuamini porte eternales, et introibit rex glorie. **Q**uis est iste rex glorie: dominus fortis, et potens: dominus potens in prelio. **A**t tollite portas principes vestras, et eleuamini porte eternales: et introibit rex glorie. **Q**uis est iste rex glorie: dominus virtutum ipse est rex glorie. **Gloria**
¶ Et postea repetitur antiphona. Hec accipiet benedictionem. **Kyrie eleison.** **C**hriste eleison. **Kyrie eleison.** **P**ater noster. **V.** Et ne nos inducas in tentationem. **R.** Sed libera nos a malo. **V.** Saluam fac famulam tuam domine. **R.** Deus meus sperantem in te. **V.** Mitte ei domine auxilium de sancto. **R.** Et de syon tuere eam. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **Oremus.** **Oratio.**

Deus qui per Moysen famulum tuum Israelitice plebi mandasti, vt mulier que filium peperisset: quadraginta diebus ab ingressu templi sequestaretur: quesumus vt hanc famulam tuam. **A.** ab omni inquinamento peccati mundare digneris, quatenus mente et corpore mundata, sinum sancte matris ecclesie valeat penetrare, et tibi pro suis delictis acceptabile mu-

nus offerre. Per christū. **R.** Amen. **Oremus.**

Omnipotens sempiternus deus, pa- **Oro.**
ter dñi nostri Jesu christi, deus sabaoth,
qui tuum vnigenitum vna cum matre sua, post
quadraginta dierum spacium in templo presen-
tari voluisti, bene ✠ dicere digneris hanc famu-
lam tuam. **A.** quam ad templum tuum tibi do-
mino deo nostro purificandi gratia presentam?
et concede propitius: vt sicut eam per nostrum
officium in templū istud introducimus: sic post
finem vite presentis, templum celeste mereatur
introire. Per eundem christum dñm nostrū. **R.**

Amen. **¶ Aspergatur mulier aqua benedicta.**

**Tunc mulier habens candelam incensam ingre-
ditur ecclesiam dicente sacerdote. Ingredere te-
plum domini, et adora filium beate Marie vir-
ginis, qui tibi tribuit fecunditatem prolis, qui
cum patre, et filio, et spiritu sancto, viuit, et reg-
nat in secula seculorum. Amen.**

**Missa commu-
niter dicatur de purificatione virginis, vel secū-
dum deuotionem petētium. Ita quod si fuerit
festū missa festi nō omittatur. ¶ Hec ceremonia
et ritus nō est necesse semp obseruari: sed si qua
mulier deuotionis gratia petierit: congruū est,
vt eius voto, et desiderio satisfiat.**

De sacramento penitentie.

Hoc loco agendum erat de sacramento penitentie, sed consulto omisimus, eo quod in principio breuiter, et in compendio de eo diximus: deinde quia in fine huius libri de eo tractabim?

¶ Regule circa sacramentum eucharistic.

Facile in errorem labi potest (etiam doctus) qui regulas suæ artis ante oculos non habet. Quod nullibi periculosius contingit, quam in sacramentorum administratione. Quapropter opere præcium esse censemus initio huius sacramenti, vt in superiori, quædam præcepta & animaduersiones inferere, quibus inspectis, paruo negotio sacerdos mediocriter instructus. secure accedet ad sacramenti ministerium.

¶ Sacramentum hoc, adeo vtile, & necessarium est: vt ecclesia statuerit, posse infirmis conferri omni tempore, etiam si sit interdictum, & cessatio a diuinis, publice, & cum omni solennitate, excommunicatis, sed non interdictis exclusis.

¶ Cû Pauli apostoli doctrina sit, Eucharistiâ sacramentû esse probationis atque examinis. (Dicit enim) Probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, aperte indicat, non probatos per pœnitentiâ, & suorum peccatorum, rectam confessionem, non debere ad hoc sacramentum accedere. Hac ratione & instituto sanctæ romanæ ecclesiæ repellendi sunt ab hoc sacramento pueri, qui ad vsum rationis non peruenerunt. Ob eandem causam non admittit dementes, neque furiosos, si semper eadem infirmitate laborant: secus tamen est si habeant lucida interualla, nã tunc vbi non est periculum irreuerentiæ, deuote petentibus negari nõ debet. Cosimili feratione denegatur dæmoniis perpetuo vexatis. Quod si quando fuerint immunes ab illa vexatione, & petierint, conferatur eisdem. Intransibus duellum ex glosa in. c. monomachiam, secûda quæst. 5. Eucharistia conferri non debet. Nec publicis peccatoribus, velut fornicarijs, vsurarijs & meretricibus, & alijs huiusmodi, quousque constet de publica pœnitentia, & emenda prioris vitæ. Hac adhibita animaduersione, quod si in secreto fuerit emendatus, in occulto administretur. Ita

Regule circa sacramentū eucharistię xxviij

Abb. & doctores in. c. Si sacerdos de offi. ordina. Nec etiam mimis, & hystriõib⁹, quos hyspano sermone dicimus, Embaydores, exercentib⁹ vana, & artē, quæ absque mortali peccato minime exerceri valet, ex. c. pro dilectione, de consecratione distinctio. secunda. Hic addimus, quod nec excommunicatis exhibeatur Eucharistia. c. reperiuntur. 1. quæst. 1. Nec his qui post mediam noctem pransi sunt, etiam si post comestionem dormierint. c. liquido de consecratio. distinctio. secunda. Item nec religio sis habentibus aliquid proprium absque licencia sui prælati. cap. 2. de statu monacho. ¶ Inquit etiam Tho. in. 4. distinctio. 12. quod bis in die non conferatur, nisi magna occurrente necessitate arg. c. te refferente, de celebratio. missarum. ¶ Insuper non conferatur volentibus se purgare ab aliqua infamia vel suspitione criminis. c. si. de purga. vulga. & idem docet sanctus Thomas. 3. par. quæst. 80. arti. 4.

¶ Aduertat præterea sacerdos, vt nullatenus hostiam non consecratam pro consecrata conferat alicui (etiam grauissimo peccatori) ne idolatrie detur occasio, aut fictio fiat in sacramento veritatis. c. de homine de celebratione missarū. ¶ Sit etiam cautus sacerdos, vt si quando occultus peccator petierit sacramentum istud in occulto, denegetur eidem: in publico tamen petenti conferatur, c. si sacerdos de offi. ordi.

¶ Supradictis addendum est, vt parochus diebus quibus multi communicare solēt, vt in resurrectione, in cœna domini, & iubileis, curet habere hostias paruulas pro numero cõmunicandorum, & congruum instrumentum vbi reponantur. His diebus præter illas paruulas sumat vnā maioris quantitatis qua vtatur in sacrificio missæ: vt cõmodius a populo possit videri, cum eleuatur.

¶ Cæterum licet ex dispositione. c. omnis vtriusque sexus, de pœnitent. & remis. omnes fideles teneantur communicare in paschate resurrectionis. Eugenius tamen quartus extendit: vt qui a dominica in ramis palmarum vsque ad pascha communicauerint, ecclesiæ præcepto satisfaciunt. Alij vero cuiuscunque status sint, siue pregnantēs, siue infirmi: qui ante dominicam ramorum sumpserūt, tenentur iterum sumere, vt adimpleat præceptum ecclesiæ, nisi ex priuilegio aliud concedatur.

¶ Hæc quæ ad sacerdotem expectabant latine diximus, reliqua hyspano sermone duximus apponenda: nimirum quod pluribus in locis sic obtinuit vsus. Deinde ex eo, quod cum laicis est agendum: qui latini sermonis expertes, & ignari sunt, vt in plurimum.

Ordo administrandi infirmis sacramentum eucharistie.

Vando el cura fuere llamado para administrar el sacramento dela Eucharistia a algun enfermo, procure yr luego: por que por su culpa no dexé el alma del tal enfermo de recibir tã gran beneficio, y la suya no se pierda, por ser negligente.

Si por caso el cura no viuere confessado al tal enfermo, para quien fuere llamado, primero que le lleue la eucharistia, le visite para que vea la disposicion que tiene, ansi del juyzio en que esta, como si tiene edad para poder comulgar. Y para que le pueda reconciliar si de algun pecado se acordare. Exortandole a que con paciencia reciba la enfermedad, que nuestro señor le da. Y que aparezca su anima, para dignamente recibir tan alto sacramento. ¶ E si por ventura hallare que el dicho enfermo viuere perdido la habla, o tuuiere el juyzio algo turbado, si le constare auer se confessado en su sano juyzio, o auer pedido la confession estando en tal estado, o mostrare señales de contricion: en tal caso le podra administrar el sacramento, auiendo respondido por el los circunstantes: dando se le para que le adore tocando con el sacramento ala boca del enfermo, teniendola sana, segun que lo dispone el .c. ls. qui. 26. q. 6. E ansi mesmo le podra administrar el sacramento dela extrema vncion, no siendo tiempo prohibido por entredicho, o cessaciõ a diuinis. ¶ Si el tal enfermo que quiere comulgar se hallare estar descomulgado, a iure, vel ab homine, estando el juez que le descomulgo tan lexos, que buenamente no se pueda yr por la absolucion por estar el enfermo tan al cabo de su vida: y con instancia pide que le absueluan y confiesen: en tal caso satisfaziendo el tal enfermo ala parte, o sino pudiere pagar dando prendas, o fiadores: o sino las tuuiere, jurando que quando pudiere satisfara. y que estando bueno se presentara ante el juez que le descomulgo. En tal caso y articulo de necesidad le ha el cura de absoluer delas tales censuras: y despues de sus pecados, y administrarle el sacramento dela eucharistia, y el dela extrema vncion, teniendolo de necesidad, segun la disposicion del ca. parochiano de sepul. E conualesciendo el enfermo, le haga que se presente ante el juez que le descomulgo, como lo prometio, para traerle absolucion: porque no lo ha ziendo: torna a reincidir en la excommunion passada. E ansi ha de ser tornado a ser excluydo delas horas y diuinis officios, como lo dispone el ca. Eos qui, de sententia excommu. in. 6. ¶ Visitado el enfermo y recõ

enfermo, y consolado: auise a los que tuuieren cargo del tal enfermo, que entretanto que va por el sacramento, hagan limpiar la casa y camara donde el tal enfermo estuviere: poniendo algunos buenos olores, y vn altar, o mesa bien adereçada en que se ponga alguna ymagen y sus velas de cera, para que auiendo necesidad se pueda poner en ella el sancto sacramento.

¶ Proueydo esto se vaya luego ala yglesia, y haga que el sacristan taña la campana que para el sacramento se suele tañer. Porque el pueblo y el mayordomo y confadres del sacramento se puedan juntar para tomar las hachas y acompañar el sancto sacramento, y entretanto que la gente se llega el cura laue sus manos y se vista su sobrepelliz y estola: y encima vn paño o velo que le cubra los ombros y braços, conel qual lleue la custodia del sacramento. ¶ Estando ansi vestido y la gente allegada, y la cera encendida, abra el reliquario donde el sancto sacramento esta, e inclinado de rodillas antes que saque el sacramento haga la confession general, y absuelva al pueblo, diziendo. Ego peccator. &c. **Y acabado dira.**

¶ Misereatur vestri omnipotens deus, & dimissis omnibus peccatis vestris perducatur vos dñs nñ Iesus Christus cum suis sanctis ad vitã æternã.

Amen. Indulgentiam, absolutionem, & remissionem. &c. ¶ Acabada la absolucion saque la arquilla donde el sancto sacramento esta, y póngala sobre el altar: y abierta el arquilla, tome vna hostia grande con que haga el officio: y delas hostias pequeñas tome quantas le pareciere ser necesarias, para los que vuere de comulgar, y pongalas en la custodia: y tenga aduertencia, que antes lleue mas que menos: por manera que no le pueda faltar sacramento que administrar: aunque se ofreciessse caso de ser muchos los enfermos. Y si por algun descuydo que cerca desto vuiesse auido: o por auerse ofrecido ser tantos los enfermos que comulgaron, no le quedasse sacramento con que boluer ala yglesia. En tal caso cesse la solemnidad q̄ traxo, y se desnudara del aparato q̄ lleuaua y haga matar la cera y q̄ la câpanilla cesse de tañer y se venga con la gente ala yglesia: donde tornara a vestir su aparato: y encendida la cera, y subido al altar, tome vna hostia delas que dexo en el reliquario: y pongala en la custodia y eche la plegaria, y haga lo demas q̄ de suso se cõtiene. Y siempre dexese sacramento en el reliquario, para que le adoren los que en la yglesia entraren.

¶ An si aparejado, tome con toda deuocion en sus maños la custodia, y lleue publicamente con toda solemnidad el sancto sacramento, poniendo muchas vezes los ojos en el: no le lleuando muy alto ni muy baxo, saluo que las manos vayan delante delos pechos cubiertas conel velo que lleuare, precediendo cera ardiendo. Con esta publicidad v solemnidad dispone el sacramento de celebr. missa. que se lleue. Y delante dela cera que fuere ardiendo

Del sacramento eucharistie.

do vayan tañendo vna campanilla para que los fieles christianos que la oyeren, puedan salir a adorar y acompañar el sancto sacramento. Assi mesmo se lleue agua bendita, para que con ella asperga al enfermo, y a los circunstantes. Con toda la solennidad (que dicha es) se ha de llevar el sancto sacramento: aunque sea en tiempo de entredicho, o cessacion a diuini.

¶ Y porque se pueda llevar con mas deuocion y atencion este sancto sacramento, el cura o sacerdote que le lleuare, ha de yr rezando por el camino, en voz que sea oydo y entendido, ansi ala yda como ala buelta, las horas canonicas segun la disposicion del tiempo, o las de nuestra señora, o finados, o dela cruz, o algunos psalmos, o oraciones deuotas que el mejor supiere. E si fuere tiempo de entredicho, lo mas seguro es que no vaya rezando horas canonicas, podra rezar lo demas que dicho es, o el canticum graduum. Llegado ala casa y camara donde esta el enfermo, dira.

Pax huic domui, & omnibus in ea habitantibus & ingredientibus, & egredientibus. *R.* Amen. Y con el hylopo echara el agua bendita al enfermo, y a los que estuieren al derredor, diziendo. Asperges me domine hylopo, & mundabor, lauabis me & super niuem dealuabor. *V.* Ostende nobis domine misericordiam tuam. *R.* Et salutare tuum da nobis. *V.* Domine exaudi orationem meam. *R.* Et clamor meus ad te veniat. *V.* Dominus vobiscum. *R.* Et cum spiritu tuo. *Oremus.* *Oratio.*

EXaudi domine sancte pater omnipotens æterne deus, & mittere digneris sanctum angelum tuum de cœlis: qui custodiat, foueat, protegat, atque defendat omnes habitantes, & conuenientes in hoc habitaculo Per christum dominum nostrum. Amen

✠ Acabado esto, diga el cura al enfermo. ✠

Dos vos salue hermano mio, veys aqui el verdadero cuerpo de nuestro maestro y redemptor Iesu christo donde os viene a visitar, para os conceder saluacion al anima, y salud al cuerpo, o aquello que el vee que teneis mas necesidad: por tanto mirad si allende dela confession particular y general, que de vuestras culpas y pecados aueis hecho, si teneis memoria de otra cosa alguna, que mas acuse vuestra consciencia. Si dixere que si, haga apartar los circunstantes, y oyale, y absueluale. Y si la reconciliacion viere que es algo larga: ponga la custodia con el sacramento en la mesa para esto adereçada. E si dixere que no se acuerda de cosa que a su consciencia agraua: luego el enfermo, y si el no pudiere, los circunstantes por el, haga la confession general, y el cura le absuelva con la absolucion general. Misereatur tui. &c. Indulgētiam &c. Y luego el cura procedera diziendo. Cōuiene ansi mesmo hermano mio, que agora ante que recibays este sancto sacramento, confesseis la sancta fe ca

tholica, y me respondays vos mismo por vřaboca a cada vno delos articu los della, q̄ yo os pregũtare, Si creo. Y anſi como los confessaredes por la boca los tengays y creays firmemente en vuestro coraçõ. Y preguntando primero los dela diuinidad q̄ se encierran en esta primera pregunta, diga.

CReeys hermano mio en la sanctissima Trinidad, Padre, Hijo, y Espiritu sancto, tres personas, y vn solo Dios verdadero, criador del cielo y dela tierra, saluador y glorificador nuestro? **Responda.** Si creo.

Creeys que la segunda persona dela sanctissima trinidad, que es el verdadero hijo de Dios, descendio delos cielos ala tierra: y tomo carne humana enel vientre virginal de nuestra seņora la virgen Maria por obra de es piritu sancto? **R̄.** Si creo. **C**reeys anſi mesmo, que della nascio Dios y hõ bre verdadero, permaneciendo ella virgen antes del parto, y enel parto, y despues del parto? **R̄.** Si creo. **C**reeis que por la saluacion del humanal li nage recibio muerte y pafsion enel arbol dela vera cruz, so el poder de Põ cio Pilato? **R̄.** Si creo. **C**reeis que el anima de Iesu christo junta con la di uinidad quedando su cuerpo glorioso enel sepulchro junto con la misma diuinidad, descendio a los infiernos: y fago de alla a nuestro padre Adam y a nuestra madre Eua, y a todos los otros sanctos padres, que estauan es perando su sancto aduenimiento? **R̄.** Si creo. **C**reeis que al tercero dia despues de su sanctissima pafsion resuscito en cuerpo yen anima glorifica do. **R̄.** Si creo. **C**reeis que a los quarenta dias despues de su gloriosa resur reccion subio a los cielos, y se assento ala diestra de dios padre? **R̄.** Si creo. **C**reeis que en fin del mundo, que sera el dia del juyzio, vendra en cuerpo y en anima a juzgar los viuos y los muertos: y dara a cada vno segun las obras que hizo, conuiene a saber, a los buenos gloria para siempre porque guardaron sus mandamientos, y a los malos pena perdurable para siẽpre porque no los guardaron? **R̄.** Si creo. **C**reeis que ay vna sancta iglesia, q̄ es ayuntamiento y comunion delos sanctos, en la qual ay perdon de peca dos? **R̄.** Si creo.

¶ Acabado esto tome el cura la cruz que esta en ci ma dela custodia, y dando sela a besar al enfermo diga. Con esta fe y cre encia que aueis cõfessado, adorad con mucha deuocion la cruz, diziendo. Adorote seņor mio Iesu christo, y bendigo a ti, que por la tu sancta passiõ y cruz redemiste al mundo. Redime me seņor que soy vn gran pecador. Adorada la cruz y puesta sobre la custodia, mientras la abre y toma el sa cramento, diga. **V.** Nos autem gloriari oportet. **R̄.** In cruce domini no stri Iesu christi.

Oremus. **Oratio.**

EXaudi nos deus salutaris noster, & per triumphum sanctæ crucis a cunctis nos defende periculis. Qui viuis & regnas deus, per omnia se cula seculorũ. Amen.

¶ Tomado el sacramento con mucha deuocion in

De sacramento eucharistie.

clinandose, le alee y muestre al enfermo y a los circunstantes: y adorando le, diga el mismo cura. Deus meus, & dñs meus. Ego credo vere, quod tu es christus filius dei viui. **Adorado, pregunte al enfermo.** Hermano mio teneys disposicion para recibir este sancto sacramento? o quereys le adorar? Si le respondiere que lo podra recibir: vea si esta aparejado vino, o agua para el lauatorio: si el enfermo dixere que no tiene disposicion para lo poder recibir, dira el cura. Hermano mio pues teneis impedimento, para no poder recibir corporalmente este sancto sacramento, recibidlo por la fe espiritualmente en el anima, que esto basta. **A**duertá mucho los curas que los enfermos sino tuieren vomito, de que se tema que recibido el sacramento, le podran alañar: que siempre se le hagan recibir actualmente: porque sus animas reciban muy mas perfectamente los dones y gracias del sanctissimo sacramento, recibiendo actualmente, q̄ no adorandole: porque las reciben no solamente, ex opere operante, pero tambien ex opere operato. Y los que le adoran las reciben solamente ex opere operante. Porque es gran falta, que por vn poco de tos que el enfermo diga que tiene, dexede recibir actualmente el sancto sacramento Y teniendo el sacramento con la mano derecha sobre la boca dela custodia, diga el cura.

Conuiene anfi mesmo hermano mio, que confesseis y creays, que debaxo de esta forma desta hostia consagrada que yo tengo en mis pecadoras y indignas manos, esta el verdadero cuerpo de nuestro maestro y redemptor Iesu christo: y que qualquier sacerdote por pecador e indigno que sea diziendo aquellas palabras sacramentales, que nuestro señor y saluador Iesu Christo dixo el jueves dela cena cenando con sus discipulos tiene poder de conuertir el pan material en carne, y el vino en sangre: cuerpo verdadero de nuestro maestro y redemptor Iesu christo. **R̄.** Si creo. **C**reays todo lo demas, que es la sancta fe catholica, como lo tiene, cree, y confiesa la sancta madre yglesia? **R̄.** Si creo. **Q**uereys recibir este sancto sacramento en tal estado y disposicion, que sea para saluacion de vuestra anima peccadora? **R̄.** Si quiero. **P**ues conuiene que de buen coraçon, y de buena voluntad perdoneys a todas las personas que en esta vida os ayan hecho, o dicho alguna injuria: porque nuestro señor perdona a vuestra anima? **R̄.** Si perdono. **E**anfi mesmo vos pedis y demandays perdón a todas las personas que aueys offendido y injuriado? **R̄.** Si demando. **D**emandando perdón a nuestro señor que delante de vos teneys, conociendo os por indigno peccador, y confiando en su gran de misericordia vos dad en los pechos, diziendo tres vezes desta manera. Señor mio Iesu christo, yo no soy digno que vos entreys en mi pobre mo

rada, mas por la vuestra sanctissima palabra la mi anima sera salva. **Y en la postrera vez añada, y perdonada, y administre luego al enfermo el sacramento.** Y auendolo de recibir dandose le, dira. Corpus domini nostri Iesu christi custodiat animam tuam et corpus tuum, & perducatur te in vitam aeternam. Amen. **Y si le vuere de adorar dira:** Adoro te señor mio Iesu christo, y bendigo a ti que por la tu sancta passion y cruz, redemiste el mundo, redime me señor que soy vn gran peccador. **Locando con el sacramento en la boca del enfermo, sino tuuiere impedimento de tan largas barbas que lo estoruen, o estragada la boca de los males.** ¶ Y luego le de el lauatorio, proueyendo, que si el enfermo tuuiere gran calentura, donde prouiene tener gran secura en la boca y garganta, que primero que le administre el sacramento, le haga muy bien enxaguar la boca, y tragar algunos tragos de agua, porque se le humedezca la garganta: porque auiendo descuydo en esto suele acontecer muchas vezes apegarse el sancto sacramento en la boca, o garganta del enfermo: y aunque despues se le de mucha agua, no le poder desapegar, de que el enfermo se congoxa: y el cura se vee en gran trabajo. ¶ Muchas vezes los enfermos que estan muy al cabo de la vida con deuocion que tienen, insisten que se les de el sacramento que le quieren recibir. En tal caso si al cura pareciere, que terna esfuerço y disposicion para lo recibir, los consuele dandoles vna pequeña parte. Y administrando el sacramento, diga el cura entretanto que el enfermo le passa, y se le da el lauatorio. **Psal.** Deus misereatur nostri & benedicat nobis. &c **Cum gloria patri, O los versos que fueren necessarios.** V. Saluum fac seruum tuum domine. R. Deus meus sperantem in te. V. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. V. Mitte ei domine auxilium de sancto. R. Et de sion tuere eum. **Y si los enfermos que comulgaren fueren muchos, dira estos versos y la oracion en plural.** V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Orem⁹. **Oratio.**

Deus qui famulo tuo Ezechiæ regi terquinos annos ad vitam donasti: ita & hunc famulum tuum a lecto ægritudinis tua potentia erigat ad salutem. Per christum dominum nostrum. Amen. ¶ Hermano mio dad muchas gracias a nuestro maestro y redemptor Iesu christo, por todas las mercedes y beneficios que del auéis recebido. Especial por este tan señalado, que ha sido seruido de os dar gracia y disposicion, para que ayais confesado vuestras culpas y pecados, comunicado y recebido su sanctissimo y precioso cuerpo: a el plega que en tal estado y disposicion ayais recebido estos sanctos sacramentos que sean para saluacion de vuestra anima. R. Amen. ¶ Otro sancto sacramento os resta de recibir q

Del sacramento eucharistie.

es la extrema vnccion, si nuestro señor fuere seruido que del tengais necesidad, y por algun impedimento no lo pudierdes demãdar en su tiempo: demandais lo desde agora ala iglesia. **R.** Si demando. Ella vos lo otorga e yo en su lugar. **C.** Entretanto hermano mio que yo torno el sacramento ala yglesia, rezareis deuotamente vna vez el Pater noster, con el Ave Maria, suplicando a nuestro señor sea seruido conseruaros en el estado de gracia q̄ agora estais. **Y haziendo la señal dela cruz con la custodia, dira.**

C. La bendicion del padre, el amor del hijo, la gracia y consolacion del espiritu sancto quede con vos, y os esfuerce el anima, y de salud al cuerpo. Amen. **C.** Noté los curas que esta costumbre que ay de pedir el enfermo la vnccion, quando le acaban de dar la comunion emano delo que sant Vicente dize en el segundo sermon dela tercera dominica dela quaresma, do dize. Extrema vnctio est petenda tempore communionis, & postea postest dari, etiam si infirmus perdat intellectum, & non possit petere.

C. Luego buelua el sacramento ala iglesia con la misma solemnidad, deuocion, y honestidad que lo lleuo, rezando sus horas. Y llegado el cura ala iglesia, se humille al altar donde puso el sacramento: y alli reposara vn poquito mientras la gente acaba de llegar, y se humilla: y buelta la cara al pueblo teniendo la custodia sobre el ara, apartandose al lado del altar do se dize la epistola declarara las indulgencias y perdones que ganaron en acompañar el sanctissimo sacramento: diziendo.

Todas las personas que fuistes. o venistes acompañando este sanctissimo sacramento, que es el verdadero cuerpo de nuestro maestro y redemptor Iesu christo, anduistes passos de romeria y cūplistes vna delas siete obras de misericordia corporales, q̄ es visitar los enfermos: delas qualas auemos de dar estrecha cuenta a nuestro señor el dia del juyzio.

C. Ansi mesmo auéis ganado muchas indulgencias y perdones, concedidos por los sanctos padres de roma, y por los perlados que han sido desta sancta iglesia. Allende los quales auéis ganado ochenta dias de perdon, concedidos nueuamente por su señoria del señor obispo nuestro prelado, los quarenta por el acompañamiento que auéis hecho al sanctissimo sacramento: y otros quarenta a todas las personas que ayudaren con sus limosnas para la cera que se gaita delante del. Y las personas que le acompañastes con candelas encendidas, auéis ganado los perdones doblados. Ansi como por ellos vos son cōcedidos y otorgados, vosotros alcando las manos cō mucha deuocion, dezid q̄ ansi los recebis para en descueto y remision de vras culpas y pecados. Por todas las cosas q̄ os suelen en semejantes actos ser encomendadas, os encomiendo, que entretanto que el sanctif

si mo sacramento se pone en su lugar acostumbrado, rezeis muy deuotamente tres vezes el Aue maria. La primera sera por el aumento de nuestra sancta fe catholica, por el estado ecclesiastico y seglar, por la salud, paz y conseruaciõ de todos los frutos y bienes temporales demostrados, y por demostrar sobre la haz dela tierra, que a nuestro señor plega por su infinita misericordia y piedad de nos proueer dello : y embiarlo ansi como el vee que ay necesidad. La segunda sera por la salud deste hermano enfermo que venimos de visitar, que a nuestro señor plega por su infinita misericordia y piedad quererle visitar, y administrar le saluacion al anima, y salud al cuerpo : y echarle a aquella parte donde el mas sea seruido. La tercera sera por vosotros y por mi, que el que tuuo por bien de nos ayuntar en este sancto templo, nos ayunte y lleue a su sancto reyno, quando su voluntad fuere cumplida. Amen. ¶ La bendicion de Dios padre, el amor del hijo, la gracia y consolacion del espiritu sancto sea cõ vosotros y conmigo. Amen.

¶ Buclua se luego al altar, y tome el sanctissimo sacramento con la mano derecha, e inclinandose lo mas profundamente que pueda, le amuestre al pueblo, para que le adore: y adorado le ponga en su caxita de plata: y le encierre en la arquilla pequena que suele estar: y de alli le lleue cõ mucha deuocion, y le ponga en el reliquario. ¶ Tengan mucho cuydado los curas dela iglesia mayor todas las vezes que viniere nueuo perlado, de procurar que conceda los ochenta dias de perdon, arriba dichos, para todo su obispado. ¶ Aunque esta forma es la ordinaria para comulgar los enfermos: pero si el enfermo estuviere en gran peligro, y la enfermedad le diere gran tormento: podra el cura vsar dela breuedad que le pareciere.

¶ Y tenga mucho cuydado el cura de cerrar con sus llaues, no solamente la puerta del reliquario, mas tambien la dela arquilla : porque si por su negligencia se siguiere algun hurto, seria obligado, no solamente a pagar el hurto dela plata, mas tambien todo el daño que de alli se siguió conforme al ca. r. de custodia Eucharistiæ. El qual dispone que con ambas llaues se cierre. ¶ Aduierta ansi mesmo el cura que en el reliquario adonde el sanctissimo sacramento esta, no ha de estar otra cosa por sancta ni deuota que sea, aunque sean las chrismeras del olio y chrisma : saluo solo el cuerpo de nuestro señor sobre su ara y corporales, y vna hijuela dentro de la caxita de plata sobre que esta el sacramento. Como lo dispone el. c. sane de cele. missarum. ¶ Ha de estar ansi mesmo el lugar donde el sanctissimo sacramento estuviere cõ toda limpieza. Segun lo dispone el mismo. c. sane. ¶ Ha de arder siempre delante del sanctissimo sacramento la lampara : a de notar que alli esta el resplandor dela luz eternal: y quando la sa

De sacramento eucharistie.

brica dela iglesia no bastare para ello, el cura deue procurar que se haga de limosnas dela buena gente. ¶ Despues que el cura vuiere encerrado el sanctissimo sacramento enel reliquario no le deue sacar de alli, ni lo faq para otro effecto del que alli se repone y guarda, que es para comulgar sanos y enfermos. Para effecto de le renouar, bien se permite sacarle, la qual renouacion parece deue hazer el cura de siete en siete dias, y por lo mas no passen quinze dias: por temor que las especies no se corrompan. Y enel renouar guardara la forma siguiente.

¶ Forma dela renouaciõ del sancto sacrameto.

EN la missa que el cura celebrare para renouar, cõsagrara tres hostias grandes, conla vna dellas comulgara el, y las dos referuara para hazer el officio dela comunion delos sanos y enfermos. E delas hostias pequeñas consagrara las que le pareciere ser mas necessarias: segun la disposiciõ del tiempo, y calidad delas parrochias: y conestas pequeñas comulgara a los que vuiere de comulgar: y al tiempo que el cura o sacerdote que renouare, quisiere consumir, tenga grande aduertencia, que siempre consuma vna delas hostias grandes, que en aquella missa consagro: porq muchos comulgan con las hostias que de antes estauan consagradas: y referuan todas las que en aquella missa consagraron: y no hazen aquello que deuen, como lo tiene el Abbad enel. c. Permittimus, ya dicho: y recebida vna delas hostias que en aquella missa consagro, antes que reciba la sangre, consuma todas las hostias grandes y pequeñas que enla custodia estuuieren: y las reliquias que vuiere (si buenamente se pueden recibir) y las que fueren tan pequeñas, que buenamete no se pudieren recibir, las eche enla sangre, y alli las reciba: Y antes que consuma la sangre, ponga las hostias nueuamente consagradas enla custodia: y puestas, reciba la sangre y purifique muy bien el caliz con dos o tres lauatorios. ¶ Podra el cura para effecto de renouar, celebrar aunque sea en tiempo de entredicho, o cessacion a diuinis: como lo dispone el mismo. c. Permittimus. guardando la forma del. c. Alma mater. de sentē. excommu. in. 6. que es que la tal missa se diga rezada, y cerradas las puertas sin tañer campana, y echados fuera dela iglesia los descomulgados y entredichos.

¶ Quando fuere necessario dar juntamente la vncion y Eucharistia.

Algunas vezes acontece estar los enfermos tan al cabo dela vida, q̄ piden que conel sacramento dela eucharistia se les lleue juntamente la extrema vncion: en tal caso el cura haga llevar el aparejo necessario para la vncion: y llegando ala casa del enfermo, administre luego el sacramento dela eucharistia: y administrado, ponga el sanctissimo sacramento enel altar, o mesa que para esto tuuieren adereçada, y mire la disposiciõ del enfermo, & si le pareciere que tiene subjecto lleuado el sacramento a la iglesia, de poder boluer a dalle la extrema vncion, lo haga ansi. Por euitar el inconueniente que ay, de detener el sacramento y la gente que le a compañia tanto tiempo como se requiere, para administrar la extrema vncion, Empero tenga mucha aduertencia el cura de no ser en este articulo demasiadamente confiado dela vida del enfermo, porque no se le muera sin la vncion. E si al cura pareciere que el enfermo esta muy congoxado, y tiene duda si aura tiempo para tanto: en tal caso puesto el sacramento (como dicho es) en la mesa, vnga luego al enfermo dexado todo lo demas del officio: y acabado de vngir, tome el sacramento, y bueluase conel ala iglesia: y dadas las gracias, y encerrado el sacramento, se torne luego con el manual ala casa del enfermo, y diga los psalmos penitenciales y ledania y acabe todo el officio dela vncion, que falto de dezir: y si viere que esta agonizando, haga la comendacion del anima: y ayudele a catholicamente morir, y si tuuiere alguna bulla, por la qual le pueda conceder indulgencia plenaria, sela otorgue.

Forma de administrar la eucharistia diziendo missa en casa.

Otras vezes acontece que los enfermos con licencia apostolica o de su obispo, que para recibir los sacramentos en su casa y dezir missa, tienen, piden que les digan missa en casa: y les administren el sacramento dela eucharistia. Lo qual los curas en quanto pudieren deuen escufar, ansi por ser prohibido de derecho, que en los tales lugares priuados no se celebre, como lo dispone el ca. missarum, de consecr. dist. 1. como porque los enfermos son priuados delas oraciones, que los fieles christianos estan en costũbre de ofrecer a nuestro señor en la iglesia, por la salud de sus cuerpos y animas, quando dela iglesia se les lleua el sancto sacramento. Pero fino lo pudieren escufar, por ser compulsos por virtud delas dichas facultades apostolicas, o por licencia y mandamiento de su prelado. En tal caso vean si el lugar donde se ha de celebrar es decente y honesto: y si el altar, o mesa esta bien fixa: la qual se ponga quãto mas junto ala cama del enfermo fuere possible. Y antes q̄ se vista, vea la disposicion del enfermo:

Forma administrationis eucharistic.

si ha de recibir el sacramento, o le ha de adorar: porque auendolo de recibir consagre con la hostia grande otra pequeña con que comulgue al enfermo: y esto hecho se vista para dezir missa: y proceda en ella hasta que quiera consumir: y antes que consuma buelva la cara hazia la cama, y vea la disposicion del enfermo, si por caso le ha sobreuenido alguna indisposicion, para no poder recibir el sacramento: porque a no hazer esta diligencia, y auiendo recibido el lauatorio, y no se hallando el enfermo dispuesto para comulgar, se veria el cura en gran trabajo, porque seria necesario, que no estando ayuno, vuisse el de recibir la hostia pequeña q̄ auia reseruado para el enfermo, o buscar alguna manera como sin escandalo se lleuasse ala yglesia, a poner en el reliquario. E si hecha esta diligencia viere que toda via esta el enfermo en disposicion de recibir el sacramento, cōsuma la hostia grande, y reciba la sangre, y acabe la missa: y acabada assi como estuviere vestido, ponga la forma pequeña, que reseruo encima de la patena, puesta sobre el calice, y cubierta con la hijuela, rezando el psalmo de. Miserere mei deus. Precediendo delante su cera ardiendo, se lleque ala cama donde el enfermo estuviere, y echada su agua bendita haga el oficio segun arriba esta dicho, como si dela yglesia le lleuara. ¶ Pero si el enfermo vuiere solamente de adorar el sacramento: en tal caso consagre sola vna hostia grande, y profiga la missa hasta que acabe la oraciō. Libera nos quesumus domine. Y entonces tome la hostia, y pongala sobre la patena cubierta con la hijuela, y el calice con la sangre acompañado de alguna persona con su cera ardiendo se quede en el altar cubierto con vna parte de los corporales: y rezando como dicho es, y la cera delante ardiendo, se llegue ala cama del enfermo y le administre el sancto sacramento, dandosele a adorar: y haga el oficio como si dela yglesia se le lleuara. E si por caso el enfermo en aquella coyuntura se hallare mejor dispuesto, y pidiere instantemente y con mucha deuocion, que le den el sacramento, que lo quiere rescebir: si al cura le pareciere lo mismo, comulguele cō vna partezica dela hostia, que el ha de consumir, lo qual podra muy bien hazer, no solo en este caso de necesidad, pero en otro qualquiera donde aya justa causa, como lo tiene el Angelo in summa in verbo missa. E assi administrado, se buelva con el sacramento al altar: y profiga su missa, y partiendo la hostia diga. Per eundem dominum nostrum. Hasta que acabe. Ut moris est. ¶ En ningun tiempo que este sacramento fuere pedido, para qualquier enfermo que sea, aunque sea viernes dela cruz, o en tiempo de entredicho, o cessacion a diuinis, puede, ni deue ser denegado, por ser (como es) sacramento de necesidad, y en los tales tiempos y dias se ha de lleuar con el aparato y solennidad que en los otros dias y tiempos se a

costumbre llevar, segun lo dispone el. c. quod in te. de poeni. & remis. y el c. permittimus. de senten. excommu. Y por esto los curas han de aduertir que el jueves dela cena quando encerraren el sacramento, siempre dexen sacramento para los enfermos a parte en el reliquario, para administrarle (offresciendose necesidad) porque muchas vezes se ha hecho lo contrario, y se yerra grauemente. ¶ Tengan ansi mesmo aduertido los curas, que aunq̄ se les pida el sacramento dela Eucharistia para qualquier enfermo que sea a media noche y tiempo de aguas, o tempestades, aunq̄ sea algo lexos, no se le pueden, ni deuen llevar secreta ni escondidamente, sino en publico, con solennidad de lumbré, y su campanilla, como sea costumbre llevar, como lo dispone el c. sanc. de celebr. missa. Y haziendo lo contrario pecarian. Y de noche quando hiziere tiempo tépestuoso lleuese con la otra cera que fuere ardiendo vna vela de cera encendida metida en vna linterna, porque si la otra cera se muriere con el ayre, quede lumbré ardiendo. ¶ Alas mugeres preñadas cercanas al parto (de cuyo peligro prouablemente se teme, por la experiencia de otros partos) se les podra administrar la eucharistia en tiempo de entredicho, o cessaciõ a diuinis, como si actualmente estuuieffen enfermas, como lo tiene el Abbad en el c. quod in te. de poeni. & remis. ¶ En este tiempo de entredicho si algun sacerdote, que esta sano: y no esta dispuesto para celebrar, pidiere al cura que le administre la eucharistia, se la podra administrar: porque a los clerigos en semejantes tiempos no les es prohibida la participacion de los sacramentos, como lo tiene el dominico en l. c. alma mater. de sent. exco. in. 6. y el Siluestro. in verbo interdictum. 7. §. 7. E por esta razón se podra administrar a los otros clerigos, aunque no sean sacerdotes.

Forma de administrar el sacramento dela eucharistia a los sacerdotes enfermos.

Siendo el cura llamado para que dela yglesia lleue el sacramento de la eucharistia a algun sacerdote enfermo, en la yda ala casa del enfermo, y buelta ala yglesia, guarde la orden y forma susodicha. En lo que se tiene de costumbre de diferenciar de los legos, es lo siguiente.

¶ Primeramente q̄ los tales sacerdotes enfermos, para quando vuiere de recibir la eucharistia, há de tener vestidas sus sobrepellizes, y encima sus estolas colgadas del pescueço, puestas en manera de cruz sobre los pechos segun lo dispone el cap. ecclesiastica. 23. distin. E si de aquella enfermedad, o de otra qualquiera q̄ sea fallecieren, han de ser sepultados cõ sus ve

Forma administrationis eucharistie.

stiduras sacerdotales argum. tex. & ibi glo. in. c. 2. de auctori. & vsu palij. & est glo. in c. nemo de conse. dist. 1. & ita obseruatur de consuetudine generali ecclesiæ (quæ tenenda est) vt dicit Abb. in alleg. c. 2. quia tales vestes significant virtutes vt in alleg. c. ecclesiastica, cū quibus sacerdotes viuere & mori debent. Diaconi vero & subdiaconi sepeliantur etiam cum indumentis suorum ordinum.

¶ **Lo demas es que llegando el cura a la casa del tal sacerdote enfermo, y dicho. Pax huic domui. Y hecho el asperforio del agua bendita: y dichos los versos y oraciones segun esta dicho y se haze con los legos, y dicho. Que vea como el cuerpo de nuestro señor le viene a visitar: y que mire si se acuerda alguna cosa mas de confesar? Si respondiere que no tiene memoria de cosa particular que su conciencia acuse digale.** ¶ **Pues hermano mio por todos los pecados veniales dezid la confession general diziendo. Ego peccator confiteor deo. Y acabada diga el cura.** En lugar de penitencia mientras recibis el beneficio dela absolució, direis tres vezes dando os en los pechos. Deus esto propitius mihi peccatori, o otra oracion: y entretanto que la cūple le absuelva, diziendo. **Misereatur tui omnipotens deus, & dimissis omnibus. & c. Indulgentiam, absolutionem & remissionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens pater, filius, & spiritus sanctus. Amen.**

¶ **Aduiertan los curas que no auiendo precedido confession particular de algun pecado sino la general, siempre vsen desta absolucion deprecatua y no dela sacramental.** ¶ **Hecha la confession general y absolució diga el cura.**

Hermano, pues auays hecho la confession general de vuestros pecados, conuiene que ansi mesmo hagays la confession dela fe, y en lugar de los articulos della direys el credo, que en el se contienen, diziendo Credo in deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. & c. Ayudandole el cura, si el enfermo no lo pudiere bien dezir. Y acabado el credo dira el cura. ¶ **Pues auays hermano mio confessado vuestros pecados y la sancta fe catholica, conuiene que ansi mesmo os confesseys por indigno y pecador, para recibir tan gran señor, diziendo tres vezes, y dando os en los pechos, Domine Iesu christe ego non sum dignus quod tu intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea. Dicho esto leuante con toda reuerencia el sacramento, y le muestre al enfermo y circunstantes, y se administre diziendo. Corpus domini nostri Iesu christi custodiat te & perducate in vitam æternam. Amen.** ¶ **E diga los versos y oracion: y offrezca le el sacramento dela extrema vncion, como arriba es dicho, y se haze con los otros enfermos.**

Siguiese la forma que se ha de tener en la administracion de la eucharistia a los sanos entre año, y es mas breue.

VEstido el cura o sacerdote de su sobrepelliz y estola, haga aparejar vino o agua para el lauatorio: y sacado el sacramento del reliquario: y puestos en la grada mas alta del altar los q̄ vieren de comulgar con sus paños de lienço delante de los pechos, dira. **H**ermanos mios, por que podays mas deuotamente recibir este sanctissimo sacramento por todos los pecados veniales hareys la confesion general que por ella os será perdonados diziendo. **Y**o pecador mucho errado, y la muger, yo pecadora mucho errada me confieso a Dios y a sancta Maria, y a sant Pedro, y a sant Pablo, y a sant Miguel angel: y a todos los sanctos y sanctas de la corte celestial, y a vos padre spiritual cōfesso y manifesto todos mis pecados: quantos yo hize, dixi, pense, encubri, descubri, imagine, y con senti, en que me deleyte: desde el dia que nasci, hasta la presente hora en que estoy: que peque en comer, en beuer, en reyr, en jurar, en jugar, en escarnecer, en maldezir, en mal obrar, en mal perseuerar, en muchos vicios y deleytes que di a mi cuerpo, y a mi anima que no diera si quisiera: y de muchos males que me pudiera apartar que no me aparte: y de muchos bienes que pudiera auer hecho por seruicio de mi señor Iesu Christo que no hize, de todo me arrepiento de buen coraçon y voluntad con dolor de mi anima digo a Dios mi culpa, mi culpa, señor grande es la mi culpa, reniego del diablo, y de todas sus obras, torno me sieruo y vassallo. Y la muger, sierua y vassalla, con el cuerpo, y cōel anima, de mi señor y redēptor Iesu Christo. Ruego y pido por merced a nuestra señora su bendita madre, que quiera rogar a su precioso hijo por mi pecador, y pecadora, que que me quiera perdonar todos mis pecados, presentes, passados, confessados, y olvidados en confesion: y de aqui adelante me quiera dar su gracia para que no caya en ellos, ni en otros: y a vos padre espiritual de su parte ruego, que me absoluais y deis penitencia dellos. **E**n nombre de penitencia mientras recibis el beneficio de la absolucion, deuotamēte direis tres vezes. Bendita y loada sea la passiō de nuestro saluador y redemptor Iesu Christo (o la resurrecion si fuere en tiempo della) **Y les dara la absolucion diziendo.** Misereatur vestri omnipotens deus, &c. Indulgentiā & absolutionem omniū. &c. **Segū que arriba esta dicho a los enfermos.**

Dada la absolucion sacara el sacramento del arquilla, y deuotamente le mostrara a los que estuuiere presentes, y le adore diziendo. Deus meus & dominus meus: ego credo vere quod tu es Christus filius dei viui.

E teniendole sobre la boca de la custodia dira. Conuiene hermanos mios

Forma administrandi eucharistiam.

que allende la cõfession particular y general que au eis hecho de vuestras culpas y pecados que confesseys todos los articulos dela sancta fe catholica, y creays los articulos dela sancta madre yglesia. Creyendo ansi mesmo verdaderamente que debaxo desta forma desta hostia consagrada que tẽgo en mis peccadoras e indignas manos esta el verdadero cuerpo de nuestro maestro y redemptor Iesu christo, y qualquiera sacerdote por peccador e indigno que sea (diziendo aquellas sacramentales palabras que nuestro señor y redemptor Iesu christo dixo el jueves dela cena, cenando con sus discipulos) tiene poder de cõuertir el pan material en carne, y el vino en sangre cuerpo verdadero de nuestro maestro y redemptor Iesu christo?

Ry. Si creo y confieso. **Q**uereys recibir este sanctissimo sacramento de tal manera que sea para saluacion de vuestra anima? **Ry.** Si quiero. **P**ues conuiene que de buen coraçon y voluntad perdoneis a todas las personas q̄ en esta vida os ayan injuriado en dicho, o en hecho, porq̄ nuestro señor perdone a vuestra anima? **Ry.** Si perdono. **E**vos ansi mesmo demandeis perdõ a todas aquellas personas a quien de obra o palabra aueys offendido e injuriado? **Ry.** Si demando. **P**ues demandando perdon a nuestro señor q̄ delante de vos teneis, de todas vuestras culpas y pecados, cõfiando en su gran misericordia, os dad en los pechos diziendo tres vezes. Señor mio Iesu christo yo no soy digno que vos entreys en mi pobre morada, mas por la vuestra sanctissima palabra mi anima sera sana y salua.

Y en la postrera vez añada: y perdonada. **Y acabado esto de dezir administre el sacramento diziendo.** Corpus domini nostri Iesu christi custodiat animã tuã & corpus tuum, & perducatur te in vitam eternam. Amen. **Y luego de el lauatorio a los que uieren comulgado: y entre tanto que le reciben dira el cura el psalmo.** Deus misereatur nostri. &c. **Todo con Gloria patri. Y los versos siguientes.** **V.** Saluum fac seruũ tuum domine. **Ry.** Deus meus sperantem in te. **V.** Nihil proficiat inimicus in eo. **Ry.** Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. **V.** Mitte ei dñe auxilium de sancto. **Ry.** Et de fision tuere eum. **V.** Domine exaudi orationem meã. **Ry.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dñs vobiscum. **Ry.** Et cum spiritu tuo. **Oremus. Oratio.**

HAec nos communio quesumus domine purget a crimine & celestis remedij faciat esse confortes. Per christum dominum nostrum Amen.

¶ Vel dicatur alia oratio.

Proficiat nobis ad salutem corporis & animæ domine deus huius sacramenti susceptio, & sempiternæ sanctæ trinitatis eiusdemque indiuiduæ vnitatis confessio. Per christum dominum nostrum. Amen. **Dette psalmo versos y oraciones sobredichas el cura diga lo que le pareciere ser necessario, segun la qualidad del tiempo que fuere necesario, para dar el la-**

uatorio a los communicantes: porque no es necesidad que lo diga todo. **C** Ansi mesmo si los comunicantes fueren muchos, ansi en estos versos como en lo demas, nombrar los ha en plural. Acabado esto de las gracias a nuestro señor, conforme como arriba esta dicho para los enfermos. Y también les auise diziendo. **C** Ansi mesmo os absterneis por reuerencia de este sanctissimo sacramento, que auéis recebido, de no comer de aqui a vn ratico, ni escupir. Este es consejo de Cayetano, que da in suma, in verbo communio. La bendicion de Dios padre, el amor del hijo, la gracia y consolacion del espiritu sancto sea con vosotros y conmigo. Amen.

Exortacion para los communicantes el
jueves sancto y dia de pascua de resurreccion, y tiempos de jubileos.

EL jueves dela cena y dia de pascua, y los dias de jubileo en que se manda comulgar, por ser muchos los communicantes, deuen los curas hazelles alguna exortacion cō toda breuedad: para les prouocar a mas deuotamente recibir el cuerpo de nuestro señor, e si les pareciere podran vsar dela siguiente, diziendoles. Hermanos mios, considerad atenta y deuotamente que llegays a esta sancta y deuota mesa del altar, a recebir el cuerpo verdadero de nuestro maestro y redemptor Iesu Christo: el qual esta en la hostia consagrada, q̄ auéis de comunicar, tan verdadero dios y hombre, como lo era quando estuu en las entrañas virginales de su bē dita madre nuestra señora: y como lo estuu en la cruz, quādo en ella murió, y lo esta agora reynando en el cielo. Deue pues considerar el anima, que a su Dios ha de recibir por huésped, quanta limpieza conuiene que tenga para que pueda gustar de los suauísimos frutos y gracias que gustan los que dignamente le reciben. E porque ninguno por sancto y iusto que sea (y aunque fuesse angel del cielo) puede tener de su parte meritos para esto bastantes, procuremos de nuestra parte hazer lo que buenamente podamos, que es (como el apostol dize) prouarnos primero, considerando el estado en que nuestras animas estan con Dios. E porque nadie por certidumbre entera puede alcanzar a saber, si esta en odio, o a amistad de Dios: hagamos de n̄ra parte lo que buenamente fuere possible, para que podamos tener algunas probables coniecturas de q̄ no le recebimos en pecado. Lo qual entoces hazemos quando primero viere de nuestra parte prece dido entera cōfesion de todos nuestros pecados, y vn verdadero dolor de los auer cometido: y firme proposito de nūca mas los cometer: porque no estando en este estado, le recibiriamos para condenacion y iuyzio de

Exortatio ad comunicandos sanos.

nuestras animas. E assi como nuestra anima ha de estar ayuna y limpia de todo pecado, assi lo ha de estar nuestro cuerpo ayuno de todo comer y beuer despues de media noche. Auemos assi mismo de mostrar limpieza en lo exterior del cuerpo, como personas que se van assentar ala mesa de Dios, y como lo haríamos si nos sentassemos ala mesa de vn gran señor a comer. Mostro nos esto nuestro señor en su sancto euangelio, quando en vna parabola mando alçar de la mesa a vno que alli hallo sentado, que no tenia vestiduras de boda. Auemos ansi mesmo de llegar nos a recibir a Dios con gran recogimiento, lagrimas y deuocion, y no con la aceleracion y priessa, que por experiencia vemos que muchos vienen. Y lo que mas de llorar es, ver el pundonor y defacato q̄ algunos tienen sobre qual llegara primero a comulgar, apartando vnos a otros, y esto no lo hazē por gustar primero de Dios, mas por manera de presuncion, y (como ellos dicen) por echar cuydado a parte, y boluerse presto a sus casas: por lo qual demuestran claramente la poca deuocion que traen. Mucho se pudiera dezir acerca desta digna preparacion, que porno dar el tiempo lugar se dexa: y remite se ala discrecion delos curas. **Hecha pues la exortacion, les dira.** ¶ Hermanos mios porque podais con mas deuocion recibir este sanctissimo sacramento, hareis la confesion general de vuestros pecados, diciendo. Yo pecador mucho errado, me confieso a. & c. **Como arriba esta dicho. Y les absuelua, diciendo.** Misereatur vestri. Et indulgentiam. & c. **Acabada la absolucion, tomara el cura en su mano vna cruz pequena, y dira.** ¶ Hermanos mios pues aueis hecho la confesiō particular y general de vuestros pecados, conuiene que ansi mesmo confesseis la sancta fe catholica, y me respondais a cada vno delos articulos della. Si creo. Los quales articulos les pregunte, segun estan arriba en la administracion de la eucharistia, que se haze a los enfermos. **Y acabada la confesion delos articulos de la fe, diga el sacerdote.** ¶ Con esta fe y creencia que aueis cōfessado con mucha deuocion adorad la cruz, diziēdo Adoro te señor mio Iesu christo & c. **Como arriba esta dicho.** E porque siendo muchos los comunicantes, como en los tales dias suelen ser, seria gran dilacion si el cura vuisse de abaxar del altar a dar a cada vno por si a adorar la cruz, les diga que cada vno lo haga por si, santiguandose con los dedos de la mano derecha, y la adore como arriba esta dicho. ¶ Adorada la cruz, en el vaso, o patena que vuiere de comulgar, ponga de las hostias pequenas, las que le pareciere ser necessarias, e si al tiempo que alguna persona quisiere recibir el sacramento, dixere que le oyan vna palabra (entretanto q̄ se la oye) tenga el cura cubierto el sacramento cō la mano derecha, porque muchas vezes acontece con vn solloço o suspiro, que el penitente da, derrocar el sa

eramento en el suelo. Puestas las hostias pequeñas en la patena, tome vna de las grādes: y hecha la adoraciō e inclinaciō al sacramēto (segū dicho es) proceda como en los enfermos, desde do dize. Cōuiene hermanos mios que allende de la confesion. &c. hasta que lo acabe. ¶ Esta forma copiosa que esta dicha, solamente se acostumbra guardar la primera vez que en los tales dias se administra el sacramento: porque la exortacion y confesion general, y confesion de la fe, no solamente se haze a los que estan puestos al altar para comulgar, mas a todos los que estan dentro de la capilla que han de comulgar: y ansí sean auisados que los vnos y los otros la hagan y respondan. Todas las otras vezes que demas se viuere de hazer el oficio, se haga breuemente como arriba esta dicho que se haze entre el año con los sanos.

¶ Como los curas deuen visitar a sus enfermos, y consolarlos.

Los curas como buenos pastores tienen obligaciō de visitar a sus parrochianos enfermos, como lo dispone el. c. primero de celebratione missarum, para los consolar, no solamente con palabras dulces y amorosas: pero tambien con obras siendo los enfermos personas necesitadas: y si ellos no tuuieren de fuyo con que les puedan fauorecer: procuren de que los hagan proueer entre sus parrochianos: y sobre todo los socorran de limosna espiritual confessandoles, y administrandoles el sacramento de la eucaristia, y la extrema uncion siendo necessaria, dandoles a entēder como este es el principal remedio que se puede buscar, ansí para alcançar saluacion de las animas, como salud para los cuerpos: los cuales muchas vezes enferman por los pecados del alma, como lo dize el. c. cum infirmitas corporalis, de pœni. & remis. E ansí dize sant Gregorio que las enfermedades y trabajos que Dios en esta vida nos da, no son otra cosa, sino vnas aldauadas que nos da para que del nos acordemos: al qual estando sanos muchas vezes olvidamos. Animandoles mucho a que con paciencia sufran los trabajos de la enfermedad, y a que se conformen con la volūdad de nuestro señor, el qual como verdadero padre sabe que esto es lo q̄ mas nos cumple: porque es gran merced la que nos haze en acordarse de nosotros, y dar nos en esta vida el purgatorio de nuestros pecados: y gran señal que nos ama, pues nos da estos trabajos para nos dar por ellos el descanso de su gloria. ¶ Por estas, o por otras mejores palabras que nuestro señor les dara, podran los curas nuevos tomar alguna practica para consolar a sus enfermos.

De ordinatione testamentorum

Como los curas han de amonestar a sus feligreses enfermos, que hagan testamento con algunos auisos.

Porque ordenar los enfermos sus animas, y hazer sus testamentos, les es gran aparejo y ayuda para bien morir: deuen los curas (visitando los) amonestarlos a exemplo de nuestro dios, que tuuo por bié de embiar al propheta Esaias, que amonestasse al rey Ezechias, que dispuiesse de su casa, porque auia de morir muy presto: que ordenen sus animas, y hagan sus testamentos: por euitar la confusion y pleytos que suelen suceder quando los hombres mueren ab intestato, y porque es gran consolacion dexar los hombres por su propria boca declarada su voluntad, y mandado dar a cada vno lo suyo. Auilandoles a que luego al principio dela enfermedad antes que les sobreuenga alguna frenesia, o turbacion al juyzio, ordenen sus testamentos: porque suele muchas vezes con la congoxa dela enfermedad, faltar la memoria delo que se deue hazer: y ser mas breue la vida de lo que se piensa. Y les consejen que antes que comiencen a ordenar sus testamentos, procuren de estar en gracia con nuestro señor, porque estando en tal estado todas las obras que en ellos mandaren hazer, les seran meritorias dela vida eterna: y quando se executaren, les seran para aliuio y descanso delas penas de purgatorio. E anli mesmo les acuerden que acabando de ordenar sus testamentos, offrezcan a nuestro señor todos los sacrificios y obras pias que en ellos mandaren hazer, y las oraciones que los fieles christianos por ellos offrecieren quando oyeren su muerte, para que todo ello desde entonces lo acepte nuestro señor para en descuento de sus pecados. ¶ Y si despues de ordenados sus testamentos conualecieren, les aconsejen, que si estando sanos sintieren en si alguna vez señales de estar en gracia con Dios, que en su voluntad tengan por bueno todo lo que en sus testamentos ordenaron, y de auer mandado en ellos cosas que sean para seruicio de nuestro señor: porque por esta aprobacion merezcan, como si entonces lo mandassen: y supliran con ella qualquier defecto de gracia que vuisse auido al tiempo que ordenaron los testamentos. ¶ Tambien les aconsejen que los sacrificios de missas y obras pias que en sus testamentos acordaren de mandar hazer por sus animas, que las manden dezir y cumplir lo mas presto que ser pueda: porq̄ tengan sus animas mas presto descanso. ¶ Ansi mesmo les estoruen los gastos excessiuos de lutos y de honrras: que son mas para honrra del mundo, q̄ no para descanso del anima: mayormente teniendo hijos, en cuyo perjuizio los padres no puedé exceder del quinto de sus bienes. ¶ Ansi mesmo les encargué

De ordinatione testamentorum. xxxviii

mucho que si tuuieren algunos cargos de restitucion, que pudiendolos ellos pagar en vida, nunca los manden pagar en los testamentos: porque nadie puede ser mejor despensero de su hazienda que su proprio dueño. E porque en los herederos y testamentarios suele auer despues muchas vezes cerca de lo cumplir largos descuydos. ¶ E si los curas vieren que los enfermos estan con la cõgoxa de la enfermedad algo defacordados, como buenos padres con toda charidad se queden vn poco solos, antes que comiencen los testamentos con los enfermos: y alli les traygan ala memoria si tienen algunos cargos, o deudas, o alguna cosa mal auida, o ganada, para que lo manden restituyr y pagar: y seria muy bien que los curas lo pufiessen por memoria, para que despues se pufiessen en los testamentos: y con esta diligencia seruiran mucho a nuestro señor, y seran causa que muchas animas se saluen acordandoles lo que podrian tener ellos olvidado. ¶ Y aduertan los tales sacerdotes que lo que mandaren no lo encaminen mouidos por codicia o por su interesse, que seria grande pecado en tal caso. Auisen les que los testamentarios que nombraren, que sean personas prudentes, temerosas de Dios, y de buenas consciencias, y que no sean muchos, porque son penosos de juntar, y dificultosos de conformar, y comúnmente podrian ser dos. ¶ Cosa muy prouechosa seria que los curas en las confesiones y en las plegarias amonestassen a sus feligreses que estando sanos ordenassen sus testamentos, ansi por la incertitud de la muerte que viene: quando no se piensa, y muchas vezes repentina: como porque teniendo los hombres salud hazen cõ mas deliberacion y acuerdo sus cosas: y si les pudiesen persuadir a que ellos mismos en vida cumpliesen lo que dexauan mandado cumplir con otros: seria cosa muy acertada y meritatoria, porque mayor bien es que la candela vaya delante, que aguardar a hazer los bienes al articulo de la muerte. Es argumento, que los bienes entonces ya se dan, por no los poder llevar ala otra vida.

¶ Regule sacramenti extreme vnctionis.

Q N minus est necessarium sacerdotem esse circumspexitum in administratione huius sacramenti, quam in catechris, ideo quibusdam animaduersionibus volumus eum esse admonitum. ¶ In primis sit diligens in visitandis infirmis, vt possit cognoscere statum & dispositionem infirmorum, & tempus congruum ad conferendum sa

Regule sacramenti extreme vnctionis.

cramentum: vt infirmus possit deuote, & religiose recipere tantum sacramentum. Grauius enim errant, qui adeo differunt sacramentum, vt periculum sit, quod infirmus sine eo discedat morte prouentus.

¶ Cum vocatus fuerit sacerdos administrandum hoc sacramentum, caueat ne pro oleo infirmorum, deferat oleum cathecuminum, & cum illo vngat: nam tunc nullum esset sacramentū ex defectu materiae, & esset supplendum quod omisum est. Nec cum oleo veteri, argumento rex. in ca. si quis de alio de conse. dist. 4. & habetur expresse in constitutione 8. huius diocesis titu. de tempo. ordinar. Sed vngat oleo consecrato ab episcopo in cœna domini. Quod si non fuerit allatum, sacerdos admoneat & consoletur infirmum, dicens perinde esse, ac si vngeretur. ¶ Hoc sacramentum conferendum est solum infirmis in periculo mortis constitutis, dum modo sint doli capaces. Vnde pueris qui ad vsum rationis non perueniunt, & perpetuo furiosis, & damnatis ad mortem sententiâ iudicis, & intrantibus mare, vel bellum, & mulieri proxime partui conferendū non est, etiam si petierint, & periculum mortis timeatur: quia in quibusdam horum non est infirmitas actualis, in alijs non est discretio, nec iudicium rationis. ¶ Excommunicato vel suspenso a iure, vel ab homine non conferatur vt dictum fuit de eucharistia. ¶ Sacerdos autem excommunicatus, suspensus, vel alia censura ligatus conferendo sacramentum hoc alijs, incidit in irregularitatem. Sed si solum fuerit prohibitus ab ingressu ecclesie, potest extra ecclesiam & sumere & ministrare. ¶ Præterea sacramentum istud tempore interdicti, aut cessationis a diuinis, nulli conferatur etiam sacerdoti, nisi habeat priuilegium expressum ad hoc. ¶ Demum quia contingit quandoque infirmum adeo esse in extremis, vt verisimiliter credatur non esse tempus ad solemniter conferendum, omisus omnibus incipiat ab vnctionibus. Et post modum si adhuc viuit, dicat psalmos & alia quæ omisit. Si autem dubitetur de infirmo an viuat, vel sit mortuus, tunc vngat ad hunc modum. Si tu es vere mortuus, ego non te vngo: si vero viuis. Per istam sanctam vnctionem. & c. pari ratione si in ipsa administratione decesserit a vita infirmus, cessandum est prorsus. ¶ Notandum quod furiosis qui lucida habent interualla, freneticis, & his qui grauitate morbi iudicio rationis carent, si petierunt cum essent sana mente, conferendum est, etiam si postea mente alienentur. Et si opus fuerit, ipsis inuictis conferatur: caueatur nihilominus, vt non fiat irreuerentia sacramento. ¶ Cæterum si quando plures infirmi in eadem domo simul vngendi sunt: si commode omnes audire possunt psalmos & orationes, & alia. Vnico & eodem officio omnibus satis fit. Singuli tamen vngendi sunt seorsum.

Ordo ad ministrandi sacramentum extreme vntionis.

Sacerdos vocatus, vt administret sacramentum vntionis infirmo, debet indui superpelli ceo, et stola, et secum deferat vas olei infirmo rum super patenā, in qua postea possit effunde re oleum ad vngendū precedentibus ministris, cum cruce, aqua benedicta, et lumine. Sacri sta vero preparat stupas in modum pile ad ter gendum partes corporis oleo vntas. Et ab ec clesia exeuntes, in itinere dicat sacerdos. *Psal. Misere mei.* Et ingressus domum infirmī di cat. *Pax huic domui, et omnibus habitantib⁹ in ea, pax ingredientibus, et regredientibus in vitam eternam. R. Amen. Añā.*

Signum salutis pone domine in do mibus istis, vt non permittas ange lum percutientem introire in domi bus, in quibus habitamus, de celo pone signum tuum domine, et protege nos, et non erit in nobis plaga nocens. **Hic super infirmum et circumstantes aspergit aquam di cens. Añ.** *Asperges me domine hyssopo, et mū daboꝝ, lauabis me, et super niuē dealuabor. V.*

Oratio admistrandi sacramentum

Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. **V.** Gloria patri. **R.** Sicut erat Lauabis me. **V.** Ostende nobis domine misericordiam tuam. **R.** Et salutare tuum da ei. **V.** Saluum fac seruum tuum. **R.** Deus meus sperantem in te. **V.** Domine exaudi. **R.** Et clamor meus. **V.** Dñs vobiscum. **R.** Et cū. **Oremus.**

A xaudi nos domine sancte, pater **Oratio.** omnipotēs, eterne deus, et mittere digneris sanctum angelum tuum de celis, qui custodiat, foueat, protegat, vísitet, et defendat omnes habitantes et conuenientes in hoc habitaculo. **Per christū. Statim infirmus adoret crucem dicente sacerdote.** Adoramus te christe, et benedicimus tibi, quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. ¶ **Si el enfermo est uivire en su sano juyzio, que pueda entender lo que se le dixerre, y paresciere al cura que ay tiempo oportuno para lo poder consolar le dıra.**

Hermano mio, teneys memoria de algun pecado que de presente agraua vuestra conciencia? Si dixerre q̄ sí: antes que le de la vnció le oya y absuelua del, o en caso que diga que no tiene que cōfessar le dıra. Cōformaos hermano mio con la volūtad de n̄ro señor, y tened por bue

no todo lo q̄ el fuere seruído hazer de vos, z sí tu uiere por bien llevaros desta p̄sente vida, dalde gracias por ello, y acordaos q̄ debaro desta ley nacístes, y q̄ la muerte es vn tributo, el qual todos hemos d̄ pagar de pura fuerça. Agradeced mucho a n̄ro señor, q̄ os ha dado d̄spusición y tiēpo para q̄ ayays confessado v̄ros pecados, y recebido su precioso cuerpo: y ansi mismo para que agora podays recibir este postrero sacramēto dela yglesia, que es la extrema vnction: aparejad vuestra alma para recibirle con mucha deuocion, porque recibiedole ansi, recibireys los frutos y prouechos siguientes. Lo primero, q̄ todos vuestros pecados veniales y los mortales oluidados, auiendo precedido la examinacion dello necesaria, y no veniendo mas a vuestra memoria, os serā absueltos y perdonados. Lo segundo, que os sera perdonada mucha parte dela pena del purgatorio. Lo tercero que se os augmentara la gracia, por virtud dela gracia del Espíritu sancto, que se da en este sanctissimo sacramento, si de vuestra parte no ay estoruo de algun pecado mortal que lo impida. Lo quarto, q̄ se causara vna alegría interior en vuestra anima, y vna fortaleza contra las assechan-

Ordo administrandi sacramentū

cas del diablo. Lo quinto, que se causa vn atamíento del poder del demonio, que con tanta fuerça no pueda tentaros. Lo sexto, que os causara vna salud corporal, segun que mas conuen ga para la salud de vuestra anima. Lo septímo, es que days testímonio de vos, que pues permanesceys en la fe dela santa yglesia, y aueys hecho lo que ella manda q̄ nuestro señor os recibira en su gloria, como a hombre q̄ cō esfuerço resistió las tētaciões del diablo y del mūdo y dela carne.

¶ Luego diga el enfermo la confesion general si pudiere, y sino diganla los circūstantes por el, y si tuuiere bulla absueluale diziendo.

Asseretur tuí omnipotens deus et dimissis omnibus peccatis tuis, perducatur te dominus ad vitam eternam. Amen. **A**uctoritate dei omnipotentis, et beatorum apostolorum Petri, et Pauli, et summorum pontificum et virtute bullarum, et priuilegiorum (si qua obtines) te absoluo a vinculo excommunicationis maioris et minoris a iure vel ab homine, et ab alijs censuris et penis (si forte incurristi) etiam si earundem absolutio sancte apostolice sedis reseruata existat. Restituo te participatione sacramentorum, et vnione fidelium. Similiter te absoluo

ab omnibus peccatis criminibus et excessibus
tuis, etiam si absolutio eorū dicte sedī apostoli-
ce reseruata sit, concedo que tibi indulgentias,
quas concedere possū. In nomine patris, et fi-
lij, et spiritus sancti. Amen. *Oremus. Oratio.*

Exaudi (quesum⁹) domine preces nostras,
et confitentiu tibi parce peccatis: vt quos
conscientie reatus accusat, indulgentia tue pie-
tatis absoluat. Per christum. ¶ *Alia oratio.*

Adesto domine supplicationibus nostris,
ne desit ab hoc famulo tuo clementie tue
longeua miseratio: sana vulnera, eiusque remit-
te peccata, vt nullis iniquitatib⁹ a te separatus
tibi domino deo semper valeat adherere. Per
christum. R. Amen. ¶ *Hunc ponat oleum in
patena, et dicat aniam. Dñs Jesus. Psalmus.*

Domine, quid multiplicati sunt, qui tribu-
lant me, multi insurgunt aduersum me.
Multi dicunt anime mee: non est salus ipsi in
deo eius. Tu autem domine susceptor meus
es, gloria mea, et exaltans caput meum. Voce
mea ad dominum clamaui: et exaudiuit me de
monte sancto suo. Ego dormiui, et soporatus
sum, et exurrexi: quia dominus suscepit me. Non
timebo millia populi circundantis me: exurge

Ordo administrandi sacramentum.

Domine saluum me fac deus meus. Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisisti. Domini est salus: et super populum tuum benedictio tua.

Gloria patri et filio. ⁊c. An. Dominus Iesus loquutus est discipulis suis. In nomine meo demonia eijcite, et super egros manus imponite, et bene habebunt. **Oremus. Oratio.**

Omnipotens sempiternus deus, qui per beatum apostolum tuum Jacobum dixisti. Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros ecclesie, et orent pro eo, ungentes eum oleo sancto in nomine domini, et oratio fidei saluabit infirmum, et alleuiabit eum dominus, etsi in peccatis sit, dimittetur ei. Te suppliciter exoramus, vt hic famulus tuus per ministerium unctionis nostre, et donum sancte tue pietatis, peccatorum suorum veniam consequi mereatur. Per christum.

R. Amen. Satim dicat Añ. Sana me dñe.

Domine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. **Psal.**

Oisere mei domine, quoniam infirmus sum: sana me domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

Et anima mea turbata est valde, sed tu domine usquequo? **O**nuertere domine, et eripe ani-

mam meam, saluum me fac propter misericordiã tuam. **Q**uoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis cõfitebitur tibi: **L**aborauí in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meũ: lacrymís meis stratum meũ rigabo. **T**urbatus est a furore oculus meus inueterauí inter omnes inimicos meos. **D**isce dite a me omnes qui operamini iniquitatẽ, quoniam exaudiuit dñs vocem fletus mei. **E**xaudiuit dñs deprecationem meam, dominus orationem meam suscepit. **E**rubescant, et conturbentur vehementer omnes inimici mei: conuertantur, et erubescãt valde velociter. **G**loria patri.

Añã. **S**ana me domine: quoniam conturbata sunt ossa mea: et anima mea turbata est valde, sed tu domine vsquequo: **C**onuertere et eripe animam meã. **H**ic, cum dicit vñtionem, faciat crucem cum oleo. **U**ñctio oculorum.

Der istam sanctam vñctioẽnem, et suam pijsimam misericordiam, indulgeat tibi dominus, quicquid peccasti per visum. Amen.

Statim stuppa ad hoc preparata, oculi tergantur a sacerdote, quam reponat in vase mundo. **E**t sic fiat post quamlibet vñtionem aliarũ partium corporis.

Modus conferendi extremam unctionem.

Deus, qui famulo tuo Ezechie **Oratio.**
terquinos annos ad vitam donasti: ita et
hunc famulum tuum a lecto sue egritudinis tua
potentia erigat ad salutem. Per christum domi
nū nostrū. **R.** Amē. **Añā.** Erat quidam regulus.

Beatī quorum remisse sunt iniqui- **Psal.**
tates, et quorum tecta sunt peccata. **Beatus**
vir cui non imputavit dominus peccatum, nec
est in spiritu eius dolus. **Q**uoniam tacui inue
terauerunt ossa mea: dum clamarem tota die.
Quoniam die ac nocte grauata est super me ma
nus tua: conuersus sum in erumna mea, dum con
figitur spina. **O** elictum meum cognitū tibi feci
et iniusticiam meam non abscondi. **O** iri confi
tebor aduersum me iniusticiam meam domino
et tu remisisti impietatem peccati mei. **P**ro hac
orabit ad te omnis sanctus, in tempore oportu
no. **T**eruntamen in diluuiō aquarum multa
rum, ad eum non approximabunt. **T**u es refu
gium meum a tribulatione, que circūdedit me:
exultatio mea erue me a circūdantibus me. **I**n
tellectum tibi dabo, et instruā te: in via hac qua
gradieris: firmabo super te oculos meos. **N**o
lite fieri sicut equus et mulus: quibus non est in
tellectus. **I**n chamo et freno maxillas eorū cō

Modus conferendi extremā vñtionē. xliij

fringe: qui non approximant ad te. **M**ulta flagella peccatoris: sperantem autem in domino misericordia circumdabit. **L**etamini in domino, et exultate iusti: et gloriamini omnes recti corde. **G**loria patri. **Añã.** Erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum: hic cum audisset quia Iesus veniret in Galileã rogabat eum, vt descenderet et sanaret filiũ eius.

¶ Vñctio aurium incipiendo a dextera.

Per istam sanctam vñctio **✝** nem, et suam pijsimam misericordiã indulgeat tibi dominus, quicquid peccasti per auditum. Amen.

Respice quesumus domine hunc **O**rem^o. famulum tuum in infirmitate sui corporis laborãtem, et animam refoue, quam creasti: vt castigationibus emendatus continuo sentiat se tua medicina saluatum. Per christum dominũ nostrum. Amen. **Añã.** Dñe descende vt sanes.

Domine ne in furore tuo arguas me: **Psal.** neque in ira tua corripas me. **Q**uoniam sagitte tue infixæ sunt mihi: et confirmasti super me manum tuã. **N**on est sanitas in carne mea a facie ire tue: nõ est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. **Q**uoniam iniquitates mee supergressæ sunt caput meum: et sicut onus gra-

Modus conferendi extremam unctionem.

ne grauate sunt super me. **P**utruerunt et corrupte sunt cicatrices mee, a facie insipientie mee. **M**iser factus sum, et curuatus sum usque in finem tota die contristatus ingrediebar. **Q**uonia lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea. **A**fflictus sum, et humiliatus sum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei. **D**omine ante te omne desiderium meum: et gemitus meus a te non est absconditus. **C**or meum conturbatum est in me, dereliquit me virtus mea: et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum. **A**mici mei, et proximi mei, aduersum me appropinquauerunt, et steterunt. **E**t qui iuxta me erant, de longe steterunt: et vim faciebant qui querebant animam meam. **E**t qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates: et dolos tota die meditabantur. **E**go autem tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum. **E**t factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones. **Q**uonia in te domine speraui: tu exaudies me domine deus meus. **Q**uia dixi, nequando supergaudeant mihi inimici mei: et dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt. **Q**uonia ego in flagella paratus sum: et dolor meus in conspectu meo sem

Modus conferendi extremā vncionē. xliiij

per. **Q**uoniam iniquitatem meam annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo. **I**nimici autem mei viuunt, et confirmati sunt super me: et multiplicati sunt qui oderunt me inique. **Q**ui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem. **N**e derelinquas me domine deus meus, ne discesseris a me. **I**ntende in adiutorium meum, domine deus salutis mee.

Gloria patri et filio et spiritui sancto. **S**icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen. **Añā.** Domine descende ut sanes filium meum, priusquam moriatur: dicit ei **I**esus, vade filius tuus viuít. **¶ Anctio labiorū.**

Per istam sanctam vncionem, et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi dominus, quicquid peccasti per gustum. Amen.

Oremus.

Oratio.

Deus, qui facture tue pio semper dominaris affectu, inclina aurem tuam supplicationibus nostris, et famulum tuum ex aduersa valetudine sui corporis laborantem placatus respice, et visita eum in salutari tuo, ac celestis gratie presta medicinam. **P**er Christum dominum nostrum. **R.** Amen. **Añā.** Cor contritum, et humiliatum deus non despicias. **Psalmus.**

Modus conferendi extremā vñtionē.

Miserere mei deus, secundū magnam misericordiam tuam. **E**t secundum multitudinem miserationū tuarum, dele iniquitatē meā. **A**mplius laua me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me. **Q**uoniā iniquitatem meā ego cognosco: et peccatum meum contra me est semper. **T**ibi soli peccaui, et malum corā te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, et vincas, cum iudicaris. **E**cce enim in iniquitatibus conceptus sū: et in peccatis concepit me mater mea. **E**cce enim veritatē dilexisti: incerta et occulta sapiētie tue manifestasti mihi. **A**sperges me domine hyssopo, et mundabor: lauabis me, et super niuem dealbabor. **A**uditui meo dabis gaudiū et letitiam: et exultabunt ossa humiliata. **A**uerte faciem tuā a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele. **C**or mundū crea in me deus: et spirītū rectum innoua in viscerib⁹ meis. **N**e proiciās me a facie tua: et spirītū sanctū tuum ne auferas a me. **R**edde mihi letitiā salutaris tui, et spirītū principalī confirma me. **D**ocebo iniquos vias tuas, et impij ad te conuertentur. **L**ibera me de sanguinib⁹ deus de⁹ salutis mee: et exultabit lingua mea iusticiā tuā. **N**ōne labia mea aperies, et os meū annuntiabit laudē tuā.

Modus cōferendi extremā vñtionē. xlv.

Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis. **S**acrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum deus non despicias. **B**enigne fac domine in bona voluntate tua sion: ut edificentur muri Jerusalem.

Tunc acceptabis sacrificium iusticie: oblationes, et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos. **G**loria patri. **A**ñā. **C**or contritum et humiliatum deus non despicias. **zc.** **¶ Vñctio nariū.**

Per istam sanctam vñctio **✝** nem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi dominus quicquid peccasti per odoratum. **A**mē. **O**rem⁹. **D**io.

Deus, qui humano generi salutis remedium, et vite eterne munera contulisti. **C**onserva famulo tuo tuarum dona virtutum, et concede: ut medelam tuam, non solum in corpore: sed etiam in anima sentiat. **P**er christum dominum nostrum. **A**mē.

Añā. **D**omine puer meus. **Psalmus.**

Domine exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat. **N**on auertas faciem tuam a me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. **I**n quacunque die inuocauero te: velociter exaudi me. **Q**uia defecerunt sicut fumus dies mei: et ossa mea sicut cremum aruerunt. **P**ercussus sum ut fenum, et aruit cor meum

Modus conferendi extremam vñtionem.

quia oblitus sum comedere panem meum. **A** voce
gemitus mei, adhesit os meum carni mee. **S**imi-
lis factus sum pellicano solitudinis: factus sum
sicut nicticorax in domicilio. **V**igilaui, et factus
sum sicut passer solitarius in tecto. **T**ota die
exprobrabant mihi inimici mei: et qui laudabant
me, aduersum me iurabant. **Q**uia cinerem tan-
quam panem manducabam, et potum meum cum fle-
tu miscebam. **A** facie ire indignationis tue, quia
eleuans allisisti me. **D**ies mei sicut umbra de-
clinauerunt: et ego sicut fenum arui. **T**u autem
domine in eternum permanes, et memoriale tuum in ge-
neratione et generatione. **T**u exurgens domine mi-
sereberis sion, quia tempus miserendi eius, quia
venit tempus. **Q**uia placuerunt seruis tuis lapides
eius, et terre eius miserebuntur. **E**t timebunt gen-
tes nomen tuum domine, et omnes reges terre gloriam
tuam. **Q**uia edificauit dominus sion, et videbitur in glo-
ria sua. **R**espexit in orationem humilium, et non spreuit
precem eorum. **S**cribantur hec in generatione alte-
ra: et populus qui creabitur laudabit dominum. **Q**uia
prosperit de excelsis sancto suo, dominus de celo in ter-
ram asperit. **U**t audiret gemitus contumeliosorum, ut
solueret filios interemptorum. **U**t annunciet in
sion nomen domini: laudem eius in Ierusalem. **I**n conue-

Modus conferendi extremā vñtionē. xlvj

ueniendo populos in vnū: et reges vt seruiāt do-
mino. **R**espondit ei in via virtutis sue: paucita-
tē dierū meorū nuncia mibi. **N**e reuoces me in
dimidio dierū meorū, in generatione et genera-
tionē anni tui. **I**nitio tu dñe terrā fundasti, et
opera manūū tuarū sunt celi. **I**psi peribūt, tu
autē permanes: et oēs sicut vestimētum veteras-
cent. **E**t sicut opertorium mutabis eos, et muta-
buntur: tu autē idem ipse es, et anni tui non defi-
cient. **F**ilij seruatorū tuorū habitabunt, et semē
eorū in seculum dirigetur. **G**loria patri. **Añā.**
Dñe, puer meus iacet paralytic⁹ in domo, ⁊ ma-
le torquetur. Et ait illi Iesus, ego veniā et cura-
bo eū. **Vñctio manūū.** **¶** Si fuerit laicus, vn-
gitur intus in palma. Si sacerdos, extra. Si ve-
ro ep̄s consecrat⁹, in vlnis: hīs pane, la muñeca.
Per istam sanctā vñctio-
nem, ⁊ suā pijs-
sima misericordiā indulgeat tibi dñs quic-
quid peccasti per tactum. **A**mē. **O**remus. **D**eo
Uirtutū celestiuū deus, qui ab humanis cor-
poribus omnem languorem, et omnem in-
firmitatem precepti tui potestate depellis. **A**-
desto propitius huic famulo tuo, vt fugatis in-
firmitatibus, et viribus perceptis, nomen
sanctum tuum instaurata protinus sanitate,

Modus conferendi extremā vñtionem.

benedicat. Per christum dominum nostrum.
Amen. **Añā.** Domine non sum dignus **Psal.**

DE profundis clamaui ad te domine, domi-
ne exaudi vocem meā **E**iant aures tue in-
tendentes, in vocem deprecationis mee. Si in-
iquitates obseruaberis dñe: domine quis sustine-
bit: **Q**uia apud te propitiatio est: et propter le-
gem tuā sustinui te domine. **S**ustinuit anima
mea in verbo eius: sperauit anima mea in do-
mino. **A** custodia matutina vsque ad noctē, spe-
ret Israel in domino. **Q**uia apud dominū mi-
sericordia, et copiosa apud eum redemptio. **E**t
ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus
eius. **G**loria patri et filio, et spirítui sancto. **S**i-
cut erat in principio et nunc et semper, et in secu-
la seculorū. Amen. **Añā.** Domine non sum di-
gnus vt intres sub tectum meum: sed tantum
dic verbo, et sanabitur puer meus.

¶ Vñctio pedum incipiendo a dextro.

Per istam sanctam vñctio-
nem, et suam pijs-
símam misericordiam, indulgeat tibi
dominus quicquid peccasti per incessum pedū.
Amen. **O**remus. **O**ratio.

Domine sancte, pater omnipotens, eterne
deus: qui fragilitatē conditionis nostre in su-

Modus cōferendi extremā vnctionē xlvij.

sa virtutis tue dignatione confirmas, vt salutaribus remedijs pietatis tue corpora nostra, et membra vegetentur, super hūc famulum tuum intende propitius, vt omni necessitate corporee infirmitatis exclusa, gratia in eo pristinae sanitatis perfecte reparetur. Per christum dominum nostrū. **R.** Amen. **Añā.** **Q**um sol autem. **Psal.**

Domine exaudi orationem meam, aurib⁹ percipe obsecrationem meam, in veritate tua exaudi me in tua iusticia. **E**t non intres in iudicium cum seruo tuo domine: quia non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. **Q**uia persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam. **C**ollocauit me in obscuris sicut mortuos seculi, et anxiatu^s est super me spirit⁹ meus, in me turbatū est cor meū. **N**emo fui dierum antiquorum, meditat⁹ sū in omnibus operibus tuis: et in factis manuū tuarum meditabar. **E**xpandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi. **V**elociter exaudi me domine: defecit spiritus meus. **N**on auertas faciem tuam a me: et similis ero descendentibus in lacum. **A**uditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speraui. **N**otam fac mihi viam in qua ambulem: quia

Modus conferendi extremā vñtionē.

ad te leuauī animam meā. **Q**ripe me de inimi-
cis meis domine, ad te confugi: doce me facere
voluntatem tuam, quia deus meus es tu. **S**pi-
ritus tuus bonus deducet me in terram rectam,
propter nomē tuum domine, viuificabis me in
equitate tua. **A**duces de tribulatione animam
meam, et in misericordia tua disperdes omnes
inimicos meos. **E**t perdes omnes qui tribulāt
animam meam, quoniam ego seruus tuus sū.
Gloria patri. **7c. Añā.** **Q**um sol autem occidisset,
omnes qui habebāt infirmos varijs languoribus
ducebant illos ad Iesum et sanabantur.

¶ Vñctio lumborum.

¶ **A**sculus vngatur in lumbis. **F**emina vero
in vmbilico. **E**t propter honestatem parum su-
perius poteris vngere.

Per istam sanctam vñctio-
nem, et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi
dñs quicquid peccasti per libidinē. **O**remus.

Per istam sanctam vñctionem, et benedic-
tionem mundentur ab omni sorde et cogi-
tatione peccati: et sanctificentur visus, auditus,
odoratus, atque gustus, manus et pedes, lum-
bique et cor: totiusque corporis et anime tue sen-
sus, vt idoneus efficiaris ad inuocandum christi

Modus confrendi extremā vñtionē. xlviiij

nomen. Reddat tibi dominus letitiam salutaris sui, et spiritu principali confirmet te, spiritum sanctum innouet in visceribus tuis, et non auferat illum a te, sed benedictio dei patris omnipotentis, et filii, et spiritus sancti, descendat, et maneat super te, et defluat in extremam totius corporis partem. Interius repleat, exteriusque circundet, et semper tecum sit. Amen.

¶ Postea sacerdos dicat. An. Sane dñe. Psal.

Deus misereatur nostri, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri. **¶** Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum. **¶** Confiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes. **¶** Letentur et exultent gentes, quoniam iudicas populos in equitate, et gentes in terra dirigis. **¶** Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum. **¶** Benedicat nos deus noster, benedicat nos deus, et meruāt eum omnes fines terre. **Gloria patri et filio. ⁊c. An. Sana domine infirmum istum, et medicare eum spiritali medicamine: vt pristinae sanitati restitutus tibi gratiarum in ecclesia referat actionem.**

¶ Deinde dicatur litania.

Modus conferendi extremā vñtionē.

K yríe eleíson. C hríste eleíson. K yríe eleíson.	
C hríste audí nos. P ater de celís deus. M iserere ei.	
F íli redemptor mundi deus.	M iserere ei.
S pírítus sancte deus.	M iserere ei.
S ancta trínitas vnus deus.	M iserere ei.
S ancta M aría.	ora pro eo.
S ancta deí genítrix.	ora pro eo.
S ancta vírgo vírgínium.	ora pro eo.
S ancte M íchael.	ora pro eo.
S ancte G abríel.	ora pro eo.
S ancte R aphael.	ora pro eo.
O es sanctí angeli, et archángeli deí.	orate pro eo
O es sanctí beatorú spírítuú ordínes.	orate.
S ancte I oannes baptista.	ora pro eo.
O es sanctí patríarche, et prophete deí.	orate.
S ancte P etre.	ora pro eo.
S ancte P aule.	ora pro eo.
S ancte A ndrea.	ora pro eo.
S ancte I acobe.	ora pro eo.
S ancte I oannes.	ora pro eo.
S ancte T homa.	ora pro eo.
S ancte I acobe.	ora pro eo.
S ancte P hilíppe.	ora pro eo.
S ancte B artholomee.	ora pro eo.
S ancte M atthee.	ora pro eo.

Modus cōferendī extremā vnctionē. rlx.

S ancte Simon.	ora pro eo.
S ancte Thadee.	ora pro eo.
S ancte Matthia.	ora pro eo.
S ancte Barnaba.	ora pro eo.
S ancte Luca.	ora pro eo.
S ancte Marce.	ora pro eo.
O ēs sancti apostoli ⁊ euāgeliste.	orate pro eo.
O ēs sancti discipuli domini.	orate pro eo.
O ēs sancti innocentes.	orate pro eo.
S ancte Stephane.	ora pro eo.
S ancte Saturnine.	ora pro eo.
S ancte Line.	ora pro eo.
S ancte Clete.	ora pro eo.
S ancte Clemens.	ora pro eo.
S ancte Maurici cum socijs tuis.	orate pro eo.
S ancte Laurenti.	ora pro eo.
S ancte Vincenti.	ora pro eo.
S ancte Fabiane.	ora pro eo.
S ancte Sebastiane.	ora pro eo.
O mnes sancti martyres.	orate pro eo.
S ancte Martine.	ora pro eo.
S ancte Nicolae.	ora pro eo.
S ancte Brici.	ora pro eo.
S ancte Hieronyme.	ora pro eo.
S ancte Augustine.	ora pro eo.

Modus conferendi extremā vñtionem.

S ancte Ambrosi.	ora pro eo.
S ancte Gregori.	ora pro eo.
S ancte Siluester.	ora pro eo.
S ancte Isidore.	ora pro eo.
S ancte Illefonse.	ora pro eo.
Oēs sancti confessores.	O rate pro eo.
S ancta Maria magdalena.	ora pro eo.
S ancta Maria Egyptiaca.	ora pro eo.
S ancta Anna.	ora pro eo.
S ancta Caterina.	ora pro eo.
S ancta Barbara.	ora pro eo.
S ancta Felicitas.	ora pro eo.
S ancta Perpetua.	ora pro eo.
S ancta Agatha	ora pro eo.
S ancta Agnes.	ora pro eo.
S ancta Lucia.	ora pro eo.
S ancta Cecilia.	ora pro eo.
S ancta Appollonia.	ora pro eo.
S ancta Ursula cum vñdecim millibus virgínum.	O rate pro eo.
S ancta Fides.	ora pro eo.
S ancta Spes.	ora pro eo.
S ancta Elisabeth.	ora pro eo.
O mnes sancte virgínes dei.	O rate pro eo.
Oēs sancti et sancte dei.	O rate pro eo.

Modus cōferendi extremā vñctionem. l.

P ropitius esto.	Parce ei domine.
A b omni malo.	Libera eum dñe.
A b hoste maligno.	Libera eum dñe.
A b insidijs diaboli.	Libera eum dñe.
A periculo mortis.	Libera eum dñe.
A morte perpetua.	Libera eum dñe.
A loco penarum.	Libera eum dñe.
A pondere peccatorum.	Libera eum dñe.
A vinculo mortis.	Libera eum dñe.
P er mysterium sancte incarnationis tue.	Libera eum domine.
P er annunciationem tuā.	Libera eum dñe.
P er natiuitatem tuam.	Libera eum dñe.
P er baptismum tuum	Libera eum dñe.
P er passionē et crucem tuā.	Libera eum dñe.
P er mortem tuam.	Libera eum dñe.
P er sanctā resurrectionē tuā.	Libera eum dñe.
P er admirabilē ascensionem tuā.	Libera eum.
P er intercessionē omnium sanctorū.	Libera eū.
P er gratiā sancti spūs paraclēti.	Libera eum.
I n die iudicij.	Libera eum dñe.
I n hora mortis.	Succurre ei domine.
P eccatores.	Te rogamus audi nos.
U t iracundie tue flagella ab eo amoueas.	Te rogamus audi nos.

Modus conferendi extremā vñctionē.

Ut ab vniuersis errorib⁹ eum amoueat. **T**ero.

Ut spiritū eius a loco angustie liberares. **T**ero.

Ut cum fiducia diem iudicij voto gratulanti expectet. **T**erogamus audi nos

Ut eum a mortifero vastatore defendere digne ris. **T**erogamus audi nos

Alii dei.

Terogamus audi nos

Alii dei.

Terogamus audi nos

Alii dei.

Terogamus audi nos

Agn⁹ dei q̄ tollis peccata mūdi. miserere ei dñe

Agn⁹ dei q̄ tollis peccata mūdi. indulge ei dñe

Agn⁹ dei q̄ tollis peccata mūdi. dona ei pacē.

Christe audi nos. **C**hriste exaudi nos. **K**yrie

eleison. **C**hriste eleison. **K**yrie eleison. **P**ater

noster. secreta. **V.** Et ne nos inducas in tenta-

tionem. **R.** Sed libera nos a malo. **V.** Saluū

fac seruum tuum domine. **R.** Deus meus spe-

rantem in te. **V.** Adiute ei domine auxiliū de

sancto. **R.** Et desion tuere eum. **V.** Esto ei dñe

turris fortitudinis. **R.** A facie inimici. **V.** Ni-

hil proficiat inimicus in eo. **R.** Et filius iniqui-

tatis non apponat nocere ei. **V.** Domine exau-

di orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te

veniat. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et cum spi-

ritu tuo.

Oremus.

Oratio.

Oratio ad deum pro infirmo.

Urximus domine presentem infirmum tuo salutifero nomine: oleo sanctificato, misericordiam tuam obsecrantes: ut fugatis in comoditatibus uniuersis corporis, et anime sue recuperetur in eo virtus: quatenus per huius operationis mysterium, et sacri olei unctionem, ac nostre humilitatis deprecationem: siue sancti spiritus virtute medicatus, integram corporis et anime mereatur percipere sanitatem. Prestante Iesu christo domino nostro: qui cum patre, et spiritu sancto in trinitate perfecta uiuit, et regnat deus. Per omnia secula seculorum. Amen.

Benedictio.

Benedi ✠ cat te deus. Amen. Adiuuet te Christus filius dei. Amen. Corpus tuum in suo sancto seruitio custodiat. Amē. Sensum tuum custodiri et cōseruari faciat. Amen. Mentem tuam illuminet. Amen. Gratiam suam ad profectum anime tue in te augeat. Amen. Ab omni malo te liberet. Amen. Dexteram suam te defendat. Amen. Qui sanctos suos semper adiuuat: ipse te adiuuare, et custodire, dignetur. Amen.

Alia benedictio.

Modus conferendi extremā vñtionem.

Benedí ✠ cat te deus pater, q̄ in principio
ex nihilo cuncta creauit. Amen. Benedí.
✠ cat te deus filius, qui de supernis sedibus sal
uator descendit. Amen. Benedí ✠ cat te spíri
tus sanctus, qui in similitudine columbe in flu
mine iordanis requiuit in christo. Amē. Ipse
te in trinitate sanctificet, quē omnes gentes ven
turum expectant ad iudiciū. Qui viuít, et re
gnat deus. Per omnia secula seculorū. Amen.

¶ *Finita vñtione, sacerdos tergat dígitū: quo
infirmū liniuit mica panis super díscō vbi sunt
pille: et dícat infirmo si fuerit compos iudicij.*

Hermano mio, alabad al señor, y dalde
muchas gracias que os ha traydo a tal
estado 7 tiempo, que como si el christia
no auéis recebido los sanctos sacramentos, or
denados por el mismo dios, para saluacion de
las ánimas, 7 para mayor amparo de las caute
losas assechanças 7 tentaciones del demonio
nuestro aduersario, que no os pueda impedir el
camino para yr a gozar de dios: y para mayor
confusion del mismo demonio. Con mucho a
nimo 7 voluntad respõded alas preguntas que
yo os hiziere. Las quales (segun sancto Ansel
mo díze) quien con la boca las confessare, 7 con

Modus conferendi extremā vnctionē. liij.

el coraçon las creyere, no aura duda en su salua-
cion. **A**recís todo lo que es fe catholica de Jesu
christo, como lo tiene y cree la santa madre ygle-
sia, alumbrada por el espíritu sancto: **R**espōda.
Sí creo. **G**ozáis os de morir en esta sancta fe ca-
tholica de Jesu christo. **R.** Sí gozo. **E**si por vñ-
tura (lo que dios no quiera) por tentacion del
demonio, o por enagenamiēto del entendimiē-
to desta sancta fe catholica os desuáaredes, o du-
daredes della, protestáis desde agora para entō-
ces, y desde entonces para agora, que en tal caso
no daís consentimiento a lo tal : sino que muy
firme y alegremente quereis viuír y morir en e-
sta sancta fe catholica. **R.** Sí protesto. **C**ono-
ceís que auéis mucho offendido a dios, de quiē
auéis recebido tantos bienes: **R.** Sí conozco.
Arrepentís os de buen coraçon de vuestros pe-
cados. **R.** Sí arrepiento. **P**edís a dios perdō,
que por su infinita misericordia os pdone vue-
stros pecados: **R.** Sí pido. **P**roponeís o guar-
daros de aquí adelante de toda offensa y pecado
mortal: **R.** Sí propongo. **S**uplicáis a dios q̄
os de tal gracia para que en tan sancto y buē pro-
posito perseuereís, hasta el vltimo pūto q̄ desta
vida partieredes: **R.** Sí suplico. **A**recís q̄ por

Modus conferendi extremam unctionem.

los meritos dela passion de nuestro señor Jesu Christo, y no por los vuestros auéis de yr ala gloria, mediante las buenas obras que viere des hecho, y la verdadera contrición de vuestros pecados: **Responda.** Sí creo. **P**ues hermano mío, si el demonio os truxere algun mal pensamiento para hazeros venir en desesperación, poned le luego delante los meritos dela passion de Jesu Christo, el qual es salud y vida y resurrección nuestra, por el qual somos libres, y saluos. Y tened mucha esperança en su infinita misericordia que soís de los escogidos que han de gozar del para siempre. **Y cebele la bendición diziendo así.** La bendición del padre, y el amor del hijo, y la gracia del espíritu sancto, sea siempre con vos. Amen. **¶ Post modum reuertatur ad ecclesiam eodem modo vt venit.** Sacrista tamen deferat in disco pilas stuppe, quibus unctiones fuerint facte: et sacerdos comburat eas in fonte baptismali, proicianturque cineres in profundum. Et patenam et discum diligenter lauet et tergat.

Remedia contra tentationes diaboli. liij

Siguiese otro breue razonamiento q̄ el cura puede hazer al enfermo quando esta en el artículo de la muerte, y los remedios contra las tentaciones del demonio.

Hermano mio (aunque Job dize) que toda la vida del christiano es vna tentaciõ, y continua pelea con el demonio: pero en el agonia de la muerte (segun sant Gregorio dize) pone todas sus fuerças para nos tentar, y vencer, especialmente en tres cosas. La primera, es cerca de la fe, poniendo grandes dudas, escrúpulos y ymaginaciones. Por tanto hermano mio, si sintieredes que vuestro coraçon es atormentado con semejantes tentaciones de la fe, pensad luego que es tentacion del demonio, y si con la boca no pudieredes, cõ el coraçõ ocurrid a dios, y le suplicad os de fauor y gracia para le poder resistir y vencer, diziendo. Vos mi dios bien sabeis que aunque gran pecador que soy catholico y verdadero christiano, y como tal creo, tẽgo y confieso firmemente vuestra sancta fe catholica, como lo tiene, cree, y cõfiessa, la santa madre yglesia de Roma. Y con esta fe protesto de viuir y morir. Y como esto digais con todo vuestro coraçõ, creed que el demonio confuso y auergõ-

Modus conferendi extremā vñtionē.

gado se yza luego: y cerca dela se no os tentaramas. ¶ Pero no por esso dexara de tētaros por otra segunda manera y mas pelígrosa, que es tētaros para traeros a desesperacion, poniendo delāte de vuestra memoria la muchedumbre y grandeza de vuestros pecados: mayormente aquellos que teniades olvidados, y que nūca de ellos os cōfessastes, poner os ha grande temor y espanto, y grandes imaginaciones, de como vn hōbre tan gran pecador se podra salvar, y os traera a punto que tengais por imposible vuestra saluaciō. Pēsad ansí mesmo hermano mío que es tentaciō del demonío, y occurríd luego a nuestro señor que os de su fauor y ayuda: y si cō la boca no pudieredes, cō el coraçō dezid. Dios mío y señor mío, vos muristes por mí, y por todos los pecadores en el arbol dela vera cruz, y allí cō vuestra muerte y passiō pagastes y satisfizistes a vño padre por mis pecados, y por los de todo el mundo. Maldito demonío, no tienes q̄ me pedir ni acusar, pues dios los tiene pagados por mí. Y por estos pecados que se me olvidarō de cōfessar, los meritos dela passiō de mí dios los supliran: y diziendo esto hermano mío luego el malvado demonío no os tentaramas de

Modus conferendi extremã vnctionẽ. liiij

desesperación. ¶ Pero estad sobre auiso, q̄ viendo que por estas dos vías no os pudo vencer, procurara tentaros por otra tercera manera, z muy mas peligrosa, que os parescera en figura muy hermosa, z os dira . Yo soy Jesu Christo criadoz y redẽpto: tuyo, adora me. Esta es muy subtil tentaciõ: z por tanto conuiene hermano mio que seais muy discreto: z ansí mesmo os encomendeis a nuestro señor, y penseis ser tentaciõ del demonio. Por tanto no le auéis de dar credito, mas dezid . Sí vos sois Jesu Christo aq̄l que tomo carne humana en el vientre de nuestra señora la vírgen Maria, y de ella nascio quedando ella vírgen, z padescio muerte y passion en la cruz por nuestros pecados, y descẽdió a los infiernos, z sacó de alla a los sanctos padres, y resuscitó al tercero día, z subió a los cielos a los quarẽta días: y en el día día del juyzio ha de venir a juzgar a los viuos, y a los muertos. Sí vos soys este tal, yo os adoro: y de otra manera no os adoro. Y entonces viendose el demonio del todo vencido z confuso, se yra luego, z no bolue ra mas a tentaros.

¶ Quando anima infirmí anxíatur in

articulo mortis.

111 3. **Cōmendatio anime morientis.** ☩

Si infirmus fuerit mortis primus, in agonia positus, sacerdos aspergat illum aqua benedicta, et dicat hos septem versus sancti Bernardi.

Quod bone Iesu.

Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus preualui aduersus eum. **O** Adonay.

In manus tuas domine commendo spiritum meum, redemisti me domine deus veritatis. **O** Adessias.

Locus sum in lingua mea, notum fac mihi finem, et numerum dierum meorum quis est, vt sciam quid desit mihi. **O** rex filii dauid.

Fac mecum signum in bonum, vt videant quod oderunt me, et confundantur, quoniam tu domine adiuuisti me. **O** Eloy.

Drupisti domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, et nomen domini inuocabo. **O** Emanuel.

Perijt fuga me, et non est qui requirat animam meam: clamaui ad te domine, dixi, tu es spes mea, portio mea in terra viventium. **O** christe.

Quod niteantur tibi domine omnia opera tua, et sancti tui benedicant tibi, signatum est super nos lumen vultus tui domine, dedisti letitiam in cor

Homínis morientis.

ly

de meo. Glória patri. *7c. V.* Domine exaudi orationem meam. *R.* Et clamor meus ad te veniat. *V.* Dominus vobiscum. *R.* Et cum spiritu tuo. **Oremus.** **Oratio.**

Omnipotens sempiternus deus, qui subuenis in periculis, et necessitate laborantibus: maiestatem tuam supplices exoramus, ut mittere digneris sanctum angelum tuum de celis, qui famulum tuum in hac hora constitutum, in angustiis, et necessitatibus laborantem, consolationibus tollat, qui de presentibus anxietatibus consequatur auxilium, et eterna remedia comprehendat. Per christum dominum nostrum. *R.* Amen. **Oremus.** **Oratio.**

Rosificere anima christiana de hoc mundo. In nomine patris qui te creauit: et in nomine Iesu christi, qui pro te passus est. In nomine spiritus sancti, qui in te effusus est. In nomine angelorum, atque archangelorum. In nomine thronorum, et dominationum. In nomine principatum, et potestatum, et omnium celestium virtutum. In nomine cherubim, et seraphim. In nomine patriarcharum et prophetarum. In nomine sanctorum apostolorum, et euangelistarum. In nomine sanctorum marty-

Commendatio anime

rum et confessorum. In nomine sanctorum monachorum, et heremitarum. In nomine virginum, et omnium sanctorum et sanctarum Dei, hodie sit in pace locus tuus, et habitatio tua sit in sancta sion. Per Christum dominum nostrum
R. Amen. **Oremus.** **Oratio.**

Deus misericors, deus clemens, deus qui secundum multitudinem miserationum tuarum peccata penitentium deles, et preteritorum criminum culpas venia remissionis euacuas: respice propitius super hunc famulum tuum, et remissionem omnium peccatorum suorum tota cordis confessione poscentem, deprecatus exaudi. Renoua in eo piissime pater, quicquid terrena fragilitate corruptum, quicquid diabolica fraude violatum est, et unitati corporis ecclesie membrum redemptionis annecte. Misere domine gemituum, miserere lachrymarum eius, et non habentem fiduciam nisi in tua misericordia, ad tue sacramentum reconciliationis admittite. Per christum. **R.** Amen. **Et si adhuc anxietur anima dicat passionem domini nostri Iesu christi secundum Joannem: que incipit. In illo tempore, Egressus est Iesus. &c. ut in missali.**
¶ Postea dicat psalmum. Confitemini domi

no, quoniam bonus. **Et Psal.** Beati immaculati in via, usque ad finem, qui recitatur in prima, tertia, sexta, et nona. Deinde dicat. **Oremus.**

O Suauissime domine Jesu christe **Oratio.** beatorum requies, et omnium in te sperantium, iocundissima salus, qui in nocte passionis tue ad patrem orasti. Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat, et illa hora in tanta angustia fuisti, ut de precioso corpore tuo sanguis efflueret: deprecamur te domine Jesu, quatenus solita pietate tua adiuues animam huius famuli tui: ut pro delictis, et offensionibus que commisit, terreatur et moueatur ad veram penitentiam: ut in hac extrema hora in occursum aduersarij non paueat, aut in aduentu, et aspectu tuo tremende iudex, accusante conscientia non contremiscat: sed potius faciem tuam in iubilo videns delectetur, prestante te domine Jesu christe, cuius passione est redemptus Amen. **Oremus.**

O Piissime domine Jesu, rex seculorum, qui in cruce pro tuis crucifixoribus patrem rogasti, dicens. Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Deprecamur maiestatem tuam domine Jesu, ut in mente huius serui tui, tue orationis affe

Commendatio anime

ctum renouare digneris, quatenus omnes eius
offensas illi dimittas. Et sicut tu exauditus fui
sti, sic nunc cum patre nos pro illo exorantes exau
dire digneris. Exoram^{us} te bone Iesu, ut in hoc
obitu suo omnia peccata illi dimittas, ut pro tue
sacratissime passionis merito ad angelorum so
cietatem eum clementer perducas. Amen. **Oratio.**

O Gloriosissime domine Iesu dulcedo ange
lorum, qui in cruce pro nobis pendens ve
ram fidei lucem in cor latronis infundisti, ut te
verum deum et hominem cognosceret, dum cla
mauit. Memoro mei domine, dum veneris in
regnum tuum. Ad iestatem tuam suppliciter exo
ramus: ut in famulo tuo in extremis laborante,
venerabile fidei sacramentum conseruare dig
neris: quatenus tua sacratissima passione media
te, sic in animam eius tuum amorem imprimas:
ut in suo obitu, tuo ardentissimo amore ab im
mundis spiritibus liberetur, et ad tuam beatam
gloriam iubilose perducatur. Amen. **Oratio.**

O summa deus trinitas, omnipotens eter
ne deus, qui es semper et per omnia deus
benedictus in secula, quem omnes spiritus lau
dant, suppliciter exoramus: quatenus per meri
tum illius ineffabilis, et excellentissime charita

ris, qua dilectissimus filius tuus dominus noster Jesus christus homo fieri dignatus est: qua etiam pro salute nostra, vincula, opprobria, contumelia, flagella, sputa, alapas, coronam spineam, ac immanissimam mortem, amoroze passus est. Ac etiam per meritum gloriosissime, et beatissime virginis marie, et omnium sanctorum, qui tibi ab initio mundi placuerunt. Necnon per virtutem clauium spiritualium: quas clementissime bone Jesu, ecclesie tue ministris tradidisti: vt huic famulo tuo in extremis laboranti, misericorditer indulgere digneris, omnia peccata sua que ab hora sacri baptismatis vsque ad presens quoquo modo malitia, miseria, ignorantia, ac fragilitate commisit, et ipsum per sanctas indulgentias et absolutiones, ex thesauris tue immense charitatis indulgeas, reddere digneris in illa puritate, innocentia, ac spirituali claritate, quas in baptismo donare dignatus es. Dignare etiam suavissime domine Jesu, ab omni aspectu, et terrore demonum ipsum tueri, et propter gloriosi nominis tui honorem, ipsum in conspectu diuine maiestatis tue gratum reddere: quatenus dulcissime pater, ac amabilissime redemptor bone Jesu, meritis omnium sanctorum tuorum, et pre-

Commendatio animæ

sertim sacratissime passionis tue animam eius
in vlnas sancte charitatis tue clemēter suscipias
te perenni iúbilo in celorum beatissimo regno
eternaliter fruíturam. Per eundem christū do
mínium nostrum. Amen. ¶ *Postea dicat. V.*

*M*aria mater gratie, mater misericordie, tu nos
ab hoste protege, et hora mortis suscipe. *Cum*
orationibus que sequuntur. Oratio.

*M*aria vírgo suauíssima, pro hoc seruo tuo
morienti intercede, et orationem nostram
exaudi: respice pia mater in seruum tuum, et ad
iuua illū, quia vnicus et pauper est, in pace tua
anima eius dormiat, et requiescat, animā eius
sana, quia omnia interiora eius cōturbata sunt.
Conuertere piíssima Maria, et saluū fac illum,
et de manu Sathane libera animam eius. Res
pice suauíssima vírgo inimicos seruí tui, quo
niam multiplicati sunt, et dirige in cōspectu tuo
vias eius: anima famulí tui turbata est valde,
sed tu beatíssima mater adiuua illum, ne cadat
a vía sancta. Amen. *Oratio.*

*M*aria vírgo sacratíssima, quesumus ad sis
famulo tuo, mater beatíssima adiuua illū
ne pereat, auribus percipe orationem nostram
pro eo, ne demon gloriētur de eius perditione.

Refugium esto huic pauperculo morienti, et in horribili tribulatione esto illi adiutrix: in lumine fidei animam ipsius letifica, vt illius mens non moueatur a timore domini, et tenebras eius mentales tua prece depelle, vt vsque ad finem in gratia persistat, et gloriam perennem filij tui domini nostri Iesu christi consequi mereatur. Amen.

Sancte Michael archangele, succur. **Dio.**
Sre huic anime apud altissimum iudicem, o inuictissime pugil, assiste huic famulo tuo in extremis laboranti, et eum potenter a dracone infernali defende: a visione fraudeque malorum spirituum, insuper exoramuste inuictissime dux, vt in hac extrema hora vite ipsius animam eius benigne suscipias, ac suauiter in sinum tuum recipias, illamque in locum refrigerij lucis, et pacis perducas: cum domino Iesu eternaliter regnaturam. Amen.

Si etiam adhuc anxietur anima, dicat litaniam cum versibus, vt supra in vntione infirmorum. fol. xlviiij. Et repetat omnia que dicta sunt. Cum autem fuerit proximus morti, ponat candelam ceream incensam in manu ipsius, et dicat multoties **Credo in deum, Totum. Et. V. Maria mater gratie. 7c.** Et aspergat aquam benedictam et precipiat vt circumstantes orent pro illo.

De sepulturis defunctorum.

¶ Regule circa defunctorum sepulturas.

Vanquam pium sit, consuetumque, & iam olim religiose obseruatum in catholica ecclesia defunctorum corpora in templis aut cœmiterijs sepelire, id ipsum attestantibus. c. grauia cū duobus sequentibus. 13. q. 2. nempe quod ingredientes templa, mortuorum monumentis excitati, fundunt pias ad deum preces, pro eis, deinde quod sancti, quibus ecclesiæ dedicantur, patrocinantur illis: & vsque adeo mos hic semper viguit, vt qui ecclesiasticam impediunt sepulturam dure puniantur in iure. Auth. vt defuncti seu eorum funera nō iniurientur. Nilominus tamen iustis de causis pontificum decreta stricte prohibent, nonnullos in locis sacris sepeliri, ob id ne quisquam deceptus erret, libuit casus quosdam in mediū afferre. ¶ Et primo sit regula quod notorius peccator decedens in peccato mortali non est in ecclesia sepeliendus. c. quibus. c. cum grauia. 13. q. 2. Ex qua Iudæi, pagani, & hæretici ecclesiastica priuantur sepultura. c. ecclesiam de conse. dist. 1. quia excommunicati sunt. c. pe. de hæret. ¶ Excommunicati item maiori excommunicatione ab ecclesiastica priuantur sepultura. c. episcoporum de priuile. lib. 6. Clem. 1. de sepulturis, quia excommunicatio pro mortali semper infligitur peccato, & quia sacris est canonibus institutum vt careant ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab ecclesiastica vnitatem præcisi. c. sacris de sepul. ¶ Item manifesti vsurarij. c. quia in omnibus de vsur. & dicta cle. 1. nisi pœnituerint, & cautionem dederint iuxta formam. c. quanquam de vsu. lib. 6. ¶ Item blasphemi, si pœnitentiam adimplere recusant. c. 2. de maledicis. ¶ Priuantur etiam occidentes seipsos ex desperatione, vel ira. c. placuit. 23. q. 5. secus si occidant se furore vel casu, vti docent glossæ in ca. ex parte de sepultu. & c. nerui. 13. dist. Si autem aliquis post vulnus sibi inflictum pœnitet & confitetur, vel saltem signa contritionis in eo appareāt: huiusmodi nō est sacra deneganda sepultura, ex quo non decedit in peccato mortali. ¶ Nonnunquam tamen in detestatione criminis prohibetur sepultura ecclesiastica fidelibus descendentibus sine peccato mortali. Vt cōstat in his qui in torneamentis se exercent, nam denegatur illis ecclesiastica sepultura, etiam si pœniteant, & eucharistiam recipiant. c. 2. de torneamentis: quia ibi mortes hominū, et animarum pericula sæpe proveniunt. Qua ratione videtur Ricardo in. 4. dist. 37. quod morientibus in hastiludijs esset idem censendum paritate rationis, quod tantum habet locum quando imminet periculum mortis. ¶ Raptoribus itē qui obstinata mente in vita non satisfaciunt damna, cum id possint facere: in morte

ramen etiam si velint facultatem non habent, vt in. c. 2. de raptor. ¶ Et etiam illis, de quibus constat, quod non confessi sunt: nec eucharistiam receperunt semel in anno. c. omnis vtriusque sexus de poeni. & remis. & sic decesserunt. ¶ Item monachis proprium habentibus sine licentia prælati. c. monachi. de statu mona. ¶ Idem dicendum est de illo, cuius corpus exenteratum vel diuisum est, vt ossa ad sepulturam aliunde deportentur, vt in extrauagan. Bonifacij oct. quæ incipit. Detestanda titu. de sepul. ¶ Interdicti etiam ab ecclesiastica sepultura arcentur dicta Clem. 1. de sepul. Et illi quibus interdictus est ingressus ecclesiæ. c. is cui de sent. exco. lib. 6. Alios etiam casus, in quibus ab ecclesiastica sepultura arcentur fideles. Sacerdos, assidua librorum lectione inuenire poterit: hos tamen quia frequentiores annotauimus. ¶ In his casibus, & si qui sunt similes, si de facto quis in ecclesia sepeliatur: & discerni ab alijs mortuis potest, exhumandus est, aliter non: sacris de sepul. etsi infidelis fuit sepultus, debet etiam tigna, & parietes radi. c. ecclesiam eadem dist. ¶ Recipientes tamẽ prædictos ad sepulturam in casibus prohibitis peccant mortaliter secundum Siluest. verb. sepultura. q. 11. Et ex eodem facto in excommunicationem incurrit Cle. 1. de sepul. In eandem excommunicationem incidunt, qui mandauerint vel dederint auxilium vel fauorem, & præsentibus fuerint in huiusmodi funeribus per constitutionem. 2. in titu. de sepul. huius diocesis. Præterea tenentur restituere omne æmolumentum, quod occasione corporis sepulti eisdem prouenerit secundum Abb. in. c. cum liberum de sepul. arbitrio episcopi. ¶ Aduertendum quod si contingat aliquem mori in feria sexta parasceue, vel sabbato sancto, poterit corpus sepeliri absque missa, tamen si in die paschatis moriatur, missa celebrari debet de festo, cum commemoratione defuncti.

Modus ad sepeliendum mortuos

¶ Sacerdos indutus superpelliceo, stola, et capa precedente cruce, et aqua benedicta, pergat cum silencio ad domum defuncti, ibique ante quam corpus extrahatur a domo dicat. R.

Modus sepeliendi mortuos.

N

recoz de ris peccata me a

domine. **ps.** Dū veneris iudicare

se culū per ignē. **vs.**

Dn

intre s in iudici ū cum seruis tu

is do mi ne . **ps.** Dū veneris s.

K yrie eleison. **A** hrīste eleison. **K** yrie eleisō.

P ater noster qui es in celis sanctificetur nomē tuum. **rc.** **vs.** Et ne nos inducas in tentationē.

R. Sed libera nos a malo.

Psalmus.

Modus ad sepeliendum mortuos. lx

Ad dominum cum tribularer clamaui: et ex-
audiuít me. **D**omíne libera animã meã
a labijs iniquis, et a lingua dolosa. **Q**uid detur
tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolo-
sam: **S**agitte potentis acute: cum carbonibus
desolatorijs. **H**ei mihi, quia incolat^r meus p-
longatus est, habitauí cū habitantibus Cedar:
multum incola fuit anima mea. **Q**um his qui
oderunt pacem, eram pacíficus: cum loquebar
illis impugnabãt me gratis. **R**equiem eternã
dona eis domíne. **R.** Et lux ppetua luceat eis.
V. Non intres in iudicium cum seruo tuo do-
mine. **R.** Quia non iustificabitur in conspectu
tuo omnis viuens. **V.** A porta inferi. **R.** Erue
dñe animam eius. **V.** Dñe exaudi orationem
meã. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dñs
vobiscū. **R.** Et cum spiritu tuo. **Orem^r.** **Dño.**
Tibi domíne commendamus animam fa-
mulí tui, vt defunctus seculo tibi viuat, et
que per fragilitatē humane conuersationis pec-
cata cōmisit, tu venia misericordissime pietatis
absterge. **P**er christum dñm nřm. **R.** Amen.
Cum vero corpus defuncti extrahitur a do-
mo: incipiat cantor alta voce. **R.**

Modus sepeliendi mortuos

D te leua uí animã me a m de us

meus in te cõfí do non eru bescãt ne

que irri deant me iními cí me í et

ením vniuer sí qui te expe ctãt nõ cõ fun

dentur. ✠ Ias tuas dñe demõstra mibi,

et semítas tu as e doceme. Requiem.

Modus sepeliendi mortuos. lxi

Et repetatur si opus fuerit iterum. Ad televauí animam. zc. donec peruentum fuerit ad ianuam ecclesie, et in ingressu dicatur responsorium.

Sub ue nite facti de i oc cur

rite angeli do mini suscipientes ani

ma ei. p. Offeretes eam in conspectu al

tissi mi. ✠ Suscipiat te chri

stus qui creauit te et in sinu abrahe age

Modus ad sepeliendum mortuos

li deducant te **p** **D**ifferentes

Kyríe eleíson. **C**hríste eleíson. **K**yríe eleíson.

Pater noster. **V.** Et ne nos inducas in tenta-
tionem. **R.** Sed libera nos a malo. **V.** Ne tra-
das bestijs animam confitentem tibi. **R.** Et a-
nimam pauperis tui ne obliuiscaris in finem.

V. Domine exaudi orationem meam. **R.** Et
clamor meus ad te veniat. **V.** Dñs vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo. **O**remus. **O**ratio.

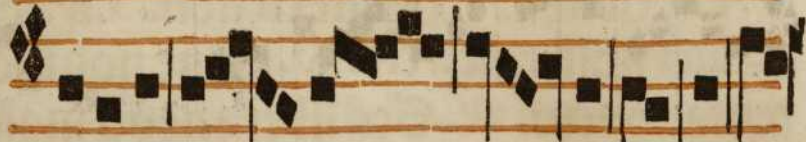
Deus cui proprium est misereri semp et par-
cere: ppitiare anime famuli tui, et oia eius
peccata dimitte, vt mortis vinculis absolutus
transire mereatur ad vitam. Per christum do-
minum. **R.** Amen. **C** Si fuerit femina. **D**ño.

Quesumus dñe pro tua pietate miserere ani-
me famule tue, et a cōtagijs mortalitatis
exutam in eterne saluationis partem restitue.

Per christū. **R.** Amen. **C** Hoc peracto, si cōmo-
ditas celebrādi missam fuerit: dicetur officium.

Requie eternā, vt in missali, vel dicatur vigilia
pro ipso defuncto: sin autē, responsoria sequētia
antequā sepeliatur.

R

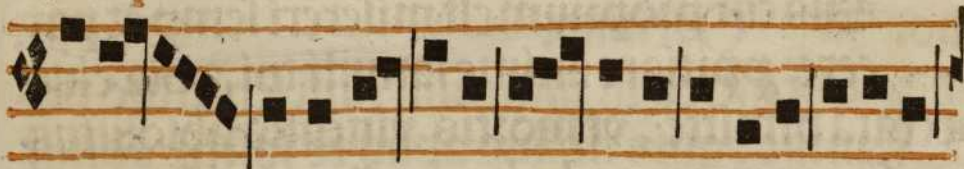
Edēptor me u svi uít, et in no

uísímo resur gam et renouabūt dñuo ossa

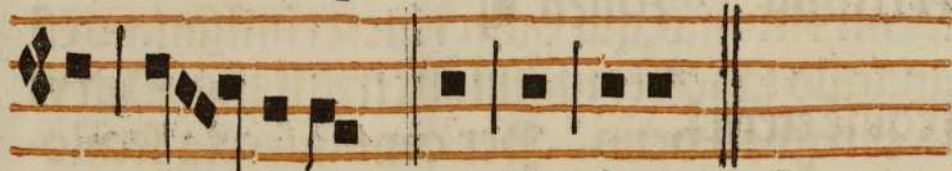
mea. **p** Et in carne mea videbo dñm meū. **x**

Lauda anima mea dñm laudabo dñm

in víta me a psallā deo meo quam diu

fu ero. **p** Et in carne.

Modus sepeliendi mortuos.

Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison.
Pater noster. secreta. V. Et ne nos inducas in
tentationem. **R.** Sed libera nos a malo. **Psal.**

Laudate dñm omnes gentes: laudate eum
omnes populi. Quoniam confirmata est
super nos misericordia eius, et veritas domini
manet in eternū. **Requiem eternam dona eis**
domine. **R.** Et lux perpetua luceat eis. **V.** In
memoria eterna erit iustus. **R.** Ab auditione
mala non timebit. **V.** Domine exaudi oratio-
nem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat.
V. Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu
tuo. **Oremus.** **Oratio.**

Don intres in iudicium cum seruo tuo do-
mine: quia nullus apud te iustificabitur
homo, nisi per te omnium peccatorum tribua-
tur remissio. Non ergo eum quesumus domi-
ne tua iudicialis sententia premat, quem tibi ve-
ra supplicatio fidei christiane commendat: sed
gratia tua illi succurrente, mereatur euadere iu-
dicium vltionis, qui dum viueret insignitus est
signaculo sancte et indiuidue trinitatis. Qui vi-
uis et regnas deus. Per omnia secula seculo-
rum. **R.** Amen. **Responsoriū secundū.**

Modus sepeliendi mortuos lxiiij

Vi Lazaru m re suscita sti

a monumēto feti dñ. **p** Tue is

dñe dona requiē et locum indul gēti e. **x**

Vi v̄turus est iudicare vi-

uos, et mortu os, et secu lū pe r

i gnē. **p** Tu e is domine,

Modus sepeliendi mortuos.

Kyríe eleíson. **C**hríste eleíson. **K**yríe eleíson.
Pater noster. *secrete. V.* Et ne nos inducas in
tentationem. *R.* Sed libera nos a malo. *Psal.*

Leuauí oculos meos in mótes, vnde veniet
auxílium míbí. **A**uxílium meū a dño, qui
fecít celū et terram. **N**on det in commotionem
pedem tuum, nec dormítet qui custodít te. **A**cce
non dormítabit neque dormíet, qui custodít ís-
rael. **D**ñs custodít te, dñs protectío tua super
manū dexteram tuā. **P**er diem sol non vret te,
neque luna per noctem. **D**ñs custodít te ab om-
ní malo, custodíat animā tuā dñs. **D**ominus
custodíat introítum tuū, et exitum tuum, ex hoc
nunc et vsque in seculum. **R**equíem eternā. *V.*
Collocet eum dñs cū princípibus. *R.* Cū prin-
cípibus populi sui. *V.* Domíne exaudí oratio-
nem meam. *R.* Et clamor meus ad te veníat. *V.*
Dñs vobíscum. *R.* Et cū spírítu tuo. **O**remus.

Deus cui omnia viuunt, et cui non **D**io.
pereunt moriendo corpora nostra: sed mu-
tantur in melius, te supplices deprecamur, vt
suscípi iubeas animam famulí tuí per manus
sanctorum angelorum tuorum deducendam in
sínu amíci tuí Abrahe patriarche: resuscítan-

Modus sepeliendi mortuos

damque in nouissimo magni iudicii die, et qui
quid vitiorum fallente diabolo contraxit: tu
pius et misericors abluendo indulgendo, prestan-
tetua misericordia. Qui uiuis et regnas deus.
Per omnia secula seculorum. **R.** Amen

Responsorium tertium.

Ibe ra me do mi ne de mor
te e terna. **p.** In die illa tremenda
quãdo ce li mouēdi sunt et terra. Dū ve
ne ris iudicare secu lū per ignē **✠.**

Modus sepeliendi mortuos.

Remēs fact⁹ sum ego et tí me o

Dū discussī o vene rít, atque vĕtu ra

ira. *p.* In die illa

Kyríe eleíson. **C**hríste eleíson. **K**yríe eleíson.
Pater noster. *secrete.* **v.** Et ne nos inducas in
tentationem. **r.** Sed libera nos a malo. **Psal.**

Que profundis clamaui ad te dñe, domine
exaudi vocem meam. **A**iant aures tue in
tendentes, in vocem deprecationis mee. **S**i iní
quitates obseruaberis domine, domine quis su
stinebit? **Q**uia apud te propitiatio est, et prop
ter legem tuam sustinui te domine. **S**ustinuit
ánima mea in verbo eius, sperauit ánima mea
in domino. **A** custodia matutina usque ad no

ctem, speret Israel in domino. Quia apud do-
minum misericordia, et copiosa apud eum re-
demptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus
iniquitatibus eius. **Requiem eternam. r. v.**
Non intres in iudicium cum seruo tuo dñe. **r.**
Quia non iustificabitur in cōspectu tuo omnis
uiuens. **v.** Domine exaudi orationem meam.
r. Et clamor meus ad te veniat. **v.** Dominus
vobiscū. **r.** Et cum spiritu tuo. **Oremus. Dio**

FAc quesumus dñe hanc cum seruo tuo de-
functo misericordiam: vt factorum suorū
in penis non recipiat vicem, qui tuam in votis
tenuit voluntatem, et sicut hic illum vera fides
iunxit fidelium turmis: ita illic eum tua misera-
tio societ angelicis choris: prestante tua miseri-
cordia. Qui viuis et regnas deus, per omnia se-
cula, seculorum. **r. Amen. ¶ Hic, corpus defū**
cui deferatur ad tumulum, et submissa voce, hec
Añā dicatur.

Modus sepeliendi mortuos.

I Meritu Israel de egypto: dom⁹ Jacob de populo barbaro. **A**cta est iudea sanctificatio eius, Israel potestas ei⁹. **M**are vidit et fugit: Jordanis conuersus est retrosum. **M**ontes exultauerunt, vt arietes: et colles sicut agni ouiu. **Q**uid est tibi mare quod fugisti: tu Jordanis q² conuersus es retrosum: **M**ontes exultastis sicut arietes, et colles sicut agni ouiu. **A** facie domini mota est terra, a facie dei Jacob. **Q**ui conuertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum. **N**on nobis dñe, non nobis: sed nomini tuo da gloriam. **S**uper misericordia tua, et veritate tua: nequando dicant gentes vbi est deus eorum: **D**eus autem noster in celo, omnia quecunque voluit fecit. **S**imulachra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. **O**s habent et non loquentur: oculos habent, et non videbunt. **A**ures habent, et non audient: nares habent et non odorabunt. **M**anus habent et non palpabunt: pedes habent et non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo. **S**imiles illis fiant qui faciunt ea: et omnes qui confidunt in eis. **O**mnis Israel sperauit in domino, adiutor eorum et protector eoru

est. **Q**ui timent dñm sperauerunt in dño : adiu-
tor eorum et protector eorum est. **O**ñs memor
fuit nostri, et benedixit nobis. **B**enedixit do-
mui Israel, benedixit domui Harō. **B**enedixit
omnibus qui timent dominum, pusillis cū ma-
iorib⁹. **A**diciat dominus super vos: super vos
et super filios vestros. **B**enedicti vos a domi-
no, qui fecit celum et terram. **C**elum celi dño,
terrā autem dedit filiis hominum. **N**on mor-
tui laudabunt te dñe, neque omnes qui descen-
dunt in infernum. **S**ed nos qui viuimus bene-
dicimus domino, ex hoc nunc, et vsque in secu-
lum. **R**equiem eternam dona eis. *zc. Alia.*

Mor⁹ angelorū te suscipiat et in sinu

Abrahe i bi te collocet, vt cū La zaro

quondā paupere eternā habeas requiem.

Modus sepeliendi mortuos

¶ Dum psalmus recitatur, et vespere defunctorum dicuntur, que solent dici a circumstantibus: sacerdos benedicat sepulturam ita dicendo.

A Diutorium nostrum in nomine domini.
R. Qui fecit celum et terram. **V.** Sit nomen domini benedictum. **R.** Ex hoc nunc et usque in seculum. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **Oremus.** **D**eo

Deus qui fundasti terram, et formasti celos qui omnibus sideribus statuta fixisti, qui captiuum laqueis mortis hominem lauachri ablutione reparasti, qui sepultos Abrahamam, Isaac, et Jacob, in spelunca duplici, in libro vite, atque totius glorie principes annotasti benedicendo, ita quesumus bene **✠** dicere digneris hunc tumulum famuli tui, et eum requiescere facias, et in sinu Abrabe, Isaac, et Jacob, collocare digneris. Qui dominum nostrum Jesum christum filium tuum deuictis laqueis infernorum resurgere, suaque membra in se credentia resuscitare fecisti. Respice quesumus domine super hanc fabricam sepulture. Descendat hic domine spiritus tuus sanctus, qui benedicendo bene **✠** dicas sanctificando sancti **✠** fices: ut te iubente sit ei hoc

Modus sepeliendi mortuos. Irvij

loco quieta dormitio, et tempore iudicii tui, cū sanctis omnibus vera resuscitatio. Prestante eodem domino nostro iesu christo. Qui tecum, et spiritu sancto, viuit et regnat deus. Per omnia secula seculorum. **R.** Amē. Benedictio dei omnipotentis, patris, et filij, et spiritus sancti descendat super hanc fabricam sepulture, et super hoc corpusculum. **Hic ponatur corpus defuncti in sepultura, et sacerdos manu terram super corpus proiciat in modum crucis, aspergendo aquam benedictam dicens. V.** Adiutorium nostrum in nomine domini. **R.** Qui fecit celū et terram. **V.** Sit nomen domini benedictum. **R.** Ex hoc nuncet vsque in seculum. **V.**

Qui de terra est, de terra loquitur: qui de celo venit, super omnes est. In nomine patris, et filij, et spūs sancti. Amē. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscū. **R.** Et cum spiritu tuo. **O remus. Oratio.**

Obscramus misericordiam tuam omnipotens eterne deus, qui hominem ad imaginem tuam creare dignatus es: vt spiritum et animam famulī tui quem hodierna die rebus humanis eximī, et ad te accersiri iussisti: blande, et

Modus sepeliendi mortuos.

miseri corditer suscipias. Non ei dominantur
ymbre mortis, nec eum tegat chaos, et caligo te
nebrarum, sed exutus omnium criminum labe
in sinu Abrahe collocatus locum lucis, et refrige
rij se adeptum esse gaudeat: vt cum dies iudicij
aduenerit, cum sanctis et electis tuis eum resus
citari iubeas. Per christum dominum nostrum.

R. Amen.

Oremus.

Oratio.

O Emeritatis quidem est domine, vt homo
hominem, mortalis mortalem, cinis cine
rem, tibi dño deo nostro audeat commendare:
sed quia terra suscipit terram, et puluis conuertit
tur in puluerem: donec omnis caro in suam redi
gatur originem. Proinde tuam pijsime pater la
chrymabiliter quesumus pietatem: vt huius fa
mulij tuam animam quam de huius mundi voragi
ne cenulenta deducis ad patriam, et in Abrahe
amici tui sinu recipias, et refrigerij rore perfun
das, sitque ab estuantis gebenne truci incendio
segregata, et beate requiei te donante coniuncta,
et si ei sunt dñe digne cruciatibus culpe: tu ei gra
tie mitissime indulge lenitate: nec peccati reci
piat vicem: sed indulgentie tue piam sentiat bo
nitatem. Cūque finito mundi termino supernū
cunctis illuxerit regnum, nouus homo sancto

Modus sepeliendi mortuos. lxxviii

rum omnium cetibus aggregatus, cum electis
tuis resurgat in partem dexteram collocandus.
Per eum qui v̄turus est iudicare viuos, et mor-
tuos, et seculū per ignem. *R. Amen. Oremus.*

Deus cuius miseratione anime fide- *Dño.*
liū requiescunt, famulis ⁊ famulabus tuis
hic ⁊ vbique quiescentibus: da propitijs veniā
peccatorum, vt a cunctis reatibus absoluti, te-
cum sine fine letentur. Per dominum nostrum
iesum christum. *zc. Hoc peracto, sacerdos*
cum comitatu eat ad portam ecclesie, etsi cōsue-
tudo habet ad domum defuncti, ibique dicatur
R. pro defuncto, ⁊ oratio siue orationes p mo-
re, ⁊ statim paucis, gratias referat comitantib⁹
dicens.

Señores, todos los que al enterramiento
deste defuncto os auçys hallado, auçys
cumplido vna delas obras de misericordia, de
delas quales nuestro señoꝝ os demandara cuen-
ta muy estrecha el día del juyzio. Así mismo
auçys honrrado a sus parientes. Nuestro señoꝝ
os de por ello la recompensa y galardon, y os
honrrre en este mundo los cuerpos, y enel otro
las animas donde mas auçys de durar.

De sepultura paruulorū siue infantium

Modus sepeliendi paruulos, qui nondum at-
tigerunt vsu discretionis. In his sepeliendis
seruandus est sequens ordo. Sacerdos intrans
domū paruuū defuncti, indutus cappa aut sup-
pelliceo et stola, precedente cruce et lumine, et a-
qua benedicta, sine respōso. Cū extrahitur puer
dicat voce submissa canticum puerorum.

Benedicite omnia opera dñi domino,
laudate, et superexaltate eum in secula.
Benedicite angeli dñi domino, benedi-
cite celi dño. **B**enedicite aque oēs que super ce-
los sunt dño, benedicite oēs virtutes dñi dño.
Benedicite sol et luna dño, benedicite stelle celi
dño. **B**enedicite imber et ros dño, benedicite
omnes spiritus dei dño. **B**enedicite ignis et e-
stus dño, benedicite frigus et estas dño. **B**ene-
dicite rores et pruina dño, benedicite gelu et frí-
gus dño. **B**enedicite glacies et niues dño, bene-
dicite noctes ⁊ dies dño. **B**enedicite lux et tene-
bre dño, benedicite fulgura et nubes dño. **B**e-
nedicat terra dñm, laudet, ⁊ superexaltet eum in
secula. **B**enedicite montes et colles dño, bene-
dicite vniuersa germinātia in terra dño. **B**ene-
dicite fontes dño, benedicite maria et flumina

De sepultura paruulorum. lxx

Benedicite cete et omnia que mouetur in aquis domino, benedicite omnes volucres celi domino. **B**enedicite omnes bestie et pecora domino, benedicite filij hominum domino. **B**enedicat israel dominum, laudet et superexaltet eum in secula. **B**enedicite sacerdotes domini domino, benedicite serui dñi domino. **B**enedicite spiritus et anime iustorum domino, benedicite sancti et humiles corde dño. **B**enedicite Anania, Azaria, Misael dño: laudate et superexaltate eum in secula. **B**enedicamus patrem, et filium cum sancto spiritu: laudemus, et superexaltemus eum in secula. **B**enedictus es domine in firmamento celi, laudabilis, et gloriosus, et superexaltatus in secula. **G**loria patri. **rc.** ¶ **C**um autem puer in ecclesia fuerit allatus, dicatur hec **Alia.** Hic accipiet benedictionem a domino, et misericordiam a deo salutari suo, quia hec est generatio querentium dominum. **P**reterea dicatur **Psal.**
Domini est terra, et plenitudo eius, orbis terrarum, et vniversi qui habitant in eo. **Q**uia ipse super maria fundauit eum, et super flumina preparauit eum. **Q**uis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius: **I**nnocens manibus et mundo corde, qui non ac

Modus sepeliendi mortuos.

cepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. **H**ic, accipiet benedictionem a domino, et misericordiam a deo salutari suo. **H**ec est generatio querentium eum, querentium faciem dei iacob. **A**ttollite portas principes vestras, et eleuamini porte eternales, et introbit rex glorie. **Q**uis est iste rex glorie: dominus fortis, et potens, dominus potens in prelio. **A**ttollite portas, principes vestras, et eleuamini porte eternales, et introbit rex glorie. **Q**uis est iste rex glorie: dominus virtutum, ipse est rex glorie. **G**loria patri et filio. **zc.** **Psalmus.**

Laudate dominum de celis, laudate eum in excelsis. **L**audate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. **L**audate eum sol et luna: laudate eum omnes stelle et lumen. **L**audate eum celi celorum: et aque que super celos sunt, laudent nomen domini. **Q**uia ipse dixit, et facta sunt, ipse mandauit et creata sunt. **S**tatuuit ea in eternum, et in seculum seculi: preceptum posuit, et non preteribit. **L**audate dominum de terra: dracones et omnes abyssi. **I**gnis grandis, nix, glacies, spiritus procellarum, que faciunt verbum eius. **M**ontes et omnes colles, ligna fructifera, et omnes cedri. **B**estie et vniversa

Modus sepeliendi paruulos.

Ixx

pecora, serpentes et volucres pennate. **R**eges terre, et omnes populi, principes et omnes iudices terre. **I**uuenes, et uirgines, senes cum iunioribus, laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius. **C**onfessio eius super celum et terram: et exaltauit cornu populi sui. **H**ymnus omnibus sanctis eius, filiis israel populo appropinquanti sibi. **G**loria patri. **zc.** **¶** **Quo si nito dicat sacerdos.** **K**yríe eleison. **C**hríste eleison. **K**yríe eleison. **P**ater noster. **v.** Et ne nos inducas in tétationem. **R.** Sed libera nos a malo. **v.** **A**de autem propter innocétiam suscepisti. **R.** Et confirmasti me in conspectu tuo in eternum. **v.** Dominus uobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **O**remus. **P**ratío.

Omnipotens et mirissime deus, qui omnibus paruulis regnatis baptisinate dum migrat a seculo, sine ullis eorum meritis uitam ilico largiris eternam, sicut anime huius paruuli credimus te fecisse, fac nos quesumus domine per intercessionem beate marie uirginis, et omnium sanctorum tuorum, hic, purificatis tibi mentibus famulari: et in paradiso beatis paruulis perenniter sociari. Per christum dominum nostrum. **R.** Amen. **¶** **Cum autem ad sepulturam depon**

Modus sepeliendi paruulos.

tatur, dicatur añã hec. **I**uuenes ⁊ uirgines: se-
nes cum iunioribus laudate dñm. ¶ **S**tatim
dicatur psal. **L**audate dñm de celis, vt supra.
fol. lxx. cum **G**loria patri. **E**t repetatur **A**nñã.
Iuuenes et uirgines. **ꝛc.** **K** yrie eleison. **A** hri-
ste eleison. **K** yrie eleison. **P** ater noster. **Ꝟ.** Et
ne nos inducas in tentationem. **ꝛ.** Sed libera
nos a malo. **Ꝟ.** Sinite paruulos venire ad me.
ꝛ. Talium est enim regnum celorum. **Ꝟ.** Dñs
uobiscum. **ꝛ.** Et cum spiritu tuo. **O** rem⁹ **P**ro
Omnipotens sempiternus deus, sanctissime
puritatis amator, qui animam paruuli ad
regnum celorum hodie misericorditer uocare di-
gnatus es: concede nobis, ita misericorditer age-
re: vt meritis tue sanctissime passionis, et inter-
cessione beate marie uirginis, ⁊ omnium san-
ctorum tuorum in eodem regno nos cum omni-
bus sanctis tuis et electis, semper facias cõgau-
dere in celestib⁹. Qui uiuis et regnas deus. Per
omnia secula seculorum. Amen. ¶ **B**enedictio
sepulture paruulorũ fiat sicut in adultis, vsque
ad finem illius versus. Qui de terra est, de terra
loquitur: qui de celo venit super omnes est. In
nomine patris, et filij, et spiritus sancti. Amen.
et non ultra. ¶ **T**unc dicatur. **ꝛ.** pro omnib⁹

defunctis submissa voce, cum oratione, **A**idelium deus. 7c. gratiarum actiones, vt supra dictum est.

Cum reuertitur sacerdos a sepultura, dicat añam. **B**enedicite dñm, cum cantico Zacharie vt sequitur.

Benedictus dominus deus Israel: quia visitauit et fecit redemptionem plebis sue. **E**t erexit cornu salutis nobis: in domo Dauid pueri sui. **S**icut locutus est per os sanctorum: qui a seculo sunt prophetarum eius. **S**alutem ex inimicis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos. **A**d faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti. **I**n iurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum: daturum se nobis. **U**t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi. **I**n sanctitate et iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. **E**t tu puer propheta altissimi vocaberis: preibis enim ante faciem dñi, parare vias eius. **A**d dandam scientiam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum. **P**er viscera misericordie dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto. **I**lluminare his qui in tenebris et in ymbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Regule circa sacramentū baptismi.

cum Gloria patri et filio. **7c.** **R**eperat añiam
Benedicite dominum omnes electi eius, agite
dies letitie, et confitemini illi. **Oremus. Dno.**
Omnipotens et mitissime, **vt supra. Officium**
missæ vt in missali de innocentibus. Ex ore in-
fantium. fol. xij.

Regule circa sacramentum matrimonij.

TA met si matrimonium res sancta sit, & nexus quidam indis-
solubilis, & merito inter septem ecclesiastica sacramenta cō-
putatur, ac proinde gratiam suscipientibus conferat, sicut &
cætera sacramēta nouæ legis. Nihilominus multa sunt in iu-
re quæ possunt illud impedire, diuersi mode tamen quoniam
quædam impediunt ne contrahatur, & iam contractum dirimunt. Quæ-
dam vero impediunt contrahendum, & contractum non dirimunt, illa
sunt, quæ his versiculis continentur. Error, conditio, votum, cognatio,
crimen, cultus, disparitas, ius, ordo, ligamen, honestas, si sis affinis, si forte
coire nequibus, hæc facienda verant, cōnubia, facta retractant. De singu-
lis pauca explicabimus pro sacerdotum doctrina. **¶** Et primo de erro-
re personæ, vt si credebatur matrimonium contrahi cum Ioanne, & con-
trahitur cum Petro: iste est efficax ad impediendum & dirimendū. Verū
error fortunæ, quādo credebatur diues, & erat pauper, vel qualitatis, quia
credebatur nobilis, & erat rustica, : vel putabatur virgo, & erat corrupta,
nec impedit, nec dirimit matrimonium, vti aperte docet Gratianus in c. r
29. q. 1. **¶** Secundum impedimentum est conditio, vt quādo liber cōtra-
hit ignoranter cū serua, nullum est matrimonium, nisi cognita veritate
de nouo cōsentiat. c. si. de coniugio seruo. **¶** Tertium impedimentum
est votum solemne, per receptionem sacri ordinis, aut per professionem
expressam, vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem apostoli-
cam approbatis. c. 1. de voto lib. 6. Quod intelligendū vtique est si fiat an-
te contractum matrimonij. Si autem sit contractum & consummatum,
illud non dirimit. Ratum tamen & non consummatum sola professio

Regule circa sacramētū matrimonij. lxxij

dirimit vt in extrauag. Ioannis. 22. antiquæ concertationi titu. de voto. in cuius confirmationem concilium Tridentinum in sessione 24. de matrimonio in canone. 6. dicit. Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem religionis professionem alterius coniugum nō dirimi, anathema sit. ¶ Quartum impedimentum est cognatio, quæ quidem triplex est. Carnalis, spiritualis, & legalis. Carnalis est consanguinitas aut affinitas vsque ad quartum gradum inclusiue. c. non debet de consanguini. & affini. Affinitas tamen, quæ ex fornicatione cōtrahitur ad primum & secundum gradum tantum redacta est per concilium Tridentinum, sessione de matrimonio. c. 4. Spiritualis contrahitur solum in baptismo & confirmatione inter conferentem & recipientem hæc sacramenta, & inter tenentem & apprehensum, & alias personas iuxta c. 1. de cognatio. spirituali lib. 6. quod hæctenus est obseruatum in ecclesia, nunc vero in concilio Tridentino, Sessio. 24. de matrimonio. c. 2. limitatur in hunc modum, vt vnus tantum siue vir, siue fœmina, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summū vnus, & vna baptizatum de baptismo suscipiant: inter quos, ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Cognatio legalis contrahitur ex adoptione alicuius in filium vel filiam, quæ impedit inter adoptatum & adoptantes, & etiam inter adoptatum & filios adoptantium quandiu dura adoptio. c. 1. de cognatio. legali. ¶ Quintum impedimentum est crimen. Quod tripliciter fit. Primo cū committitur adulterium cum cōiugata, & machinatio vnus tantum in mortem viri effectu subsequuto, vel machinatio vtriusque in mortem alterius opere subsequuto etiam non interueniente adulterio. c. laudabilē de cōuersione infide. Secundo, si promittit adultere quam cognouit viuente eius viro, ducere eam in vxorem. c. cum haberet de eo qui duxit quam polluit per adul. Tertiū, si viuente vxore legitima, scienter adulterā ducat in vxorē. c. 1. & . 4. de eo qui duxit in mat. ¶ Sextum impedimentum, est disparitas cultus, quia fidelis nō potest contrahere cum iudæa vel pagana. c. pe. & fina. 28. q. 1. ¶ Septimum impedimentum violentia, puta cum quis per vim, aut metum qui potest cadere in constantem virum, compellitur matrimonium contrahere. c. cum locum desponsa. & concilium Tridenti. dicta Sessione. 24. c. 9. ipso facto anathematizat oēs qui libertatē matrimonij minis aut penis violauerint. ¶ Octauum, est ordo, quia ordo subdiaconatus, & superiores sacri impediunt, & dirimunt matrimonia. c. 1. qui clerici vel vouētes mat. tri. contrahe. possunt, & oppositum tenere esset hereticum. Vt dicitur in canone. 9. concilij Tridentini sub sessione. 24. cuius verba sunt. Si quis di

Regule circa sacramentum matrimonij.

xerit clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solē niter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstāte lege ecclesiastica, vel voto: & oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium qui non sentiunt se castitatis (etiam si eā voverint) habere donum, anathema sit, cum deus id recte petentibus nō deneget nec patiatur nos, supra id, quod possumus tētari. ¶ Nonū impedimentum est ligamen, cum quis legitime coniugatus, siue vir sit, siue fœmina, cum alio vel alia contrahit matrimonium. c. licet, desponsa duorū c. gaudemus § quia, de diuortijs. ¶ Decimum impedimentum est iustitia publice honestatis, quod contingit cum aliquis desponsat sibi puellam minorem duodecim annorum. c. Iuuenis desponsa. vel quoties sponsalia de præsentialiquo impedimento canonico soluuntur. c. ad audientiam despons. c. 1. eodem titulo. lib. 6. tunc nullus de consanguinitate potest contrahere cum prædicta vsque ad quartum gradum. Verum concilium Tridentinum prædicta sessione. c. 3. Inquit quod sponsalia quacunque ratione valida non erunt, non contrahitur prædictum honestatis impedimentum: vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant. ¶ Vndecimum, est affinitas, quæ contrahitur copula carnali impediens in vtroque cum omnibus consanguineis vsque ad quartum gradum. c. si per eo de consang. de quo vide supra in quarto impedimento. ¶ Vltimū impedimentum est impotentia coeundi siue naturalis, vt frigiditas in viro, & arētatio in muliere, quando medicina aliqua reparari non valent, siue accidentalis, vt castratio & maleficium, dūmodo perpetuum sit, quod præsumitur si per triennium non potuerunt se carnaliter cognoscere. c. laudabilem de frigi. & malefi.

ALia impedimenta sunt (vt diximus) quæ licet impediunt ne matrimonium contrahatur, id est faciunt quod sine peccato contrahi nō possint, tamen de facto contracta tenent: ea sunt interdictum, feriæ, sponsalia de futuro, catechismus, votum simplex, crimen, de quibus vide Siluest. matri. 7. ¶ Caueat sacerdos ne minores ætate in matrimonio iungat, illa est: in viro quatuordecim annorum, in fœmina duodecim. c. puberes. c. continebatur de despo. impub. nisi pro bono pacis interueniente cōsensu, tam contrahentium quam parentum. c. 2. eodem titulo.

Matrimonia clandestina libero cōtrahentium consensu facta, rata & vera esse non est dubitandum, quandiu ecclesia ea irrita non fecit. Nihilominus iustissimis causis ea semper detestata est, atque prohibuit: proinde vt remedium adhiberet ne fierent, præcepit in Lateranensi concilio. c. Cum inhibitio de clandest. desponsa. vt in posterum antequā matrimonium contrahatur, ter a sacerdote proprio tribus continuis diebus

De sacramento matrimonij lxxiij

festiuis in ecclesia inter missarū solemnias publice denūcientur, inter quos matrimonium sit contrahendum: nisi fuerit suspitio probabilis quod aliquis malitiose procedet ad impediendum matrimonium, tunc vel vna tantum denūciatio fiat, vel saltem, parochi, & duobus vel tribus testibus presentibus matrimonium celebretur. Et postea ante consummationem fiat predicta denunciationes, vt habetur in concilio Tridentino, sessione. 24. c. 1. qui addit quod qui aliter quā presente parochi, vel alio sacerdote de ipsius seu ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit. Et insuper incidet in pœnas constitutionis huius diœcesis vnica in tit. de Clandesti. desponsa.

¶ Præterea aduertat sacerdos quod spōsalia ista de præsentis omni tempore contrahi possunt, etiam tempore interdicti, & cessationis a diuinis. c. non est vobis desponsa: præterquam si alter contrahentium fuerit excommunicatus, vel si aliquis exstantibus dicat esse impedimentum: tunc supersedendum est, donec absoluaatur, vel cōstiterit de impedimento.

¶ Demum sacerdos præcipiat his qui desponsandi sunt, vt contriti & legitime confessi ad hoc sacramentum accedant: nam existentibus in peccato mortali notorio denegandum est. Item examinet eos an sciant quatuor ecclesiæ orationes: scilicet Credo, Pater noster, Aue maria, & Salue regina: etsi ignorat saltē Symbolum, non conferat sacramentū quousque sciat.

¶ Præcipit sancta Synodus Tridentina sessione. 24. c. 1. quod parochus habeat librum, in quo coniugum, & testium nomina, diemque & locū contracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat: nam per illum multa dirimentur dubia, quæ quotidie & passim se offerunt in hac de matrimonio materia, quæ quidem solent rempublicam non parū perturbare.

De sacramento matrimonij.

Modus administrandi sacramentum matrimonij.

Cum vocatus fuerit sacerdos, vt publice desponsset per verba de presenti, interroget circumstantes hoc modo.

Señores fulano. **A.** y fulana. **A.** quieren contraer matrimonio y desposarse por palabras de presente, como dios lo ordeno, y la sancta madre yglesia lo tiene aprobado, y porque este es vno de los sanctos sacramentos della, conuiene que en su celebracion y contracto no interuenga pecado mortal, ni cosa que lo impida: portanto, yo como su ministro de su parte exorto, y amonesto a todas las personas que aqui esta presentes, vna, y dos y tres vezes segun la forma de derecho, que si aqui ay alguna persona que sepa, o aya oydo dezir, que entre ellos aya algun impedimento canonico, por el qual legitimamente no se puedan desposar: como si son parientes por consanguinidad, o afinidad dentro del quarto grado, o aya entre ellos impedimento de publica honestidad, o cognacion espiritual, que es cõpadraz-

De sacramento matrimonij. lxxiiij

go por baptismo, o confirmacion, o que qualquiera dellos aya hecho voto de religion, o castidad, o contraido otro primero matrimonio, por donde este presente no pueda valer que agora lo diga, y declare luego, z a su dicho se impida este sacramento, hasta que la verdad sea sabida: protestando que si sabiendo que ay algun impedimēto, lo callare: offendera mucho a dios z sera participante del delicto y pecado en que estan los que con semejantes impedimentos se casan, como personas que lo pudieron euítar y no lo euítaron.

¶ Tunc si forte aliquid contra coniugium obiectum fuerit, suspendatur matrimonium donec causa terminetur. Si autem responsum fuerit, para en vno son. Sacerdos ponat sponsum ad dexterā, et sponsam ad sinistrā manibus nudis, acceptisque amborū manibus dicat primo mulieri.

Qos. **R.** otorgais os por esposa z muger de **R.** que aqui esta presente como lo manda la santa madre yglesia de Roma: **Respōda ella.** Si otorgo. **Respōda el.** Yo ansí os recibo. Y otro tanto pregunte z diga al esposo, **y el responda.** Si otorgo. **Y responda ella.** Yo ansí os recibo.

¶ Statim sacerdos dicat. Et ego ex parte dei

De sacramento matrimonii

omnipotentis, et apostolorum Petri, et Pauli,
et sancte matris ecclesie, vos in matrimonium
coniungo, et hoc sacramentum inter vos firmo.
In nomine pa-**+**tris, et fi-**+**lij, et spiritus-**+**
sancti. Amen.

Documenta circa solemnitatem bene- dictionis nuptiarum.

Primo aduertendum, quod benedictiones nuptiarum non dan-
tur tempore interdicti, nisi in festiuitatibus, quibus de iure
tollitur interdictum, dum tamen contrahentes aut patrini
non dederint causam interdicto. Præterea non conferuntur
a prima dominica aduentus, vsque ad octauum diem Epipha-
niæ inclusiuæ. Item a dominica septuagesimæ vsque ad diem circūcisio-
nis, & a feria secunda rogationum, vsque ad festum sanctissimæ Trinitatis.
Reliquo autem tempore licite huiusmodi benedictiones fiunt. c. nō oportet
cum duobus sequentibus. 3 o. q. 2. c. capellanus de ferijs. Et quanquā hoc
hucusque seruatum fuerit, concilium Tridentinum in sessione. 24. c. 1 o.
limitauit hoc modo supradicta. Ab aduentu domini nostri Iesu Christi
vsque in diem Epiphaniæ, & a feria quarta cinerum vsque in octauam
paschatis inclusiuæ, antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligen-
ter ab omnibus obseruari sancta Synodus præcipit. In alijs vero tempori-
bus nuptias solemniter celebrari permittit: quas Episcopi, vt ea qua decet
modestia, & honestate fiant, curabunt. Sancta enim res est matrimoniū,
& sancte tractandum.

Qui sint benedicendi in nuptijs.

Qantum attinet ad eos qui benedicendi sunt, hoc obseruaturus est
sacerdos. Si ambo sunt iam benedicti: quia vterque eorum primas
contraxit nuptias, nullatenus benedicantur. c. vir de secundis nupt. sed solū
benedictio arrarum & annullorum debet fieri, & hoc iuxta altare, & nō
in ianua ecclesie. Si vero alter eorum fuerit benedictus, alter vero non, li-
cet doctores diuersa sentiant in dicto. c. capellanus de ferijs, & in episcopa-
tibus non eadem seruetur consuetudo, per extrauagantē. Ioannis. 22. quæ
incipit. Concertationi dubium hoc tollitur, quæ præcipit quod si alter nō

De sacramento matrimonij

est benedictus benedicatur. Et cum vnus sine alio nō debeat benedici ambo benedici poterunt, ita tenet Silueſter verbo nuptiæ §. 2. ¶ Tempore quo prohibitiæ ſunt vellationes vidui quanuis non ſunt benedicendi, non tamen debent ſimul iungi, nec ſolemnitas nuptiarū fieri, ſecundū Abb. in dicto. c. capellanus de ferijs, & cardinalem de Turre Cremata in .c. nō oportet. 33. q. 4. quia potiſſima ratio prohibitionis nuptiarum eſt, quia in illis tēporibus debent omnes mentes ad ſpiritualia eleuare, & opera pœnitentiæ facere, quod in nuptijs non fit, quia ibidem ſunt multa ſigna lætitiæ, & animus coniugum potius ex ipſa nouitate ad curam carnalium excitatur, quam ad pœnitentiam: quæ ratio etiam in iſtis locum habet.

¶ Admoneat ſacerdos, vt coniuges ante benedictiones confiteantur & in cōfeſſione admoneat eos ſancta & vtilia, vt ſe inuicem diligant, fidelitatem ſeruent, filios bonis moribus inſtruant, & alia, quæ ſibi ſpiritus ſanctus ſuggeret. ¶ Quando plures ſunt ſimul benedicendi ante ianuam eccleſiæ quilibet ſponſus habeat iuxta ſe ſponſam ſuā & patrinos, arras, & annulos: qui quidē annulli, & arræ, vnica benedictione benedicantur: ex nubentibus ſeorſum dentur annulli & arræ, & eodem ordine ſint iuxta altare ad audiendam miſſam, in qua omnes nubentes ſimul benedicantur in plurali loquendo. Et finita miſſa, & vltimis benedictionibus cuiuslibet viro ſua tradatur vxor ſeorſum: dicēdo. *Trado tibi vxorem. &c.*

¶ Benedictio arrarum et annulorum.

In primis aſtantibus nubentibus ante ianuā eccleſiæ, portetur duo annulli, et arræ in diſco: tredecim ſcilicet denarij, aut queuis moneta ſiue numus.

Et ſacerdos indutus amicto, alua, ſtola, manipulo, et cappa, precedente miniſtro cum cruce et aqua benedicta, ponat mulierem ad ſiniſtrā viri, et interroget eos an ſint deſponſati per verba de preſenti publice, per manum ſacerdotis, et ſi

De sacramento matrimonii.

Desponsati non fuerint, desponsentur modo supradicto. Si autem fuerint dicat sacerdos.

Hermanos míos, este sacramento del matrimonio es el primer sacramento y orden que nuestro señor dios instituyo, y establecio en el parayso terrenal, z lo autorizo en su sancto euangelio: y es orden muy alta z sancta: y debe ser hecho este ayuntamiento lealmente z sin pecado, procurando de estar en gracia, porque nuestro señor os cõceda lo que la yglesia en estas bendiciones le pide. *¶ Statim dicat sacerdos.*

*M*anda deus virtutí tue, confirma hoc deus, quod operatus es in nobis. *A* templo sancto tuo, quod est in Ierusalem: tibi offerent reges munera. *I*ncrepa feras arundinis, cõgregatio taurorum in vaccis populorum: vt excludat eos qui probati sunt argento. *G*loria patri, et filio, et spirítui sancto. *S*icut erat in principio. *zc.*

Benedictio arrarum.

Aditorio nostrum in nomine dñi. *R.* Qui fecit celum et terram. *V.* Sit nomen dñi benedictum. *R.* Ex hoc nunc et vsque in seculum. *V.* Domine exaudi orationem meam. *R.* Et clamor meus ad te veniat. *V.* Dominus vobiscum. *R.* Et cum spiritu tuo. *O*remus. *O*ratio.

Domine deus omnipotens, qui in similitu-
dinem sancti cōnubij Isaac cum Rebeca,
per intercessionem arrarum famuli tui Abrahe
copulare iussisti, vt oblatione munerum nume-
rositas cresceret filiorum, quesumus omnipotē-
tiam tuam, vt ad harum oblationem arrarum
(quas hic famulus tuus dilecte sponse sue offer-
re procurat) sancti ✠ ficator accedas, eosque cū
suis muneribus propitiū benedi ✠ cas, quati-
nus tua benedictione protecti et adinuicem vīn-
culo dilectionis nexi: gaudeant se feliciter cum
tuis fidelibus perenniter mancipari. Per chri-
stum dominum nostrum. *R.* Amen.

¶ **Benedictio arrarum.**

Bene ✠ dic domine has arras, quas hodie
tradit famulus tuus in manus ancille tue,
quemadmodum benedixisti Abraham cū Sar-
ra, Isaac cum Rebeca, Jacob cum Rachel, do-
na super eos gratiam benedictionis tue, et abū-
dantiam bonorum operum, et perseuerantiam
in mandatis tuis, florescant sicut rosa in Hieri-
co plantata, et dominum nostrum Iesum chri-
stum timeant, et adorent. Qui viuūt et regnat
cū deo patre in vnitāte spūs sancti deus. Per oia
secula seculorū. *R.* Amē. ¶ **Bñdictio anulloy.**

De sacramento matrimonij.

Oreator et cōseruator humani generis, dator gratie spiritalis, largitorque salutis eterne deus: tu dñe emitte benedictionem tuā sup hos annullos, vt armati virtute celesti, qui eos gestauerint, defensionis tue auxilio muniātur. Per christum. *R.* Amen. *¶ Tunc dicat.*

Benedictio dei omnipotentis, patris, et filij, et spiritus sancti, descēdat et maneat super has arras, annullos, hosque nubētes *R.* Amen. *¶ Facta bñdictione aspergatur aqua benedicta super arras, annullos, nubētes, atqz circumstantes. Postea sacerdos accipiat arras et ponat eas in manibus sponsi: et sacerdos simul cū sponso dicant vt sequitur.*

¶ Esposa estas arras os dono, y con mi cuerpo os honrro, así como lo mãda la santa madre yglesia de Roma. Ipsa vero dicat. Así las recibo. *¶* Statim proiciat arras in man^o sponse, ipsa vero mittat in disco. Illico sacerdos vnū ex annullis bñdictis accipiat, et det spōso in manu dextera, quem teneat tribus digitis: et sacerdos accipiens manū sponsi accipiat etiam sinistram sponse: et simul sacerdos et sponsus in modum crucis dicant primo in sumitate pollicis sponse manus sinistre. Enel nombre del padre, que el mundo

De sacramento matrimonij. lxxviij

crio. In indice. Enel nombre del hí **✠** jo q̄ el
mūdo redimio. **In medio.** Enel nōbre del spū
✠ sancto que el mundo alūmbro. **¶ Hic, mit**
tat annullum in quarto digito spōse. Et dicat.
Pax tecum. Accipe hunc annullū. Eodem mo
do sacerdos et spōsa mittant annullū in digito
quarto manus dextere sponsi. Et dicant. Enel
nōbre del pa **✠** dre, y del híjo, y del espíritu san
cto. Amen. **Unica cruce facta. ¶ Statim dicat**

O Et vobis omnipotens deus de sacerdos.
roze celi benedictionē, et de pinguedine ter
re abundantia. In nomine patris, et filij, et spi
ritus sancti. Amen. **¶ Hoc peracto sacerdos ap**
prehendat manus nubentium, et ingrediantur
in ecclesiam, dicendo sic. Introibo in domum
tuam dñe, adorabo ad templum sanctum tuum
et confitebor nomini tuo. ¶ Psalmus.

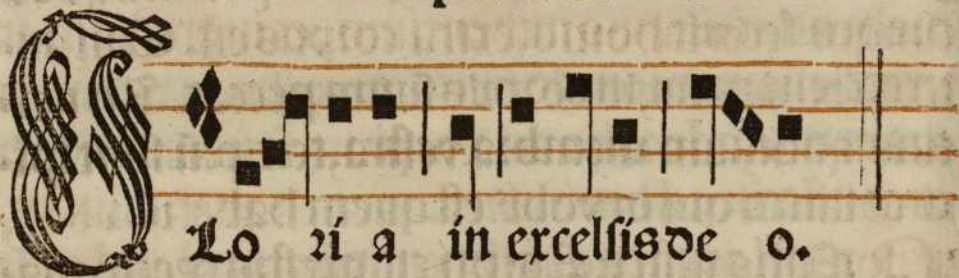
B Eati omnes qui timent dñm: qui ambulāt
in vijs eius. **L** abores manū tuarū quia
manducabis: beatus es, et bene tibi erit. **U** roz
tua sicut vitis abūdans: in lateribus dom⁹ tue.
H ilij tui sicut nouelle oliuarū: in circuitu mēse
tue. **A** cce sic benedicetur homo: qui timet dñm.
B enedicat tibi dñs ex Sio: et videas bona Je
rusalem omnibus diebus vite tue. **E** t videas si

De sacramento matrimonij.

lios filiorū tuorum pacem super Israel. *Gloria patri. ⁊c.* Et iteretur si opus fuerit. Cum autem peruenierit ante altare incipiat si dies dominica fuerit, añam. *Asperges me domine ⁊c.* Sin autem incipiat confessionem.

Sequitur officium missę.

Benedicta sit sancta trinitas, atque in diuisa vnitas, confitebimur ei, quia fecit nobiscum misericordiam suam. Benedicamus patrem, ⁊ filium cum sancto spiritu: laudemus, et superexaltemus eū in secula. *⁊. Gloria patri. ⁊c.* Benedicta sit.

Omnipotens sempiternus deus, qui *Dio.* dedisti famulis tuis in cōfessione vere fidei, eterne trinitatis gloriam agnoscere, et in potētia maiestatis adorare vnitatem, quesumus vt eiusdē fidei firmitate, ab omnibus semper muniamur aduersis.

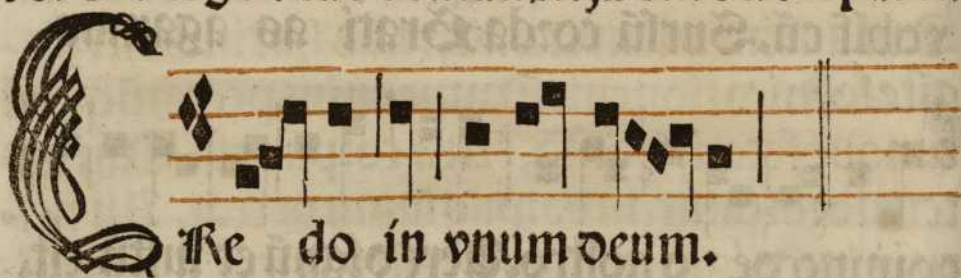
¶ Alia oratio sub vna et eadem conclusione.

Aaudi nos omnipotens, et misericors deus: ut quod nostro ministratur officio, tua benedictione potius impleatur. Per dominum nostrum Iesum christum filium tuum: qui tecum vivit et regnat. *rc.* ¶ **Lectio epistole beati Pauli ad Corinthios.**

Atrates, Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt christi: tollens ergo membra christi, faciam membra meretricis: Absit. An nescitis, quoniam qui adheret meretrici, unum corpus efficitur: Erunt (inquit) duo in carne una. Qui autem adheret domino, unus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est quem habetis a deo, et non estis vestri: Empti enim estis precio magno. Glorificate, et portate deum in corpore vestro. *R.* Benedictus es domine qui intueris abyssos, et sedes super cherubin. *V.* Benedicite deum celi, quia fecit nobiscum misericordiam suam. Alleluia. *V.* Qualis pater, talis filius, talis spiritus sanctus. Alleluia. ¶ **Sequentia sancti euangelij. Secundum Mattheum.**

De sacramento matrimonii.

In illo tempore, Venit Iesus in fines Iudee trans Iordanē, et secute sunt eum turbe multe, et curabit eos ibi. Et accesserunt ad eum pharisei tentantes eum, et dicētes, Si licet hominī dīmittere vxorem suam, quacunque ex causa? Qui respōdens ait eis, Nō legistis, quia qui fecit hominē ab initio, masculū et feminā, fecit eos: et dixit, ppter hoc, dīmittet homo patrē, ⁊ matrē, et adhibebit vxorī suae: et erunt duo in carne vna. Itaque iā non sūt duo, sed vna caro. Quō ergo deus coniunxit, homo nō separet.

Re do in vnum deum.

Offert. Benedictus sit deus p̄r, vnigenitusque dei filius, sanctus quoque spiritus: quia fecit nobiscum misericordiam suam. **Sacra.**

Sanctifica q̄s dñe, per tui sancti nominis in uocationē huius oblationis hostiā, ⁊ per eam nosmetipsos tibi perfice munus eternum.

Alia sacra sub vna, et eadem conclusione.

Suscipe q̄s dñe pro sacra cōnubij lege munus oblatū: et cuius largitor es operis, esto pro-

pitius atque piissimus dispositoz. Per dñm no-
strum Iesum christum filium tuum: qui tecum
viuit et regnat in vnitate spirítus sancti deus.

Et omnia secula seculorũ. Domín⁹

vobis cū. Sursũ corda Grati as agamus

domino de o nostro. Vere dignũ et iustũ est,

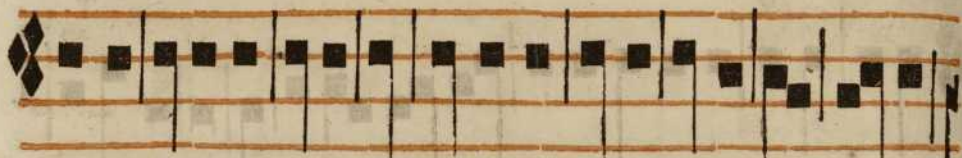
e quũ et sa luta re. Nos tibi sēper et v

bique gratia s a gere. Domine sancte pater

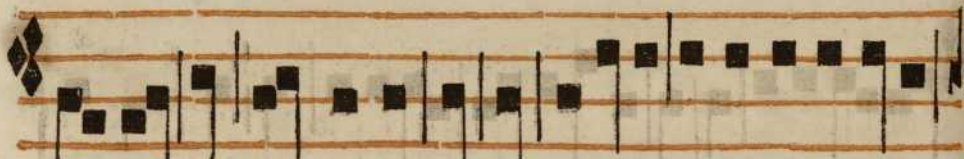
De sacramento matrimonij

omnipotens, eterne de us. Qui cū vnige

nito fili o tuo, et spírítu sácto, vn^o es de us,

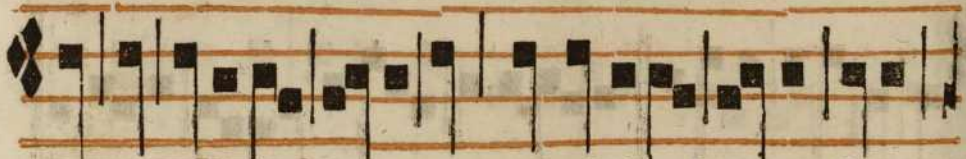
vnus es domín^o. Nō in vni^o singularitate

perso ne: sed in vni^o trinitate substantie.

Quod enim de tua gloria reuelāte te cre dim^o:

hoc de fili o tu o, hoc de spírítu sancto, sine

differētia discretiōnis sentim⁹. Et in cōfessi-

one vere sēpiterneqz de i tatis, et i personis

proprietas, et in essentia v nitas, et in mage-

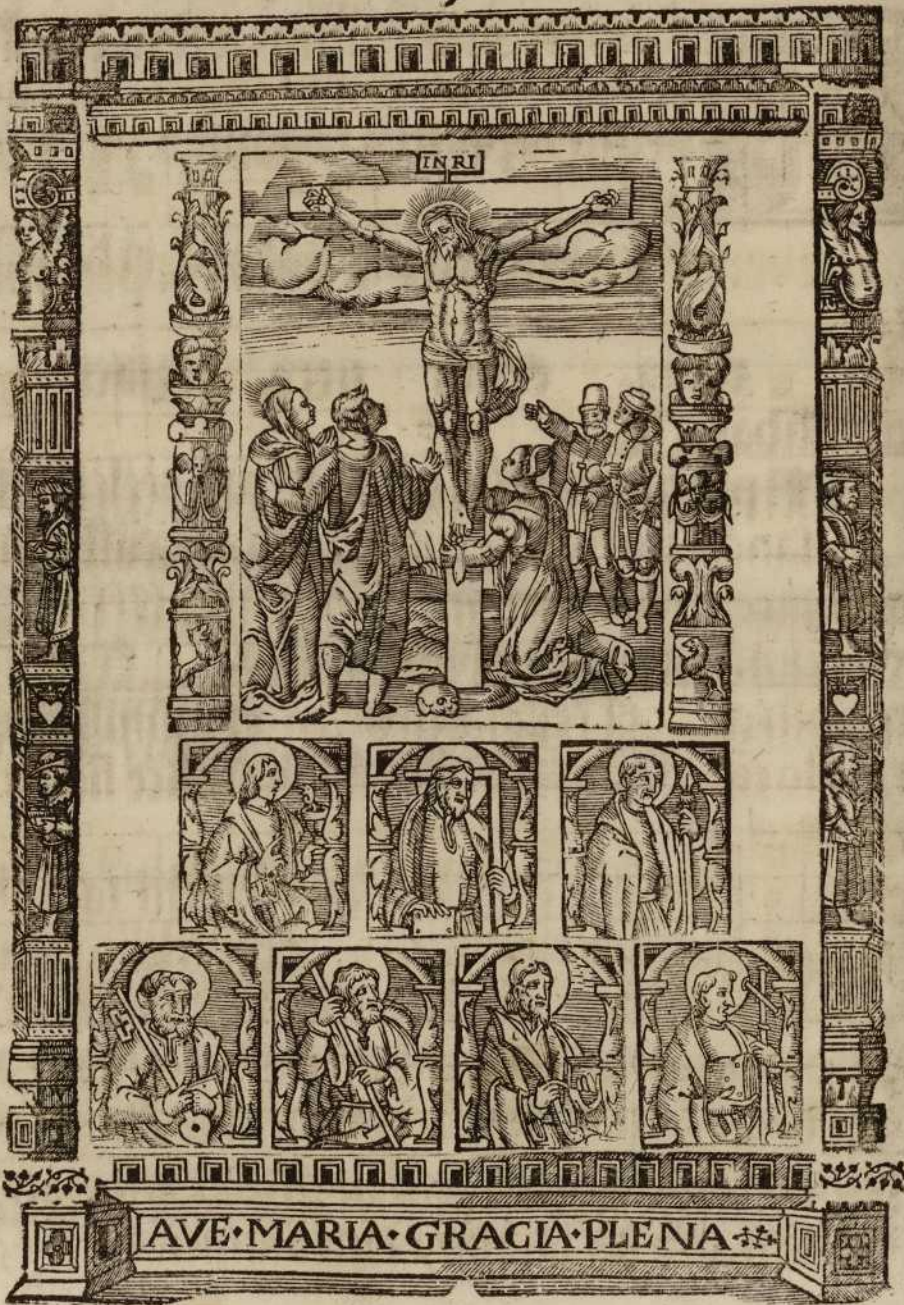
state adoretur equalitas. Quē laudāt ange-

lī atqz archāgelī, cherubī quoqz, ac seraphīn

q nō cessāt clāare q̄tī dī e v na voce dicētes.

**Inclinatus sacerdos iunctis
manibus dicat.**

Igitur clemētissime pater, per Je-
sum christum filium tuum dñm no-
strum supplices rogamus, ac peti-
mus. **Hic, osculetur altare, et erectis
manibus dicat.** Utī accepta habeas, et benedi-
cas. **Hic, signet ter super calicem et hostiam.**
**Hec ✠ dona. Hec mu ✠ nera. Hec sacri ✠ fi-
cia illibata. ¶ Deinde erectis manibus dicat.**

In primis que tibi offerim⁹ pro ecclesia tua
sancta catholica, quā pacificare, custodire,
adunare, ⁊ regere digneris toto orbe terrarum:
vna cum famulo tuo papa nostro. **R.** et antisti-
te nostro. **R.** et rege nostro. **R.** et omnibus or-
thodoxis, atque catholice et apostolice fidei cul-
toribus. ¶ **Cōmemoratio mentalis pro viuīs.**

Memento domine famulorum famula-
rumque tuarum. **R.** ⁊ omnium circun-
stantium, quorum tibi fides cognita est,
et nota deuotio: pro quibus tibi offerimus, vel
qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis: pro se
suisque omnibus, pro redemptione animarum
suarum, pro spe salutis, et incolumitatis sue, ti-

Canon missæ.

bique reddūt vota sua eterno deo viuo, et vero.

¶ Infra actionem.

Communicantes, et memoriã venerãtes. In primis gloriose semperque virginis Marię genitricis dei, et domini nostri Iesu christi. Sed et beatorum apostolorum, ac martyrum tuorũ: Petri, Pauli, Andree, Jacobi, Joannis, Thome, Jacobi, Philippi, Bartholomei, Matthei, Simonis, et Thadei, Lini, Cleti, Clemētis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Gysogoni, Joannis, et Pauli Cosme et Damiani: et omnium sanctorũ tuorum, quorum meritis precibusque concedas: vt in omnib⁹ protectionis tue muniamur auxilio. Per eundem christum dominum nr̄m. *℞ Amen*

¶ Inclinet manus super oblata.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostre, sed et cuncte familie tue, quesumus dñe, vt placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab eterna damnatione nos eripi: et in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per christum dominũ nostrum. *℞ Amen.*

Quam oblationem tu deus omnipotens in omnibus quesumus. *Signet ter, super hostiam, ⁊ calicem simul dicens. Benedictam,*

ascri **✠** ptam, ra **✠** tā, rationabilem, acceptabilemque facere digneris. Et nobis. **Signet hostiam, et calicē separatim.** Cor **✠** pus, et san **✠** guis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Jesu Christi. **Eleuet man² ⁊ iungat.** Cū vero dixerit.

Quā pridie quā pateretur, **Accipiat hostiam** duobus digitis vtriusque manus, **Accipit** panē in sanctas ac venerabiles manus suas: et elevatis oculis in celum ad te deū patrē suum omnipotentem, tibi gratias agens. **Signet hostiam.** Bene **✠** dixit, fregit, deditque discipulis suis dicens. **Accipite, et manducate ex hoc oēs.**

Hoc est enim corpus meum.

Hic, corpus christi elevatur. Deinde discooperiat calicem dicens.

Simili modopostea quā cenatū est. **Et accipiens calicē dicat.** Accipiens et hunc preclarū calicem in sanctas, ac venerabiles manus. **Item tibi gratias agens.** **Eleuet oculos in celū tenentique ipsum manu sinistra, signet illū**

Bene ✠ dixit deditq; discipulis suis, dicens. Accipite, et bibite ex hoc omnes.

De sacramento matrimonij.

Hic est enim calix sanguinis
mei: noui, et eterni testamēti
mysterium fidei, qui pro vobis:
et pro multis effundetur in remis-
sionem peccatorum.

Cooperto calice, reuerenter eleuet, vt possit
adorari, dicatque. **H**ec quotiescunque fecerit
tis, in mei memoriam facietis. **Collocato ca-
lice expassis manibus dicat.**

Unde et memores domine, nos serui tui:
sed ⁊ plebs tua sancta Christi filij tui domi-
ni nostri tam beate passionis: necnon et ab in-
feris resurrectionis: sed et in celos gloriose ascē-
sionis, offerimus preclare maiestati tue de tuis
donis ac datis. **Hic, signet ter super corpus et
sanguinem, dicens. Hostiam ✠ puram, ho-
stiam ✠ sanctam, hostiam ✠ immaculatam,
Super corpus et sanguinem separatim. Panē
✠ sanctū vite eterne. Et cali ✠ cem salutis per-
petue. Deinde eleuatis manib⁹ dicat. Dño.**

De sacramento matrimonij lxxiiij

Supra que propitio, ac sereno vultu respice
re digneris, et accepta habere, sicuti accep-
ta habere dignatus es: munera pueri tui iusti
Abel, et sacrificium patriarche nostri Abrahe
et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Mel-
chisedech: sanctum sacrificium immaculatam
hostiam. **Hic, positus brachijs in modum
crucis inclinatus dicat.**

Supplices te rogamus omnipotens deus,
iube hec perferri per man⁹ sancti angeli tui
in sublime altare tuum in conspectu diuine ma-
iestatis tue. **Hic deosculato altare erigat
se. Ut quotquot ex hac altaris participatione.
Hic, super hostiam, deinde super calicem sig-
net. Sacrosanctum filij tui, dices. Cor ✠ pus,
et san ✠ guine sumpserimus. Scipsum signet.
Omni bene ✠ dictione celesti, et gratia replea-
mur. Per eundem christum dominum nostrum.
Amen. **Comemoratio pro defunctis. Secre.****

Memento etiam domine famulorum famula-
rumque tuarum. **M.** qui nos precesserunt cum
signo fidei, et dormiunt in somno pacis. Ipsis
domine, et omnibus in christo quiescentibus,
locum refrigerij, lucis et pacis, vt indulgeas, de-
precamur. Per eundem christum. **rc. Amen.**

De sacramento matrimonij.

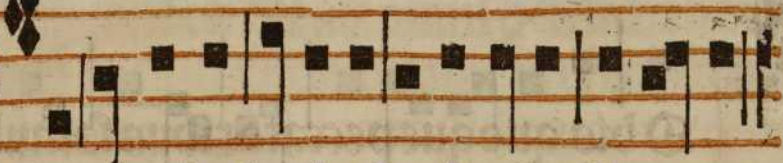
Percutiat pectus semel et aliquantulum altius dicat.

Dobis quoque peccatoribus famulis tuis, de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam, et societatem donare digneris, cum tuis sanctis apostolis, et martyribus, cum Joanne, Stephano, Matthea, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cecilia, Anastasia, et omnibus sanctis tuis. Intra quorum nos consortium non estimator meriti, sed venie quesumus largitor admitte. Per christum dominum nostrum. Amen. *Oratio.*

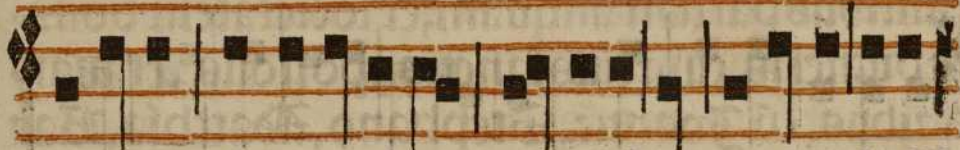
Per quem hec omnia domine semper bona creas. *Hic, super hostiam et calicem simul ter signet. Sancti ✕ ficas, Vivit ✕ ficas, Bene ✕ dicis, et prestas nobis. Hic disco aperto calice, inclinans se, accipiat hostiam, qua signet ter super calicem dicens. Per ip ✕ sum, Et cum ip ✕ so. Et in ip ✕ so. Cum hostia bis signet inter se, et calicem, dicens. Est tibi ✕ deo patri omnipotenti. In unitate spiritus ✕ sancti, omnis honor et gloria.*

Hic, elevata parum hostia dicat.

De sacramento matrimonii

Er omnia secula seculorū. Oremus.

Preceptis salutaribus mo-
niti, et diuina insti-

tuti one formasti, audemus di-
cere.

Deus noster qui es in ce-
lis, sanctifice

tur nomē tu ū. Adueniat regnū tu ū. Fiat vo-

luntas tua, sicut in celo et in terra. Panē

De sacramento matrimonij

nostrū quotidi a nū da no bis hodi e. Et

dimitte nobis debita nostra sicut et nos di-

mit timus debito ri bus nostris. Et ne

nos inducas intentati onem.

Acepta in manu dextera patena dicat.

Libera nos quesumus domine, ab omnib⁹ malis, preteritis, presentibus, et futuris, et intercedente beata et gloriosa semperque virgine dei genitrici Maria, et beatis apostolis tuis, Petro et Paulo, atque Andrea, cum omnibus sanctis tuis, da propitius pacem in diebus nostris: vt ope misericordie tue adiuti, et a peccato

De sacramento matrimonij. lxxxv

simus semper liberi: et ab omni perturbatione securi. ¶ **Q**ua finita non dicatur Per eundem, nec tãgat hostiam, sed statim nubentes accedãt ad gradum altaris, 7 ibi flexis genibus sacerdos vel minister velet eos velo cãdido, et purpureo. c. femine. xxx. q. v. si commode haberi potest virum quidem super humeros, mulierem super caput. Et insuper iuxta cõsuetudinẽ huius dio-
cesis, idem minister ponat cingulum siue stola super humeros eorum, 7 cooperta hostia versus nubẽtes in cornu dextro altaris, taliter vt sacra-
mentum et nubentes possit videre, et mediocri voce iunctis quatuor digitis, quibus tetigit ho-
stiam, dicat. In nomine pa-
tris, et filii, et
spiritus sancti. Amen. V. Saluos fac seruos
tuos. R. Deus meus sperantes in te. V. O sten-
de eis dñe misericordiam tuam. R. Et salutare
tuum da eis. V. Aditte eis domine auxilium de
sancto. R. Et de sion tuere eos. V. Exurge do-
mine adiuua eos. R. Et libera eos propter no-
men tuum. V. Domine exaudi orationẽ meã.
R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus
vobiscum. R. Et cũ spiritu tuo. Orem⁹. **D**ño.
Prospiciare quesumus domine supplicatio-
nibus nostris, et institutis tuis: quibus pro

De sacramento matrimonii.

pagationem humani generis ordinasti, benignus assiste, ut quod te auctore iungitur, te auxiliante seruetur. Per dñm nostrum. **Prefatio.**

Per omnia secula seculorum. **R. Amen. V.**
Dñs vobiscum. **R. Et cum spiritu tuo. V.**
Sursum corda. **R. Habemus ad dñm. V. Gra-**
tias agamus dño deo nostro. R. Dignum et ius-
stum est. Vere dignum et iustum est, equū et sa-
lutare. Nos tibi semper, et vbi que gratias agere
Domine sancte, pater omnipotens, eterne de⁹.
Qui potestate virtutis tue de nihilo cuncta feci-
sti. Qui dispositis vniuersitatis exordijs, homi-
ni ad imaginē dei facto, ideo inseparabile mu-
lieris adiutorium contulisti: ut semineo corpo-
ri de virili dares carnē principium: docens ut
quod ex vno placuisset institui: nūquam liceret
disiungi. Deus qui tam excellenti mysterio con-
iugalem copulam consecrasti, ut christi et eccle-
sie sacramentum presignares in federe nuptia-
rum. Deus per quē mulier iungitur viro, et so-
cietas principaliter ordinata, ea bene **✠ dictio-**
ne donatur, que sola, nec per originalis peccati
penā, nec per diluuij est ablata sententiā. Respi-
ce dñe propitiū super hanc famulā tuā, que ma-
ritali est iungenda cōsortio, tua se expetit prote-

De sacramento matrimonij. lxxxvi
ctione muniri. Sit in ea iugū dilectionis, et pa-
cis, fidelis et casta nubat in christo, imitatricq3
sanctarū permaneat feminarum. Sit amabilis
vt Rachel viro, sapiens vt Rebeca, longeva, et
fidelis vt Sarra. Nihil in ea ex actib3 suis ille au-
ctor preuaricationis vsurpet, nera fidei manda-
tisq3 permaneat, vni thoro iuncta, cōtactus illi-
citos fugiat: muniatque infirmitatem suā robo-
re discipline. Sit verecundia grauis, pudore ve-
nerabilis, doctrinis celestibus erudita. Sit secu-
da in sobole, sit probata et innocens, et ad beato-
rū requiem atq3 ad celestia regna perueniat. Et
videat filios filiorū vsque ad tertiam et quartā
progeniem, et ad optatā perueniat senectutem.

**Deinde ponat manū, ⁊ librū super caput mulie-
ris, et reuersus ad altare, disco operiat calicem
et frangat hostiam per medium super calicē di-
cens secreta. Per eūdem dñm nostrum Jesum
christum filium tuum. Hic, tenens manu sini-
stra hostiam diuisam frangat iterum particu-
lam cum dicit. Qui tecum viuít, et regnat in
vnitate spíritus sancti deus.**

¶ Alta voce dicat.

Per omnia secula seculorū. R. Amen. Hic,
signet ter, sup hostiā et calicē cū particula

De sacramento matrimonii.

quam tenet in manu dextera dices. Pax ✠ do-
mini, sit ✠ semper vobis ✠ cum. *R.* Et cum spi-
ritu tuo. *¶* **Hic mittit particulam in sanguinē**

Fiat commixtio, et consecratio (dicens.
corporis ⁊ sanguinis domini nostri Jesu
christi accipientibus nobis in vitam eternam.
Amen. *Deinde dicat ter.* Agnus dei qui tollis
peccata mundi miserere nobis. *Tertio additur*
Dona nobis pacem. *Percutiat pectus cum di-*
cit. Miserere nobis, et dona nobis pacem.

¶ **Postea inclinatus dicit.**

Domine Jesu christe, qui dixisti apostolis
tuis, Pacem meam do vobis, pacem relin-
quo vobis, ne respicias peccata mea, sed fidem
ecclesie tue, eamque secundum voluntatem tuā,
pacificare, et coadunare digneris. Qui vivis, et
regnas deus. Per omnia secula seculorū. Amē.

¶ **Hic, sacerdos deosculetur hostiam similiter
et patenam, oblatam a ministro dicens.** Pax te
cum. *Et minister respondet.* Et cum spiritu tuo
Sacerdos. Pax christi, et ecclesie abundet in cor-
dibus nostris. *Statim dicat sequētes orōnes.*

Domine Jesu christe, fili dei vivi, qui ex vo-
luntate patris cooperante spiritu sancto,
per mortem tuam mundum vivificasti: libera

De sacramento matrimonii. lxxxviij

me per hoc sacrum corpus et sanguinem tuum, ab omnibus iniquitatibus meis, et vniuersis malis: et fac me tuis semper inherere mandatis, et a te nunquam separari permittas. Qui cum eodem deo patre, et spiritu sancto, viuis, et regnas deus, in secula seculorum. Amen. *Oratio.*

Preceptio corporis tui domine Jesu christe, quod ego indignus sumere presumo, non mihi proueniat in iudicium, et condemnationem sed pro tua pietate profit mihi ad tutamentum mentis, et corporis, et ad medelam percipiendam. Qui viuis et regnas cum deo patre in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen. *Hic reuerenter dicat.*

Panem celestem accipiam: et nomen domini inuocabo. *Deinde dicit ter, tunc dicit*

Domine non sum dignus, vt intres (*crus.* sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur anima mea. *Hic quo dicto, signet se cum ipso corpore domini, dicens.*

Quod corpus domini nostri Jesu christi, custodiat animam meam in vitam eternam. Amen. *Et tunc reuerenter sumat corpus cum lingua, dicens.*

Quid retribuam domino, pro omnibus que retribuit mihi: Calicem salutaris accipiam,

De sacramento matrimonij.

et nomen domini inuocabo. Laudans inuocabo dominum, et ab inimicis meis saluus ero.

Quibus dictis: signat se cum calice, dicens.

Sanguis domini nostri Jesu christi custodiat animam meam in vitam eternam. Amen.

Statim sumat sanguinem: sumpto autem sanguine dicat.

Quod ore sumpsimus domine, pura mente capiamus, et de munere temporali, fiat nobis remedium sempiternum. *Deinde vadat ad cornu altaris, dicendo.*

Orpus tuum domine quod sumpsi, et sanguis tuus quem potavi, adhereat visceribus meis, et presta, ut in me non remaneat scelerum macula, quem pura et sancta refecerunt sacramenta. Qui uiuis et regnas in secula seculorum. Amen.

Com.

Benedicimus deum celi, et coram omnibus uiuentibus confitebimur ei: quia fecit nobiscum misericordiam suam. *Oratio post comunione.*

Proficiat nobis ad salutem corporis, et anime domine deus, huius sacramenti susceptio, et sempiternae sancte trinitatis, et indiuidue unitatis confessio. *Alia oratio que dicenda est sub eadem conclusione.*

De sacramento matrimonij lxxxviij

Quesumus omnipotens deus, instituta pro
uidentie tue pio amore comitare, vt quos
legitima societate cōnectis, longeuā pace custo-
dias. **Per dominum nostrū Iesum christū. 7c.**
V. Dominus vobiscū. R. Et cum spiritu tuo.

¶ Finita missa, sacerdos vertat se ad nubentes,
et extensa manu sup eos dicat orationē sequentē

De sacramento matrimonij

Deus Abraham, deus Isaac, deus Jacob, ipse vos coniungat, impleatq3 benedictio-
nem suam in vobis. *R.* Amen. Benedic do-
mine adolescentulos istos, et semina semen vi-
te eterne in mentibus eorum: vt quicquid pro
utilitate sua didicerint, hoc facere cupiant. Per
dñm nostrum Iesum christum. *rc.* *R.* Amen.

Benedicat vos omnipotens deus, et cor ve-
strum synceri amoris copulet nexu perpe-
tuo. Amen. Floreatis rerum presentium copia:
fructificetis decenter in filiis: gaudeatis peren-
niter cum fidelibus amicis. Amen. Tribuat vo-
bis dominus bona perennia, et post presentia
tempora feliciter dilata: sentiatis gaudia sempí-
terna. Amen. Ipse qui vnum trinumque possi-
det nomen, et gloriatur deus, benedicat vos in
secula seculorum. Amen. Benedictio dei pa-
tris, et fi-
lii, et spiritus sancti, descendat et
maneat super vos: angelus bon^o custodiat vos
semp. Amen. ¶ *Amoto velo et stola, a capitib^o
nubentiũ, sacerdos dicat acceptis manib^o eoz.*

Rec accepistis benedictionem a dño, et mise-
ricordiam a deo salutarí suo. Quia hec est
generatio querentium eum, querentium faciem
dei Jacob. ¶ *Deinde dicat sacerdos sponso.*

Hermano mio yo os entrego muger, y no sierua: y anñi la aueys vos de amar como Jesu christo nuestro señor amo a su sancta yglesia.

Hoc peracto dicat sacerdos humiliter orationem sequentē.

Placeat tibi sancta trinitas obsequium seruitutis mee: et presta, vt hoc sacrificiū quod oculis tue maiestatis indignus obtuli, tibi sit acceptabile, mihi que et omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserate propitiabile. Per christum dominum nostrum. Amen. **Deinde facta cruce super aram, vertat se, et benedicat populū dicens. V. In vnitate sancti ✠ spiritus, benedicat vos pater et filius. R. Amen. Postea flexis genibus, salutet virginem Mariam secundum temporis exigentiam.**

Quando mulier post velationem primo intrat ecclesiam.

Sacerdos indutus superpelliceo, et stola, accedat ad ianuam ecclesie, vbi aspergat illam aqua benedicta, et dicat. V.

Diutorium nostrum in nomine domini. Qui fecit celum et terram. Psalmus.

Cum mulier post velationem

Deus misereatur nostri, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri. **U**t cognoscamus in terra viam tuam: et in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes. **L**etentur et exultent gentes: quoniam iudicas populos in equitate, et gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum. **B**enedicat nos deus noster, benedicat nos deus: et metuant eum omnes fines terre. **G**loria patri. **zc.**

¶ Deinde addatur psalmus. Beati omnes qui timeant dominum. totus, vt supra. sol. lxxviij. **cum** Gloria patri.

¶ Statim dicit Kyrie eleison. Christe eleiso. Kyrie eleison. Pater noster. Ave maria. V.

Saluam fac ancillam tuam. **V.** Deus meus sperantem in te. **R.** Nihil proficiat inimicus in ea

R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. **V.** Esto ei domine turris fortitudinis. **R.** A facie inimici. **V.**

Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.**

Domine vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **Orem.**

Omnipotens sempiternus deus creator. **Oratio.** totius celi et terre, qui omnia de nihilo creasti:

primo intrat in ecclesiam. xc.

quique Adam protoplaustum de limo terre formasti, et Eua illi in adiutorium dedisti, et benedixisti eis dicens. Crescite et multiplicamini, et replete terram: ne respicias ad peccata nostra, sed ad fidem ecclesie tue, et bene **✠** dicere digneris hanc famulam tuam, vna cum marito suo, et da illis fecunditatem sobolis, et de rore celi, atque de pinguedine terre abundantiam, et benedic eis, tam in domibus, quam in agris, et vbique in iumentis, et peccoribus, omniq; possessione eorum benedic: et duc eos in omni pietate, et castitate, morum honestate, et timore dei ad vitam eternam. Per christum dominum nostrum.

R. Amen. ¶ Tunc sacerdos tradit caput stole mulieri, et ducens eam in ecclesiam, dicat.

Ingredere in domum dei, et adora filium virginis: qui tibi fecunditatem prolis tribuere dignetur. Per Iesum christum dominum nostrum, mediatorem dei, et hominum, qui cum patre, et spiritu sancto viuunt, et regnat deus. Per omnia secula seculorum.

R. Amen. ¶ Postea sacerdos celebret: et mulier audiat missam diei, vel aliam ad libitum, cum candela accensa in manibus, et finita missa benedicat eam hoc modo. Benedic

ctio dei omnipotentis pa **✠** **tris, et si** **✠** **lij, et**

Quando mulier non potest cōcipere.
spīritus sancti descendat super te, ⁊ maneat semper. Amen. ¶ **Et aspergatur aqua benedicta.**

Quando mulier non potest concipere.

¶ **Sacerdos superpelliceo, et stola indutus, aspergat mulierem aqua benedicta, et dicat.**

In nomine pa- tris, et fi- lii, et spi- ritus sancti, Amen. V. Adiutoriū nostrum in nomine domini. R. Qui fecit celum, et terram. ps. Beati omnes qui timeant dominum. fol. lxxvij. totus cum Gloria patri, vt supra. Añā. Benedicat tibi dominus ex Sion, ⁊ videas filios filiorum tuorum vsque in tertiam, et quartam generationem. Kyrie eleison. Qhriste eleison. Kyrie eleison. Pater noster. Ave Maria. Oredo in deum. Quib⁹ dicitis sacerdos prosequatur. V. Saluā fac ancillam tuam. R. Deus meus sperantē in te. V. Sint filii tui sicut nouelle oliuarum. R. In circuitu mense tue. V. Domine exaudi orationē meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscū. R. Et cū spīritu tuo. Oremus. **D**eus qui emortuam vuluam Sarre Dño. ita per Abrahe semen secundare dignatus

Quando mulier non potest concipere. xci

es: vt ei contra spem sobolis filius nasceretur, presta huic famule tue pro tua sterilitate deprecanti: vt merorem infecunditatis ab ea submo-ueas, et ad concipiendam sobolem ei fecunditatem tribuas, et filium quem donaueris clementer benedicas. Per christum dominum nostrum.

R. Amen. **Oremus.** **Oratio.**

Diestatis tue clementiam deus pater omnipotens suppliciter exoramus, vt preces nostras pro sterilitate huius famule tue benignus assumas: et ei prolem, tibi, et hominibus gratiosam concedere digneris. Per christum dominum.

¶ Post hec aspergat eam aqua benedicta, et precipiat vt dicat, vel dici faciat predictum psalmum. **Beati omnes. Pater noster. Ave Maria, Credo.** et quod honeste cum viro suo, et pudice actum matrimonialem exerceat.

**Quando coniuges sunt impediti
aut maleficiati.**

¶ Primo quidem vterque coniux confiteatur peccata sua, et accipiat corpus dñi, flexisque genibus audiant missam de vinculis sancti Petri, vel alia iuxta deuotionem eorum, quam attente audiant: peractaque missa accedant ad alta-

Quando coniuges sunt impediti
 re, flectantque genua: ibiq; sacerdos dicat qua-
 tuor euangelia consueta, scilicet. **I**n principio
 erat verbum. **M**issus est angelus Gabriel. **Q**u-
 natus esset Iesus, et **R**ecumbentibus. **D**einde
 sacerdos dicat versus sequentes. **V.**

Adiutorium nostrum in nomine do-
 mini. **R.** Qui fecit celum et terram.
V. Post partum virgo inuiolata per-
 mansisti. **R.** Dei genitrix intercede
 pro nobis. **V.** Domine non secundum peccata
 nostra facias nobis. **R.** Neq; secundum iniqui-
 tates nostras retribuas nobis. **V.** Domine ex-
 audi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad
 te veniat. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et cum
 spiritu tuo. **O**remus. **D**io.

O Deus qui corda fidelium sancti spiritus il-
 lustratione docuisti, da nobis quesumus
 in eodem spiritu recta sapere, et de eius semper
 consolatione gaudere. **O**ratio.

Oncede nos famulos tuos quesumus dñe
 deus perpetua mentis et corporis sanitate
 gaudere, et gloriosa beate marie semper virginis
 intercessione a presenti liberari tristitia, et eter-

(na perfrui letitia. **O**ratio.
O Deus, cui proprium est misereri semper et

parcere, suscipe deprecationem nostram, et hos famulos tuos, qui propter sua peccata ligati sunt miseratio tue pietatis absoluat. Per dñm. *añã.*

Solue iubente deo terrarum Petre catenas, qui facis ut pateant celestia regna beatis. *V. Ora p nobis beate Petre. R. Ad digni. 7c. V. Dominus vobiscum. R. Et cum. Oremus. Oratio.*

Deus qui beato petro apostolo tuo collatis clauibus regni celestis animas ligandi atque soluendi pontificium tradidisti, concede, ut intercessionis eius auxilio, a peccatorum nostrorum nexibus liberemur. Qui uiuis et regnas cum deo.

ps. Dñs soluit cõpeditos. Dñs illuminat cecos. Dñs erigit elisos. Dñs diligit iustos, dominus custodit aduenas: pupillum et uiduam suscipiet et vias peccatorum disperdet. Regnabit dominus in secula deus tuus Sion, in generatione et generationem. Gloria patri. 7c. Oratio.

Dñe deus op̃s, qui aperis, et nemo claudit: claudis, et nemo aperit, veni et solue vinctos a laqueo quo tenentur per misericordiam tuam. Aditte domine sanctum angelum tuum ante faciem nostram, ut effugiant omnia vincula, et tentamenta Sathane. Amen. *V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad. 7c.*

Quando coniuges sunt impediti

V. Dominus vobiscum **R.** Et cū spiritu tuo.

Oremus.

Oratio.

Domine iesu chris̄te, dei, et beate **M**arie vir-
ginis filius, qui in paradiso terrestri matri-
monium instituisti in officium siue conseruatio-
nem, et multiplicationem humane nature, ip-
sumque mirabiliter honorasti aduentu tuo ex
primordijs miraculorum tuorum: tu per meri-
ta et preces beatissime virginis **M**arie matris
tue, et beati **V**incentij confessoris tui, et omnium
sanctorum, et sanctarum tuarum digneris hos famulos
tuos, quos matrimonialiter coniunxisti benedice-
re, ac plene liberare, ab omni ligamento, fascino-
mento, et maleficio sathane, et dare eis secundi-
tatem et gratiam, vt libere possint matrimonio
suo vti, ad generandum, concipiendum, portan-
dum, pariendum, et nutriendum, prolem deo
et hominibus gratam. In nomine pa-
tris, et filij, et spiritus sancti. Amen. **I**esus
Marie filius, mundi salus, et dominus, sit vobis
clemens et propitius. Amen. **Postea dicat psal.**
sequentes. **B**eatissimi omnes qui timeant dominum.
Qui habitat in adiutorio. **D**omine quid mul-
tiplicati sunt. **omnes integri cum Gloria patri.**
Deinde. **K**yrie eleison. **C**hris̄te eleiso. **Ky**

rite eleison. **P**ater noster. **7c.** Et ne nos inducas
 in tentationē. **V.** Saluum fac seruum tuum, et
 ancillam tuam. **R.** Deus meus sperantes in te,
V. Mitte eis domine auxiliū de sancto. **R.** Et
 de Sion tuere eum. **V.** Nihil proficiat inimi-
 cus in eis. **R.** Et filius iniquitatis non apponat
 nocere eis. **V.** Esto eis domine turris fortitudi-
 nis. **R.** A facie inimici. **V.** Dñe exaudi oratio-
 nē meā. **R.** Et clamor meus. **V.** Dñs vobiscū.
R. Et cū spiritu tuo. **O**remus. **O**ratio.

Domine Jesu christe fili dei vni, qui vterū
 beatissime virginis Marie mirabiliter se-
 cundasti, vt de spiritu sancto conciperet, porta-
 ret, pareret, ac nutriret, te deum et hominem sal-
 uatorem mundi inuocamus per clementiā tuā,
 vt his famulis tuis. **A.** et **A.** semoto omni im-
 pedimento et maleficio demonis, secunditatē
 donare digneris, vt generare, cōcipere, portare,
 ac nutrire valeant, prolē tibi gratā in vitam eter-
 nam. Amen. In nomine pa **+** tris. Et fi **+** lij,
 ⁊ spirit⁹ **+** sancti. Amē. **Deinde dicat psalmū.**
Beatus vir qui non abiit in consilio impiorū.
totum, cum Gloria patri. ¶ Tunc sacerdos im-
ponens manus super caput vtriusque, primo
viri. Dicat. Jesus Marie filius, mundi salus, et

Cum mulier patitur abortum

domin⁹, qui beatissime virginis marie matris
sue felicem partum tribuit: ipse tibi concedat, vt
possis in vtero portare, fouere, et parere, et be-
ne nutrire prolem deo, et hominibus gratam.
In nomine pa **✠** tris, et fi **✠** lij, et spiritus **✠**
sancti. Amen.

Quid sit agendum, cum mulier
consuevit abortum facere.

¶ Sacerdos similiter indutus superpelliceo, et
stola mulier existente genibus flexis in gradu al-
taris dicat.

Antiphona in nomine domini
R. Qui fecit celum et terram **V.** Salua
fac ancillam tuam domine. **R.** Deus meus spe-
rantem in te. **V.** Esto ei domine turris fortitu-
dinis. **R.** A facie inimici. **V.** Nihil proficiat
inimicus in ea. **R.** Et filius iniquitatis non ap-
ponat nocere ei. **V.** Aditte ei domine auxilium
de sancto. **R.** Et de Sion tuere ei. **V.** Domi-
ne exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus
ad te veniat. **V.** Dominus vobiscum, **R.** Et cu
spiritu tuo. **Oremus.** **Oratio.**

Omnipotens sempiterne deus, qui dedisti
famulis tuis in confessione vere fidei eterne

Cum mulier patitur abortum. xciiij

trinitatis gloriã agnoscere, et in potentia maiestatis adorare vnitatẽ: quesumus, vt eiusdẽ fidei firmitate ab omnib⁹ semper muniamur aduersis. Per christum dñm. *R.* Amen. *O* rem⁹ *D* fo

Domine deus omnium creator, fortis ⁊ terribilis, iustus atque misericors, qui solus bonus et pius es, solus prestans, solus iust⁹, omnipotens et eternus: qui de omni malo liberas Israel: qui fecisti electos et sanctificasti eos munere spūs sancti, videlicet Joannem Baptistã virginem gloriosissimam Mariam in utero, et alios secundum gradus varios, antequam more solito nascerentur. Accipe sacrificium cordis contriti quesumus, ac feruens desiderium hui⁹ famule tue humiliter supplicantis pro conseruatione prolis debilis (quam dedisti eã concipere) et custodi partem tuam, atque sanctifica immensa tue gratie bene *✠* dictione, et defende ab omni malo, et iniuria diri hostis: nec non a quibuslibet aduersitatibus crudelibus, ⁊ iniquis: vt ad lucẽ presentis vite iocundissimã adiuuante manu tua veniat incolumis, tibiq; in omnib⁹ iugiter deseruiat, et vitã consequi sempiternã finaliter mereatur. Per dñm nostrum Jesum christũ filium tuum. *R.* Amen.

Cum mulier patitur abortum.

Postea aspergatur aqua benedicta dicendo
psalmum. Deus misereatur nostri, totum cum
Gloria patri. **vt supra. fol. xlviii. et subiungat.**
V. Benedicamus patrem et filium cum sancto
spiritu. **R.** Laudemus et super exaltemus eum
in secula. **V.** Angelis suis deus mandauit de te.
R. Ut custodiant te in omnibus vijs tuis. **V.**
Domine exaudi orationem meam. **R.** Et cla
mor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscum **R.**
Et cum spiritu tuo. **Oremus.** **Oratio.**

Uisitatus quesumus domine, cunctam habita
tionem istam: et omnes insidias inimici ab
ea, et ab hac famula tua longe repelle, et angeli
tui habitent in ea, qui eam et eius prolem in pa
ce custodiant, et bene **+** dictio tua sit super eam
semper. Salua eam omnipotens deus, et lucē
tuam ei concede perpetuam. Per dominum no
strum Iesum christum filium tuum. Qui tecum
vixit, et regnat in unitate spiritus sancti deus.
Per omnia secula seculorum. **R.** Amen. Bene
dictio dei pa **+** tris, et fi **+** lij, et spiritus **+**
sancti descendat, et sit super te, et super prolem
tuam, et maneat semper. Amen.

**Quo pacto ecclesia polluta sit
reconcilianda.**

ECCLESIA polluitur per sanguinis humani iniuriosam effusionē intra ecclesiam aut cœmeterium factā. c. proposuisti. c. fina. de consecra. ecclesiæ: & quia in his potius consideratur locus percussiois, quam effusionis etiam si in vase colligatur, & percussus exeat ab ecclesia priusquam fundatur sanguis polluitur ecclesia. Item per iniuriam, nā sine ea nulla est pollutio. Per effusionem (idest) copiose, & abundāter, nā nimis modica effusio sanguinis non obstat. glo. in. c. pro illorum verbo sanguinis ex sent. excommu. dicitur etiam intra ecclesiam, nam subtus (idest) in aliqua spelunca & super, hoc est super tectum. Hæc omnia notat Io. and. & doctores in. c. vnico, de consecratio. ecclesiæ lib. 6

¶ Secundo si homicidium intra ecclesiam fiat cum voluntaria occidentis irreuerentia, etiam sine profluxione sanguinis. c. proposuisti de consecra. eccle. & ibi aperte docet Panormita. & glo. in. c. vnico de consecra. eccle. lib. 6. quæ tenet, quod etiam si martyr in ecclesia occidatur, debet reconciliari. Si tamen homicidium fuit casuale, vel amens siue furiosus seipsū intra ecclesiam occidat, vel ad sui defensionem aliquis occidatur, nō polluitur ecclesia, nec eam reconciliari oportet: quia ubi deest iniuria, aut irreuerentia ecclesiæ, non causatur pollutio, nec etiam si fiat homicidium super aut subtus ecclesiā, vt de effusione sanguinis modo dicebamus, nec si aliquis intra ecclesiam moriatur ex vulnere extra ecclesiam recepto. De his omnibus tractat Abb. in dicto. c. proposuisti. Et Siluester verbo cōsecratio. 2. q. 5. qui etiam tenent, quod per quancunque corporalem iniuriam in ecclesia factam citra mortem, vel effusionem sanguinis non polluitur ecclesia.

¶ Tertio post effusionem feminis humanæ intra ecclesiam. c. significasti de adulte. siue illicita sit, puta per fornicationem vel adulterium aut mollitiem, siue licita cum propria vxore, dum tamen publice de ea constiterit, per confessionem partium, vel rei euidentiam. Si tamen est occulta, et sacerdos sciat illud in confessione, non est reconcilianda: ita tenet glo. verbo feminis in dicto. c. vnico. Et Siluest. vbi supra.

¶ Quarto censetur ecclesia polluta quando in ea sepelitur excommunicatus. c. cōsuluisti de consecratio. eccle. Et idem si infidelis vel paganus sepeliatur, tunc enim si corpora eorum ab alijs secerni possunt, extra ecclesiam sunt projicienda, & ecclesia est reconcilianda. c. sacris de sepultu.

¶ Ultimo,

Modus reconciliandi ecclesiā pollutā.

si ecclesia ab Episcopo publice excommunicato vel suspenso benedicta fuit: nō debet in ea celebrari, nec aliquis sepeliri: vt docet Abb. & Hostiē. in dicto. c. consulisti.

¶ Aduertant sacerdotes quod pollutā ecclesiam non possunt sine licentia Episcopi reconciliare ex consuetudine huius diœcesis. Et ante reconciliationem si in ea celebrant vel aliquem in ea sepeliunt, suspenduntur ab ingressu ecclesiæ. c. Episcoporum de preuileg. lib. 6. Et si suspensione durante diuinis se ingesserint, irregulares fiunt. c. is cui de sententia exco mu. lib. 6.

¶ Notandum insuper quod polluta ecclesia censetur pollutum cæmeterium eidem contiguum secus si remotum: & reconciliata ecclesia cæmeterium similiter censetur reconciliatum: quia de connexis idem est iudicium. Sed polluto cæmeterio etiam coniguo non polluitur ecclesia: quia minus dignum non attrahit ad se magis dignum. Si autem sunt plura cæmeteria etiam sibi cohærentia, pariete tamen medio seiuncta, licet de vno ad aliud per portam intermediam habeatur accessus, polluto vno reliqua non censentur polluta, nec reconciliatione indigent. c. vnico de consecratione ecclesiæ. lib. 6.

¶ Vltimo aduertendum est quod si ecclesia est consecrata, per Episcopū est reconcilianda iuxta modum in libro pontificalium positum. c. aquam de consecra. eccles. Si vero fuerit benedicta per simplicem sacerdotem, fieri poterit reconciliatio de licentia Episcopi. c. fin. & ibi glo. eodem titulo. Reconciliatur autem per sacerdotem modo sequenti.

Modus reconciliandi ecclesiam pollutam.

¶ Si Ecclesia vel cæmeteriū sit pollutum, sacerdos superpelliceo, et stola, et cappa indutus, præcedentibus cruce candelis incensis, et aqua benedicta ante ianuā ecclesie versus orientem dicat.

A nomine pa tris, Et si lii, Et spiritus sancti. Amen. **V.** Adiutorium nostrum in nomine dñi. **R.** Qui fecit ce

Modus recōciliandi ecclesiā pollutā. xcvj

Iū. V. Sit nomen domini benedictum. **R.** Ex hoc nūc ⁊ vsqz **zc. V.** Domine exaudi orationē meā. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dñs vobiscum. **R.** Et cū spiritu tuo. **Oremus Dño.**

Omnipotēs eterne Deus, qui sacerdotibus tuis tantam gratiam pre ceteris contulisti: vt quicquid in tuo nomine ab eis perfecte agitur, a te fieri credatur: quesumus clementiam tuam, vt quod modo visitaturi sumus, visites: ⁊ quicquid benedicturi, benedicas: sitqz ad nostre humilitatis introitum sanctorum tuorum meritis fuga demonum, ⁊ Angeli pacis ingressus. **Per Christū dñm. R. Amē. Orem⁹. Dño.**

Affer a nobis domine quesumus, omnes iniquitates nostras, vt ad loca nomini tuo purificanda puris mētibus accedere mereamur. **Per Christum. R. Amen. Statim sacerdos intret ecclesiā, ⁊ dicat. Añā. Asperges me dñe. ps. Misere mei deus. totus cum Gloria patri. vt sup fol xliiij. postea dicat. Kyrie eleison. Ochrīste eleison. Kyrie eleisō. Pater noster. Interim aspergatur aqua benedicta in ecclesia vel cimiterio polluto, et statim cum eadem aqua lauet loca contaminata dicēdo. Ut hanc ecclesiam reconciliare digneris. Te rogamus audi nos.**

Modus reconciliandi ecclesiā pollutā.

Ut hanc ecclesiā reconciliare, ⁊ purgare digneris. **R**erogamus audi nos. **U**t hanc ecclesiā reconciliare, purgare, ⁊ sanctificare digneris. **R**erogamus audi nos. **Postea accedat ad altare maius ⁊ dicat. V.** Sacerdotes tui induantur iustitiam. **R.** Et sancti tui exultent. **V.** Domū tuam decet sanctitudo. **R.** In longitudine dierum. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscū. **R.** Et cum spiritu tuo. **Oremus. Dño.**

Omnipotens eterne Deus, qui superbis resistis, ⁊ gratiam prestas humilibus, tribue quesumus, vt non indignationem tuam prouocemus elati, sed propitiationis tue capiamus dona subiecti. **Oratio.**

Deus qui dixisti domus mea domus orationis vocabitur: domum istam immundis spurcitijs contaminatam mundare, ⁊ sanctificare digneris: ⁊ omniū preces ⁊ vota ad te clamantiū clemēter exaudias, ⁊ benigne suscipias. **Dño.**

Axaudi quesumus domine supplicum preces, ⁊ confitentium tibi, parce peccatis: vt pariter nobis indulgentiam tribuas benignus, et pacem. **Per Christum dominum nostrum. R.** Amen.

QUIA initio huius operis polliciti sumus dicturos pauca de penitentia sacramento. Eius plura sunt impedimenta quae profus sunt abijcienda, ut tantum sacramentum vim suam & effectum habeat. Ea nimirum sunt quaedam ecclesiae censurae, & casuum reservationes tam Episcoporum quam summorum pontificum. Proinde a censuris inchoantes quae in genere quatuor sunt, nempe excommunicatio, suspensio, interdictum, irregularitas. Sciendum quod excommunicatio est censura a canone vel iudice ecclesiastico prolata, priuans a communione sacramentorum, & quandoque hominum. Quae quidem est triplex, maior, minor, & Dei dicitur. Primo Dei excommunicatio a Deo, quia cum sit in peccato mortali, priuatur sacramentis & bonis spiritualibus: quae omissa, de excommunicatione maiori quae solet definiri hoc modo, est censura ecclesiastica. Qua separatur quis a communione ecclesiae quoad fructum & suffragia generalia, id est, a participatione sacramentorum conferendo, siue recipiendo per suffragia intelligendo generalia bona spiritualia, orationes quae ab ecclesia fiunt in diuinis officijs a sacerdotibus in persona ecclesiae, quae quidem bona profunt ad gratiam Dei consequendam vel augendam. Secundo ad habendum Dei protectionem & fauorem paternum. Tertio ad defensionem ab hostibus, id est daemonebus. ¶ Priuat praeterea a conuersatione & conuictu hominum, ut explicatur hoc versu. Os, orare, vale, communio, mensa, negatur. Minor excommunicatio incurritur excommunicatione cum excommunicato maiori excommunicatione, & per hanc redditur inhabilis ad recipiendum sacramenta. Itaque licet possit conferre, non potest accipere, nec eligi ad aliquod officium ecclesiasticum. Caeterum non priuat suffragijs nec conuictu fidelium. Verum quia non omnis communicans excommunicato maiori incurrit minorem, limitatum est in concilio Constantiensi sub hac forma. Insuper ad euitandum scandala & multa pericula, quae conscientijs timoratis contingere possunt Christi fidelibus tenore praesentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps a communione alicuius in sacramentorum administratione, vel receptione, aut alijs quibuscunque diuinis, vel extra pretextu cuiuscunque sententiae, aut censurae ecclesiasticae a iure, vel ab homine generaliter promulgatae, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum obseruare, nisi sententia, vel censura huiusmodi fuerit in vel contra personam collegium, vel vniuersitatem: ecclesiam, vel locum certum, vel certam terram a iudice publicata, vel denunciata specialiter & expresse, constitutionibus Apostolicis, & alijs in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque, salvo si, quem pro sacrilega manuum iniectioe in clericum, sententiam la

De interdicto generali.

tam a canone adeo notorie constiterit incurrisse, quod factum non potest aliqua tergi versatione celari, nec aliquo suffragio exculari: nam a cōmunionē licet non fuerit denuntiatus volumus abstinere iuxta canonicas sanctiones. Item ex iustis causis licet cum excommunicato loqui, hoc verfu comprehensio. Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse. Vtile, id est, cū est utilitas excommunicati vt exeat: vel loquens ad recuperandum debitum: lex, id est, vxor lege matrimonij: humile, id est, subiecti filij & serui: item cum est sufficiens ignorātia facti, vel iuris: necesse, vt coactus aliqua necessitate corporis, aut animæ, vt fame. &c.

¶ Suspendio.

Quantum ad præsens attinet, suspensio est censura qua sententia iuris aut hominis priuatur ab executione, id est, vt non possit exercere ordines, aut aliquod officium ecclesiasticum, vt prædicationem, & alia de quibus in glosa clementine de penis cupientes, siue sit illa perpetua, siue ad tempus de quo late si luester in verbo suspensio, satis erit nobis mittere sapientem in viam.

¶ Interdictum.

DE interdicto cogimur paulo latius dicere, nimirum quia frequēter in ecclesijs (ob scelera nostra) infligitur. Et ne parochus ex ignorantia labatur & incidat in errores & penas canonum libuit breuiter inferre quibus possit & rem vteunque intelligere, & incommoda vitare: primum omnium aduertat quod interdictum est quædam prohibitio & separatio a iure vel ab homine inflicta a certis sacramentis & diuinis officijs, & ecclesiastica sepultura: & est duplex generale, & speciale, siue particulare. Generale, quoties interdicitur homines alicuius regni, vel prouintie ciuitatis castri, aut villæ vniuersaliter. Particulare vero quoties pars ciuitatis, castri, aut villæ, aut aliqua vel aliquæ personæ & homines siue ecclesia.

De interdicto generali.

In generali interdicto quædam conceduntur & fieri licite possunt: ea sunt quæ sequuntur. ¶ Primo non solum missa conuentualis, sed alix etiam si sint anniuersariorum possunt celebrari: in quibus possunt cōuenire clerici diuersarum ecclesiarum & celebrare anniuersarium, seruata forma interdicti: scilicet ianuis clausis: & non pulsatis campanis excōmunicatis & interdictis exclusis secus in ecclesia interdicta: quia in ea nō potest celebrari.

¶ Et nota quod in festiuitatibus natiuitatis domini nostri Iesu Christi. Paschæ Penthecostes. Et in festo & octauis corporis Christi, ex priuilegio Eugenij. iiii. Assumptionis virginis Mariæ. vt expressè habetur in ca. Alma mater. De sententia excommunicationis lib. vj. Et tempore generalis interdicti possunt diuina celebrari ianuis apertis, pulsatis campanis, & excommunicatis exclusis, & interdictis admissis. Et hoc a primis vesperis dictarum festiuitatum vsque ad secundas vespervas. Ita quod non dicatur completorium. Dempto quod dictis diebus nõ possunt ecclesiastica sacramenta ministrari, nisi in casu necessitatis prout inferius continetur. Et dicto tempore interdicti, potest legi in mensa, & dari benedictio, & prædicari verbum Dei, & pulsari campana ad vocandum Christi fideles, vt veniant ad prædicationem, & in fine sermonis fieri confessio generalis, & pulsari campana a Laycis pro ostensione reliquiarum, vel pro aduentu alicuius prælati, & pro expellendis tempestatibus, & potest pulsari. Aue Maria: & campana in principio noctis, & in aurora cū tribus ictibus campanæ, & potest ministrari baptismus in debita forma, dummodo non celebretur officium in ecclesia, & admitti compatres & commatres: & potest dari tali tempore eucharistia, siue communio propinquis morti, non autem sanis: etiam si sint clerici etiam præbyteri, nisi celebrent missam. Et potest portari corpus Christi ad infirmum, pulsata campana duobus, vel tribus ictibus: etiam pulsando campanellam in via cum luminaribus & alijs consuetis: & dicendo per viam canticum graduum vel septem psal. in via dumtaxat. Et potest dari corpus Christi patenter infirmo, coram Laycis, & possunt ipsum inspicere & adorare: & possunt recipi oblationes a Laycis interdictis, non tamẽ stare in missa, neque in diuino officio. Et possunt contrahi matrimonia & fieri sponsalia per manus sacerdotis extra ecclesiam. Etiam possunt audiri tali tempore confessiones Laycorum, nisi fuerint excommunicati: & clerici simpliciter tonsurati & soluti: qui cum vnica & virgine coniugati fuerunt, possunt stare dicto tempore in missa, & alijs diuinis officijs ex priuilegio. Alij vero clerici coniugati, non: & Layci possunt in ecclesia cātare preces, rogationes, & litanias.

¶ Sequentia de iure tempore generalis interdicti nõ possunt fieri, immo perhibentur. Primo quod eucharistia non debet tempore interdicti dari mulieribus prægnantibus, vel in partu existentibus: neque personis intrantibus bellum: neque intrantibus mare: neque etiam obsessis ab inimicis. Attamen si dictæ mulieres prægnantes fuerint talis dispositionis, vel qualitatis, quod in earū partu timeatur de periculo mortis: in tali casu debet dari eucharistia. Hoc dimittitur ad discretionem dictum sacramentum ministrantis. Quo tempore non debet dari aqua benedicta populo, neque

De interdicto generali.

aspergi, neque panis benedictus, neque absolutio a maiori excommunicatione cum solennitate & cū stola in porta ecclesiæ. Neque dicenda est benedictio ramorum, neque candelarum, neque calicis, neque corporalium cum solennitate: neque debet dari penitentia solēnis quæ datur prima die quadragesimæ: neque possunt ordines conferri per Episcopos, neque sacramētum extremæ vnctionis dari, neque clericis etiam sacerdotibus: neque clerici coniugati debent admitti ad diuina officia: cum non gaudeant nisi duobus priuilegijs. Benedictio nuptiarum non potest dari dicto tempore interdicti petentibus: excepto in festo & octa. corporis Christi: & festo assumptionis beatæ Mariæ. Et si aliquis obierit tempore interdicti: non debet sepeliri in cæmeterio: nisi talis defunctus priuilegium vel bullam habeat, quibus possit non obstante dicto interdicto in cæmeterio sepeliri.

¶ Quæ debent fieri tempore cessationis generaliter a diuinis circa sacramenta & celebrationem diuinorum.

¶ Cōceditur baptismus tā adultis quā paruulis: & cōfirmatio similiter.

¶ Conceditur pœnitentia omnibus tam sanis quam infirmis.

¶ Eucharistia cōceditur solummodo infirmis lumine & campanela præcedentibus sicut mos est deferri infirmis. Sed non datur sanis.

¶ Extrema vnctio non datur alicui, neque clericis, neque Laycis.

¶ Sepultura conceditur omnibus indifferenter, etiam si nullum habeant priuilegium: sed absque solennitate aliqua: quia neque pulsantur campanæ: neque dicitur officium cū portatur defunctus ad sepeliendum, sed portetur cum cruce & lumine a Laycis, & sepeliatur.

¶ Missa non celebratur nisi solum ad renouationem Eucharistiæ: & pro infirmis semel in hebdomada, vel ad decem, vel quindecim dies secundū necessitatem occurrētem: celebretur submissa voce vna missa ianuis clausis non pulsatis campanis, sicut tempore interdicti solet obseruari. Sed cū vno ministro dicatur non admissis alijs.

¶ Aqua benedicta diebus dominicis benedicatur similiter ianuis clausis: & panis similiter, etiam aqua ad baptizandum benedicatur, & fiat publice denunciatio festorum & precum.

¶ Possunt ire ad litanias & laudes Dei & dicere añas & responsoria & litanias Layci: & pulsare campanas: sed non dicetur missa, neque aliquid deputatum alicui ordini.

¶ In quatuor festiuitatibus, scilicet in festo natiuitatis domini: paschæ pētecostes, & assumptionis virginis Mariæ prima die in qualibet festiuitate a primis vesperis vsque ad secundas inclusive: & etiam in festo corporis Christi & per totā octauam tollitur cessatio: & potest celebrari solēniter sicut prius.

**De forma et modo absoluendi,
a censuris ecclesiasticis.**

C. Ante omnia aduertendum, quod eius est absoluere cuius est ligare: et ideo excommunicatum excommunicatione maiori a iudice competente siue a iure: simplex sacerdos sine eo quod licentia seu auctoritas iudicis talis intersit et petatur: non potest absolvere: de quibus in cap. nuper de sententia excommunicati et sanc. Tho. in. iij. di. xvij. Et cum talis auctoritas et facultas commissa: et concessa fuerit siue a iudice, seu ex privilegio et bulla, si cum illa tali bulla, vel privilegio possit absolui ille talis excommunicatus: primo sacerdos excommunicatum genua flectere faciat: sic flexis dicat vulgo.

A sententia descomuniõ justa, o injusta se deue temer. Por quanto segun los derechos canonicos el mayor detrimento que el anima puede hauer en esta vida presente, es estar descomulgado por el gran peligro en q̄ esta puesto, que si muriessse estando descomulgado es ipso facto a iure cõdenado a las penas del infierno: y si assí muriessse enterrarloyan no en yglesia ni cemiterio, mas en vn muladar como a infiel y no Christiano. Y mas desto el descomulgado no tiene participacion en los sacramẽ

Forma absolutiois.

tos ni beneficios de la sancta madre yglesia, ni puede hazer testamento, ni puede ser procurador, y si lo fuere, o escriuano, no valen los actos que haze: y sancto Augustin dize que tanto poder tiene el diablo sobre el descomulgado como el labrador sobre su asnillo. ¶

Quibus peractis sacerdos accepta manu excommunicati, prius faciat excommunicatum iurare dicens sacerdos ipse.

Vs jurais y prometeis de estar y obedecer a los mandamientos de la madre sancta yglesia, y de todos vuestros peralados: y no incurrir otra vez en otra tal sentencia de excomunión como en la que haueys incurrido, ni menospreciarla: **Diga, si juro.** ¶ **Postea vero sacerdos iniungat ipsi excommunicato penitentiam pro illa excommunicatione, si illam incurrit pro aliqua culpa sua, vel negligētia vel cōtemptu quem circa illam habet. Deinde baculo, seu virga, aut corda leniter ⁊ plane dorsum, seu scapulas excommunicati percutiat: dicendo psalmum. Miserere mei vel. De profundis. ⁊ in quolibet versu virga vt dictū est super terga percutiendo. Et in fine dicat. Gloria patri. ⁊c. Kyrie eleison. Christe eleison. Ky-**

Forma absolutionis.

c

rie eleison. **P**ater noster. **V.** Et ne nos inducas in tentationem. **R.** Sed libera nos a malo. **V.** Saluum fac seruum tuum vel ancillam tuam dñe. **R.** Deus meus sperantem in te. **V.** Mitte ei domine auxilium de sancto. **R.** Et de Sion tuere eum. **V.** Esto ei domine turris fortitudinis. **R.** A facie inimici. **V.** Nihil proficiat inimicus in eo. **R.** Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. **V.** Dñe exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **Oremus. Oratio.**

Deus cui proprium est misereri semper et parcere: suscipe deprecationem nostram, et hunc famulum tuum, quem sententia excommunicationis ligat et constringit, miseratio tue pietatis clementer absoluat. Per Christum dñm nostrum. Amen. **Deinde procedat et dicat.** Auctoritate domini nostri Jesu Christi et beatorum Petri et Pauli Apostolorum in hac parte mihi commissa: et tibi concessa ego te absoluo a vinculo isto et sententia excommunicationis in quam dicis incurrisse: ex eo quia manus violentas in clericum posuisti. Et sic exprimendo in singulis causam vel effectum excommunicationis. Et restituo te sanctis sacramentis sancte matris ecclesie: et unio

Forma absolutionis.

ni fidelium christianorum. In nomine patris,
✠ et filii, ✠ et spiritus sancti. ✠ Amen.

¶ Forma absolutionis a peccatis.

Quod Iheretur tui omnipotens Deus, et dimit-
tat tibi omnia peccata tua, liberet te ab om-
ni malo, saluet et confirmet in omni opere bo-
no, et perducatur te ad vitam eternam. Amen. In-
dulgentiam et absolutionem et remissionem om-
nium peccatorum tuorum: spacium vere penitē-
tie, cor penitens et contritum, et emendationem
vite ac gratiam sancti spiritus tribuat tibi omni-
potens et misericors Deus. Amen. **O**remus.

Dominus noster Iesus Christus pius et mi-
sericors qui natus et passus pro te est: et qui
habet plenam potestatem absoluendi et dimit-
tendi peccata, ipse per merita sue passionis te ab-
soluat: et ego auctoritate ipsius et sancte Roma-
ne ecclesie, et auctoritate tibi concessa, et mihi com-
missa te absoluo a vinculo excommunicationis
si forte incurristi: et a participatione excommu-
nicatorum et aliorum infidelium: et restituo te
sanctis sacramentis sancte matris ecclesie, et v-
nioni fidelium in nomine pa ✠ tris, et fi ✠ lii,
et spiritus ✠ sancti. Et eadem auctoritate te ab-
soluo ab omnibus peccatis tuis mortalibus, et

delictis commissis, et omissis: et a circumstantiis eorundem de quibus contritus et ore confessus mihi extitisti: et remitto penas, quas remittere possum: et concedo tibi gratias quas concedere possum. In nomine patris, et filij, et spiritus. *zc.*

Passio dñi nostri Jesu Christi ⁊ merita beate Marię virginis et omnium sanctorum et sanctarum, et passiones sanctorum martyrum, et suffragia atque indulgentie totius vniuersalis ecclesie, ac omnium christianorum intercessiones, et orationes, et vigilie ac penitentie, ieiunia et eleemosyne, et omnia bona que vnquam fecisti et proponis facere: et etiam mala que sustinuisti et intendis sustinere. Omnia hec bona et quecunque alia tua merita tibi confero et concedo in satisfactionem huius penitentie per me tibi iniuncte, et remissionem omnium peccatorum tuorum, ⁊ in augmentum totius diuine gratie et saluationis, ⁊ in acquisitionem regni celestis. In nomine domini dei nostri patris, et filij, et spiritus sancti. Amen.

Forma absolutionis plenarie virtute indulgentie, dicat penitens si potest, sin autem dicat alius pro eo.

Ego peccator. *zc.* Misereatur tui. *zc.* Aucto-
ritate domini nostri Jesu christi, et beato

Forma absolutionis.

rum apostolorum Petri, et Pauli, et. **R.** summi pontificis, et sancte romane ecclesie in hac parte mihi concessa. Ego te absoluo ab omnibus vinculis et sententijs excommunicationis maioris et minoris suspensionis, et interdicti, tam ab homine, quam a iure, siue per statuta prouincialia siue synodalia quauis causa seu occasione latis et promulgatis quomodocunque, et qualitercunque scienter, vel ignoranter toties quoties huc vsque ad diem hodiernum incurristi: etiam in casibus sedi apostolice reseruatis.

Si hoc indulgentia habuerit
alias secundum formam bulle.

A restituo te sacramentis sancte matris ecclesie, et vnitati, et communioni fidelium. In nomine patris, et filii, et spiritus sancti. Amen. Et eadem auctoritate, ego te absoluo ab omnibus peccatis, et delictis tuis, commissis, et omissis, que contra deum et proximum tuum, et animam tuam commisisti: et ab omnibus ipsorum peccatorum circumstantijs speciebus et modis plenarie te absoluo: et plenissimam omnium peccatorum tuorum remissionem tibi confero: predicta auctoritate te absoluo ab omnibus penis purgatorii que tibi debentur:

Forma absolutionis.

cij

et ad quas propter delicta tua obnoxius eras. Et restituo te illi innocentie et puritati, in qua eras quando fuisti baptizatus, in quantum claves sancte matris ecclesie se extendunt, et gratum in oculis diuine maiestatis extiterit: si ab hac infirmitate decesseris: sin autem eadem absolutio pro vero mortis articulo tibi reseruetur. In nomine pa- ✠ tris, et fi- ✠ lij, et spiritus ✠ sancti. Amen.

¶ Forma absolutionis pro suspensione.

Ego absoluo te a vinculo suspensionis quam incurristi, propter talem causam et restituo te executioni ordinum, et officiorum tuorum. In nomine patris, et filij, et spiritus sancti. Amen.

¶ Forma absolutionis ab irregularitate.

De irregularitate dicere superfluum putamus, perinde atque de suspensione, quia raro a sacerdotibus fiunt, presertim cum latissime a summistis quos consule: satis erit hic assignare et indicare formam que sic habet. Ego dispenso tecum in irregularitate, quam incurristi, propter talem causam. *ꝛc.* Et restituo te ad actus legitimos, et in gradum pristinum. In nomine patris, et filij, et spūs sancti. Amen.

De casibus referuatis summo Pontifici.

PRIMO de referuatis in bulla coenae domini, quorum primus est, si est haereticus, aut habet libros eorum, dum modo non sit haereticus pure mentalis. Itē si sit aut vtatur arte Magica.

¶ Secundus, pyratae, coffarios en la mar, quorum officium est praedare, & interficere cuiuscunque sint nationis.

¶ Tertius contra eos qui imponunt nouas tallias, id est, portasgos, aut augment illicite.

¶ Quartus casus, falsarij literarum apostolicarum siue vice cancellarij papae supplicationum & signaturarum non possunt nisi a pontifice. absol.

¶ Quintus, contra illos qui deferunt arma & quaecunque instrumenta bellica, quibus infideles nocent christianis, siue ligna sint, siue metalla, siue funes. &c.

¶ Sextus, excommunicati qui prohibent deferri alimenta ad curiam Romanam, siue reges sint, siue priuati.

¶ Septimus contra expoliantes & depraedantes euntes ad sedem Apostolicam, vel redeuntes, aut impediētes.

¶ Octauus, in eos qui temere interficiunt, aut percutiunt Episcopos, patriarchas, siue detinent iniustae quocunque modo.

¶ Nonus, excommunicati, ex eo quod impediunt occidendo, percutiendo, & expoliando eos, qui ad curiam Romanam recurrunt, vt suam prosequantur defensionem, siue per se, siue per suos procuratores id faciant.

¶ Decimus, si quoquo modo vsurpant iurisdictionem ecclesiasticam aduocantes ad se causas & lites circa res spirituales.

¶ Vndecimus casus, non possunt absolui nisi a summo pontifice, qui peregrinos gratia deuotionis euntes Romam, infestant, laedunt morte aut alio modo: siue eant, siue redeant.

¶ Duodecimus, inuadentes ciuitatem Romanam, aut alias ciuitates, & terras pontifici & sedi Apostolicae subiectas, non nisi a papa absoluuntur.

¶ Decimus tertius, quando quis rapuit & iniuste detinet reliquias sanctorum, siue ornamenta ecclesiastica, & quae dicata sunt cultui diuino.

¶ Decimus quartus, praesumentes absoluerē a praedictis censuris, sine auctoritate papae, aut priuilegio ad id concessō.

¶ De alijs censuris referuatis pontifici maximo.

PRima, an quis est inobediens Papae, dicens non habere auctoritatem instituendo decreta & leges iuxta canones & glosas approbatas.

¶ Secūda in percutientes clericos iniicientes manus violentas in eos, non excludimus alia membra, suadente diabolo, id est, si non habet legitimā excusationem ex iure.

¶ Tertia cum clerici, vel religiosi, aut alij in collegio seipfos percutiant per iniuriam enormem, alias si leuiter ad episcopum pertinet.

¶ Quarta contra delegatum a pontifice, si intra annum non exequitur sententiam ex commissione transacto pertinet ad summum pontificem.

¶ Quinta contra falsarios in casibus non contentis in cœna domini.

¶ Sexta aduersus eos qui falsas obtinent bullas, se intra viginti dies signatos ab Episcopo sub pœna excommunicationis, non rumpunt: eis transactis solus pontifex potest absoluere.

¶ Septima in clericos qui scienter & voluntarie participant cum excommunicatis a Papa, admittendo in diuinis officijs.

¶ Octaua censura fertur in incendiarios ecclesiarum & locorum piorū vt monasteriorum. &c.

¶ Nona contra sacrilegos, id est, offensores ecclesiarum, & aliorum locorum, quæ vt pia habentur, rapentes & expoliantes ea.

¶ Decima eligentes senatorem, vel gubernatorem vrbis Romæ, fauentes & acceptantes sine pontificis consensu.

¶ Vndecima clerici soluentes tallias, aut alia tributa Laycis.

¶ Duodecima, qui prosequuntur Cardinales in rebus, aut in persona tãquam inimicos.

¶ Decima tertia contra eos qui iniurias inferunt illis, qui censuras protulerunt aduersus eos, & malis eos afficiunt quoquo modo.

¶ Decima quarta contra inquisitores qui suo officio abutuntur odio vel amore, & officiales eorum, id est, quando negligunt punire, aut imponūt alicui falsam hèresim.

¶ Decima sexta contra religiosos, qui quædam sacramenta ministrant sine consensu parochi, videlicet eucharistiam, extremam vnctionem. &c.

¶ Decima septima non possunt absolui præterquam a papa clerici, vel religiosi qui compellunt vouere, aut iurare, aut promittere aliquem de eligendo sepulturam in suis ecclesijs, aut monasterijs, aut nō retractare.

¶ Decima septima, nobiles potentes qui cogunt aliquos ad celebrandum diuina officia in locis interdictis a pontifice tantum absoluuntur.

¶ Decimus octauus casus reseruatus est, quãdo in cōfessionibus dispensatur in his quinque votis, de eundo Ierusalem, Romam, sanctum Iacobū in religione & castitate.

¶ xix. Exenterâtes corpora, aut coquentes, vt alio differant.

¶ xx. reseruatur papæ casus, quoties pro ingressu religionis datur ac accipitur

Casus summi pontificis.

¶ Vigésimus primus, Simoniaci propterea quod pecunijs, aut alio pretio receperint ordines, aut beneficia ecclesiastica a pōtifice absoluēdi sunt.

¶ XXII. Ligati sunt transeuntes a religione mendicantium ad non mēdicantes, exceptis Carthusianis ad quos licite transire possunt.

¶ XXIII. Qui dixit eum peccare mortaliter, qui asserit virginem sine peccato originali conceptam, aut e contrario absolui a papa debet.

¶ Vigésimus quartus, si delegatus negligenter alienationes rerum ecclesiasticarum & peruerse agit.

¶ Vigésimus quintus, contra eos qui monasteria monialium sancti Frāncisci, aut Dominici sine licentia ingrediūtur, aut edunt libellos dicentes huiusmodi nō esse in statu perfectionis.

¶ Vigésima sexta cōtra eos qui in Hierusalē tendūt sine pōtificis licētia.

¶ Vigésima sexta, qui a papa ad concilium appellant.

¶ Vigésima octaua, excommunicantur cardinales qui reuelant secreta cōfistorij, & potissime si sede vacante contraueniunt statutis, & ordinationibus factis a Iulio secundo super modo electionis.

Casus reseruati de iure episcopis.

¶ Quinque casus assignantur quorum absolutio ad episcopos pertinet. Horum primus est cum quis leuiter percutit clericum, aut monachum. Si dure & enormiter diximus reseruari papæ.

¶ Secundus, quoties episcopus imponit excommunicationem reseruans sibi absolutionem voce, aut statuto.

¶ Tertius, excōmunicatio papalis in articulo mortis reseruatur episcopo.

¶ Quartus casus est contra eum qui communicat cum excommunicato denunciato, & cum eo participat in crimine propter quod lata fuit excommunicatio.

¶ Quintus contra eum qui fuit absolutus in periculo mortis: & restitutus sanitati, aut transacto periculo statim habita commoditate non se cōfert ad iudicem competentem.

¶ Siluester in verbo casus ponit sequentes, primus quoties committit delictum ob quod incidit clericus irregularitatem. Secundus, si est incendiarius. Tertius si quis commisit peccatum propter quod esset imponenda pœnitentia publica.

¶ De casibus reseruatis episcopo ex consuetudine in genere.

Homicidiū voluntarium, aut mutilatio membri. Secundus falsarius literarum etiam si non sint sedis apostolicæ. Tertius violator ecclesiæ, velut cum quis in loco priuilegiato ledit aliquem in persona aut bonis. Quartus est fortilegium & diuinatio. Dixi in genere. Nam parti

culariter & in specie vix numerari possunt, præsertim cum sint variæ consuetudines secundum diuersitatem episcopatum, nihilominus consulentes vtilitati studiosorum & parochorum, hos tanquam frequentiores apposuimus ex Hostien. in summa de pœni. & remis. §. 4. ver. cui confitè. Speculator latius in quarta parte circa finem de pœnitent. & remis. q. 7. ver. Priuata autem.

¶ Primus cum quis agnouit carnaliter monialem consecratam vel non consecratam: virginem vel non virginem, vel forte si mulier coiuit cum religioso, dum modo non sit in loco sacro, quia tuuc esset papalis.

¶ Secundus est in eo qui verberat patrem aut matrem scilicet ex casu: sed si ex certa sciētia absolutio spectat ad solū papam.

¶ Tertius est in eo qui deflorat virginem fraudulenter: sed si violenter, maliciose & vi, absolutio ad solum papam spectat.

¶ Quartus est in eo qui in mortem coniugis machinatur.

¶ Quintus est in eo qui abutitur chrismate, vel eucharistia, vel alia re sacra, aut facit furtum in ecclesia, & etiam in illo clerico, ex cuius negligentia hoc contingit.

¶ Sextus est in eo qui baptizat proprium filium, vel eum ad baptismum vel confirmationem tenuit.

¶ Septimus est in eo qui facit votum castitatis, & post votum contrahit cum aliqua: vel aliqua cum aliquo.

¶ Octauus est in eo qui contrahit vel continet, seu religionem intrat: vi uente vxore sua post carnalem copulam.

¶ Nonus est in illo maleficio, qui confitetur se credidisse hereticæ prauitatis.

¶ Decimus est in simoniacis sub quocunque genere simoniæ fuerit simoniacus: quo ad absolutionem, nam quo ad dispensationem, ad solum papam expectat.

¶ Undecimus est in illo qui excommunicatus est: & solenniter celebrat in ecclesia, quo ad absolutionem.

¶ Duodecimus est in illo qui per saltum est promotus.

¶ Tredecimus est in illo qui ordinatur ab alieno episcopo sine licentia proprii episcopi.

¶ Decimus quartus est in homicida, siue in verbo, siue in consensu: vel se defendendo, vel dormiendo, vel si occidat furem vim facientem, vel si homicida fuerit infantis.

¶ Decimus quintus est de committente luxuriam in ecclesia maxime consecrata.

¶ Decimus sextus est in eo qui coiuit cum Iudæa, vel Sarracena.

Casus episcopales:

¶ Decimus septimus est in muliere quæ concepit ex alieno viro: & vir suus credens filium suum proprium esse, instituit eum heredem, in aliorum præiudicium & grauamen.

¶ Decimus octauus est in illo, vel illa, qui, vel quæ procurat abortum, vel sterilitatem, siue in se, siue in alia.

¶ Decimus nonus est in eo qui est excommunicatus a iudice: & non vult exire ab ecclesia, sed est diuinum officium impediens.

¶ Vicefimus est in eo qui contrahit matrimonium post sponsalia contracta cum alia, vel iuramento interposito in contractu.

¶ Vicefimus primus est in eo qui scienter celebrat in loco interdicto, siue in publico, siue in secreto.

¶ Vicefimus secundus est in eo qui est sortilegus: videlicet in illo qui inuocat dæmones pro furtis, vel mulieribus, vel alijs rebus: licet aliqui extendant istum casum ad constitutos in sacris ordinibus.

¶ Vicefimus tertius est in illo qui scienter & publice sepelit corpus alicuius excommunicati in cimiterio.

¶ Vicefimus quartus est in illo qui excommunicatus est a canone in casibus: in quibus ab Episcopo potest absolui.

¶ Vicefimus quintus est in illo qui est irregularis.

¶ Vicefimus sextus est in eo qui contrahit matrimonium clandestine.

¶ Vicefimus septimus est in eo qui est criminofus publicus: vel blaffemator.

¶ Vicefimus octauus est si episcopus audiuit confessionem de aliquo peccato: inferior clericus non debet talem absolueret: sed debet ipsum ad episcopum mittere.

¶ Vicefimus nonus est de illo, vel illa, qui, vel quæ opprimit filios suos studiose, vel negligenter.

¶ Tricesimus est in eo qui committit sacrilegium vel incendium.

¶ Tricesimus primus est in illo qui committit crimen falsi, siue in literis: siue in testimonium commissum: & quod dico de literis, intellige non palibus: quia tunc iste casus est papalis.

¶ Tricesimus secundus est in eo qui violat ecclesias: & libertates & immunitates earum.

¶ Tricesimus tertius est in eo qui committit peccatum cōtra naturam: vt puta si vir virum cognoscit vel brutum: vel si abutitur membro mulieris ad hoc non concessio.

¶ Tricesimus quartus est in illo qui committit incestum: vt si cognoscat consanguineam personam.

¶ Tricesimus quintus est in eo qui est periurus: licet aliqui volunt illum

extendere de periurio pueri, qui est infra sacros ordines.

¶ Tricesimus sextus est de illo clerico qui cognouit carnaliter illam quã baptizauit, vel illam cuius confessionem audiuit.

¶ Tricesimus septimus est de illo: qui excommunicatus est ab episcopo, qui non potest absolui per aliquem inferiorem clericum.

¶ Tricesimus octauus est in illo qui est vsurarius publicus.

¶ Tricesimus nonus est in illo qui celebrat missam in altari non consecrato: vel si celebrat sine sacris vestibus: vel si celebrat non ieiunus.

Quadragesimus est in illo qui non restituit ablata vel subtracta, vel alia illicite acquisita.

Hic sese offerebat locus accommodatissimus tractandi de penitentiã, de qua polliciti sumus pauca dicturos, sed meliori consilio adducti pretermittimus. Primo quia adeo lata, et copiosa est, vt paucis comprehendendi nequeat: deinde quod materia adeo utilis et necessaria est, vt peculiarem postulet tractatum. Tum etiam ne breuitati studentes obscuri fiamus, quod neutiquam expediebat in re tanti momenti, proinde remittimus studiosos ad summistas siluestrum in verbo penitentiã Caietanũ et alios qui late de hoc scripsere.

Benedictio panis in dieb' dñicis. V.

Diutorium nostrum in nomine dñi.

R. Qui fecit celum et terram. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.**

Et clamor meus ad te veniat. **V.** Do

Benedictio terminorum.

minus vobiscū. **R.** Et cū spīritu tuo. **Orem⁹.**

Benedic dñe creaturam istam panis sicut benedixisti quinque panes in deserto: vt omnes gustantes ex eo accipiant tam corporis quam anime sanitatē. Per Christum dñm nostrum. Amen. **B**enedictio dei omnipotētis patris et filij et spīritus sancti descendat et maneat super hunc panem, et super omnes ex eo comedētes. Amen. **¶ Benedictio vini.**

Domine Jesu Christe qui in Chana Galilee ex aqua vinum fecisti, qui es vitis vera: benedic hanc creaturam vini quam ad substantiam seruorum tuorum tribuisti: vt vbique ex hac creatura fufum fuerit, vel a qualibet potatum: diuine benedictionis opulētia repleatur, vt qui acceperint ex ea cum gratiarum actione sanctificentur in visceribus eorum: saluator mundi. Qui viuīs. **7c.** **¶ Bñdictio ad omne quod volueris.**

Benedic domine creaturam istam. **A.** vt sit remediū salutare generis humani: et presta per inuocationem nominis tui, vt quicūque ex eo sumpserit, sanitatē corporis et anime tutelam percipiat. Per Christū dñm nrm. Amen.

¶ Ordo ad benedicendos terminos.

¶ Primo sacerdos bonus et electus et bonis mo

Benedictio terminorum. *De* **cvj**

ribus predictis mane celebret missam de sancta trinitate. **O**fficium. **B**enedicta sit sancta trinitas. Qua peracta si cum processione clerus, vel populus volunt progredi ad benedicendos terminos: sacerdos cum vestimentis misse preter casulam cum cappa exeat, cruce eleuata cum aqua benedicta ordine processionis ad locum terminorum accedant, dicendo canticum graduū deuotissime. Si vero solus sacerdos, aut cū paucis hoc fecerit: sufficit quod sacerdos superPELLICEO et stola indutus et aqua benedicta et cruce vadat. Et cum peruentum fuerit ad locum, dicat sacerdos quod sequitur.

In nomine patris, et filij, et spiritus sancti. Amen. **V.** Adiutorium nostrum in nomine domini. **R.** Qui fecit celum et terram. **V.** Sit nomen dñi benedictum. **R.** Ex hoc nunc et vsque in seculum. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dñs vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **O**remus. **O**ratio.

O Domine Iesu christe fili Dei viui, qui celum et terram, mare, et omnia q̄ in eis sunt creasti: et carnem humanam in venerabilissimo utero virginis **M**arie matris tue propter nos pec-

Benedictio terminorum.

catores accepisti, et aquam fluminis Jordanis benedixisti, in quo et baptizatus fuisti: diabolum et eius tentationem vicisti, crucem subire non dubitasti, mortem superasti tertia die resurgendo, primum Marie magdalene te demonstrasti, post quadraginta dies celos ascendisti, et spiritum sanctum paracletum super Apostolos tuos misisti. Tu domine rex eterne glorie benedicere et sancti ✠ ficare digneris hos terminos nostros.

Hic sacerdos extendat manum dexteram signando eos. Et tua benedictione protecti germinent, pullulent, floreant, frondeant, fructificent omnia in eis seminata, plantata, et sata, ad gloriam sanctissimi nominis tui, et profectum laborantium in eis: ut inde sumptis decimis, primitiis, et oblationibus pro cultu diuinitatis tue: cetera ad vitam nutriendam tuorum fidelium, quorum tu via, veritas, et vita es, letabunde feliciter perueniant. Iube domine custodiri eos per sanctos angelos tuos ab hostibus nostris visibilibus et invisibilibus nocte et die, ne eis quicquam noceat per nomen sanctum tuum, quod est Iesus, et cui omne genu flectitur celestium, terrestrium, et infernorum, iube domine pluuiam salutarem, iube serenitatem tranquillam temporibus suis: iu

be omnem congruentiam. Per te saluator mū-
di, qui cū patre ⁊ spīritu sancto viuīs ⁊ regnas
deus. Per omnia. *¶ Ad orientem. V. Dñs vo-
biscum. R. Et cum spīritu tuo. Inītiū sancti
euangeliij secundum Joannem. In principio
erat verbum. ⁊c. vt supra. sol. xxiiij. ¶ Postea vt
sequitur.*

A Ecce cru *✠* cē dñi alleluia: fugite partes ad-
uerse, vicit leo de tribu Iuda, radix David
alleluia. *V. Crux benedicta in qua triūphauit
rex Angelorum, radix David alleluia. V. Per
signū crucis d̄ inimicis nostris: libera nos deus
noster. V. A fulgure ⁊ tēpestate libera nos deus
noster. V. Etenim dominus dabit benignita-
tem. R. Et terra nostra dabit fructū suum. V.
Dñe exaudi orationem meam. R. Et clamor
meus ad te veniat. V. Dñs vobiscum. R. Et cū
spīritu tuo. Oremus. Oratio.*

A Ecclesiam tuam quesumus domine benignus
illustra: vt beati Joannis apostoli tui
⁊ euāgeliste illuminata doctrinis: ad dona per-
ueniat sempiterna. Per Christum dñm nostrū.
*⁊c. ¶ Postea sacerdos ex cerea cerci paschalis
faciat crucem parvulam, ⁊ figat eandem cruci
inter terminos posite et fixe, vel in aliqua arbo*

Benedictio terminorum.

re vel planta aliqua, vel in aliquo ramorum, vel in stipite, ita vt non facile cadere possit, non solidam, sed planam. Et aspergat aquam benedictam benedicendo illam partem orientalem.

Ad occidentem. Postea sacerdos vertat se ad occidentem, et aspergendo aquam benedictam, dicat. **A**desto nobis omnipotens Deus pater, et filius, et spiritus sanctus. **A**mē. **O**remus. **D**ño.

Domine Iesu Christe fili Dei viui, qui in hunc mundum venisti peccatores saluos facere: qui que cum peccatoribus et publicanis manducando dixisti: nō veni vocare iustos, sed peccatores, et quid est misericordiam volo, et nō sacrificium: ex quibus sanctos Apostolos et euāgelistas tuos elegisti, martyres, confessores, virgines, et omnes sanctos et sanctas tuas congregasti, audi et exaudi nos peccatores miseros et fragiles, et ne respicias indignitatem nostrā, respice potius dignitatem tuam, qua dignatus es de indignis dignos facere, et de peccatoribus iustos. **Tu domine rex eterne glorie. vt supra. vsque ad euangelium, Hic dicatur euangelium secundum Mattheum.**

In illo tempore dixit dominus Iesus discipulis suis. Sicut fulgur erit ab oriente,

z paret vsque in occidentem: ita erit aduentus filij hominis. Abicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur z aquile. Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, z luna non dabit lumen suum. Et stelle cadent de celo, z virtutes celorum commouebuntur. Et tunc apparebit signum filij hominis in celo, z tunc plangent se super omnes tribus terre. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus celi cum virtute magna z maiestate. Et mittet angelos suos cum tuba z voce magna, z congregabunt electos eius a quatuor v'etis celi, a summis celorum vsque terminos eorum. Ab arbore autē ficī discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit z folia nata, scitis quia prope est estas. Ita z vos cum videritis hec omnia, scitote quia prope est in ianuis. Amen dico vobis quia non preteribit generatio hec donec omnia fiant. Celum z terra transibunt, verba autē mea non preteribunt. **Postea dicat. Ecce crucem domini. zc. vt supra. vsque ad orationem. Et nunc dicitur sequens Oratio.**

Oremus.

Bcati Apostoli tui z Euangeliste Matthei quesumus domine precibus adiuuemur: vt quod possibilitas nostra nō obtinet, eius no-

Benedictio terminorum.

bis intercessione donetur. Per Christum dñm.
Cetera vt supra. ¶ **Ad meridiē. Statim vertat
se sacerdos ad meridiem ⁊ aspergendo aquam
benedictam dicat. Adesto nobis omnipotens
pater, ⁊ filius, ⁊ spiritus sanctus. Amen.**

Oremus.

Oratio.

Domine Jesu fili dei viui: qui ab impijs ⁊
sceleratis flagellari, spinis coronari, spu-
tis conspuī, colaphis cedi, crucique affigi volu-
isti, quem adorat multitudo angelorū, cui thro-
ni ⁊ dominationes subiiciuntur, quē cherubin
⁊ seraphin: sanctus, sanctus, sanctus, dominus
deus sabaoth clamant in excelsis. Tu autem
rex eterne glorie. **vt supra.**

¶ **Ibi dicatur
istud euangelium. ¶ Secundum Lucam.**

In illo tempore dixit dominus Jesus disci-
pulis suis. Erunt signa in sole ⁊ luna ⁊ stel-
lis, ⁊ in terris pressura gentium: pre confusione
sonitus maris, ⁊ fluctuum. Arescentibus homi-
nibus pre timore ⁊ expectatione: q̄ superueniēt
vniuerso orbi. Nam virtutes celorum commo-
uebuntur, ⁊ tunc videbunt filium hominis ve-
nientem in nube cum potestate magna ⁊ maie-
state. His autem fieri incipientibus respicite ⁊ le-
uate capita vestra: quoniam appropinquat re-

Benedictio campanarum.

cix

demptio vestra, et dixit illis similitudinem. Videte ficulneam et omnes arbores cum producunt iam ex se fructum, scitis quia prope est estas. Ita et vos cum videritis hec fieri, scitote, quonia prope est regnum dei. Amen dico vobis, quia non preteribit generatio hec, donec omnia fiant. Celum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. **Postea dicat. Ecce crucem. et. usque ad orationem, et dicatur sequens oratio. Oremus.**

Interveniat pro nobis quesumus domine sanctus tuus Lucas evangelista: qui crucis mortificationem iugiter in suo corpore pro tui nominis honore portavit. Per christi. **Faciat crucem ceream ut supra. ¶ Ad aquilonem. Postea sacerdos vertat se ad aquilonem, et aspergendo aquam benedictam dicat. Adesto nobis omnipotens Deus pater et filius, et spiritus sanctus. Amen. Oratio.**

Domine Iesu christe filij dei, qui es refugium pauperum, spes humilium, et protector in te sperantium, hac plagam aquilonarem a qua omne malum patitur, ut testatur propheta, potenter respice, et mala que iuste meremur propitius auerte. Tu domine rex eterne glorie. **et. ut supra. usque ad euangelium. In principio. et. sed ibi dicatur euangelium. Secundum Marcum.**

Benedictio terminorum.

In illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis: apparuit illis dominus Iesus: et exprobauit incredulitatem illorum, et duriciam cordis. Quia his qui viderant eum resurrexisse a mortuis, non crediderant. Et dixit eis. Euntes in mundum vniuersum, predicate euangelium omni creature. Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hec sequentur. In nomine meo demonia eiciant, linguas loquentur nouas, serpentes tolerant. Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super egros manus imponent, et bene habebunt. Et dominus quidem Iesus postquam locutus est eis assumptus est in celum, et sedet a dextris dei. Illi autem profecti predicauerunt vbique: domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis. *Postea dicat. Ecce crucem. vt supra vsque ad orationem. Et dicatur hic sequens deprecatio* *Oratio.*

Deus qui nobis beati Marci Euangeliste concedis natalitio perfrui: da ecclesie tue id amare quod credidit, et id predicare quod docuit. Per Christum dominum. *zc. Fiat crux cerea vt supra.* *¶ Postea dicatur litania sequens.*

Benedictio terminorum.

cx

Ryrie eleiſo. **C**hrifte eleiſon. **K**yrrie eleiſo. **C**hrifte audi nos. **P**ater d̄ celis de⁹. **M**iserere nobis. **A**ili redemptor mundi deus. **M**iserere nobis. **S**piritus sancte deus. **M**iserere nobis. **S**ancta trinitas vnus deus. **M**iserere nobis. **S**ancta Maria 7 omnes Angeli dei. **O**rate pro nobis. **S**ancte Petre cū omnibus Apostolis et Euāgelistis dei. **O**rate pro nobis. **S**ancte Stephane cum omnibus martyribus dei. **O**rate pro nobis. **S**ancte Hieronyme 7 Augustine cum omnibus cōfessoribus dei. **O**rate pro nobis. **S**ancta Maria magdalena, Brígida, Agatha, Catherina, Engratia, Ursula cū omnib⁹ sanctis 7 sanctis dei. **O**rate pro nobis. **E**t benedictio dei pa **+** tris, 7 fi **+** lij, 7 spirit⁹ **+** sancti descendat 7 maneat super nos, 7 super terminos nostros: 7 angelus dñi bonus custodiat nos, 7 eos semper. **A**mē. **A**spergatur aqua benedicta.

Ordo ad benedicēdum campanas.

Rimo dicatur litania: postea serpsal mi sequētes, scilicet. **M**iserere mei deus secūdū. **D**eus in nomine. **M**iserere mei deus, miserere mei. **D**eus in adiutorium. **D**eus misereatur nostri. **I**ncli

Exorcismus et Benedictio salis.

na domine. ¶ *Expletis psalmis his: absolute dicatur.*

Exorcismus salis.

Exorcizo te creatura salis per deū ✠ viuū: per deum ✠ verum: per deum ✠ sanctū: per deum totius creature: qui diuina voce oris sui locutus est ad discipulos suos dicens. Vos estis sal terre: et qui per beatum Apostolum suū Paulum dignatus est dicere: sit sermo vester sapientie sale conditus: vt efficiaris sal exorcizatū ad euacuandum ab his ecclesie signis inimicū: omnem virtutem putredinis eius, et omnes qui ex te superserint sint sanctificati animis atque corporibus: et vbicunque fueris aspersum, prestes omnibus remissionem peccatorum, sanitatem mentis, protectionem salutis. In nomine dñi nostri Iesu christi, qui venturus est iudicare viuos et mortuos et seculum per ignem. ¶ *Benedictio salis.*

Benedictio salis.

Oremus.

Oratio.

Virtutis tue fortitudinem deprecātes dñe sancte pater omnipotēs eterne Deus, qui inter omnia necessaria que per Iesum christum dñm nostrum procreari iussisti, non minimam gratiam cōferre dignatus es salī, vt ex illo possent vniuersa condiri, que hominibus ad escam per eūdem filium tuum dñm nostrū procreasti:

Benedictio campanarum.

cxj

re supplices exoramus, vt hoc sal digneris aspicere, quatenus ex maiestatis tue virtute contra omnes spiritus immundos valorem possit accipere. Expellat ab his ecclesie signis, et ab omni loco vbi fuerit tua inuocatione aspersum, quicquid potest esse pestiferum, et exhibeat plenum salutis effectum, deterreat omnia prestigia inimici, et omnium monstrorum genera longius faciat effugari, grandines omnes phantasiasque compescat, et per signum cru ✠ cis filij tui dñi nostri Jesu christi tutelam fidelissimam desiderantibus prestat. Per eum qui venturus est. **Exorcismus aque.**

Disce de immunde spiritus ab omnibus quibus fides nostre religionis vsa est officijs sacris: vt pretendas culpam criminis, qui agnoscis potentiam saluatoris, non ex meriti confidentia, sed precepti. Licet ipsa potestas mysterij dignitas sit ministri. Te igitur communionem et dominum aque creature conuenio, vt conseruate modum sensibilitatis intelligens subijci seruitio quo placare deum nitimur, non recuses, omnem a te demonum communionem, omne collegium iniquitatis expurges: phantasmatis labem capax dominice protectionis extermines, vt gra-

Benedictio campanarum.

tia sanctificationis adepti, tuo nostroque pariter creatori deseruiens, omnem spiritum pravorum nequitiam ab his ecclesie signis, et in quocumque loco fueris aspersa deiicias, et sancte copiam benedictionis inducas. Prestate ipso domino redemptore nostro Iesu christo. Qui cum patre et spiritu sancto uiuit et regnat. Deus per omnia. ¶ *Benedictio aque absolute dicatur.*

Benedic domine hanc aquam benedictione celesti, et assistat super eam uirtus spiritus sancti: ut cum hoc uasculum ad inuitandos filios ecclesie preparatum in ea fuerit tinctum: ubiunque sonuerit hoc tintinabulum longe recedat uirtus inimicorum et umbra phantasmatum, incursum turbinum, percussio fulminum, lesio grandinum, tonitruum, calamitas tempestatum, omnis spiritus procellarum, ut cum clangorem illius audierint filij Christianorum, crescat in eis deuotionis augmentum: ut festinantes ad pie matris ecclesie gremium, cantent ibi communi gratulatione in ecclesia sanctorum canticum nouum deferentes in sono preconium tube, modulatione psalterij, suauitatem organi, exultationem tympani, iocunditatem cymbali: quatenus in templo sancto glorie tue suis obse-

Benedictio campanarum. cxij

quibus et precibus inuitare valeant multitudinē
exercitus angelorū. ¶ **Hic mittatur sal in aquā
et post cōmixtionē salis dicitur. V. Dñs vobis-
cū. R. Et cū spīritu tuo. Oremus. Oratio.**

Omnipotens eterne deus, qui nobis a te cō-
ditam creaturam aque viuide distinxisti,
vt liquori simplici ad lauacrum, salsam solidita-
tem preberes ad condimentum, quatenus et sor-
dida possēt abluī et fatui imbui, quo et noxia tol-
lerentur, et originalis error corrigeretur ad viā
salutis, te officij nostri functione immitti depre-
camur, vt hec salis et aque in nomine tuo facta
permixtio, clementie tue dono sanctificetur ad
purificādum hoc ecclesie signum, quodque my-
sterialiter baptizato commodum culpe tradu-
ci inimicum sapientie aptum errori prestes ad-
uersum: sancti spīritus tui sanctitate reddas san-
ctificatum, nec vlllo contagio reddatur immun-
dum, quod tua credimus fieri maiestate beatū.
Sed ita per te plenum prebeat sanctificationis
effectum, vt vbicūque inuocato nomine tuo ma-
nu fuerit emissū, vel modo quolibet assumptū:
expulsis omnibus insidijs contrarie potestatis:
non solum diabolica machinamenta ex eodem
loco fugata deficiant, sed etiam sanctorum an-

Benedictio campanarum.

gelorum custodia semper mibi mansura consistat. Te prestante omnipotente deo. Qui cum filio, et spiritu sancto uiuis et regnas in secula seculorum. Amen. *Postea canuntur isti psalmi. Laudanda anima mea dñm. Psal. Laudate dominum in cymbalis. Psal. Laudate Jerusalem. Psal. Laudate dñm de celis. Psal. Cantate dño canticum nouum. Psal. Laudate dñm quonia bonus.* ¶ *Dum canuntur lauet pontifex signum aqua benedicta, et sale cum oleo sancto, cruce in eo faciendo foris dicens.*

Quoniam in signo te signo crucis et sancto oleo salutis, ut habeas uirtutem demones effugandi, et aereas tempestates procul pellendi. In nomine patris et filij et spiritus sancti. Amen.

¶ *Post modum uero dicat pontifex, seu locum tenens hanc sequentem orationem. V. Dñs uobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Oremus. Oratio.*

Deus qui per beatum Moysen legiferum tubas argenteas fieri precepisti, quas dum leuite tempore sacrificij clangerent sonitu dulcedinis populus monitus ad te adorandum esset preparatus: quorum clamore etiam hortatus ad bella tela prosterneret aduersantium: presta ut hoc vasculum tue ecclesie preparatum sanctifi-

Benedictio campanarum.

cxiiij

cetur a sanctificatore omnium spiritu sancto: vt per illius tactum ⁊ sonitum fideles inuidentur ad premiũ, ⁊ cum melodia illius auribus insonuerit populorũ crescat in eis deuotio fidei, procul pellantur omnes insidie inimici, fragor gradinum, procella turbinum, impetus tempestatum temperentur in festa tonitrua: ventorum flabra fiant salubriter ac moderate suspensa: prosternat aeris tempestates dextera tue virtutis, vt hoc audientes tintinabulum cõtemiscant ⁊ fugiant ante sancte crucis in eo depictum vexillũ.

Per dñm nostrum. ¶ *Tũc extergat illud linteo mundo, ⁊ cantet sequentem. Antiphonam.*

Vox dñi super aquas de^o maiestatis intonuit: dominus super aquas multas. Usque in finem psalmi cum. Gloria patri. Hunc versum inuenies in psal. s. Afferte dño. ⁊c. ¶ Posthec astate incenso ⁊ thimiamate tangat illud episcopus chrismate foris septies, interius quater. Et dicat sequentem orationem. Oremus. Oratio.

Omnipotens sempiternus deus qui ante arcam federis per clangorem tubarum: muros lapideos: quibus aduersantium tibi caterue cingebantur cadere fecisti: tu hoc tintinabulum celesti benedictione perfunde, vt ante sonitum

Benedictio campanarum.

eius longius effugentur ignita iacula inimici,
percussio fulminum, impetus lapidum, lesio tē-
pestatum, vt ad interrogationem propheticam
quid est tibi mare quod fugisti, tuis montibus
cum iordanico retro actis fluento: respondeāt.

A facie domini mota est terra, a facie dei iacob.

Qui conuertit solidam petrā in stagnum aque,
et rupem in fontes aquarum. Non nobis ergo

dñe, non nobis: sed nomini tuo da gloriā su-
per misericordia tua, vt cum presens vasculum,

sicut reliqua altarīs vasa sacro chrismate tangi-
tur, oleo sancto vngitur, quicumque ad sonitum

eius conuenerint, ab omnibus inimici tempe-
statibus liberī semper fidei catholice documen-
ta sectentur. Prestante iesu christo filio tuo. Qui

tecū viuīt et regnat in vnitāte spīritus sancti. **zc.**

Tunc ponantur in thuribulo ignis, et thimia
ma, thus, et myrrha: et erigat signum super thu-
ribulū, et totum illum fumum colligat et dicat.

**Añā. et psal. Deus in sancto via tua, quis deus
magnus. Usque in finem psalmi cum. Gloria**

**patri. Hunc versum inuenies in psalmo. Voce
mea ad dñm clamaui. Postea dicatur sequens**

Omnipotens dominator (oro. **Oremus.**

Christe, qui secundum assumptionem car

Benedictio campanarum. cxliij

nīs te dormiente in nauī, oborta est tempeſtas
maris, ⁊ dum conturbatī eſſent, te protinus ex
citato ⁊ imperāte diſſoluīſtī: tu neceſſitatib⁹ po
puli tui benignus ſuccurre: ⁊ hoc tintinabulum
ſanctī ſpīritus roze perfunde: vt ad ſonitum il
lius ſemper fugiat inimicus, inuitetur ad fidem
populus chriſtianus, hoſtilib⁹ terreatur exercit⁹,
confortetur a domīno per illud populus aduo
catus: atque ſicut per dauīticam citharam dele
ctatus deſuper deſcēdat ſpīritus ſanctus: vt Sa
muele crinigerum agnum geſtante in holocau
ſtū tuū: imperij tui fragor aurarum turbam re
pulit ad inſontem: ita dum huius vaſculi ſonit⁹
transit per nubila, eccleſie tue conuentum virtus
ſeruet angelica, frugesque credentium mentes,
⁊ corpora ſaluet protectio ſempiterna. Per te ſal
uator mundi. Qui cum patre ⁊ ſpīritu ſancto vi
uis. **ꝛ. Benedictio cupri. V.** Adiutorium no
ſtrum in nomine domīni. **R.** Qui fecit celum ⁊
terram. **V.** Sit nomē domīni benedictum. **R.**
Ex hoc nūc ⁊ vſque in ſeculum. **Orem⁹. Dño.**
Benedic dñe hoc metallum ignitum quod
benedicī ſtatūimus: queſumus dñe tuam
gratiam perfundere digneris, ⁊ tua virtute obū
bres, vt tua clemētia fauente quod deſideramus

Benedictio campanarum.

attingamus ad laudē dei omnipotētis ⁊ ad honore sancti vel sancte. **R.** Per Christū. **¶ Sequitur benedictio artificis.** Iube dñe bñdicere.

Dominus sit in ore tuo, ⁊ in corde tuo, ⁊ in opere tuo, vt ipso sic mediante, ⁊ beata dei genitrice Maria intercedente, dignetur conferre tibi gratiam, vt perfecte perficias opus tuum ⁊ benedicat tibi. In nomine patris ⁊ filij. **ꝛc.**

¶ Perfecto cymbalo incēsetur myrrha et thure.

Quoniam in signo crucis ⁊ sancto oleo salutis, vt habeas virtutē effugādi demones ⁊ procul pellēdi omnes aereas tempestates. In nomine patris ⁊ filij et spiritus sancti. Amen.

Ordo ad benedicendū primū ⁊ precipuū lapidē positū in nouo edificio ecclesie.

¶ Quando primus lapis in fundamento nouo ecclesie habet imponi. Tunc episcopus indutus pontificalibus vestibus cum solēni processione, precedentibus clericis indutis albis vestibus, cruce, cereis, incenso, ⁊ aqua benedicta. Incipiant hymnum. **Veni creator spiritus.**

¶ Et hunc cantando cum omni deuotione accedat ad locum versus parietem orientis, vbi lapis primarius est ponēdus. Finito vero hymno, flectat episcopus genua sua, ⁊ aliquantulum

Ordo ad bñdicēdū. s. lapidē tēpli. cxv

oret, ⁊ surgēs aspergat locum, ⁊ lapidem primarium aqua benedicta, ⁊ incenset. Et eo incipiente cātet. **R.**

Summe trinitati simplici deo vna diuinitas, equalis gloria, coeterna maiestas, patri, prolique, sanctoque flamini. Qui totū subdit suis orbem legibus. **V.** Prestet nobis gratiā

deitas beata patris ac nati, pariterq3 spiritus almi. **totum cum.** Gloria patri. **zc.** Quo dicto dicat Episcopus.

Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster. V. Et ne nos inducas in tētationem. **R.**

Sed libera nos a malo. **V.** Benedicamus patrem ⁊ filium cum sancto spiritu. **R.**

Laudemus ⁊ superexaltemus eum in secula. **V.** Post partum virgo inuololata permansisti. **R.**

Dei genitrix intercede pro nobis. **V.** Orate pro nobis omnes sancti dei. **R.**

Ut digni efficiamur promissione Christi. **V.** Dñs vobiscū. **R.** Et cū spiritu tuo. **Oremus.**

Omnipotens sempiternus deus, qui dedisti nobis famulis tuis in confessione vere fidei eterne trinitatis gloriam agnoscere, ⁊ in potentia maiestatis adorare vnitatem: quesumus

vt eiusdem fidei firmitate ab omnibus semper muniamur aduersis. **Alia oratio.** **O**ccede nos

famulos tuos. **¶ Deinde dicat orationem**

Ordo ad benedicendum

lius sancti in cuius honore fundatur ecclesia.

Statim dicat orationem omnium sanctorum,
que sequitur. **Oremus.** **Oratio.**

Tribue quesumus dñe omnes sanctos tuos
iugiter orare pro nobis, ⁊ eos semper cle-
mēter digneris audire. **Per dominū nostrum.**

**Quibus dictis faciat crucē episcopus in pri-
mario lapide, et ponat ipsum in fundamento
quo posito dicat orationem que sequitur.**

**V. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu
tuo. Oremus.** **Oratio.**

Omnipotens sempiternae Deus qui beato
Jacob patriarche famulo tuo eūti in **A**de-
sopotamiam per gratiam tuā inspirare digna-
tus es: vt eligeret lapidem ⁊ erigeret in titulum
ad laudem ⁊ gloriā nominis tui, benedi-
ce ⁊ sanctificare digneris hunc primarium lapi-
dem: quem nunc primo imponimus huic fun-
damento ad edificandum domum orationis:
in qua omnes qui conuenerint laudent nomen
tuum quod est benedictū in secula, ⁊ precibus ⁊
meritis beate **M**arie semper virginis, ⁊ marty-
ris tui, vel confessoris tui. **A.** ⁊ omnium sancto-
rum quorum merita hic ⁊ ybique recoluntur:
omnium delictorum suorum veniam consequā

tur, et in necessitatibus suis eis propitius et misericors esse digneris, ut inherentes mandatis tuis irreprehensibiliter viuāt, et laudabiliter uiuendo, tibi valeant finaliter inherere. Te prestā te deus noster, qui in trinitate perfecta uiuis et regnas deus. Per omnia secula seculorū. Amē.

V. Dominus uobiscum. R. Et cū spiritu tuo.

Benedicamus domino. R. Deo gratias.

Benedictio panis in die pasche. Oratio.

Bene ✠ dic dñe creaturam istam panis, sicut benedixisti quinque panes in deserto, ut omnes deuote gustantes ex eo tam corpori, quam anime recipiant sanitatem. Per Christū.

Bñdictio agni paschalis in die pasche. Oratio.

Deus uniuerse carnis qui Noe et filios eius de mundis et immundis animalibus precepta dedisti, qui que sicut holera herbarum humano generi quadrupedia munda edere permisisti, qui agnum in Egypto Moysi, et populo tuo in uigilia pasche comedere precepisti in figura agni domini nostri Jesu christi, cuius sanguine omnia primogenita tibi de mundo redemisti: et in nocte illa omne primogenitum in Egypto percutere precepisti, seruans populū tuū agni sanguine prenotatum: dignare deus omni

Benedictio ouorum, casei, et carnis, et candelarum.

potēs bene ✠ dicere et sancti ✠ ficare has ouium
carnes, vt quicumque ex populis tuis fidelibus
ex eis comederint, omni benedictione celesti et
gratia saturati repleantur bonis. Per dñm nrm.

Benedictio ouorum casei et carnis. Oratio.

Benedic domine creaturam istam ouorum
et casei, carniū, et aliorum que ad huma-
nū vsum pertinet: vt sit remediū salutare gene-
ri humano, et presta per inuocationē sancti no-
minis tui: vt quicumque ex ea sumpserint corpo-
ris sanitatem et anime tutelam percipiant. Per
Christū dñm. **Benedictio candelarum. Oratio.**

Benedic domine Iesu christe hanc creaturā
cerei, vel candelarum supplicationibus no-
stris, et infunde ei per virtutem sancte cru-
cis bene ✠ dictionem celestem, vt qui cā ad repellē-
das tenebras humano generi tribuisti talem, si-
gnaculo sancte crucis tue fortitudinem et benedi-
ctionem accipiat, vt quibuscunque locis accen-
sa siue posita fuerit, discedat et contremiscat dia-
bolus, et fugiat pallidus cū omnibus ministris
suis de habitationibus illis, nec presumat am-
plius inquietare, vel illudere seruientibus deo:
proinde supplices quesumus te domine vt emit-
tas angelum tuum raphaelem qui effugauit et

Benedictio fructuū 7 peregrinoꝝ. cxviii

repulsa sarracenis et Thobia demonem mortiferū
cos infestantem, vt conterat illum 7 perdat de
cunctis habitationibus colentium Deum: de
basilicis, de domib⁹, de angulis, de lectulis, de
refectorijs, de vniuersis locis in quibuscunq̄
deo famulantes habitāt, 7 requiescūt, dormiūt,
vigilant, ambulant, 7 consistunt: nec valeat ille
malignus amplius inquietare vel pauores im-
mittere super illos, quos sancti chris̄matis tui vn-
ctione fecisti esse munitos. **Benedico te** cera in
nomine dei pa **✠** tris omnipotentis, 7 fi **✠** lij
cuis vnigeniti, 7 spiritus **✠** sancti paracleti: vt
sis vbique diaboli effugatio, atque omnium cō-
tubernalium suorum exterminatio, adiuuante
eadem sancta 7 indiuidua trinitate: que in vni-
tatis essentia viuūt 7 regnat in secula seculorum.
Amen. **¶ Benedictio fructuum. Oratio.**

Bene **✠** dic dñe hos fructus nouos, quos
tu per rorem celi et inundatiam pluuiarū,
et tempora serena atque tranquilla ad maturi-
tatem perducere dignatus es: ad percipiēdum
nobiscum gratiarum actionem. In nomine do-
mini nostri iesu chris̄ti. Qui tecū viuūt 7 regnat.

¶ Benedictio super sportas 7 baculos peregrinoꝝ.
Oratio.

Benedictio fructuū ⁊ peregrinorū.

S Ignaculum dei pa **✠** tris omnipotentis, super hos baculos ⁊ super has sportas quibus homines induantur, ⁊ spiritus sanctus regnet in eis qui eas portāt. In nomine pa **✠** tris, ⁊ fi **✠** lij, ⁊ spiritus **✠** sancti. Amen. *Sacerdos*

S Ignaculū iesu christi Nazarenī ⁊ (*dicat.*) dei pa **✠** tris ⁊ spiritus sancti maneat in eis in secula seculorū. *¶ Quando dat ei sportā di-*

In nomine dñi nostri iesu christi acci- (*cat.*) pe hāc sportam habitum peregrinationis tue, vt bene emendatus, ⁊ incolumis atque emū datus peruenire merearis ad limina sanctorum apostolorum Petri ⁊ Pauli, vel beati Jacobi, ⁊ aliorum sanctorū quo pergere cupis, ⁊ peracto itinere tuo, ad nos cum gaudio reuertaris. Per dñm nrm. *¶ Quā confert ei baculum dicat.*

In nomine dñi nostri iesu christi accipe hūc baculum, ad sustentationem itineris ⁊ laboris tui in viam peregrinationis tue, vt vincere valeas omnes insidias inimici, ⁊ peruenire merearis ad limina sanctorum apostolorū Petri ⁊ Pauli, vel beati Jacobi, ⁊ aliorum sanctorum quo pergere cupis, ⁊ peracto itinere tuo ad nos cum gaudio reuertaris. Per dominum nostrum iesum christū. *Benedictio cilicij. Dio.*

Benedic domine hoc ciliciū quod famulus tuus pro humilitatis et plenitudinis sue deuotione indui appetit, ut sicut Ninuitarum populo in cinere et cilicio penitenti pepercisti: ita et hic famulus tuus humiliatiōnis et professionis sue hoc indutus vestimento a te creatore suo omnium percipiat incrementa virtutum, et cunctorum indulgentiam consequatur delictorum. Per dñm. ¶ **Benedictio noue domus. Oratio.**

Aternum atque omnipotentem deum vna nimiter orantes petimus pro hac domo, atque omnibus habitantibus in ea, ut eis angelum pacis, angelum lucis, angelū defensionis assignare dignetur: tutos eos defensoresque prestet, augeat eis rorem celi et pinguedinem terre: frumenti, vini, et olei, pacem, et sanitatem, letitiam, benignitatem ab homine usque ad pecus: quod ipse prestare dignetur. Qui. ¶ **Oratio.**

O deum patrem omnipotentem suppliciter exoramus pro hac domo et pro domus huius habitatoribus, hac spe, ut eam benedicere, et sanctificare digneris: et ut sint propitiaria eorum plena eructantia ex hoc in illud: tribue eis dñe de rore celi abundantiam, et de pinguedine terre vite substantiam: et desideria voti

Benedictio noue domus.

corum ad effectum tue miserationis perducas. Ad introitū ergo nostrum bene ✠ dicere et sancti ✠ ficare dignare hanc domum, sicut benedicere dignatus es domum Abrahe, Isaac, et Jacob: et intra parietes domus istius, angeli tue lucis inhabitent. Per Christum dñm nostrum. *V.*

Saluum fac domine seruum tuum reuerendissimum Patriarcham, vel episcopum nostrum.

R. Deus meus sperantem in te. *V.* Esto ci domine turris fortitudinis. *R.* A facie inimici. *V.*

Dñe exaudi oronē meā. *R.* Et clamor meus ad.

V. Dñs vobiscū. *R.* Et cū spiritu tuo. *Oratio.*

Omnipotens sempiternus deus, qui facis mirabilia magna solus: pretende super hunc famulum tuum Patriarcham, vel episcopū nostrum, et super cunctos sibi commissos spiritum gratie salutaris: et vt eius visitatio salus efficiatur animarum rorem perfectum tue benedictionis infunde. Per Christum dominum nostrū. Amen. *Añā. Sacerdos et Pontifex. etc.*

Preces sequentes contra pestem dicuntur in tono flexis genibus finito. Pater noster misere conuentualis aut maiori. Añā.

Recordare domine testamenti tui et dic angelo percutienti: cesset iam manus

tua, et non desoletur terra, et ne perdas omnem animam viuam. *V.* Qui regis israel intende: qui deducis velut ouem Joseph. *P.* Cesset iam manus tua. *Gloria patri.* *P.* Cesset iam manus.

Deus misereatur nri, et bndicat nobis: *ps.*
illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri. **U**t cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum. **Q**uoniam confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. **L**etentur et exultent gentes: quoniam iudicas populos in equitate, et gentes in terra dirigis. **C**onfiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum. **B**enedicat nos deus, deus noster benedicat nos deus, et metuant eum omnes filii terre. *Gloria patri. Quo finito dicuntur a presbytero sequentes. V. Cum responsionibus a choro vt ministro. V. Dñe nō secundum peccata nostra facias nobis. R. Neque secūdū. 7c. V. Saluū fac populum tuū domine, et benedic hereditati tue. R. Et rege eos, et extolle illos. V. A peste et morte subitanea. R. Libera nos dñe deus noster. V. Dñe exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscū. R. Et cū spiritu tuo. Oremus. Dño.*

Preces contra pestem.

Deus qui iuste irasceris, et clemēter ignoscis supplicationes populū tuū placatus admittē: et flagella tue indignationis que iuste mere- mur propitiatus auerte: vt qui non operādo iu- stitiam correctione affligimur, tribulatione cla- mantes tua semper cōsolatione letemur. *Oratio.*

Deus qui non mortē, sed penitentiā deside- ras peccatorum: populū tuū quesumus ad te conuerte propitiū, vt dum tibi deuotus exti- terit: iracūdie tue ab eo flagella amoueas. *Oratio.*

Audī nos deus salutaris noster, et interce- dente beata dei genitrice semperque virgi- ne Maria cum omnibus sanctis, populū tuū ab iracūdie tue terroribus liberum: et misericor- die tue fac largitate securum. Per eundem chri- stum dñm nostrum. Amē. ¶ *Preces pro pluuia postulanda. Pater noster. finito. Añā.*

Exurge quare obdormis dñe: et ne repellas in finem: quare faciem tuam auertis: obli- uisceris tribulationem nostram: adhesit in terra venter noster: exurge domine adiuua nos et libe- ra nos. *Psalm.* Deus auribus nostris audiuius, patres nostri annuntiauerūt nobis. Gloria pa- tri. *Repete. Exurge. Quo finito dicitur psalm.* Deus misereatur nostri. cū Gloria pa. *Psalm.* Rí-

gās montes de superioribus tuis. *R.* De fructu operum tuorum satiabitur terra. *V.* Dñe nō secundū peccata nra facias nobis. *R.* Neque. *zc.*

V. Ora pro nobis sancta dei genitrix. *R.* Et digni. *zc.* *V.* Dñe exaudi orationē meam. *R.* Et clamor. *V.* Dñs vobiscū. *R.* Et cū spū. *Orem?*

Deus in quo viuimus, mouemur, et *Dño.* sumus, pluuiam nobis tribue congruentē, vt presentibus subsidijs sufficienter adiuti, sempiterna fiducialius appetamus. *Oratio.*

Oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis sanitate gaudere: et gloriose beate Marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristitia et eterna perfrui letitia. *Oratio.*

Exaudi quesumus domine gemitū populī supplicantis, vt qui de meritorum qualitate diffidimus: non iudiciū sed indulgentiā sentiamus. Per christum dñm nostrum. *¶ Preces pro pace postulanda: finito Pater noster. Añā.*

Gua est potentia, tuum est regnum dñe, tu es super omnes gētes. *p.* Da pacem dñe in diebus nostris. *V.* Creator omnium deus, terribilis, et fortis, iustus et misericors. *p.* Da pacē. *zc.* Gloria patri. *p.* Da pacem. *statim psal.* Deus mise

Preces pro pace.

reatur nostri. **Cum gloria patri, vt supra, illico.**
V. Fiat pax in virtute tua. R. Et abundantia in
turribus tuis. V. Ora pro nobis sancta dei ge-
nitrix. R. Ut digni. V. Dñe exaudi orationem
meam. R. Et clamor. V. Dominus vobiscū.
R. Et cum spiritu tuo. Oremus. Oratio.

Deus a quo sancta desideria, recta consilia,
z iusta sunt opera, da seruis tuis illam quā
mundus dare non potest pacem, vt et corda no-
stra mādatiis tuis dedita, z hostium sublata for-
midine, tempora sint tua protectione tranquil-
la. **Per dñm nostrum Iesum christū. Oratio.**

Deus qui credentes in te populos nullis si-
nis cōcuti terroribus: dignare preces z ho-
stias dicte tibi plebis suscipere, vt pax a tua pie-
tate cōcessa, christianorum fines ab omni faciat
hoste securos. **Per dñm nostrum. Oratio.**

Deus auctor pacis z amator charitatī, quē
nosse, viuere: z cui seruire regnare est: pro-
tege ab omnibus impugnationibus supplices
tuos, vt qui in defensione tua confidimus, nul-
lius hostilitatis arma timeamus. **Per dominū**
nostrum. ¶ In fine dicatur oratio virginis sci-
licet. Exaudi nos deus salutaris noster. vt su-
pra, folio. cxx

Preces contra hereses, et perturbationem, seu persecutionē ab infidelib⁹.

Finito **P**ater nꝛ a celebrāte statim dicitur psal.

Et status sum in hīs que dicta sunt mihi. *ꝛc.*
Usque in finē cum Gloria patri. et postea.

Kyrīe eleison. **C**hrīste eleison. **K**yrīe eleison.

Pater noster. in silentio. **E**t illico. *ꝛ.* Domīne saluos fac reges. *ꝛ.* Et exaudi nos in die qua inuocauerimuste. *ꝛ.*

Saluū fac populum tuū dñe, et benedic hereditati tue. *ꝛ.* Et rege eos, et extolle illos usque in eternū. *ꝛ.*

Fiat pax in virtute tua. *ꝛ.* Et abundātia in turribus tuis. *ꝛ.*

Domīne exaudi orationem meam. *ꝛ.* Et clamor meus ad te veniat. *ꝛ.* Dominus vobiscū.

ꝛ. Et cum spiritu tuo. *Oratio.*

Ecclēsie tue quesumus domīne preces placatus admitte, vt destructis aduersitatibus, et erroribus vniuersis, secura tibi seruiat libertate. *Oratio.*

Rostrium nostrorum quesumus domīne e-
līde superbiam, eorumque contumaciam
dextere tue virtute prosterne. Per Christum do-
minum nostrum. Amen. *¶ Possunt etiam*

dici sequentia Responsoria. ꝛ. Congregati
sunt inimici nostri, et gloriāntur in virtute
sua: contere fortitudinē illorum domīne, et

Receptio prelati, vel legati.

disperge illos. *p.* Ut cognoscant quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu deus noster.

V. Disperge illos in virtute tua, et destrue eos protector noster domine. *p.* Ut cognoscant. Gloria patri. *p.* Ut cognoscant quia. *R.* yrie eleison.

A. hriste eleison. *R.* yrie eleison. *P.* ater noster.

V. supradicti dicantur. *Oratio.*

Omnipotens sempiternus deus in cuius manu sunt omnium potestates, et omnium iura regnorum, respice in auxilium Christianorum: ut gentes paganorum que in sua feritate confidunt, dextera tue potentie coterantur. *Per dñm.*

Cum alijs duobus orationibus supradictis.

Ad recipiendum prelatum, vel legatum.

In nostra oromensi ecclesia, ut ex veteribus manualibus intelligimus, in recipiendis prelati obseruatur hic mos, et consuetudo. Ut primo in foribus ecclesie prepararetur sedile et scabellum, stratum ornatum tapeto et panno serico: et processione facta et ordinata preses ecclesie indutus alba, manipulo, et stola et cappa cum diacono et subdiacono ornatis commode cum reliquijs, cruce precedenti, et acolytis, siue ceroferarijs, ut moris est capellani et portionarij, et beneficiati vnusquisque pro

dignitate egrediantur ecclesiam: ita tamē quod
 vltimū in processione sint Preses et ministri,
 qui parum discedant ab ecclesia prope portam
 manentes. Cum vero prelatus obuiauerit cruci
 incipiat cātor versum. **G** ecce sacerdos magnus.
 Et canentes reuertātur vsque ad ianuam eccle-
 sie. Ibi prelatus adoret crucem, et iuraturus est
 statuta, priuilegia, exemptiones ecclesie, et bene-
 ficiatorum. Quo facto processione ordinata in-
 grediūtur omnes cātātes. **O** deū laudamus,
 vsque ad capellam maiorem: vbi prope gradū
 altaris est stratum ornatum vnū, illuc obse-
 latur crucem ad hoc preparatam ante gradus al-
 taris, vbi prostratus a duobus pueris dicitur
V. Ora pro nobis sancta dei genitrix. **R.** Et di-
 gni efficiamur promissionibus Christi. **Et po-**
stea preses vel alius sacerdos dicat has preces.
V. Saluum fac seruum tuum. **R.** Deus meus
 sperantem in te. **V.** Aditte ei domine auxilium
 de sancto. **R.** Et de Sion tuere eum. **V.** Nihil
 proficiat inimic⁹ in eo. **R.** Et filius iniquitatis
 nō apponat nocere ei. **V.** Domine exaudi ora-
 tionē meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat.
V. Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu
 tuo. **O** remus.

Ad recipiēdū prelatū vel legatū.

Beate ⁊ gloriose semper Virgīnis Marīe
quesumus dñe intercessio glorioſa nos pro
tegat, ⁊ ad vitā pducatur eternā. Per dñm. *Oratio.*

Deus omnium fidelium pastor ⁊ rector, fa-
mulum tuum Pontificē nostrum. *R.* quē
pastorem ecclesie tue preesse voluisti propitius
respice: da ei quesumus verbo, et exēplo quibus
preest proficere, vt ad vitam vna cum grege sibi
credito perueniat sempiternā. Per dñm. *Oratio.*

Audi quesumus domine supplicum pre-
ces, ⁊ confitentium tibi parce peccatis: vt
pariter nobis indulgentiam tribuas benignus,
⁊ pacem. *¶*

*Oratione finita prelatus erigit se ab
accubitu, ⁊ sedens amplexatur beneficiatos, et
solenniter omnes benedicit, ⁊ concedit indulgē-
tiam. Et mox cōfert se ad hospitium suum. Si ve-
ro fuerit legatus, idē seruetur, ⁊ predictus. X.
dicatur.*

*Si vero prelatus ve-
nerit ad visitandū, premissa forma seruata, hec
erit oratio.*

Deus humilium visitator, qui eos paterna
visitatione consolaris, qui in te veraciter
confidunt pretende societati nostre gratiā tuā
vt pro eis, in quibus habitas, tuū in nobis sen-
tiamus aduentum. Per dominū nrm. *ꝛc.*

Ordo ad recipiendum regem vel principem.

Omnib⁹ ordinatis vt supra. in capella maior tantum fiat stratū, ⁊ cantor incipiat sequens.

R. Benedictus dominus deus vel. Tua est potentia. **F**inito respon. illo prostrato ante altare, a duobus pueris dicatur. **V.** Ora pro nobis sancta dei genitrix. **R.** Et digni efficiamur promissionibus Christi. **E**piscopus vel preses vel alius sacerdos dicit super eum. **V.** Deus iudicium tuum regi da. **R.** Et iusticiam tuam filio regis. **V.** Domine saluum fac regem. **R.** Et exaudi nos in die qua inuocauerimus te. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscū. **R.** Et cum spiritu tuo. **O**remus. **O**ratio.

O concede nos famulos tuos quesumus domine supplicum preces **ꝛc.** vt supra.

Omnib⁹ ordinatis vt supra. in capella maior tantum fiat stratū, ⁊ cantor incipiat sequens.

R. Benedictus dominus deus vel. Tua est potentia. **F**inito respon. illo prostrato ante altare, a duobus pueris dicatur. **V.** Ora pro nobis sancta dei genitrix. **R.** Et digni efficiamur promissionibus Christi. **E**piscopus vel preses vel alius sacerdos dicit super eum. **V.** Deus iudicium tuum regi da. **R.** Et iusticiam tuam filio regis. **V.** Domine saluum fac regem. **R.** Et exaudi nos in die qua inuocauerimus te. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscū. **R.** Et cum spiritu tuo. **O**remus. **O**ratio.

O concede nos famulos tuos quesumus domine supplicum preces **ꝛc.** vt supra.

Omnib⁹ ordinatis vt supra. in capella maior tantum fiat stratū, ⁊ cantor incipiat sequens.

R. Benedictus dominus deus vel. Tua est potentia. **F**inito respon. illo prostrato ante altare, a duobus pueris dicatur. **V.** Ora pro nobis sancta dei genitrix. **R.** Et digni efficiamur promissionibus Christi. **E**piscopus vel preses vel alius sacerdos dicit super eum. **V.** Deus iudicium tuum regi da. **R.** Et iusticiam tuam filio regis. **V.** Domine saluum fac regem. **R.** Et exaudi nos in die qua inuocauerimus te. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscū. **R.** Et cum spiritu tuo. **O**remus. **O**ratio.

O concede nos famulos tuos quesumus domine supplicum preces **ꝛc.** vt supra.

Omnib⁹ ordinatis vt supra. in capella maior tantum fiat stratū, ⁊ cantor incipiat sequens.

R. Benedictus dominus deus vel. Tua est potentia. **F**inito respon. illo prostrato ante altare, a duobus pueris dicatur. **V.** Ora pro nobis sancta dei genitrix. **R.** Et digni efficiamur promissionibus Christi. **E**piscopus vel preses vel alius sacerdos dicit super eum. **V.** Deus iudicium tuum regi da. **R.** Et iusticiam tuam filio regis. **V.** Domine saluum fac regem. **R.** Et exaudi nos in die qua inuocauerimus te. **V.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dominus vobiscū. **R.** Et cum spiritu tuo. **O**remus. **O**ratio.

O concede nos famulos tuos quesumus domine supplicum preces **ꝛc.** vt supra.

Receptio regine.

norū gubernacula: virtutū etiā omnium percipiat incrementa, quibus decenter ornatus, et vitiorum monstra deuitare, et hostes superare: et ad te qui via, veritas, et vita es grātiōsus valeat peruenire. Per dominū nostrum. **Oratio.**
Exaudi quesumus domine supplicum preces. **vt supra.**

Ordo ad recipiendum reginam.

Omnibus ordinatis vt supra p rege. cantor incipiat. **R.** sequens. **Ista est speciosa. vel. Veni electa mea.** Finito respō. ea prostrata ante altare, dicatur a duobus pueris. **V.** Saluam fac domine ancillam tuā reginam nostrā. **R.** Deus meus sperantem in te. **V.** Mitte ei dñe auxiliū de sancto. **R.** Et ex sion tuere eam. **V.** Dñe exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Dñs vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **Oratio.** **Concede** nos famulos tuos quesumus domine. **zc. vt supra.**

Exorcismus contra locustas, brucū,
et animalia corrosiua.

¶ Primo, sacerdos bonis moribus præditus dicat missam de septuagesima, vel aliã pro deuotione. Deinde accipiat superpelliceum cum stola & cruce & aqua benedicta. Et veniens ad agrum vel vineam vbi prædicta animalia sunt, dicat ad orientem. *Ÿ.*

Diutorium nostrū in nomine domini. *R.* Qui fecit cœlum & terram. *V.* Sit nomen dñi benedictum. *R.* Ex hoc nunc & vsque in seculum. *V.* Benedicamus patrē, & filium cū sancto spiritu. *R.* Laudemus & superexaltemus eum in secula. *V.* Benedictus es dñe in firmamēto cœli. *R.* Et laudabilis & gloriosus, & superexaltatus in secula. Benedicat & custodiat segetem istam, & hos fructus omnipotens & misericors dominus. Amē. *V.* Domine exaudi orationem meam. *R.* Et clamor meus ad te veniat. *V.* Dominus vobiscum. *R.* Et cum spiritu tuo. *Oremus.* *Oratio.*

Domine deus qui creasti hominem ad imaginem & similitudinem tuam, clementiam tuam suppliciter exoramus: vt hūc fructum quē ad vsum generis humani nasci fecisti, tua benedictione perpetua bene *✱* dicas: vt germinet super terram, floreat, frondeat, & ad fructū maturitatis perueniat: quatenus de eo tibi suppliciter & humiliter famuli tui acceptū sacrificium, gratamque oblationē valeant offerre in cōspectu tuo, & de reliquo nutriri ad laudem & gloriam sanctissimi nominis tui, non seminet super eos hostis antiquus semina sua, non zizania, non turbet eum aliquod malum, nō calor siccat, non tempestas cōturbet,

nec grando conterat, nec vētus exurat, non erugo, aut tinea demoliat, non locusta mordeat, neque animal aliud quodcunque inficiat: sed sub tua protectione eum pluuia opportuna, salutaris, & cōgrua satiet, refrigeret ros, & vsque ad cōplementum culturæ ad manus laborantium prospere & feliciter perducatur. Per Christū dñm. *Oratio.*

Deus qui ad salutem humani generis maxima quæque sacramenta in aquarum substantia condidisti: adesto propitius inuocationibus nostris, & elemento huic multimodis purificationibus præparato virtutem tue benedictionis infunde: vt creatura tua ista misericordie tui tibi seruiens ad abijciendos

Adiuratio contra locustas.

dæmones, morbosque pellēdos di
uinæ gratiæ sumat effectū: vt quic
quid in agris, vel vineis, vel hortis,
vel segetibus fidelium tuorum hæc
vnda resperferit, careat omni im
mūdia, liberetur a noxijs anima
libus: non illic resideat spiritus pe
stilens. Amen. Non aura corrup
pēs. Amen. Non brucus, aut tinea
demoliēs. Amen. Nō locusta mor
dens. amen. Non ventus vrens. a
men. Non grando conterens. amē.
Non tempestas conturbans. amē.
Non calor siccans. amen. Non zi
zania lædens. amen: Discedant ab
eo omnes insidiæ latentis inimici:
& si quid est quibd incolumitari
eius inuideat, aut quieti, aspersione
huius aquæ effugiat atque discedat
vt salubritas per inuocationem tui
sancti nominis expetita, ab omni
bus sit impugnationibus defensa.
Per Christum dominum nostrū.

¶ **Sacerdos aqua benedicta vndi
que aspergendo dicat. Ry.**

Vidi aquā egredientē de tēplo
a latere dextro alleluia. Et
omnes ad quos peruenit aqua ista,
salui facti sunt. alleluia. alleluia.

alleluia. ¶ Hæc dies quam fecit
dominus, exultemus & letemur in
ea. Gloria patri, & filio & spiritui.

Signū salutis pone domine in fru
ctibus istis, & non permittas introi
re angelum percutientem in eos,
neque animal aliquod nocuum,
De cælo domine pone signū tuū
in eis. Et protege eos, & non erit
in eis plaga nocens. ¶ . Ostende
nobis domine misericordiam tuā.

Ry. Et salutare tuum da nobis. ¶ .
Domine exaudi orationem meā.

Ry. Et clamor meus ad te veniat.

¶ . Dominus vobiscum. **Ry** Et cū
spiritu tuo. **Oremus.** **Oratio.**

EXaudi nos domine sancte pa
ter omnipotens eterne Deus,
& mittere digneris sanctum ange
lum tuum de cælis: qui custodiat,
foueat, protegat, visitet, & defen
dat omnes fructus in his agris, vel
vineis existentes. Per Christum
dominum nostrum. Amen. Et
benedictio ✱ Dei omnipotentis
patris, & filij, & spiritus sancti de
scendat, & maneat super hos fru
ctus, & angelus domini bonus cu
stodiat eos semper. Amen.

Adiuratio aduersus tempestates.

IN adiuratione tempestatum & nubiu, modus hic obseruandus est. Sacrista & coabsente sacerdos attendere debet ad temporis dispositionem & qualitatem & si circumspererit tempus alterari & mutari, coelumque nubibus operiri, cymbala pulsare faciat: & postea sacerdos indutus superpelliceo & stola accedat ad sacrarium, discooperiatque altare, ac si dicturus esset missam detegendo & explicando corporalia, ponatque missale in facistorio, vbi dicitur euangelium apertum in loco. **Te igitur clementissime pater.** &c. vsque ad verba consecrationis, & incendat luminaria & cereum paschale, & aperiens sacrarium in quo est sacramentum, caueat tamen ne extrahat sacramentum a custodia, alioquin esset excommunicatus. Sacerdos iturus ad locum adiurationis, accipiat crucem paruum & reliquias si quas habet ecclesia, & commode potest eas ferre. Et quoniam non parum refert qua deuotione, quo cordis affectu ad deum accedamus ad impetrandum quod cupimus, sacerdos summo opere studeat in primis deum propitium habere: quod facile assequetur si suorum peccatorum & populi remissionem ex intimo corde a deo optimo, maximoque postulauerit, nam ex sacris literis discimus flagella & temporalia incommoda quandoque ad augmentum gra-

tiae accidere, quandoque ad peccatorum emendam, vt in gratiam & dei amorem redeamus, denique ad exercitium patientiae, deque gloriam: sed frequentissime ob seclera & peccata hominum. Quapropter prudenter agere videntur qui eminentibus huiusmodi malis ad Deum patrem benignissimum, misericordissimum confugiunt fuis precibus, orationibus, obsecrationibus humilissimo corde, eum vehementi peccatorum detestatione postulantes dei summi auxilium, dei patris virginis fauorem, factorum intercessionem ab his sacerdos inchoatur est, dicatque eum moyses, et prophetis

CUr domine irascitur furor tuus contra populum tuum quem eduxisti de tenebris infidelitatis in fortitudine magna & virtute miraculorum, & proprii sanguinis effusione: quiescat ira tua & esto placabilis super nequitia populi tui: domine non secundum peccata nostra facias nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis. Obsecro deus magne terribilis custodiens pactum & misericordiam diligentibus & custodientibus mandata tua, peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, recessimus & declinauimus a mandatis tuis, & iudicij, non obediuimus legi sanctae tuae, iustus es domine in omnibus operibus tuis, & non reddis iuxta iniquitates nostras, auertatur obsecro ira tua & furor tuus a terra nostra, a fructibus populi tui, fac

Adiurationes aduersus tēpestates.

domine secundum nomen tuum, ne memineris peccatorum nostrorum, audi nos propter te ipsum quia nomen tuum inuocatum est super nos. Exaudi me domine deprecantem pro seruis tuis, & confiteor peccata eorum quibus peccauerunt tibi, & ego seruus tuus peccavi, & patres nostri vanitate seducti sunt tu autem propitius esto seruis tuis, da eis cor ad præcepta, fac cum eis signum in bonum, vt cognoscant quia pius et misericors est, & quod poenitentiam peccatorum desideras, potiusque vindictam, & punitionem.

¶ **Statim inuocet virginem matrem Dei dicens hymnos.**

O Gloriosa domina, excelsa supra sydera: qui te creauit prouide, lactasti sacro vberē.

Quod Eua tristis abstulit, tu reddis almo germine: intrent vt astra flebiles, cœli fenestra facta es.

Tu regis alti ianua, & porta lucis fulgida: vitam datam per virginē, gentes redemptæ plaudite.

Maria mater gratiæ, mater misericordiæ: tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe.

Gloria tibi domine, qui natus es de virgine: cum patre & sancto spiritu, in sempiterna secula. Amen.

¶ **O**ra pro nobis sancta dei genitrix. **R.** Vt digni efficiamur promissionibus christi. **Oremus.**

Famulorum tuorum quesumus dñe delictis ignosce, vt qui tibi placere de actibus nostris non vale-

mus, genitricis filij tui domini dei nostri intercessionē saluemur. Qui tecū viuit & regnat. ¶ **Statim.**

Ave maris stella, dei mater alma: atq; semper virgo, fœlix cœli porta.

Sumens illud Ave, Gabrielis ore: funda nos in pace, mutans nomen Eue.

Solue vincla reis, profer lumen cæcis: mala nostra pelle, bona cuncta posce.

Montra te esse matrem, sumat per te preces, qui pro nobis natus, tulit esse ruus.

Virgo singularis, inter omnes mitis: nos culpīs solutos, mites fac & castos.

Vitam presta puram, iter para tutū: vt videntes Iesum, semper collemur.

Sit laus deo patri, summo christo decus: spiritui sancto, tribus honor vnus. Amen.

¶ **V** Post partū virgo inuiolata permansisti. **R.** Dei genitrix intercede pro nobis. **Oremus.**

Deus qui de beato Mariæ virginis vtero verbum tuum angelo nuntiante suscipere voluisti: presta supplicibus tuis: vt qui vere eam dei genitricem credimus, eius apud te intercessionibus adiuuemur. Per eundem Christum dñm.

Hoc finito inuocet sanctos sicut in litania vel vt paulo infra.

¶ **Statim dicat psalmum.** In te domine speraui, non confundar in æternum, & psalmum De profun-

Adiurationes aduersus tēpestates. cxxvj

dis. & hanc orationem. Deus fortitudo certantium, solatium afflictorum, refugium miserorum, palma martyriū, in adiutorium meū intende, domine ad adiuuandum me festina. Gloria patri. & c. Si vult reperat. **H**æc omnia si tempus patitur dicantur in ecclesia coram sacramento & altari deuotissime & cum fiducia: deinde abiēs ad locum in quo adiurare debet nubes dicat psalmum. Misere re mei. & c. vel. De profundis clamaui. aut psalmum. Ad te leuaui animam meam. Deus meus in te cōfido. & c. Et cum peruenerit ad locum adiurationis respiciens nubem magna fiducia ostendat crucem, dicens. Ecce crucem dñi, alleluia. Fugite partes aduersæ, uicit leo de tribu iuda, radix David. alleluia. Crux bñdicta in qua triū phauit rex angelorum, radix David. alleluia. **P**er signum crucis de inimicis nris libera nos deus noster. **A** fulgure & tempestate libera nos deus noster. **E**tenim dominus dabit benignitatem. **R.** Et terra nostra dabit fructum suum. Ecce crucem domini ad orientem & occidentem, meridiem & septētrionem. **A**desto nobis omnipotens Deus pater, & filius, & spiritus sanctus. Christus uicit, christus vincit, christus regnat, christus imperat, christus ab omni malo & a fulgure & tempestate & malignitate tēporis nos defendat. Iesu christe fili dei uiui miserere no-

bis. **V.** Conuerte nos deus salutaris noster. **R.** Et auerte iram tuam a nobis. **V.** Exurge domine adiuua nos. **R.** Et libera nos propter nomen tuum. **V.** Ostende nobis domine misericordiam tuam. **R.** Et salutare tuum da nobis. **V.** Et veniat super nos misericordia tua domine. **R.** Salutare tuum fecundum eloquium tuum. **V.** Rotate cœli desuper, & nubes pluant iustum. **R.** Aperiatur terra & germinet saluatorem. **V.** Rigans montes de superioribus tuis. **R.** De fructu operum tuorū satiabitur terra. **V.** Producens fœnum iumentis. **R.** Et herbam seruituti hominū. **V.** Educas panem de terra. **R.** Et uinum letificet cor hominis. **V.** Ut fructus terræ dare & cōseruare digneris. **R.** Te rogamus audi & exaudi nos domine. **V.** Exaudi nos deus salutaris noster. **R.** Spes omnium finium terre & in mari longe. **S**ancte Deus, fortis, immortalis, pater, filius, & spiritus sanctus, trinus in personis, vnus deitate. Miserere nobis. Deus pius & misericors adiuua nos, & libera nos propter gloriam nominis tui a tempestate imminente ne nobis & fructibus & animantibus terræ noceat, & mitte spiritum tuum, & renouabis faciem terre. Domine Iesu christe rex regū & dominus dominantium, qui portas & gubernas omnia verbo virtutis tuæ, exaudi nos, & apud patrem interpella pro nobis.

Adiurationes aduersus tēpestates.

Sancta Maria Dei genitrix virgo virginum, regina cœlorum. Sub tuum præsidium cōfugimus, ostēde te matrem cōtra hostes nostros. Ora pro nobis.

Sancti Michael, Gabriel, Raphael omnes angeli, archangeli, & spiritus cœlestes. Orate pro nobis.

Sancte Ioannes Baptista & omnes patriarchæ & prophetæ. Orate.

Sancti Petre, Paule, Andræa, Iacobe, Ioannes, Philippe, Bartholomee, Matthæe, Simon, Thadæe, Matthia, Barnaba. Intercedite pro nobis.

Sancti Luca, & Marce, & omnes apostoli & euangelistæ. orate pro.

Sancti Stephane, Line, Clete, Clemens, Xiste, Corneli, Cypriane, Laurenti & Vincenti cum omnibus martyribus, reddite nobis deū propitium.

Sancti Martine, Gregori, Augustine, Ambrosi, Hieronymi, omnes pontifices & confessores dei. orate pro nobis.

Sanctæ Maria Magdalena, Felicitas, Perpetua, Agatha, Lucia, Catharina, Clara, Ursula, omnes virgines & viduæ dei. orate pro nobis.

Ab omni malo & insidijs diaboli libera nos domine.

Afulgure & tempestate a peccatorum nostrorum periculis. libera nos domine.

Per sanctissimam incarnationem tuam, aduentum, natiuitatem, baptismum, ieiunium. libera nos.

Per passionem tuam, resurrectionem,

ascensionem, & aduentum spiritus sancti paracliti. libera nos pijsissime deus ab hac temporis incommoditate.

Vt locum istū & terminos nostros & omnium Christi fidelium misericorditer visitare & defendere digneris vt nobis famulis tuis & alijs creaturis, pluuiæ, grandines, fulgura, fulmina, nullatenus nocere valeant.

Sancte Valeri valentissime pastor, noster dux & conseruator, valeant nobis merita tua in hac hora: succurre, audi & exaudi nos: fugiant a facie nominis tui omnes maligni spiritus inimici nostri, & sicut fluit cera a facie ignis: sic fluat a nubibus istis salutaris pluuiæ & cōgruens. Sancte Brauli insignis zelator veritatis christi, hæreticorū debellator inuictissimus fortis & gloriosus exurge & effunde frameam, & cōclude aduersus malignos spiritus tempus conturbantes: & diuide eos hinc & inde, fuga & insequere ad inuocationem nominis tui omnem malignitatem temporis, congruam nobis pluuiam, aut serenitatem tua sancta intercessione procura. Sancte Blasi benedicte, benedictione tua, blandas, mites, & pacificas fac presentes nubes: benedic nos & terminos, & fructus nostros. Vos sancti confessores dei vigilate super nos accingimini in adiutoriū nostrum, & accensis luminaribus cœlestibus presentes tenebras a nobis expellite.

Adiuratio aduersus tēpestates. cxxxvii

Barbara nos conserua Christi mi
tissima serua. **O** beata Brigida. **O**
Engratia. **O** Vrfula admirabilis.
O vos virgines beatæ: vestra puri
tas & mundicia, mundet & puri
ficet præsentēs nubes, & omnem
maliciam temporis imminētē.
Omnes sancti & sanctæ dei suc
curre nobis, subuenite vestra se
dula intercessione. **O** iesu christe
adsis nobis: iesu saluator mundi
salua nos & omnes terminos no
stros: benedic domine nubem istā,
sanctifica nubem istam, & conuer
te eam in pluuiam congruentem,
& salutarem. Te enim deum lau
damus. & c. **Torū.** Oremus. **Oro.**

A Domo tua quesumus domi
ne spirituales nequitie repel
lantur: & aerearū discedat malig
nitas tempestatum & fulgurum.
Per te saluator mundi, qui cum pa
tre & spiritu sancto viuis & regnas
deus. Per omnia secula seculorū.
Amen. Ecce crucem domini. **vsu
pra.** Per quem hæc omnia semper
bona cre **✱**as, viui **✱**ficas, sancti
✱ficas, bene **✱**dicis, & præstas
nobis: per ipsum **✱** & cum ipso,
✱ & in ipso **✱** est tibi deo patri
omnipotēti in vnitāte spiritus san
cti honor & gloria in secula secu
lorum. Amen. Vade ergo retro Sa
tana, & discede a nobis & a fini
bus nostris: recognosce sententiā
tuam, & da honorem deo viuo &
vero: & da honorem Iesu christo fi
lio eius domino nostro, & da hono
rem spiritui sancto paraclēto, quia

nos deus & dominus noster Iesus
christus ad suam sanctam gratiam
fontemque baptismatis dono suæ
gratiæ vocare dignatus est. Et hoc
signum cru **✱**cis & asperisionis
aquæ benedictæ: quam ego impo
no nobis & terminis nostris, tu ma
ledicte diabole nunquam audeas
violare. Prestante domino nostro
Iesu christo qui cum patre & spiri
tu sancto viuit & regnat deus. Per
omnia secula seculorum. Amen.
Per cru **✱**cis hoc signū discedat
omne malignū. Ecce cru **✱**cem
dñi. **vt sup.** Angeli, archāgeli, thro
ni, dominationes, principatus, &
potestates, virtutes cœlorum, Mi
chael, Gabriel, Cherubin, & Sera
phin, qui non cessant clamare quo
tidie dicentes: dignus es domine ac
cipere gloriam & honorem & be
nedictionem: ipsi succurrant nobis
nunc, & terminis nostris custodiē
dis. Exaudi nos deus salutaris no
ster: & mittere digneris sanctū an
gelum tuū de cœlis, qui custodiat,
foueat, protegat, visitet, & defēdat
nos omnes & terminos nostros.
Per christum dominum nostrum.
Amen. Adiuro vos nubes, & spi
ritus maligni si in eis latitatis: per
patrem & filium Iesum christum
dominum nostrum, & spiritū san
ctum, & per totam dominationem
eius: vt recedatis a nobis & a ter
minis nostris, nullumque ibi malū
faciatis, sed vadatis in terram deser
tam & inhabitabilem, ibique ma
neatis expectantes diem iudicij tre

Adiurationes aduersus tempestates.

mendi domini nostri Iesu christi qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Amen. Audi maledicte Sathana, audi creatura damnata reprobata & maledicta in æternū a deo propter nequitiam tuam. Audi spiritus immunde vbicunque latitas in nubibus istis per nomen eterni dei & saluatoris nostri Iesu christi cum tua victus inuidia tremens, gemēs que discede a nobis & a terminis nostris, nihil tibi sit commune cū seruis dei nobis iam cœlestia cogitantibus. Da igitur honorem deo patri eiusque filio domino nostro Iesu christo, & spiritui sancto paraceto, vt ab omnibus nexibus peccatorum præteritorum, imminentiūque fulgurum & tempestatū liberati, gratias deo immensas referamus: & benedicamus nomen eius sanctum in secula seculorum. Amen. Nec te latet Satana maledicte: nec te latet creatura damnata, & reprobata & maledicta in æternum propter tuam nequitiam: nec te latet spiritus immunde vbicūq; habitas in nubibus istis imminere tibi pœnas: imminere tibi tormenta: imminere tibi diē supplicij sempiterni, diem qui venturus est velut clibanus ardēs: in quo tibi atq; angelis tuis apostaticis preparatus sempiternusque ignis, & interitus. Proinde dammate atque damnande, da honorem deo viuo & vero, & da honorem Iesu christo filio eius, & spiritui sancto paracle-

to: in cuius nomine atque virtute præcipio tibi cum angelis tuis apostaticis, quicūque es immunde spiritus: vt exeas & recedas a nobis famulis dei & a terminis nostris: & omnium fidelium nihil ledendo, & vade in terrā in habitabile, vt ibi fiat habitatio tua vsque in diem iudicij tremendi domini nostri Iesu christi, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignē. Amen. Tu ergo effugare diabole maledicte, creatura damnata atque reprobata, effugare spiritus immunde vbicunque habitas in nubibus istis: effugare a nobis & a terminis nostris, & nūquam de cætero huc accedas: appropinquabit breui cōtra te iudicium dei. Ecce crucem dñi. &c. Ipse enim tibi imperat dānate atque damnande qui pedibus supra mare ambulauit, & Petro mergenti dexterā porrexit: quique Paulum de profundo pelagi liberauit: qui ex quinque panibus & duobus piscibus satiauit quinque millia hominum: qui quatrduanū Lazarum verbo suscitauit: qui cæco nato oculos aperuit: qui dæmoniācū, surdum, & mutum, propria virtute a sua obsessione liberauit: quiq; filiam chananeæ a tua vexatione sanauit: qui decē leprosos a lepra mūdauit: qui te legionē in porcos mitti iussit: qui te in deserto abire retro mandauit: qui te ad mortē crucis insidiatorem eius dum velles eum capere, cepit, conclusit, & captiuauit: quique descendens ad

Adiurationes aduersus tēpestates cxxviiij

inferos, & te cum angelis tuis apostolicis alligans: omnes patres veteris testamenti quotquot in eum sperauerunt, te inuicto a tuo dominio usurpato, sua potentia gloriose eripuit: quique sponte sua mundum per carnis assumptionem visitans & Mariam matrem suam virginē electā prole fecundauit, & virginē post partū magnificauit: quique ad sui natiuitatem ad stabulum & præsepe, mediam noctē cælesti lumine illustrauit, angelos videri a pastoribus, & gloriam in excelsis & pacem in terra hominibus cantari iussit: & ad sui manifestationem orientales reges stella duce, cū muneribus ad se adorandū cōpulsit: quique Iordanis fluenta tactu suæ sanctissimæ carnis sanctificauit: & ad recreandos novos populos baptismatis institutione, aquas fecundauit, quique sua prædicatione sanctissima mundum illustrauit: suaque exemplari vita sanctificauit: pauperes, parentes, & apostolos iudices & senatores mundi fecit: quique in monte Thabor transfiguratus, veram gloriam dei suis ostendit: quique ad passionem & mortem lætabundus accessit, & sua morte mortē superauit, & die tertia resurrexit, quique propria virtute cælos ascendit: quique ad dexteram dei sedens, venturus iudicare viuos & mortuos, & seculū per ignē expectatur, ipse tibi imperat in cuius aduentū cæci vident, claudi ambulant, mortui resurgunt, le-

profi mundantur, & pauperes euāgelizantur: ipse tibi imperat, cuius imperio oēs ceremoniæ, obseruantiaque legis Moysaicæ ad sui illustrissimi euāgelij cultum, & ritum commutata est, cuiusque mandato omnia sacrificia ad sui corporis & sanguinis diuinissimum sacramentum sicut umbram ad corpus cessare fecit: ipse tibi imperat, cuius imperio mūdus renouatus, & homo redemptus plenitudinem legis ad vnus fidei, spei, & charitatis perfectionē transire fecit: ipse tibi imperat, qui solet imperare: ipse tibi imperat, qui debet imperare: ipse tibi imperat qui imperatoribus imperat: ipse tibi imperat, qui omnibus qui in cælis, & in terris, & in inferis sunt, imperat: qui est solus imperator, cuius imperij nō est finis: ipse tibi imperat, qui omnia simul ex nihilo creauit: ipse tibi imperat, creator & redemptor, gubernator, & protector: ipse tibi imperat, qui de sacrario suo mihi imperauit, vt venirem ad imperandum tibi. Vere ergo eius imperium maledicte Satana, verere, effugare, damnate atque damnande, effugare: & iā vade & recede hinc a nobis & a terminis nostris illæsis, & quiesce modo peruersè agere nobiscum, de sine nubes claras, pacificas, & tranquillitas ab omni inquietudine tua, vt & nobis demittant suauē, salutarem, placidam, & congruentē pluuiam nostris terminis opportunā. Qui in trinitate perfecta viuis & re-

Adiuratio aduersus tempestates.

gnas vnus deus. Pa ✱ ter, & fi ✱
lius, & spiritus ✱ sanctus. Amē.

¶ Si nondum finitur tempeltas,
potes addere psal. Quicūque vult
saluus. &c. Credo in deum. Cum
signo crucis atpergendo aquam be
nedictā in omnibus psalmis. Exur
gat de ✱ &c. Misericordias dñi &c.

¶ Et potes reiterare adiurationem
supradictam, toties quoties fuerit
necessarium. ¶ Finita &
pacata tempestate, redeat sacerdos

ad sacrarium. apertū cum. Te deū
laudamus. Quo finito dicat.

Agimus tibi gratias omnipo
tens deus pro vniuersis bene
ficijs tuis: qui viuis & regnas in se
cula seculorū. Ne derelinquas nos
domine deus noster: ne discesseris
a nobis. In nomine patris, & filij,
& spiritus sancti. Amen.

¶ Et claudat sacrariū: & pro ani
mabus purgatorij dicat vnum re
sponsum cum collectis consuetis.

Exhortatio ad sacerdotes volen tes expellere demones.

DVO inter alia ex
sacris literis habe
mus exempla, qui
bus docemur nō
temere, non leui
ter accedēdū esse
ad dæmones adiurandos, primum
in Actis apostolorum cap. 19. in fi
lij cuiusdam principis synagogæ
qui adiurantes & exorcizantes per
nomen Iesu, quem Paulus prædi
cabat, dæmon obsidens hominem
respondit. Iesum noui, Paulū scio
sed vos qui estis? Et insiliens in eos
homo qui dæmoniū habebat pessi
mum, & dominatus amborum, in
ualuit contra eos, ita vt nudati fu
gerent. Hoc factō indicatur sacer
dotibus & terror incutitur ne cu
riositate, aut lucri gratia, & sine fi
de viua accedant ad expellendum
dæmones, ne forsitan idem audiāt

& patiantur. Alterum non minus
utile Matthæi. 17. vbi cum discipu
li quærerent cur ipsi non potuerūt
dæmoniacum sanare, licet attenda
uerint. Responsum est illis: genus
hoc dæmoniorum non nisi in ieiu
nio & oratione eijcitur, innuens
necessariam esse plerunque oratio
nē, ieiuniū, & alia opera pia, nepe
elemosynas, & sacrificia. Quare
Gentilium est, non Christianorū,
sine fide & magna confidentia in
Deum adiurare. Nam cū deus po
tius delectetur mentis deuotione,
& cordis affectu, quam multitudine
verborum, periculo non caret,
inermem accedere sine fide, sine
gratia, sine peccatorum remissio
ne, sine deo propitio. Hæc dixerim
contra quosdam qui ita imprudē
ter attentant ac si esset res nihili &
parui momenti. Hæc proinde for

Ad expellendos demones.

tallis est causa, q̄ non semper, imo rare feliciter succedit. ¶ Aduertat præterea huiusmodi exorcistæ, horum dæmoniacorum duplex esse genus, quidam videntur & reuera non sunt vexati a dæmone, sed graui quadam & naturali melancholia, aut casu quodam sunt stupefacti, cogitabundi, tristes, suspirantes, flentes, taciti, perterriti timore, obscura amantes, & solitudinem perplexi, nescientes quid petant, aut quid velint: hi exorcismis non indigent, sed curatus, inquirens causas nimirum graui peccata: an iurauerit falso, si blasphemauit, si occidit fraude, aut aliquid simile. Tūc faciat eum confiteri, & eucharistiā sumere. Deinde exhortetur eū ad Christi passionem meditandam, ad orationē, & obsecrationē, & ecclesiæ orationes. **Pater noster. Credo: &c** Item nescius commoretur sed cum amicis ludos quosdam honestos exercens, sequatur venationem, & alia oblectamenta, iuxta

medicorum cōsiliū. Præter hæc offerat deo sacrificia & alia opera que dei amicitiam mercantur.

¶ Alij sunt vere dæmoniaci, & obsessi a dæmonibus, quos vexat permissu diuino, nunc ob peccata parentum, nunc propter propria: aliquando pro gloria dei, vt manifestetur in illis virtus dei, qui etiam dæmonibus imperat, & omnia remedia tam corporis, quam animæ in sua sunt sita voluntate & potentia. Quapropter merito admonentur qui rē hanc facturi sunt, vt præua confessione, & dicta missa spiritus sancti, induiti saltē superpelliceo, & stola: præparata aqua benedicta, & assumpta imagine crucifixi accedat ad dæmoniacum cum magna fiducia. Et facta confessione generali coram dæmoniaci & circumstantibus, recitet litaniam fol. 8. Quæ omnia fiat in ecclesia coram altari & sacramēto, & aspergat dæmoniacum & locum aqua benedicta dicens.

Incipit adiuratio ad expellendos demones.

Idi aquam egredientem de templo a latere christi & omnes ad quos peruenit aqua ista saluifaciunt. Misericordias domini in æternum cātabo. Christus uiuit, christus uincit, christus regnat, christus

impe-rat, christus ab omni malo nos defendat. Per signum crucis, de inimicis nostris, libera nos deus noster. Crucem sanctā subiit qui infernum confregit, acinctus est potentia, resurrexit die tertia. ¶ **Hic sacerdos dicat euangeliū. In principio erat. fol. xxiiij. super caput dæmoniaci: eo finito dicat.**

Ad expellendos demones.

O Maledicte, damnate, atque damnande: si peccata istius hominis meruerunt hanc poenā, tu tamen non excusaris qui perijisti facultatem ex inuidia & malicia, in odium gratiæ & misericordiæ dei & saluatoris Iesu Christi domini nostri, qui neminem vult perire, sed vult omnes homines saluos fieri, & cui proprium est misereri semper & parcere, & qui omnipotentiam suam maxime miserando manifestat, & cuius miserationes super omnia opera eius, qui benignus & misericors est patiens & multæ misericordiæ, præstabilis super malicijs hominum, qui misericordiam vult magis quam sacrificium, qui peccatores venit saluos facere, & pro peccatoribus dignatus est adhibere suam præsentiam, incarnari, & nasci, & cum peccatoribus & publicanis commorari, baptizari, flagellari, spinis coronari, colaphis cædi, spuris conspui, crucifigi, lancea perforari, felle & acetopotari, mori & sepeliri: sed tu maledicte qui odio habes statum christianitatis, statum gratiæ, & statum poenitentiae, cum non possis penitere: a temetipso inique & maliciose accepisti audaciam, & temeritatem intrandi, licet permiserit altissimus non tamen tibi licetiam dedit, & tu metiris sicut pater mendacij, tãquã hostis & inimicus generis humani: non dormis, semper circuis hinc & inde quæres quæ deuores. Sed tu nũc dabis mihi penas ob in

iuriam quam intulisti toti christianitati in hoc homine, violando signum crucis, & vexando eum. Nec te latet quomodo christus iesus dominus noster dedit nobis potestatem super omnia daemona, vt curaremus omnem languorem in hominibus. Memento qualiter Michael archâgelus, & omnes angeli te precipitem de cælo proiecerunt in gehenam ignis propter tuam superbiam, & satellites tuos. Memento sancti Bartholomæi apostoli, qualiter te & tuos cum omni idolatria postrauit. Memento sanctæ Iulianæ virginis qualiter te in carcere grauitè cum cathenis flagellauit, & per latrinam immundissimam te fugauit. Memento Thomæ apostoli in india, et multorum aliorum qui quotidie te superant & expellunt, & gehennalibus flammis te eodẽnant. Maledicte ergo Satana recognosce sententiam tuam, & da honorem deo patri omnipotenti viuo & vero, & da honorem iesu christo filio eius vnigenito, & da honorem spiritui sancto paraclæto, & da honorem sanctissimæ trinitati in vnitæte, & vnitati in trinitate, & recede ab hoc plasmate dei, & effugare omnino ab eo in desertum locum in quo nemini noceas, quia istum elegit sibi dominus in hereditatem suam, & vocauit per gratiam baptismatis ad regnum suum eternum. Et hoc signum sanctæ crucis ✠, quod nos iterum frõti eius damus, tu maledicte diabole nunquam au

deas violare. Per eum qui vēturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem. Amen.

¶ Statim dicat sacerdos magna in deum fiducia In nomine iesu christi domini nostri exi ab eo, vel ab ea.

¶ Postea dicat exorcismos & cathecismos, vt supra in baptismo paruulorum. folio. 22 Incipiendo.

Accipe signū ✠ signando in fronte vsque ad Iesus. exclusiue. Si vero dæmoniacus omnino taceat sacerdos audacter apponat ambos sacros pollices manuum suarū in os dæmoniaci, & indices ad nares, & medios ad oculos, & medicos ad tempora capitis, & auriculares ad aures: qua ceremonia significatur quod per dona spiritus sancti significata per digitos, fit expulsio, & nō nostris meritis. Et insufflet in facie eius anhelitu viriliter dicendo Effeta quod est adaperire. Et dicat ter

Dominus noster Iesus christus qui in digito Dei eiecit dæmonium, surdum, mutum, ipse tibi imperat maledicte Satana, vt exeas tu & socij tui exeant ab ista creatura dei, & loquatur clare & distincte laudes eius, & gratiarum actiones. Effeta. Effeta. Effeta.

¶ Quod si non loquatur, iterum atque iterum & sæpenuero istud sic fiat cum digitis, vt dictū est, donec loquatur, quod si loquatur fiat gratiarum actiones deo vt in fine ponuntur. Et postea liberatus a dæmone dicat Effeta, pluries. dicat. Credo in deū. **Torū.** Pater noster

Aue Maria. Torum. ¶ Et nominādo Iesum dicat sacerdos Ipse Iesus verus deus, & verus homo, cuius nomine loqueris, præcipit tibi vt exeas a creatura sua. Exi foras: effugare. Recede & dimitte nos in pace.

¶ Aspergendo eum aqua benedicta semper: quod si exierit, fiat gratiarū actiones vt infra dicitur. & quamprimum exierit, confiteatur infirmus omnia peccata sua, quia magnum est remedium contra diabolū. Si vero neque adhuc vult exire, tunc sacerdos recedat a dæmoniaco per spatium aliquod: & ostendat crucifixum dæmoniacō, dicendo ei.

Maledicte Satana tua sunt hæc opera, tu procurasti passionem, crucifixionem redemptoris & saluatoris domini nostri iesu christi, respice & vide maliciam & inuidiam tuam. Tu falsos testes adhibuisti. Tu pharisæos & scribas malignasti. Tu blasphemias, contumelias, & opprobria omnia procurasti. Tu mortē ignominiosam sine pietate fecisti. Tu in cogitationibus tuis defecisti. Tu famelicentē in desertotentasti. Tu mortē capere in opere tuo & tyrānide cogitasti, sed defecisti, quia captus es ab eo quem capere sperasti, et cū eo descēdisti ad tartara, & ibi cū satellibus tuis te cōclusit, ligauit, calcavit, & prostrauit, & a dominio hominum separauit. Recognosce ergo nunc sententiam tuam, & da honorem crucifixo, & veni ad adō

Ad expellendos demones.

randum eum: ipse enim hoc tibi nunc imperat, qui te tunc sic concludit. Quod si veniat dæmoniacus, sacerdos faciat eum genua flectere, & faciat adorare pedes crucifixi, & postea apponat crucifixum inter brachia dæmoniaci, & liget eum stricte dicens.

I Am nunc exi ab eo maledicte, & verere præsentiam saluatoris mundi, & vade in desertum locum in quo nemini noceas, & dimitte nos in pace. Aspergendo eum aqua benedicta: quod si exierit fiat gratiarum actiones, vt infra dicitur. Si vero adhuc cõtumax in perfidia sua, noluerit exire, neque venire ad adorandum crucifixum, vt dictum est, tunc sacerdos compellat adorare imaginem crucifixi, velit, nolit: & ponat crucifixum inter brachia dæmoniaci & accipiat stolam, & ponat in collo dæmoniaci in modum crucis, alligatam crucifixo, & ad brachia dæmoniaci, & dicat.

Maledicte satana proditor & obstinatorum perfidia non vis exire hinc? Nolo vt ex eas: imo per istam ligaturam quam ego feci tibi crucifixo & stola sancta benedicta precipio tibi vt sis ligatus vt non audeas exire hinc sine licentia mea: & ille quem tu procurasti ligari ad columnam, vt flagellaretur a iudæis, ille tibi mādāt & ego tanquam minister eius quā tuncunque indignus, tibi mando vt non ex eas, sed expectes flagellatorem tuam & torturam tuam.

Veni veni nobiscum beata Quiteria, & tu teneas istum ligatum. Veni gloriosa Iuliana: flagella eum, sicut flagellasti iterum eum catenis in carcere tui sancti martirij. Tunc sacerdos accipiat cingulum sacerdotale, & in brachijs dæmoniaci, & costis & scapulis flagellet, leniter non torquendo infimum, sed ad iniuriam dæmonis dicens ei.

Accipe, accipe in nomine domini nri Iesu christi pro suis flagellis quæ ei procurasti, ista flagella numerata & sustine, recipe, & accipe. **¶** Et non cesset flagellare etiam si dæmoniacus clamet dicens se velle exire, dicat ei sacerdos. Vade & exi maledicte Satana, & da nobis signum, vel tange tale cymbalum, vt sciamus tuum exitum & vt vere recedas, & ne nos decipias verbo, & loquela tua mendaci, aut signo a te petito, aut a te oblato. Adiuro te in nomine trinitatis, patris, filij, & spūs sancti, per Iesum christum verum hominem, verum deum, iudicem viuorum, & mortuorum, cõditorem cœli & terræ, vt nullatenus mentiaris, sed exi ab hoc famulo dei, & præbe nobis signum verum: non fallas vt soles. Proinde ego te adiuro immundissime spiritus, siue vnus sis, siue plures, & præcipio tibi quanquam indignus, sed nomine & virtute dei, per merita gloriose passionis, resurrectionis, ascensionis dñi nostri Iesu christi, per missionem spiritus sancti vt dicas mihi nomen tuum diē

Ad expellendos demones.

& horam exitus tui signo certo & vero extinctione luminis, aut campanæ per merita gloriosæ virginis matris dei, sancti Ioannis euangelistæ, sancti Zenonis, sancti Ambrosij, sancti Geminiani, sancti Antonij heremitæ, & omnium sanctorum & sanctarum dei, exorcizo te immundus spiritus per eum qui a cælo te deiecit in tartara & ex multis corporibus expulit te & relegauit, qui cæco nato aperuit oculos, & quatruiduanum Lazarum suscitauit a monumento.

Oratio.

Domine Iesu christe fili Dei viui, qui dedisti in te credentibus potestatem dæmonia eijcendi & morbos sanandi digneris per ministerium meum omne genus dæmoniorum expelli propter gloriam nominis tui. ¶ *Si his verbis noluerit exire, recurrendū ad alias orationes, & præcipue ad sacrificia & missas, secundum deuotionem suam, aut amicorum, aut si maius die missam de Natiuitate domini, in qua legitur illud euangeliū, In principio erat verbum & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in prin. &c. Alia de Epiphania dñi. Tertia de Ascensione dñi. Quarta de Annunciatione virginis, & si placet progredi ad alia, dicantur quinque de Cruce in memoriā quinque plagarum. Perseuerantia opus est, & fide viuua, & tunc sine dubio felix erit euentus: præsertim cū nobis pollicitus est dñs iesus peculiariter.*

Mat. 16. Et ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram quæ confessus es, quia ego sum christus filius dei viui, edificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cælorum. *Innitentes ergo auctoritati & maiestati ecclesiæ militantis: & virtuti clauium habemus potestatem super omnia dæmonia, vt soluamus & quoties expederit ligemus.*

¶ *Sequuntur gratiarum actiones. Liberato homine a demonio, ducat eum sacerdos ante sacramentum corporis christi in ecclesia, et oēs genibus flexis cæpanis pulsatis & luminariibus accessis dicat. Te deū laudatorum. Et in fine dicat sacerdos. Saluum fac seruū. R. Deus meus. V. Mitte ei dñe. R. Et de sion. V. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius. V. Dñe non secundum peccata. R. Neque secundum. V. Ostende nobis. R. Et salu. V. Dñe exaudi. V. Dñs vobiscū. Oremus* *Oratio.*

Agimus tibi gratias dñe iesu christe fili dei viui, de tua gratia cōsolationis humiliter deprecātes, protege nos & plebē tuam per vexillū & virtutem sanctæ crucis, & per precium sanctū sanguinis tui, per quē nos redimisti, ab insidijs inimicorum nostrorum omnium & defende nos contra saxa iacula eorum die ac nocte, adiuua nos deus salutaris noster, & cuncta nocētia a nobis procul expelle, & quæ ad iubant benignus impende, atque ad

Benedictio herbarum.

protegendum nos, dexteram tuam tuæ maiestatis extende, vt tibi gratiam semper exhibeamus seruitutē & acceptabile tibi fiat sacrificium & officium, & omne negociū nostrum: hic per gratiam, & in futuro per gloriam. Per te saluator mundi deus: qui cū patre & spiritu sancto viuus & regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen. Et benedictio dei omnipotentis patris, & filij, & spiritus sancti, descendat & maneat super nos, et angelus domini bonus custodiat nos semper. Amen. ¶ *In iunctis gratiarū actionibus, sacerdos soluat hominē stola et crucifixo, et aspergat aquā benedictam, et dicat ei* Ecce fili mi

sanus factus es per gratiam dei, et dñi nostri Iesu christi: vade et amplius noli peccare: ne deterius aliquid tibi contingat. In nomine patris et filij, et spiritus sancti. Amē.

¶ *In tempore necessitatis. Oꝛo.*

Tribulationem nostram quesumus domine propitius respice, et irā tuæ indignationis, quā iuste meremur, propitiatus auerte. Per christum dñm. ¶ *Alia oratio.*

Deus qui peccātium animas non vis perire, sed culpas, cōtine quam meremur iram, et quā precamur super nos effunde clemētiā: vt de mœrore gaudium tuæ misericordiæ consequamur. Per Christum dñm nostrum. Amen.

Benedictio herbarum in die sancti Ioannis Baptiste. V.

Adiutorium nostrum in nomine domini. *R.* Qui fecit celum et terram. *V.* Sit nomē domini benedictum. *R.* Ex hoc nunc et vsque in seculum. *V.* Domine exaudi orationem meā. *R.* Et clamor meus ad te veniat. *V.* Dominus vobiscū. *R.* Et cum spiritu tuo. *Oremus.* *Oratio.*

Omnipotens sempiternus deus, qui potestatem habes in celo et in terra, et cuncta ex nihilo creasti, et per filium tuum dominum nostrum Iesum Christum mundum redemisti, et per spiritum sanctum corda discipulorum et omnium in te credentium illuminasti, quesumus ut mittere digneris bene **+** dictionem tuam super hanc creaturam herbarum: per intercessionem sancte **M**arie virginis et sancti **J**oannis **B**aptiste in cuius hodie videntur honore collecte, supplices te deprecamur, ut quicumque aliquid ex eis secum portauerint, vel in domibus habuerint, vel ubicunque apposite fuerint, ab omni phantasmate demonum et ab omni periculo anime et corporis et morte subitanea liberentur. **P**er eundem dominum nostrum Iesum christum filium tuum. **Q**ui tecum vivit et regnat in unitate eiusdem spiritus sancti deus. **P**er omnia secula seculorum. **R.** Amen. **V.** Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **B**ene **+** dictione dei patris omnipotentis, et filii **+** et spiritus **+** sancti descēdat et maneat super has herbas, et super omnes accipientes aliquid ex eis. Amen. **D**einde incensentur et aspergantur aqua benedicta.

Benedictio in die sancti Blasii, que
fit ex deuotione quorundam locorum super pa-
nem, sal, vinum, &c. pro salute pecorum. **V.**

Adiutorium nostrum in nomine domini.
R. Qui fecit celum et terram. **V.** Sit no-
men domini benedictum. **R.** Ex hoc nunc et
vsque in seculum. **V.** Domine exaudi oratione
meam. **R.** Et clamor meus ad te veniat. **V.** Do-
minus vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo. **O**remus.

Domine sancte pater omnipotens (**D**eo.
eterne deus Jesu christe fili dei viui, sancte
que spiritus, rogo te o sancta trinitas vnus deus
vt mittere digneris tuam benedi-
ctionem et
medicinam celestem, et diuinam protectionem
super hanc creaturam panis, salis, atque vini,
candelarum, atque aliarum oblationum, vt proficiat
ad salutem hominum et pecorum, et aliorum
quorumcunque animalium quibuscunque da-
tum fuerit vt sanitas fiat eis in ore, gutture, ven-
tre, oculis, corde, in naribus, & in omnibus
membris corporis eorum vt non possit diabo-
lus nocere eis, nec in visu, nec in auditu:ambu-
lando, nec surgendo, nec dormiendo, vel in gu-
stando, vel bibendo. Sed deus qui est benedi-
ctus in secula seculorum, per intercessionem bea-
ti Blasii martyris tui atque pontificis, ac meri-

Benedictio sancti Blasii cxxxij

tis gloriosis eiusdem et orationibus concedat
opem ⁊ salutem omnib⁹ eius auxiliū postulā
tibus. Per dñm nostrū Jesum christū. **ꝛc. Oratio.**

O Domine Jesu christe fili dei viui, meritis
tue sacratissime passionis miserere mihi
peccatori. Amen. **Alia oratio.**

O Domine sancte pater omnipotens eterne
deus, defende et sana presentem familiam
tuam ab omni morbo ⁊ inualitudine, et ab im
minente plaga ⁊ a periculis cunctis, et ab eterna
dānatione misericorditer eripias. In nomine
pa **✝** tris, et fi **✝** lij, et spūs **✝** sancti. Amen.

Per intercessionem sanctorum angelorum, ar
changelorum, patriarcharum, prophetarum,
apostolorum, martyrum, confessorum, et virgi
nū, atque omnium sanctorum tuorum, et mor
cum illis fac misericordiam ad laudem et glo
riam nominis tui. Per dñm nostrū Jesum. **ꝛc.**

Benedictio dei omnipotentis pa **✝** tris, ⁊ fi
✝ lij, ⁊ spiritus **✝** sancti descendat et maneat
super panes istos, sal, vinum, et alias oblatio
nes. Amen.

Claus deo.

Tabula indicans que conti- nētur in hoc manuali.

A

¶ Absolutio a censuris ecclesiæ.	xcix.
Absolutio a peccatis	c.
Absolutio plenaria virtute indulgentiarum	cj.
Absolutio a suspensione	cij.
Absolutio ab irregularitate	cij.
Adiuratio contra locustas	cxliij.
Adiuratio aduersus tempestates	cxxv.
Adiuratio contra dæmoniacos.	cxxix.

B.

¶ Baptismi regulæ	xliij.
Baptismus paruulorum	xv.
Baptismus extra ecclesiam	xxliij.
Baptismus adultorum, vel infidelium	xxv.
Benedictio fontis baptismi	viiij.
Benedictio salis & aquæ diebus dominicis	v.
Benedictio panis diebus dominicis	cv.
Benedictio vini	cv.
Benedictio ad omne quod volueris	cv.
Benedictio terminorum	cvj.
Benedictio campanarum	cx.
Benedictio primi lapidis in nouo ædificio	cxliij.
Benedictio panis in die paschæ	cxvj.
Benedictio agni paschalis	cxvj.
Benedictio ouorum, casei, carniū, & candelarum	cxvj.
Benedictio fructuū, & sportarū, & baculorū peregrinorū	cxvij.
Benedictio cilicij, & nouæ domus	cxviiij.
Benedictio herbarum in die sancti Ioannis Baptistæ	cxxxj.
Benedictio in die sancti Blasij	cxxxij.

C

¶ Casus summi Pontificis	cij.
Casus Episcopales	ciiij.
Censuræ ecclesiæ, s. suspensio, interdict. generale, & particu.	xcvij.
Commédatio animæ hominis morientis	liiij.
Curati qualiter teneantur visitare infirmos, ibique agitur de ordine testamentorum	xxxvij.

Tabula.

E.

¶ Eucharistiæ regulæ	xxvij.
Eucharistia qualiter est ministranda infirmis	xxviij.
Eucharistia quomodo ministratur sacerdotibus infirmis	xxxiiij.
Eucharistia quomodo confertur sanis per annum	xxxv.
Eucharistiæ sacramentum quomodo est renouandum	xxxij.
Eucharistiæ administratio simul cum extrema vnctione qualiter fieri debeat	xxxiiij.
Eucharistiæ administratio celebrantibus domi	xxxiiij.
Exhortatio ad communicantes in cœna dñi, paschate, & tēpo re jubilei	xxxvj.
Extremæ vnctionis regulæ	xxxviij.
Extrema vnctio quomodo ministranda fit.	xxxix.
Excommunicatio maior & minor	xcvij.
Ecclesiæ pollutæ reconciliatio	xcv.

M.

¶ Matrimonij regulæ & documenta	lxxj.
Matrimonium quomodo fit & perficitur	lxxiiij.
Missa pro matrimonio integra	lxxvij.
Maleficiati & impediti in matrimonio	xcj.
Mulier cum primo intrat ecclesiã post velationē	lxxxix.
Mulieris abortus ex consuetudine	xciiij.
Mulier cū post purgationē partus primo ingreditur eccles.	xxvj.
Mulier cum non potest concipere quid faciendum	xc.

P.

¶ Preces contra pestem.	cxviij.
Preces pro pluuia.	cxix.
Preces pro pace	cxx.
Preces contra hæreses.	cxvj.

R.

¶ Receptio prælati, vel legati	cxxj.
Receptio regis & reginæ	cxxiiij.
Regulæ generales	ij.
Remedia contra tentationes dæmonum	liij.

S.

¶ Sepulturæ quibus concedantur, aut perhibeantur	lvij.
Sepulturæ adulatorum modus	lix.
Sepulturæ paruulorum ordo	lxviij.

Finis Tabule.

Excussum Burgi Dro-
mensis, per Didacum a
Lorduba. Anno.

M. D. LX III.

31
4²

SS-A
28

Q. J. C. O. M. M. I. S. S. I. O. N. S.

L. I. B. R. A. R. Y.

Q. J. C. O. M. M. I. S. S. I. O. N. S.